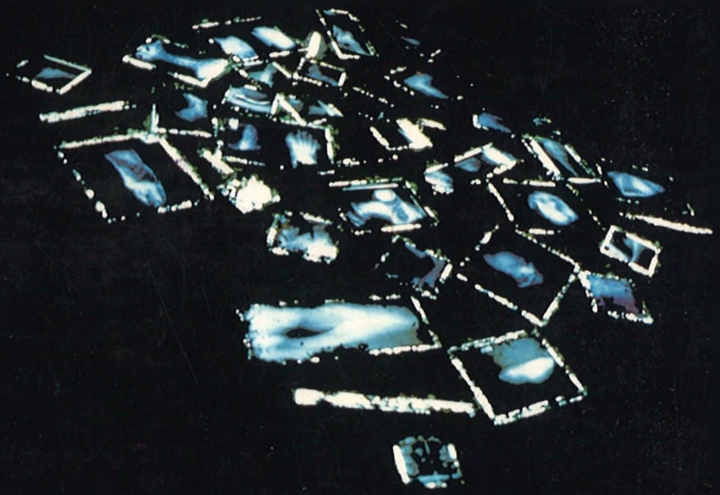
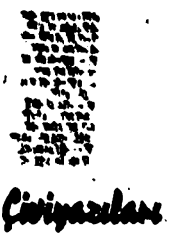
beyaz ölümün güncesi

özcan sapan

Musa Anter
Gazetecilik Ödülü
Genişletilmiş
2. Basım

Beyaz Ölümün Güncesi

Çeviriyazılar, *yaşadığımız dünya*da tüm toplumsal süreçleri tanımlayan ve belirleyen eşitsizlikçi-egemenlikçi sistemlerle arasına *eleştirel bir uzaklık* koymayı *niyet edinmiş* metinleri yayınlayacak.

Kamera, bu sistemlerin günlük yaşamda ürettiği değişik toplumsal, siyasal, kültürel, ideolojik pratikleri takibe alıyor. Bu pratikleri daha iyi anlamayı, eleştirel bir irdelemeden geçirmeyi ve egemenlik karşıtı/eşitlikçi ütopyalar içinden alternatif imkanlar önermeyi tasarlayan belge, anlatı, günce, tanıklık vb. metinler **Kamera**'nın *kaydedeceği* yazılar arasında.

1992 Musa Anter Gazetecilik Ödülleri Röportaj Dalı Birincilik Ödülü'nü kazanmış olan *Beyaz Ölümün Güncesi*'nde kamera, ülkemiz tarihinin en karanlık dönemlerinden birini oluşturan son on yılda devlet aygıtının şiddet yapıları haline gelmiş olan "yargısız infazlar", "işkencede öldürmeler" ve "kayıp etmeler" üzerinde yoğunlaşıyor.

Altı yıllık bir araştırmanın ürünü olan *Beyaz Ölümün Güncesi* bu dizinin ilk kitabı. Elinizdeki basım, yazar tarafından yeniden gözden geçirildi ve eklerle genişletildi.

Beyaz Ölümün Güncesi'nin
kapak ve iç tasarımında kullanılan
görsel malzeme,
Levent Yılmaz'ın
özgün bir mekan
düzenlemesinden alındı.
İlk kez burada yayınlanıyor.

©
Levent Yılmaz
&
[redacted]

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Berlin morgu...

Elektrik lambasının loş ışığı, dipçik darbeleriyle ezilerek tanınmayacak hale getirilmiş ölünün yaralarından sızan kanı belli belirsiz aydınlatıyor. Karl Liebknecht, haftalardır iniş çıkışlarla süren işçi ayaklanmasını yönlendiren Spartakist troykanın efsanevi lideri, gözaltına alınışının hemen ardından vahşi biçimde dövülerek kurşuna dizilmiş ve cesedi "yolda bulunmuş kimliği belirsiz bir ölü" kaydıyla infazcılar tarafından az önce morga bırakılmıştır.

Aynı gün gözaltına alınan yoldaşı Rosa Luxemburg'un yazgısı da farklı olmayacaktır. Militarist Alman burjuvazisinin devrimci önderleri birbiri peşisıra katlederek sürdürdüğü pis savaş, troykanın seçkin örgütçüsü Leo Jogiches'in Berlin Emniyet binasında beyninden kurşunlanarak öldürülmesiyle geçici olarak noktalanır. Rosa'nın cesediyse çok sonraları kentin kanallarından birinin bulanık sularında ortaya çıkacaktır.

Berlin morgu, öldürülen önderlerden önce ve sonra, ayaklanmacılardan bir çoğunun cesedinin kaldırımlar ve duvar dipleri boyunca uzandığını gördü. "Cesaret ettim!" diyen devrimin, Alman sosyal demokrasisinin ihanetini de tescil ederek yenilgiye uğramasından sonra, 1919 Berlin'inde "düzen hüküm sürecek"ti! Kurulu devlet düzeni!...

Düzen ya da kurulu devlet düzeni, her zaman kendisini çağrıştıran araçlara ihtiyaç duydu. Sözkonusu çağrışım için kimi yerde, örneğin Filipinler'de, devrik diktatör Marcos'un dağa oyulmuş heykellerinde olduğu gibi simgeler kullanıldı; kimi yerdeyse, bizde olduğu gibi, en ücra köşelere kadar kazınmış "Önce vatan!" benzeri sloganlar.

Simgelerin, sloganların, resmi devlet törenlerinin yetmediği yerlerde korku unsuru, "hatırlatma"ya içerilmiş olarak devreye sokuldu. O noktadan sonra "muhatap"ları için devletin varlığının hissettirilmesi, devletin şiddetinin görünür biçimler -ve çoğu kez de, yapılar- halini alması demekti. Burjuvazi, gerek emperyalist ülkelerde gerekse de sömürgelerde, "yönetememe" halinin ortaya çıktığı hemen her durumda siyasal zorun askeri biçimlerini öne çıkardı. Rosa ve Liebknecht'in katilleri *Freikorpslar*, Latin Amerika'da *Ölüm Mangaları* biçiminde örgütlenerek onbinlerce muhalifi katlettiler. Videla ve Pinochet'lerin iktidarı siyasal literatüre *desaparecido* deyimini ve *Plaza de Mayo Anneleri* olgusunu kazandırdı.

12 Eylül 1980'in üzerinden 12 yıl geçti. Bir siyasal sistem olarak demokrasi, Cumhuriyet tarihinin hiç bir döneminde olmadığı kadar söze döküldü; ancak, eşitlikçi ve katılımcı bir demokrasinin gerçekleştirilmesine yönelik her girişim de hiçbir dönemde olmadığı kadar kısıtlama ve baskılarla karşılaştı. Muhalif olanın *terörist* addedildiği bir koşullanma ortamında, *de facto infaz hukuku* yerleşik bir özellik kazandı; kontrgerilla bir yönetme biçimine dönüştü. İnsanlarımız, akıl almaz boyutta şiddet içeren uygulamaların sadece Vietnam ya da Latin Amerika ülkelerine özgü olmadığını kendi deneyleriyle öğrendiler. Filmlerde ve kitaplarda anlatılanlar, bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar için de dokunulabilir, dahası yaşanılabilir oldu. And Dağları'ndaki zulümle Cudi Dağı'nda olanlar, Paolo Condor zindanlarındaki işkencelerle Diyarbakır Cezaevi'ndeki işkenceler aynı zincirin değişik halkaları haline geldi. Ama sadece zorun vahşice uygulanmasındaki "aynılık" değildi coğrafyaları aynı potada birleştiren; direnişin kendisi de, zaman ve mekan olgusunu ortadan kaldıran bir yoğunlukta insanın varoluş mücadelesine eklemlendi. Öldürüldükten sonra başı kesilerek bir yanardağ ağzından içeri atılan Latin Amerikalı gerillanın öyküsü, Botan'da ayaklarından asılarak helikopterle dolaştırılan gerillanın öyküsüne karıştı; Antep'te Sait Şimşek söyleniyle anlatılır oldu, İstanbul Kartal'da Ataman İnce...

Beyaz Ölümün Güncesi'nde Özcan Sapan böylesi bir dönemin kurbanlarını anlatıyor. Sapan'ın kitabında bu kurbanlar, ölüm kayıtlarında ya da kayıp listelerinde yer alan silik birer rakam olmaktan çıkartılarak, birer insan hayatı, içimizden birilerinin hayatı olarak betimleniyor.

Dikkatli bir göz, ana başlıklarını "yargısız infaz", "gözaltında ölüm" ve "kayıplar"ın oluşturduğu bu çalışmada, herbir öykünün, şiddete uğrayan ve şiddete uğratan açısından bakıldığında benzer uygulamalar ve sonuçlar içerdiğini, ama buna rağmen herbir öykünün bir diğerine hiç benzemediğini görecektir. Çünkü burada anlatılan insanın *kendisi*dir ve her insanın ayrı bir öyküsü var.

Dehşet!... Çağrıştırdıkları güçlü umut kıvılcımlarının yanında, öykülerin okurun imgeleminde bırakacağı *tad* budur.

Burjuvazi ölülerin ve kayıpların mezarlarını yakınlarına bile göstermeyerek, hiç gözaltına alınmadıklarını söyleyip inkar ederek toplumu belleksiz bırakmaya, direnişi, şiddete karşı konulabileceği örneğini yok saymaya çalışıyor. Dokusunu olayların doğrudan tanıklarıyla yapılan röportajların oluşturduğu Beyaz Ölümün Güncesi, belleksiz bırakılmak istenen toplumumuza yönelik bir "Unutma!" çağrısıdır da aynı zamanda.

Çeviyazıları

Onlar'a

1992
Musa Anter
Gazetecilik Ödülleri
Röportaj Dalı
Birincilik Ödülü

Beyaz Ölümün Güncesi

Özcan Sapan

1. Basım, Tümzamanlaryayıncılık, Ekim 1992
Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş
2. Basım, Çivi yazıları, Kasım 1993

© Çivi yazıları
Kitaptan yapılacak alıntılar,
yazarın ve yayıncının iznine
gerek olmaksızın kaynak gösterilerek kullanılabilir.

Çivi yazıları
Neşet Ömer Sok. No. 13/4, Kadıköy - İstanbul
Tel: 347 05 62 - 346 81 73

Birinci Bölüm

YENİ DÜNYA DÜZENİ DEMOKRASİ VE TERÖR

İdeoloji, gündelik yaşamın kendisidir; onda içkindir. Müdahale alanlarını genişletebildiği ölçüde hayat içindeki karşılıklarını bulur ve en nihayet, günlük yaşantının kendisi tarafından yeniden üretilir. Toplumsal işleyişi belirleme inisiyatifiyle örgütleyebilme kapasitesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Denilebilir ki, bir ideolojik biçim, sirayet edebilme özelliğine bağlı olarak egemen konuma yükselir ya da bulunduğu konumdan aşağı düşer. Bir ideolojik biçimin gerçek etkileme gücü, onun toplumun değişik kesimlerine ne kadar sızabildiğiyle, dahası kendi çıkarlarını onlara ne kadar benimsettirebildiğiyle doğru orantılıdır. Burjuva ideolojisi, sınıfının unsurlarınca benimsendiğinde kendiliğinden bir güç konumuna yükselmez; gerçek bir güç olabilmesi için, sunulan biçimin, toplumun değişik kesimlerince benimsenerek özellikle emekçi kitleler aracılığıyla her günkü (günlük) yaşantıya taşınması, bir başka deyişle "sessiz çoğunluk" tarafından onaylanması gerekir.

Burjuva ideologları yüzyılın değişik dönemlerinde olduğu gibi bugün de, yalan, demogoji, simülasyon ve illüzyon üzerine kurulu propagandalarıyla emekçilerin kendi sınıf çıkarları üzerinde yoğunlaşmalarını engelleyebiliyorlar. Yönetimlerinin dünden büyük farklılıklar gösterdiği söylenemez. Cellatların kendilerini mazlum, istilacıların özgürlük savaşçısı, savaş kışkırtıcılarının barış havarisi olarak lanse etmeleri yeni bir şey değil. Naziler bile, İkinci Dünya Savaşı'nın sorumluluğunu Yahudilerin üzerine yıkarak, soykırıma ve değişik uluslardan milyonlarca insanın ölümüne yolaçan saldırganlıklarına meşru bir gerekçe oluşturmaya çalışmamışlar mıydı?

Egemenler, insanlık tarihinin her döneminde gelişimin o aşamasında öne çıkan, yaygın benimsenirlikleri nedeniyle reddedilmez olan kavramları sahiplenerek, daha doğrusu onları savunuyor görünerek muhalif propagandayı etkisiz kılmayı denemişlerdir. Bugün de aynı şey yapılıyor: Emperyalist burjuvazi ve onun bizim gibi ülkelerdeki bayraktarları, kendi çıkarlarını tüm toplumun çıkarları gibi sunarak, muhalif herkesi rejim ve insanlık düşmanı ilan eden bir tecrit kampanyası yürütmekteler.

Yapılması gereken, eğer siyasal teşhir faaliyetinin yolunu açacağı bir müdahale sürekliliğiyse, hayatları yüksek kazanca endeksli olan kapitalistlerin her gün televizyon ekranlarında "Dünya insanları"nın hamiliğini yapmalarını "namussuzluk, alçaklık" gibi ahlaki nitelemelerle karşılamak, hiç bir şey dememiş

olmaktır. İster ahlaki olsun, isterse de politik, kavramlar kendi başlarına hakikî bir değer taşımazlar. Değeri belirleyen, kavram kullanıcısının dünyayı ve içinde bulunduğu toplumu *nasıl* yorumladığıdır. Her bir kavram, pratisyeninin dünya görüşüne bağlı olarak içeriksel bir değişikliğe uğrar veya ait olduğu ideolojinin diğer unsurlarınca tamamlanır ya da mevcut unsurlara eklemlenerek onları tamamlar.

Demokrasi.. İnsan Hakları.. Özgürlük ve "Yeni Dünya Düzeni.."

"Reel sosyalizm" uygulamalarının ardı ardına çözülüşüyle, yukarıdakine benzer kavramları aksesuar olarak kullanarak vitrine çıkan kapitalizmin yeniden yükselişi arasında zamandaş bir ilişki var. Herbir propaganda unsurunun zincirleme bir reaksiyon sonucu birbirine eklemlenmesi yoluyla oluşturulan atmosfer, saldırgan politikalar için gereksinilen uygun zemini yarattı. Aldatma, insanlığın ortak kazanımlarının bir ifadesi de olan "ortak kavramlar"a abanılarak, bir başka deyişle her bir kavramı aslına yabancılaştırarak gerçekleştirildi. Kavramları, dolayısıyla insanlığın geleceğini de ipotek altına alan bir tür illüzyonla karşı karşıyayız.

İçinde bulunduğumuz dönem, illüzyonun baskın bir ideolojik motif olarak kullanıldığı, medyanın "istenilen haber" aracılığıyla komuoyu oluşturma ve yönlendirmeyi gerçekleştirdiği bir yanılsama dönemi, bir "büyük yalan" dönemi olarak adlandırılabilir.

Sosyalizmin iflas ettiği nakaratının hemen her vesileyle tekrarlandığı günümüz dünyasında, emperyalistler, "demokrasi ve insan hakları" makyajıyla süsledikleri kapitalizmi, daha tam bir deyişle onun 70'li yıllar versiyonu olan liberalizmi insanlığın tek seçeneği olarak propaganda ediyorlar. Kimi vaizlerse tarihin sonuna geldiğimizi müjdeliyorlar. Buna aykırı bir pratik içinde olan her "muhalif", şiddetli bir müdahaleye maruz bırakılıyor. Eski sosyalist ülkelerin çöküşünü totalitarizm söylemi içinde "diktatörlük"le ilişkilendirerek vermeye özen gösteren ideologlar, böylelikle sadece tarihin sonu olarak vurgu koydukları liberalizmi mutlaklaştırmış olmuyorlar, ona içerilmiş "demokrasi"lerinin karakter yapısındaki değişmezliği ve gelecek özdeşlikli mutlaklığını da ilan etmiş oluyorlar.

İnsanımıza bir statü, ulaşılması gereken bir hedef olarak sunulan köleci antik Yunan sitelerinden aparma bu kavram, Yeni Dünya Düzeni'nin bu "olmazsa olmaz"ı gerçekte kimin içindir? Bugün insanlık, emperyalist vaizlerin iddia ettiği türden bir seçeneksizlikle gerçekten karşı karşıya mıdır?

Demokrasi! Hangi sınıf adına ve nasıl?..

İşte sorunun canalıcı noktası. Bir yanda burjuva illüzyonistlerinin lanse ettikleri, diğer yanda ise her günkü yaşantımızda karşılaştığımız sınıfsal gerçek. Bir tarafta tüm insanlığın çıkarı ambalajıyla sonulan emperyalist çıkarlar, diğer tarafta "özgür ve sömürüsüz bir dünya" şiarında özetlenebilecek olan proletaryanın çıkarları. İki ayrı dünya: Bizim demokrasimiz ve onların demokrasisi!..

Seçikleştirme ve bu anlamda yerli yerine koyma, başlangıca dönmekle mümkün.

Majestelerinin Demokrasisi!..

Bilimsel sosyalizmin kurucularından Engels, Marx'ın görüşlerinin de ifadesi olarak, devletin, sınıf çelişkilerinden doğan ve iktisadî-siyasî açıdan en güçlü (egemen) sınıf tarafından ezilen sınıfların boyunduruk altında tutulması için örgütlendirilmiş bir *zor aygıtı* olduğunu çok önceleri açık biçimde yazmıştı. Günümüzde pax americana'nın diline pelesenk ettiği demokrasi ve özgürlük kavramları da ancak bu çerçevede tartışılabiliyor. Demokrasi ve özgürlüğün *saf şeyler* olduğuna, bugün reel sosyalizm denen bloktaki siyasal çöküşün tozu dumanı ardında gelecekteki sosyal-demokrasinin parlak ufuklarını görmek eğiliminde olan eski ML yeni sosyal-demokrat (yeni liberal) ve sair efradın dışında çok az kişi inanıyor artık; bu çöküşten tarih karşısındaki bunak inatlarını kuvvetlendirecek bulaşık ve yayvan bir öz çıkarmış olan emperyalist burjuva ideologlarıysa, bu *saf* beklentiye sadece bıyık altından gülüyorlar.

Demokrasi, bir devlet hali (biçimi) dir; bunun sadece böyle olması bile çok şey anlatıyor. Önce, her devlet gibi zorun toplumsal sınıf, küme ve kişilere karşı örgütlü bir hissettirilişini, müdahalesini içeriyor, bunu kurumsallaştırıyor. Öte yandan, yuttaş özgürlükleri ve eşitliğinin zorunlu bir kabulünü kapsıyor: Bu, yurttaşın devlet yapısını belirleme ve yönetimine katılma konusunda hak sahibi oluşunun

tanınması anlamına geliyor. Bu tanıma biçimseldir ve asgari bir katılım düzleminin çerçevesini çiziyor. Burjuva devletinin iki yüz yıllık tarihi, egemenlerin demokrasiyi, belirttiğimiz birinci boyutta artan oranda örgütleyip genişlettiklerinin, ikinci boyuttaysa olabildiğince kısıtlayıp daraltma eğiliminde olduklarının somut örnekleriyle doludur. Burjuva demokrasisi, kapitalist sömürü sistemi ve bunun getirdiği koşullar bütününde düşünüldüğünde, sonuçta *majestelerinin demokrasisi* olma özelliğini taşıyor. Fransa'da İç Savaş'ta Marx, ezilen sınıflar açısından kapitalist demokrasinin, (birkaç yılda bir) ezen sınıfın hangi temsilcilerinin onları parlamento'da temsil edeceği ve onları baskı altında tutacağını seçme özgürlüğü anlamına geldiğini yazmıştı.

O zamandan bu yana burjuvaların demokrasisi içeriksel bir değişikliğe uğramadı. Genel işleyişi şöyle özetlemek mümkün:

Demokratik devlet, öncelikle, gerek zor örgütlenmesi olarak, gerekse de zorunlulukla yurttaşın katılım hakkının somut biçimlerinin ortaya konması açısından, kendisine bir *meşruiyet* zemini kurmaya çalışır. Temel bir anayasal çerçeve ve bununla uyum içine çekilen yasama-yargı-yürütme erklerinin kitabî bir hukuksallığı, rejim için zorunlu görünür. Hukukun işlevi düzenleyiciliktir; üç kuvvetin birleşik bir iktidar organizması halinde rasyonalizasyonunu ifade eder. Meşruiyet zemini bir yandan zor'un yasallık unsurlarını belirlerken, öte yandan ifade olanaklarına da (fikir hürriyeti!) yasal güvenceler sağlar. Burjuvazi, iktidarını, dolayısıyla şiddetini gizler; böylelikle demokrasi ve devlet, "herke-

sin" olmak gibi demogojik bir özellik edinir. Oysa teorinin ikna edici sistematiği bir yana, kendi ülke pratiğimizden dolayı gayet iyi bilmekteyiz ki, demokrasi'nin hukuk devleti, ifade olanağı açısından sadece kürsüyü sunar; kürsüyü, belirlenen güzergâhta sokaklardan meydanlara dolaştırma özgürlüğünüz var, ama onu bir savaş arabası olarak düşünmeye başladığınız zaman Tanrılar'ın tepkisini çekersiniz, eğer daha da ileri gitme cesaretini göstermişseniz gazapları üzerinizedir! Kapitalist demokrasinin meşruiyet sınırları sonuçta *asıl iktidar* tarafından belirlenmiştir. Devrimci eylem'in zorlaması *Pantheon*'u açık bir ikilemle karşı karşıya bırakır: ya o allanıp pullandırılan tapınılası meşru-iyetin ihlali pahasına zor'u yetkinleştirmek ve *de facto* sürdürmek, ya da yasallık çerçevelerinin yeniden bir tanzimiyle yeni bir meşruiyet konjonktürü oluşturmak.

Birincisinin anlamı şudur: açık iç savaş ilanı: yasalarını aramıyor ve doğrudan militarizmle iş görüyor; mümkün olduğunca kısa süre içinde sonuca gitmeyi, düzenin iadesini kısa yoldan sağlamayı hedefliyor. İkincisi daha incelikli bir müdahaledir: gizli bir iç savaşı yürütmenin araçları örgütlendiriliyor; yasaları var, ayrıca tehlike odakları için mevcut yasaların geçerli olmadığını vurgulayan ek yasalar. Gizli iç savaş uzadıkça bu türden ek yasaların sayısı da kabarıyor. Bu birinci devlet haline artık demokrasi denemiyor; burjuva sosyolojisinin asgari terminolojisi içinde *diktatörlük* olarak (biçimsel varyasyonları saklı kalmak üzere) tanımlanabiliyor. İkinci hal ise hâlâ "demokrasi"dir.

"Ben Osman Mehmet Önsoy;
Beni Öldürecekler!.."

•

Bundan onbir yıl önce, İstanbul Gayrettepe'de Siyasi Şube'nin duvarları zaman ötesinden geliyormuş etkisi bırakan bu boğuk çığlığı ağır ağır emdi ve bir gün gelip okunmak üzere gizli tarihinin zulalarına kaydetti.

Önsoy, 5 Mayıs 1980'de gözaltına alınmış, ağır işkencelerin sonrasında kaldırıldığı Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde 22 Mayıs 1980 günü ölmüştü. I. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığı'nın ölüm olayının üstünden kırkiki gün geçtikten sonra yaptığı açıklamada, "ölümünde işkence eylemi bulunmadığı" bildiriliyor ve ölüm nedeni "taze akud ülser zemininden menşeli iç kanama" şeklinde açıklanıyordu.

Askeri Savcılık bu arada, Açıklama (!) sının üçüncü bendinde geleneksel "Emniyet Kuvvetleri yıpratılıyor" tekerlemesini yineleyecek ve olayın izini süren basın yayın organlarına aba altından sopa göstermekten geri durmayacaktı.[1]

1. "Buna göre, ölüm olayından beri İstanbul'da münteşir Cumhuriyet, Aydınlık ve Demokrat isimli gazetelerin, kendilerine komutanlıkça yürütülen işlemler hakkında sürekli bilgi verilmesine rağmen, devamlı ve ısrarlı bir şekilde sürdürdükleri işkence iddialarına dayalı neşriyatın asılsız ve gerçek dışı olduğu, yasalar içinde feragat ile görevlerini yapmakta olan güvenlik kuvvetlerinin yıpratılmasını hedef aldığı açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu yönü ile adı geçen gazetelerin sorumluları hakkında yasal işleme başlanmıştır."
Devlet, açığa çıkan her işkence ve ölüm olayından sonra bu tekerlemeyi sürdürmeyi adet haline getirecektir.

Önsoy'un ailesinin ısrarlı çabaları sonucu dosya Askeri Mahkeme'ye intikal edecek, Mahkeme ölümün "ağır işkenceler yapılması nedeniyle" gerçekleştiğini karara bağlayacak ve mesnedsiz Savcılık kararını (kovuşturmaya yer olmadığı) kaldırarak I. Şube'deki ilgili kişiler hakkında kamu davası açılmasını isteyecektir.

Osman Mehmet Önsoy örneği tipikti. Kendisinden önce olduğu gibi kendisinden sonra da yüzlerce örneği görülecek bir olayın, gözaltında bulunduğu sırada işkence sonucu ölüm salgınının, biçim ve sonuçlarıyla tipik bir örneği.

1970'lerin ikinci yarısında Türkiye'de yaşananlar, yukarda sözünü ettiğimiz "hâlâ demokrasi"nin gündelik uygulamalarını bütün boyutlarıyla kapsı-yordu.

Emperyalist dünya sisteminin petrol krizlerinin üç-dört yıl arayla birbiri peşisıra bastırdığı bu dönemde, kriz faturasının en ağır kalemlerini ödemek durumunda kalan bağımlı ülkelerde siyasal (yönetim) krizleri başgöstermiş, bir çok ülkede askeri diktatalar yönetime el koymuş, zaten askeri diktatörlük altında olanlarda ise emekçi sınıfları çevreleyen cendereler olabildiğince sıkılmaya başlamıştı. Şili, Arjantin, Uruguay, Brezilya başta olmak üzere bir çok askeri diktatörlükte, emekçi kesimlerin her türlü hakkı gaspedilmiş, faşist terör aklın alabileceği en üst biçimlere bürünmüş, ortalığı kasıp kavuruyordu. Ayyuka çıkmış Vietnam kasaplığı ve bütün çürümüşlüğüne karşın demokrasi şampiyonluğunu

elden bırakmayan ABD'nin Pentagon karargahından manipüle edilen bir "kirli savaş"ı başlatmıştı faşist generaller. Emekten yana saf tutmuş ve mücadeleye atılmış binlerce solcu, sosyalist ve komünisti hedefleyen fiili bir imha savaşı!

İlerici katolik rahiplerin, bir çok liberalin ve hatta içlerinde Amerikalı'ların da bulunduğu birçok yabancı gazetecinin kendilerine düşen payı alacağı bu savaş, adı geçen kıtada daha önceki on yıllarda barbarizmin dehşet verici örneklerini sunarak yaşanmış olsa da, bu kez teorize edilmiş bir rehberlik altında sürdürülüyordu. Bu teori, emperyalist burjuvazilerin emekçi sınıflara ve ezilen halklara karşı yürüttükleri savaşın zengin laboratuvarında damıtılmış bir literatürden beslenmekteydi. Bir çok konuda olduğu gibi, ABD'li askeri ve siyasal uzmanlara nasib oldu bu teoriye damgasını vurmak: *Kontrgerilla!*

Adı geçen ülkelerde, değişik ama benzer isimler altında halka karşı kıyım harekatını yönlendiren resmi terör şebekeleri, onbinlerce insanı işkence odalarında, meçhul mekânlarda, gizli merkezlerde uzun işkenceler sonunda ya da doğrudan doğruya yakaladıkları anda katlettiler. Binlercesinin cesedi uzun yıllar bulunamadı. Osman Mehmet Önsoy'un boğuk çığlığı Santiago Stadyumu'nun duşlarında, Buenos Aires Garı'nın eski atölyelerinde, Sao Paulo'nun teneke mahallelerinde Ricardo'ların, Manuela'ların, Rafael'lerin çığlığına bürünerek çınlayıp durdu.

"Burjuva uygarlığını saygın biçimlere büründüğü kendi yurdunda değil, kendini gizlemeksizin ortaya çıktığı sömürgelerde gözlediğimiz zaman, bu uygarlığın derinlerine sinmiş olan ikiyüzlülük ve karakterine özgü olan barbarlık bütün çıplaklığı ile gözlerimizin önüne serilir."

Marx'ın gözlemi basit bir kehanet değildi. Klasik sömürgecilik döneminin istilacı özü, çok uzun zaman uygarlığı barbar halklara götürmek gibi bir yalanla gizlenmeye çalışıldı. İstilacılar yıkıcı bir sahiplenme güdüsüyle donatılmışlardı ve aşırı kâr için yapamayacakları kötülük yoktu. Bu yüzden doğal zenginliklere yönelik iştahlarının karşılıksız kalmasına neden olabilecek her türlü gelişmeyi şiddetle karşıladılar. Sömürgeciliğin yarı, yeni ya da iç sömürge biçimindeki adlandırılmışlığı, sömürünün şiddete dayalı olarak sürdürülmesi üzerinde hemen hemen hiç bir değişiklik yapmadı. Denilebilir ki, biçim değişti, ama öz hep aynı kaldı. Emperyalistlerin sözlüğünde "pazar" sözcüğü, dünyanın neresinde olursa olsun kendi ulus çıkarlarını temsil eden bir egemenlik alanı olarak telaffuz edildi; soykırım da dahil olmak üzere şiddetin her türü, meşruiyetini oradan, ulus çıkarlarının tehlikede olduğu demogojisinden hareketle tarif etti. Nazi yayılmacılığının engellenmesindeki rolünü barış ve demokrasi gibi cilalı kavramlarla süsleyerek emperyalist sistemin merkezine oturan ABD,1950'lerin ikinci yarısından sonra bulaştığı Vietnam batağında Japonlara ve Fransızlara rahmet okutacak bir barbarlık örneği

sergilerken yine aynı kod tümceyi kullanıyordu: "ABD'nin tehlikede olan ulusal çıkarları..."

Sonuçta her pratik, tecrübe biriktirir; ABD'li uzmanlar da yenilgilerinden, ulusal kurtuluş mücadelelerini ve halk ayaklanmalarını bastırmada uygulanılacak yol yordamla ilgili dersler çıkarttılar. Karşı-Ayaklanma konusunda onbinlerce sayfalık belge, gerek emperyalist ülkelerde gerekse de bağımlı ülkelerin ordu, polis gibi kurumlarında ders kitabı olarak okutulmaya başlandı. İkili anlaşmalar çerçevesinde ABD'li ve diğer emperyalist ülke uzmanları bağımlı ülke ordularının, polis güçlerinin eğitilmesinde önemli roller aldılar. Açık emperyalist işgal biçimine (askeri müdahaleye) artık eskisi gibi itibar edilmeyen bu dönemde, adı geçen bağımlı ülkeler düzleminde kontrgerilla giderek bir *iç savaş yönteminin* adı haline geldi.

Türkiye'de, kontrgerilla adıyla esas olarak 12 Mart askeri diktatörlüğü döneminde karşılaşıldı. Devletin gizli istihbarat örgütlerinden biri, ya da bunların da ötesinde resmi olmayan bir örgüt şeklinde sunuldu, algılandı ve anıldı. Karanlık dönemle ilgili bir çok anı ve anlatıda ortak olarak şu ifadeye rastlamak mümkündür: "Burası gizli kontrgerilla karargahıdır; buradan yukarıda, bize hesap soracak mercii yok!". İşkenceciler, militan olsun sempatizan olsun, sorguya aldıkları bütün devrimcilere, aydınlara, emekçilere daha işin başından bu sözlerle gözdağı veriyorlardı. Kontrgerilla adıyla anılan, aslında devletin değişik zor aygıtlarında misyonlarını sürdürmekte olan kadroların özel bir savaşa özgü karmaşık bir yapılanmada reorganize edildiği bu

yapı, ilgili dönemde binlerce işkence eylemini gerçekleştirdi; yüzlerce insanın sakat kalmasına, bir kısmının da doğrudan ya da dolaylı olarak ölümüne yol açtı.

Kontrgerilla, kendi üzerine yapılan çeşitli yorum, değerlendirme, görmezden gelme, kınama, protesto ve benzeri tepkilerle birlikte, varlığını iniş çıkışlarla hissettirerek ülkedeki siyasal atmosfere "üretilmiş politikalar" ekseninde türlü biçimler altında müdahale etmeyi sürdürdü. Devlet içinde yuvalanmış fesatçı bir kurum, gayrıresmi ama devlet güçleri içinde de çalışanlardan oluşmuş askeri bir kuvvet, devletdışı sivil terörcü faşist bir kuvvet gibi değerlendirmeler arasında bugün anılmaya değer ve en ilginç yorumlardan biri, başbakanlığı döneminde Bay Bülent Ecevit tarafından yapılanıdır. Şöyle diyordu: "Yaptığım araştırmalara göre, Türkiye'de devletçe düzenlenmiş bir kontrgerilla yoktur. Yani kontrgerilla devletin güvenlik kuvvetleri arasında yoktur. Ancak öyle anlaşılıyor ki, devlet görevlerinde bulunmuş kimselerin yapmış oldukları yanlış tanımlama ve bir adlandırmanın ardında bir yanlış yorumlamanın da bulunduğu bellidir. Bu yanlış yorumu yapanların, yanlış uygulama yaptıkları bellidir." [1]

"Yanlış yorum ve yanlış uygulama yapanlar"ın, daha sekiz ay önceki erken seçimlerin arefesinde Ecevit'e Çiğli Havaalanı'ndaki suikasti düzenleyen gizli güçler olduğuna dair çok güçlü belirtiler vardı.

1. B. Ecevit, 3 Şubat 1978 tarihli Basın Toplantısı.

Aynı gizli güçler, emekçi sınıfların mücadelesinin gelişip kitleselleştiği o yıllarda ardarda karanlık eylemlere girişecekler; halkın toplu halde bulunduğu yerlerde bombalar patlatılacak; bir takım merkezlerde planlanmış olduğu izlenimini veren beyaz terör, yüzlerce demokratın, yurtseverin, sosyalistin canını alacaktı. Bu yazı kapsamında içlerinden sadece 1 Mayıs 1977, Sirkeci Garı ve Yeşilköy Havaalanı bombalamalarını anacağımız bu türden eylemlerin failleri, en küçük radikal muhalif eylem girişimini soruşturma konusu yapmış 12 Eylül darbecileri ve yargıcıları tarafından bir türlü ortaya çıkarılamamış, söylemesi bile fazla, hiç bir biçimde araştırılmamıştır.

Doğal ki, araştırılmazdı da. Araştırma sonunda araştırıcının kendi suretiyle karşılaşması, bu yazıda izlenilen söylev düzeni içinde bir ön kabuldür.

Şu yinelenmiş oluyor: Kontrgerilla çoktan bu yana *conspiratif* (fesatçı-gizli) bir devlet kurumu olmasının ötesinde tartışılmalıdır. Bu, son iki on yıldır zaten böyleydi. Ultra-gerici yeni dünya düzenindeyse bir kez daha böyledir. Doğu Bloku'ndaki çöküşün komünizmin çöküşü olarak emperyalistlerce kutsandığı ve yeni kapitalist tosuncukların (en azından mutlak bir beklenti!) dolar ve marklarla vaftiz edildiği günümüzde, kontrgerillanın artık bir hükümet etme biçimi haline geldiğini söylemek abartma sayılmamalıdır. Bütün bağımlı ülkeler için değil elbette, ama yeni dünya düzeninin çizdiği ufuklar içinde birçoğunun demokrasi gemisi muhtemelen adı geçen rotada yol alacaktır.

INSTITUT KURDE de PARIS
BIBLIOTHÈQUE

12 Eylül: de facto Infaz Hukuku

12 Eylül'cüler "topluma bol geldiğini" bütün gerici burjuva ideologlarının vaazettiği şekliyle kabul ettikleri 1961 Anayasası'nı askeri darbe yoluyla alenen tağyir, tebdil ve ilga ettikten sonra, geniş emekçi yığınları üzerinde açık terörcü diktatörlüklerini tesis etmeye giriştiler. Eylül öncesi son yıllarda, kontrgerillanın en incelikli yöntemleriyle toplum ve siyaset yaşamı destabilize edilmiş, siyasal arenada çarpışan sınıfsal taraflar sağ-sol çatışması paravanası ve bu çerçevede girişilen kardeş kavgası kampanyasıyla silikleştirilmiş, toplumun bütün bireylerini can güvenliği ve gelecek kaygısına iten tam bir kaos egemen hale getirilmişti. Askeri dikta, sınıfsallığın belirsizleştirildiği bu ortamda iktidarı için elverişli bir meşruiyet zemini bulabilmiş, daha yerinde bir ifadeyle iktidarı için bu zemin hazır edilmişti. Generaller bu münbit toprağın hasadını hayli uzun süre kullandılar. Bu iklimin tozu dumanı içinde devrimci, yurtsever ve sosyalistlere yönelik devlet terörü en üst ifadesini sistematik ve yaygın işkence, gözaltında kaybolmalar ve "yargısız ölüm infazlarında" bulmak üzere azgın biçimde sürdürüldü. Terörün amacı korku yayarak sindirmekti. Devletin güçlülüğü her vesileyle propaganda edilerek tutucu sınıflar nezdinde güven tazelemesine gidilirken, emekçi ve ilerici demokrat kesimler üzerinde de yılgı etkisi bırakmak, bir anlamda mevcut ve muhtemel etkinlikler felç edilmek istendi.

Eylül faşizminin, on yıl önceki halefinden farklı olarak öne çıkan bir diğer özelliği de sosyalist

öncülerin imhasıydı. Sonradan oluşturulacak olan Anayasal ve yasal çerçeveye bir tür *de facto infaz hukukunu* miras bırakan bu imha hareketi uzunca bir süreye yayılarak, yüzlerce devrimcinin yargılanmaksızın öldürülmesine yol açtı. Hukuksal meşruiyet alanına hiç bir biçimde sahip olmayan bu uygulama, bir çok yönüyle generallerin Latin Amerikalı refiklerinin "kirli savaş"ına benziyordu.

Devrimci önderlerin yok edilmesi birdenbire Eylül Paşaları'nın icad ettiği bir şey değildi elbette. Örneklerine aradaki on yıl boyunca da sıkça raslanmıştı. Ama Türkiye tarihinde bir tür toplu kırıma dönüşen biçimine ilk kez raslanıyordu.

"İş"in teorisini, bir çok başka kontrgerilla mevzuatında olduğu gibi, yine Cihat Akyol'da bulmak mümkündür. 1970'lerdeki kontrgerilla bahsinde adı Seferberlik Tetkik Kurulu'nun başkanı olarak geçen ve "Gayri Nizami Harp" konusunda kitap ve makaleleri yayınlanmış olan bu eski general, gerçekte tam bir teori hırsızıdır. ABD Ordusu'nun broşür ve kitaplarından açık çalıntıları eserlerine aktarmaktan kaçınmayan Akyol, devrimci önderlerin imhası konusuyla bağıntılı olarak, ayaklanma tehdidi altındaki bölgelerde alınması gerekli tedbirler arasında "liderleri bertaraf etmek"i ön sıralarda saymıştır.[1] Bu, Orduda kullanılan "Komando ve Özel Harp Muhtırası" adlı bir başka belgede daha açık ifadeyle

1. Tümg. Cihat Akyol, Ayaklanmaya Karşı Koyma Harekatında Psikolojik Harp, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Eylül 1971, Sayı 239.

"tedhişçilerin elebaşlarının yok edilmesi" olarak geçmektedir. [1]

Uygulamaları için hukuksal bir meşruiyet zeminini gözetmek zorunluluğunu hissetmeyen Eylül'cü engizitörler, "yargısız infaz"larını pervasızca gerçekleştirmekten kaçınmadılar.

Emekçi halkın her türden haklarının kısıtlanması ya da ortadan kaldırılmasına yönelik her faaliyet sonuçta bir devlet misyonudur. Egemenler, koşulların elverdiği ya da zorunlu kıldığı her durumda, krizin düzeyi ve bunun sınıf dengelerinde yol açtığı etkiyle bağıntılı olarak, bu misyonun reorganizasyonuna gidiyorlar. İç ve dış koşulların elvermediği, egemen siyasal tercihlerin parlamentarizmden yana yapıldığı dönemlerdeyse, devletin her türden müda-halesi için hukuksal meşruiyet zemini zorunlu gözüküyor.

Eylül rejimi emekçi kesimlerin ve temsilcilerinin siyasal yaşama katılımlarını kısıtlayan yasal mevzuatı en ince ayrıntısına kadar tasarlayıp parlamentocuların anahtarı öyle teslim etmişti. Ne var ki, daha önceki örnekte de görüldüğü gibi evdeki hesap çarşıya uymadı. 1980'lerin ikinci yarısında artma eğilimine giren muhalif hareketlilik, gerek Kürt ulusal uyanış ve eyleminin almış olduğu yeni boyutlar, gerekse de kentlerdeki yaygın öğrenci ve işçi eylemleriyle son iki yılda burjuvazimizi açıktan tehdit eden, tedirginliğe sürükleyen bir noktaya ulaştı. Bedeni, hareketlerini kısıtlayacak biçimde sımsıkı sa-

1. Emin Değer, *Kontrgerilla ve Türkiye.*

ran gömleği yeniden daraltmak gerekliliği ortaya çıktı. Gömleğin daraltılma gereksinimi, ülke içindeki aktardığımız gelişmelerle bağıntılı. Ne var ki, bu daraltmanın amaç ve hedefleriyle kapsamının daha iyi anlaşılabilmesi için, operasyonun gerçekleştirildiği tarihsel çerçevenin, emperyalist "yeni dünya düzeni" çerçevesinin soruna etkide bulunan kimi temel çizgilerini burada anımsamak gerekiyor.

Emperyalistlerin Terör Konsepti ve Insan Hakları

"Yeni dünya düzeni" anlayışının temelleri, 1973 yılında, ABD, AET ülkeleri ve Japonya tarafından oluşturulan "The Trilateral Commission"la atıldı. Dünyanın "kollektif bir önderlik"çe yönetilmesini benimseyen Üçlü Komisyon, 3. dünya ülkelerinin çarpık da olsa gelişen kapitalizmlerini "rakabet sahası" dışında tutmak için saldırgan bir politika izlemek,[1] öngörülerine aykırı olarak gerçekleşen her türlü iktisadi, siyasi ve askeri gelişimi saf dışı etmek eğilimindeydi. Açıktır ki, "denetim" iç darbeler yoluyla sağlanamazsa dış müdahale yoluna gidilecekti. Bu tür müdahalelerde (en son Körfez Savaşı'nda da görüldüğü gibi) ülkenin yerli güçlerine, bölge ge-

1. CIA'de 25 yıl çalışmış olan ajan Mc Ghee'nin ilginç bir itirafı: "Bence CİA'in gizli hareketleri dünyanın her yönünde demokrasilerin yıkılmasına yardımcı olmuştur.. Bence CIA'in askeri ya da başka alanlardaki girişimlerinin asıl amacı, hedef alınan ülkelerin ulusal kaynaklarının ABD kökenli çokuluslu şirketlerce kendi çıkarları adına kullanılmasından başka bir şey değildir." Akt. Halid Özkul. *Emperyalizm, CIA ve Türkiye.*

rici güçlerine dayalı bir "harekât" esas alındı. Müdahalenin gerekçelendirilmesinde "dünya barışı", "demokrasi" ve "insan haklarının savunusu" gibi şiarlar öne çıkartıldı. Yeni duruma uygun politikayı, Carter'in başkan seçilmeden önceki başdanışmanı olan Brezinski şöyle açıklıyordu: "Vietnam yenilgisi ve Watergate skandalından sonra ABD'nin kendi içine kapanmasını önleyecek tek şey, insan hakları teması etrafında kamuoyunu harekete geçirmektir."[1]

İnsan hakları savunusu, geri bıraktırılmış ülkelere yönelik bir saptama olan, "demokrasinin çoğu zarar, azı karar" formülasyonuna uygun bir şiddet hareketiyle birlikte sürdürüldü. Şiddet ve insan hakları savunuculuğunun yanyanalığı çelişik gibi görülebilirdi, ama değildi. Çünkü insan hakları savunusunun da bir sınırı vardı ve o sınır pax americana'nın[2] tehdit edildiği yerde bitiyordu. "Bazen" diyordu, Carter döneminin Dışişleri Bakan Yardımcısı C. Warren, "insancıl kaygılarımızla güvenliğimiz ya da gelişmemizin zorunlukları arasında bir çatışmanın patlak vermesi kaçınılmazdır. Eğer biz askeri yardımda bulunuyorsak, bu, güvenliğimizi güçlendirmek içindir, yoksa bir baskıcı rejimi kollamak

1. *Agy.*
2. Brezinski'nin yardımcısı, Vietnam kasaplarından Samuel Huntington: "Bir sistem ne denli demokratikse, o denli sistemin kendinden gelen tehlikelere açıktır.. Demokratik siyasal sistemin fiili işleyişi genellikle bazı grup ve bireylerin belli ölçülerde bir ilgisizlik ve katılmayışlarını gerektirir.. Şimdi ise, kenarda kalmış toplumsal gruplar, örneğin zenciler, siyasal sisteme bütünüyle katılabilmektedirler. Ve siyasal sisteme işlevlerini genişleten ve otoritesini saptıran taleplerle aşırı yüklenmek tehlikesi vardır. Bunun gibi, siyasal demokrasinin de başı boş büyümesine karşı içten içe arzulanabilir sınırlar vardır." *Agy.*

için değil. Ama, bu yardımın insan hakları planında dolaylı kötü sonuçlara neden olduğu fikrine de kendimizi alıştırmalıyız."[1]

"Yeni dünya düzeni"nin siyasal önderi (patronu) ABD, son bir kaç yıldır, uluslararası düzlemde sürdürdüğü terörü için gerekli meşruiyeti sağlayacak unsurlar arasında yer değiştirme işlemini tamamlamış gözüküyor. "Reel sosyalizm" cephesindeki çöküşle birlikte Sovyet tehdidi, emperyalist tedhiş eylemlerinin gerekçesi olmaktan çıkmış durumda. Onun yerini (önceliği) "terörist"lerin yok edilmesi gerektiğine yönelik propaganda ve "insan hakları" savunusu aldı. Uluslararasası plan da sürdürülen emperyalist terör (önce Libya ve "akıl hastası Kaddafi", sonra İran ve "fanatik Humeyni", ve nihayet İrak ve "katil Saddam"-ki bunların hepsi denetim dışı konumdadır) tek tek bağımlı ülkelerdeki karşılığını, inceltilmemiş bir insan hakları amigoluğuyla, toplumun huzurunu bozan "teröristlere" yönelik inişli çıkışlı bir şiddet harekâtında buldu. "Totaliter komünizm" anlayışının artık çöktüğünü kuduz bir hezeyanla denetimlerindeki her türlü basın yayın ve iletişim aracı yoluyla dünyamızın en küçük toprak parçasına kadar yaymaya çalışan emperyalizmin uzun zamandır geliştirmeye uğraştığı *terör konsepti* böylece tüm açıklığıyla ortaya çıkmış oluyor. Terör, yeni dünya düzeni denen sistemin gidişatına halel getirecek her türden radikal muhalefet eyleminin adıdır artık. Bağımlı ülkelerde muhalif radikaliz-

1. *Agy.*

min, ama etiket ya da parti tabelası olarak değil, kurulu düzeni hedefleyen devrimci radikalizmin, —Pentagon militarizmi sözlüğünde çöktüğü iddia edilen komünizmin ruhundan mülhem— bir tehlike olarak tanım-lanacağı açıktır. Bu yolda her türlü ideolojik-siyasal propagandanın, sözde kültür Batı'sının ekran ve manşetlerinden akla gelebilecek en ayrıntılı ve en tiksindirici biçimleriyle geniş yığınlara yöneltildiği biliniyor. Bu propagandanın daha da vulgarize edilmiş biçimleri bağımlı ülkelerin iletişim araçlarında sürdürülmektedir. Uysal komünist partilere örgütlenme izni verilip "fikir hürriyeti" de sağlandıktan sonra, radikal muhalefetin terörist addedilebilmesinin asgari hukuksal çerçevesi sağlanmış olmaktadır. İnsan haklarının sözümona hüküm sürdüğü *bon pour l'orient*[1] demokrasilerinde iş bu şekilde kitabına uydurulabilmektedir.

Kamuoyunun Yönlendirilmesinde Medyanın Rolü: Körfez Savaşı ve Şırnak

Emperyalist medya canavarlığı bütün bu işlemlerde yol düzleyici işlevini sürdürüyor. Burjuvazi, tekelinde bulundurduğu iletişim araçlarıyla sadece kendi istediği haberlerin yine sadece kendi istediği biçimlerde yayılmasını sağlıyor; *kamuoyu* denilen şey böyle oluşuyor. Medyalar aracılığıyla gerçeğin deforme edilmesi üzerine kurulu ideolojik saldırganlık, fiziki şiddet için vazgeçilmez bir önkoşul.

1. *Bon pour l'orient*: Şark için iyi (sayılır) anlamında bir terim.

Baskıcı rejimin kitabî- hukuksal meşruiyeti her zaman yeterli olmuyor, kamusal meşruiyet için elden gelenin esirgenmemesi de gerekiyor. Jean Baudrillard'ın "pornografik bir savaş" olarak nitelediği Körfez Savaşı sırasında, dünya televizyonu haline dönüşmüş bulunan CNN aracılığıyla oturma odalarını Beyaz Saray'ın brifing salonuna çeviren medya, gerçeğin ne ölçüde deforme edilebileceğine ve Pentagon'un olmasını istediği şeyi en geniş kamuoyuna gerçekmiş gibi nasıl empoze edebildiğine ilişkin dehşet verici bir yayın pratiği sergiledi. Dünya kamuoyu, önce insanlık sorununun kapsamlı algılanışı ve pratik tavır alış noktasında *duyarsızlaştırıldı*, sonra da istenilen ölçü ve içerikte *politize* edildi. Her günkü yaşamı televizyon dizileri ve basın haberleriyle, seçilen parçaların biraraya getirilmesi yoluyla görüntü kaybına uğratan ideologlar, aynı şeyi bu kez çok daha büyük ölçekli spotlarla Körfez Savaşı sırasında yaptılar[1]. Sadece Amerikalı askerler öldü (!); az sayıda insanın, ama Amerikalı asker insanın ölümü, "istenmeyen, zorunlu kalınan" bir savaşın zaferiymiş gibi gösterildi. Dünya kamuoyu savaşın bitiminden aylar sonra gerçek bilgiye ulaşabildi. Dünya tarihinin tanık olduğu —en kısa zamandaki en yoğun bombalama operasyonu olan— "hava ha-

1. Gerçeğin deforme edilerek "görüntü kaybına uğratılmasına" örnek olarak, 32. Gün programında yayınlanan "Apo Röportajı" gösterilebilir. İki değişik dönemde PKK önderi ile yapılan röportajların büyük bir bölümü çıkartılmış, istenilen parçalar amaca uygun olarak birleştirilerek yayına sunulmuştu. Böylelikle sözün anlam yitirmesinin de ötesinde bir deformasyon hedeflenmiş, görüşme sırasında hasta olan PKK önderinin burnunu ve yüzünü sildiği görüntüler ardarda yayınlanarak, patolojik vaka imajı, (parçalanmış film karelerinin marifetiyle) önderin imajından kalkılarak bütün bir ulusal harekete taşınmak istenmişti.

rekâtı" sırasında "Müttefik Kuvvetler"e bağlı uçaklar, *yüzbinin üzerinde insanın ölümüne* neden olmuştu ve bunların çoğunluğu Iraklı sivillerden oluşuyordu. Yine Körfez krizi günlerinde Iraklıların rafinerileri havaya uçurarak petrolü körfeze yaydıkları şayiası, çarpıcı bir çevre kirlenmesi görüntüsüyle birlikte verilmişti: *Körfezde kuşlar ölüyordu.(!)* Katran rengi bir yapışkanlığa bulanmış deniz kuşları uçmaya çalışıyor, fakat uçamayıp oldukları yerde kalıyorlardı. Söz konusu film fragmanının çok daha önce Kuzey Buz Denizi'nde petrol yüklü bir tankerin sızdırdığı petrolün yolaçtığı ekolojik felaketin görüntülerine ait olduğu yine daha sonra anlaşıldı. Kendilerine muhalif herkesi terörist ilan eden terörün gerçek sahipleri ve üreticileri, bütün bir Körfez Savaşı boyunca insana ve çevreye önem veren sorumlu-duyarlı yönetici profili çizdiler.[1]

İşte bu dehşettir! Enformasyon (bilgi) çağı olarak adlandırılan çağımızda, bilginin ve bilgi dolayımlı —göze kulağa hitap eden— her şeyin nasıl deforme edilerek yeniden üretilebildiğiyle ilgili bir *yıkıcılık* örneğinin eşine az rastlanır bir pratiğidir.

Yukarda anlatmaya çalıştığımız pratikte içerili olan deformasyon ve şiddet, ülkemiz sözkonusu edildiğinde bir kat daha geçerlidir. Örnekse, dünyanın gözü önünde cereyan eden bir savaşa ilişkin kamuoyunu aylarca yanlış bilgilendirebilen medya,

1. Bu sorumlu-duyarlı yönetici profiline, ilginçtir, Türkiye'den "estetik" bir katkı getirildi daha sonra: İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, antikomünizm bayraktarı sağcı bir gazete sahibinin eşi olan bir bayan gazetecinin hazırladığı televizyon programında, olaydan esinlenerek yazdığı çok duygulu bir "şiir"i (!) dokunaklı bir tonla izleyicilere dinletti.

bir kentin (Şırnak) yerle bir edilmesiyle ilgili gerçeği, bu kez, yerel olanın mütevazı sınırları içinde kalarak gizleyebildi. Gazeteciler sadece kendilerine gösterilen yerlerin fotoğraflarını çektiler; resmi görevlilerin brifinglerde söyledikleri yeterli kabul edildi; çoğunluk "gerçeği" araştırmak için en ufak bir çaba bile harcamadı. "Şırnak'ta Meydan Savaşı", "Tam Bir İsyan", "Zafer Kazandık" v.b histerik başlıklarla saldırının meşru zeminini yaratmaya çalışan medya açısından, PKK'nın "Şırnak'a girmedik" yollu açıklaması ya da değişik partilerin Şırnak il yöneticileri tarafından yapılan "Tek bir gerillaya rastlamadık; gündüzdü ve tanklardan üstümüze ateş açılıyordu" benzeri açıklamalar haber değeri taşımıyordu; söylenmemiş kabul ettiler. Devletin Gayri Nizami Harp Talimatnamesi'ne gösterdiği "takdire şayan" bağlılığın üstü örtüldü. Gerçek iktidarın basındaki temsilcisi aracılığıyla başlığa çıkarttığı karar (Apo'ya Vur Emri) süregiden bir savaşın kabulü ve devletin artık (ve tamamiyle) bir "kontrgerilla devletine" dönüştüğünün de itirafıydı aynı zamanda. Görmezden geldiler.

Öylesine bir illüzyon içinde yaşıyoruz ki, neyin sahici neyin sahte olduğunu anlayabilmek için görme ve duymanın çok ötesinde bir hissetme duygusuna sahip olmak gerekiyor. Aksi halde, Şırnak'ın da, tıpkı Körfez Savaşı'nda olduğu gibi, güçlü olanın egemenlik alanının tehlikeye düşürülmesine karşı geliştirilen bir "imha harekâtı" olduğunun ve her iki harekâtın da "huzur ve güvenlik için teröristlerin yok edilmesi" gibi bir demogoji üzerine otur-

tulduğunun gözden kaçması pek mümkündür. Şu çok açık: Egemenler, "bertaraf" ya da "yok edecekleri" kişi ya da toplulukların mazlum veya haklı kurbanlar imajıyla akılda kalmasını istemiyorlar; "onlara müstehaktı" densin istiyorlar. Devletin ideolojik aygıtlarının ve burjuva iletişim organlarının bütün çabası buna yönelik. Meşru şiddet konusundaki toplumsal koşullama bu noktadan hareketle oluşturulmaya çalışılıyor, şiddet uygulamasının meşruiyete çekilmesi isteğinin ardında bu gerçek var.

Siyah Propaganda-Beyaz Terör: Kirli Savaş!

Müteveffa devrik diktatör Ferdinand Marcos, daha sağlığında ülkesinin dağına taşına kendi heykellerini oydurtmuştu. Bir çok refiki gibi "Kasap" namıyla matuf olan Manila'daki *güvenilir adam*, sağlığında kurmuş olduğu yönetim sisteminin kendi adıyla anılması onuruna erişemedi ama, ülkesinin adını bir vesileyle dünyaya yayabildi: Görünüşte demokratik kurumların şu ya da bu biçimde var olduğu, özde ise sivil ve/veya asker militarist eğilimli oligarklardan oluşmuş bir egemen elitin iktidar ettiği bağımlı ülkelere artık *filipin tipi demokrasi* denilmeye başlandı.

Demokratik görünümlü kurumsallaşmanın özgül düzeyleri ve biçimlenişleri ve bir dizi başka farklılıklarıyla birlikte sömürge faşizmi, parlamenter faşizm, sivil diktatörlük vb gibi kavramlarla da anılan bu sistem, başta da belirtildiği gibi bu metnin söylev düzeni içinde ülkemizdeki rejimi tanımlayabilir te-

mel çizgileri fazlasıyla barındırıyor. Bu rejimde, egemenler geniş emekçi kesime ve çalışan yığınlara bütün demokratik haklarını verme temayülünü taşıyabilirler; ne ki bunların kullanılamaması için gerekli ek tedbirleri de *de facto* ya da *de jure* almak kaydıyla!

12 Eylül'den sonra ikamet edecekleri mâlikane parlamentoculara "anahtar teslimi" sunulurken, düzenin cenderesi her türlü demokratik siyasal hakkın kullanılmasını engelleyecek ölçülerde kısılmıştı. Batının kutsal demokrasisiyle çelişen ve insan haklarına aykırı bir çok gediğin giderilmemiş olması da işin cabası.

İşçi kitleleri ve demokratik güçler kendilerine giydirilmek istenen dar gömleği yavaş yavaş sırtlarından sıyırmaya giriştiklerinde her türden baskı girişimiyle dişe diş mücadele etmek zorunda kaldılar. Derinleşen bunalımın, artan hayat pahalılığı, yaşama güçlüğü ve hak yoksunluklarının eylem alanına ittiği emekçi ve demokratların yükselen direnişlerini bastırmak, özellikle son iki yılda devletin Ortadoğu konjonktüründe kendisine biçilen rolü lâyıkıyla yerine getirebilmesi açısından kesin bir gereksinim haline geldi. 80'li yılların ikinci yarısında hız kazanan Kürt ulusal mücadelesinin ulaştığı boyut, bu konuda egemenler için çoktandır kırmızı alarm sinyalleri veriyordu zaten.

Türkiye'ye Yeni Dünya Düzeni ekseninde verilecek roller, süren ve sürekli ayak bağı oluşturacak bir muhalefetin -hem bugün için hem de gelecek açısından- varlığını kaldıracak durumda değildi. Cendereler iyice sıkılmaya başlandı.

Bugün varılan nokta, daha şimdiden onlarca demokratın, devrimci yurtseverin, komünistin hayatına malolmuş 3713 sayılı Terör Yasası ve Kürt illerinde artık kronikleşmiş bulunan "Olağanüstü Hal" uygulamalarıyla sınırları belirlenmiş bir iç savaş ilânıdır.

Toplu tutuklamalarla, işkence ve "yargısız ölüm infazlarıyla", kitle kıyımlarıyla afişe edilen bu savaş ilânı, şu kriz konjonktüründe gerçekleştiriliyor:

Kuveyt operasyonu bahane edilerek Irak halkına karşı girişilen emperyalist imha savaşında cephe gerisi neferi olarak çarpışmaya katılan Özal büroksasisi ve tekelci burjuvazi, vadedilen pastadan kendilerine düşeceğini umdukları payı elde edemiyorlar. Doğu Avrupa'daki gelişmelerin yarattığı iştah, emperyalist üçgenin diğer iki ucuyla aralarındaki çelişkiler ve bunların Körfez krizi boyunca kışkırtmış olduğu kaynaşmalar çerçevesinde "Büyük Avrupa Evi" projesinin çekim alanında hareket eden Yaşlı Kıta emperyalistleri, demokrasimizin aday üyeliği sürecini erteliyorlar; AET kapıları daha uzun bir süre kapalı kalacağa benziyor; bu musluk da ancak damlayla veriyor. Eski Sovyetler (BDT) ve Doğu Avrupa ülkeleri "serbest piyasa ekonomisi"ne geçişi bizim burjuvazimizin taleplerine uygun düzenleme erdemini göstermediklerinden (!) o "muazzam pazar"dan da ancak çimdikle alınabiliyor. Ezcümle, ekonomi açmaz içinde. İstikrarı sağlayabilmek kâr marjlarını yükseltebilmekle mümkün; o da iki şeyle: birincisi, yeni pazarlar bulmak; ikincisi, maliyette işçi ücretlerinin payını düşürmek. İlk yol, dediğimiz gibi, tıkanmış

durumda. İşçilerse tam bir başbelası (!); ekonominin kaldıramayacağı (ücret) artışları isteyip duruyorlar. Son iki yıldır işçi muhalefeti, kısa aralıklarla yükselip alçalan, ama süreklilik içeren bir çizgide devam ediyor. Memurlar zamları yetersiz bulup özgür sendika talepleriyle kapıları zorluyorlar. Sonuçta, çalışanların ücretlerinden kısarak "biriktirmek" mümkün değil; tersine, onlar her geçen gün artan oranda bütçeden "çalıyorlar". Bu durumda, Yeni Dünya Düzeni'nin patronlarıyla bizim patronların istikrar bağlantılı talepleri çakışıyor. Zamanlama uygun. Sosyo-ekonomik yapıdan köken-lenen açmazlar ve parlamenter siyasetteki kilitlenme, daha fazla militarize edilmiş bir yönetimi burjuvaziye bir siyasi tercih olarak dayatmış görünüyor. İşte, militarize edilmiş bir yönetim için gerekli toplumsal koşullamanın yolunu düzlemekte önemli bir işlev görmesi beklenen Terör Yasası böylesi bir zamanlama ve talep üzerine oturtuldu; DYP-SHP hükümeti döneminde de "kılına dokundurtmak-sızın" "icraat"ını sürdürüyor.

Evet, hikayemiz böyle!

Şimdi terör zamanıdır! Devletin parolası, bu!.

Devlet bu amaçla sivil ve askeri, resmi ve gayrıresmi, legal ve illegal bütün kurumlarını harekete geçiriyor.

Başlangıçta Saddam'ın zulmüne karşı Kürtleri koruma ve kollamayla görevli olacağı ifade edilen, giderekse Irak'ın yok etmeyi reddetme eğilimi gösterdiği nükleer kapasitesini imha etme, dahası kendi halkına zulmetmeyi sürdürmesi halinde gerekeni yapma (demokrasi için askeri müdahale!..) hedefine

yönelik olduğu açıkça belirtilen "Çekiç Güç"ün durumunun müphemliğini koruduğu ve olayın hükümet tarafından gizlenmeye çalışıldığı (Bu memleket meseleleri hep hükümetleri ve bürokratları ilgilendirir!) bir ortamda, parti il başkanları kontrgerilla tarafından evlerinden alınıp işkenceyle öldürülüyor; devrimciler hücre evi operasyonu adlı altında topluca katlediliyor; doktorlar, avukatlar, gazeteciler geceyarısı evlerinden alınıp uzadıkça uzayan işkenceli sorgulara uğratılıyor; cenaze törenlerine katılanlar taranıyor. Ve nihayet Nevruz'da Cizre, Nusaybin, Silopi ve Şırnak merkez olmak üzere birçok yerde gerçekleştirilen gösteri-lerde halkın üzerine ateş açılıyor. Sonuç: İHD İstanbul Şubesi'nin raporlarına göre 83, HEP raporlarına göre 89 ve İnsan Hakları Vakfı raporlarına göre 94 ölü ve yüzlerce yaralı. [1]

Bu, burjuvazinin kirli savaşıdır! Yeni Dünya Düzeni'nin bağımlı ülkelerinde kontrgerilla bir yönetme biçimine dönüşme durumundadır, demiştik. Burjuvazinin iktidarı, asıl iktidar, bir kontrgerilla iktidarına dönüşmüştür.

Bu iktidar politikasını unsurlarına ayırırsak, şunları görüyoruz:

Kontrgerilla terörüyle hedeflenen asıl amaç, korkuyu kitleselleştirerek halk muhalefetini pasifize et-

1. Nevruz olaylarından bir hafta sonra yapılan açıklamada şu cümle dikkat çekicidir: "Güneydoğu'da devlet egemenliği yeniden tesis edilmiştir!"

mektir. Devlet, terörünü bütün alanlara yayarak, kendi öngördüğü çerçeve dışında gelişebilecek her türlü örgütlenme girişimini bastırmaya; tehdit, gözaltı, işkence, tutuklama gibi yıldırma ve caydırma eylemlerinin yetmediği yerde doğrudan ölüm infazlarına yönelmektedir. Öncülerin işkencelerde, sokak ortasında ya da ev baskınlarında, yakalanmaları imkanı mevcutken öldürülmeleri, kitlelerin yıldırılması içindir. Ancak, devlet kuşkusuz ki öncelikle etkilenecek olan kesimin yine aydınlar, öncüler, gelişen sendikal hareketliliğin başını çeken işçi ve emekçiler, Kürt ulusal uyanışının sözcülüğünü yapan değişik meslek gruplarından bilinçli kişiler olacağının farkındadır. Bu nedenle HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın, polis olduğunu bizzat bildiği kontrgerillacılar tarafından evinden alınmakta, kaybedildiği hissettirilmekte, devlet adeta pasifikasyonun hedef kitlesine, "Bu cinayeti ben işliyorum, haberiniz olsun!" demektedir. Çalıştığı işyerinden, evinde ailesinin yanından alınan devrimcilerin yakınlarının bilgi edinme başvurularına, korku ve panik yaratacak yanıtlar verilmekte, "Bizde öyle biri yok!" ve benzeri yanıtlarla, gözaltına alınanların her an öldürü-lebileceği imajı bilerek yaratılmak istenmektedir. Devrimci, demokrat ve örgütlü olmanın, olmak düşüncesinin baskıya, takibata ve işkenceye uğra-mak tehlikesini getirdiği, hatta "bir gece alınıp geri dönmemek olasılığı"nın artık gündemde olduğu, insanların beyninde fikri sabit düzeyine getirilmek, görmeyen, duymayan, konuşmayan insanlardan oluşan itaatkar bir toplum yaratmak amaçlanıyor. Yıldırma ve caydırma çabalarının

sonuç vermediğinin açıkça görüldüğü ortamlardaysa, Vedat Aydın'ın cenaze töreninde olduğu gibi, onbinlerin üzerine ateş açıp toplu kırıma gitmekten kaçınılmıyor.

Bir Siyasal Psikoloji Yöntemi: Toplumsal Koşullama

Devlet terörü, burjuvazinin savaş yöntemlerinden biri, bizim gibi ülkelerde tayin edici olanıdır. Sistematik işkence, kendi hukuğunu yadsıyacak içerikte uygulamalar, yargısız ölümler vb. siyasal zorun görünür ve pervasız biçimleridir. Pervasız şiddet uygulaması meşru bir zemini, uygun bir toplumsal atmosferi gereksinir. Bu zemin yoksa, yaratılır.

Sınıflar mücadelesi tarihi, militarist uygulamaların sayısız örneğiyle doludur. Bunlardan biri, belki de en tipik olanı, Almanya'da Spartaküs önderlerinin öldürülmesidir. Anımsanır, 1919 Ocak ayaklanmasını takibeden günlerde Rosa Luxemburg ve Karl Liebnecht vahşice öldürülürler. Liebnecht'in ölümü sonrası yapılan açıklamada şu satırlar dikkat çekicidir: *"Kaçmaya çalışırken vuruldu"*. Rosa'nın ölümü konusunda hiçbir açıklama yapılmaz. Kayıptır. Yetkililer *"akibetine ilişkin bir bilgileri olmadığını"* söylerler. Cesedi ölümünden altı ay sonra Berlin yakınlarındaki kanallardan birinde bulunur. Spartaküs troykasının üçüncüsü kişiliği Leo Jogiches ise Rosa'nın ölümünden kısa bir süre sonra, onun katilleri-

nin izini sürerken yakalanır ve *yargılanmaksızın kurşuna dizilir*. Alman burjuvazisi sözkonusu yasadışı infaz yöntemini çizgi haline getirecek, Nazi Almanyası dönemindeki[1] kitlesel imha yöntemlerini 70'li yıllarda *RAF* üyelerinin cezaevinde intihar ettirilmelerini içeren seçikleştirilmiş örnekler izleyecektir. Bir başka tipik örnek olan 1886 1 Mayıs (Hyde-Market) olayıysa, devletin terörünü olabildiğince yasal sınırlar içinde kalarak uygulamasıyla farklılaşan bir pratiktir. Hyde-Market olayı sonrasında provokatör burjuvazinin işçi liderlerini kamuoyu nezdinde sıradan teröristler olarak göstermeye çalışması, onları idam cezalarının affı için dilekçe yazmaya zorlaması tipik bir *silikleştirme politikası* örneğidir. Nitekim Amerikan burjuvazisi, kendi üstünlüğünü karşıtının kendini yadsıması yoluyla onaylatmak politikasını İkinci Dünya Savaşını izleyen soğuk savaş yıllarının anti-komünist kampanyalarına taşıyacak, komünistliğini yadsıyan sanatçı ve politikacılar basın ve televizyon aracılığıyla silikleştirilecek ve Rosenbergler böylesi bir koşullama sürecinde elektrikli sandalyeye gönderileceklerdir.

İster kendi yasal sınırları içinde olsun isterse de mevcut yasaları ihlal ederek, tüm devlet terörü uygulamalarındaki ortak yön koşullamadır. Burjuvazi 1919

1. Nazi Almanyası'nda koşullama, Yahudi ulusunun yokedilmesi ve Alman ırkının üstünlüğü üzerine kuruluydu. Toplama kamplarında görev yapan subaylar, toplu imha fırınlarındaki görevliler "kutsal bir dava"ya hizmet ettiklerine inanıyorlardı. Alman ulusunun büyük çoğunluğu da yanıbaşlarında gerçekleştirilen bu benzersiz vahşeti böylesi bir propagandanın etkisinde kalarak onaylamışlardı.

Ocak ayaklanması öncesinde sosyal-demokratlar aracılığıyla uyguladığı terörünü, "Büyük Almanya" üzerine kurmuştu. Emperyalist savaşa karşı çıkan ve "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin" şiarını öne çıkartan Spartakistler "vatan haini" kabul edildiler ve başarısız ayaklanma sonrasında onlara yönelik her türlü şiddet böylece meşru oldu. 70'li yıllardaysa RAF(Kızıl Ordu Fraksiyonu) hareketinin silahlı eylemleri Alman toplumunda katılımcı bir etki yaratmadı. Burjuvazi, güçlü bir ideolojik propagandayla RAF'ı yalıtmayı ve yalnızlaştırmayı başardı. "Teröristlerin" cezaevinde aynı anda intihar (!) kamuoyunda pek tepki görmedi. RAF üyelerine karşı sağırlaştırılmış toplum, 89 yılında örgüt üyelerinin bir arada kalmak talepli uzun süreli açlık grevine de kayıtsız kaldı. RAF üyelerine yönelik pervasız şiddet örneğinde dikkat çekici yön, Spartakistler gibi iktidara yönelik bir tehdit oluşturma noktasından çok uzak bulunmalarına rağmen yok edilmeleri yoluna gidilmesidir. RAF üyelerinin "terörist"liğine koşullanmış Alman toplumu, yalıtılmış birkaç silahlı eylemcinin yokedilmesine karşı bir tepki göstermemiştir.

Burjuvazi, Alman devriminin boğazlanmasıyla ilgili pratiği salt Alman bir deney olarak algılamadı. Önderlerin yokedilmesine yönelik uygulama, sonradan kontrgerilla olarak sivriltilecek olan *Kirli Savaş* uygulamasının başlıca unsurlarından birini oluşturdu. Vietnam ve özellikle Latin Amerika ülkeleri, terör ve işkence yöntemlerine ilişkin bulunmaz bir laboratuvar işlevi gördü; sadece işin teknolojisiyle sınırlı olmaktan öte, pskikolojisi ve koşulla-ma yöntemleriyle de.

Deney aktarıldı. Burjuvazinin verili iktidara muhalif tüm kesimlere yönelik şiddeti, ulusal ve uluslararası "hükümet etme" süreçlerinde pekişerek birikti. Birikenin anlamı, sermayenin iktidarı için vazgeçilemez olan uygulamaların ırk, din, milliyet tanınmaksızın pratiğe geçirilmesiydi; emperyalist terörün ulusu yoktu. Göstere göstere sokaktan adam kaçırmalardan yerinde infazlara, sahte insan hakları savunuculuğundan barış gönüllülerine kadar, çelişik gibi görülen ancak bir sistem dahilinde birbirini tamamlayan bir dolu yöntem sözünü ettiğimiz "enternasyonalist külliyat" içinde yerlerini aldılar. 50'ler sonrasında külliyatın bir yerinde bize de bir sayfa açıldı. 80'lere gelindiğinde Türkiye, Batı'da "bir iç savaş ülkesi" olarak anılıyordu artık. 80'ler sonrasındaysa insan hakları ihlalleri nedeniyle "sicili bozuk ülkeler" olarak adlandırılan ülkelerin baş sıralarında yer aldı.

80 sonrası ülkemiz, Latin Amerika ülkelerinin *kayıp*'larında simgelenen *de facto* infaz hukukunun sayısız cinayetlerine sahne oldu. Kontrgerilla teorisyenlerinin "yüksek derecede şiddet harekatı" olarak nitelediği uygulamalar, emsallerini aratmayacak bir yoğunlukta ülkemizde de tekrarlandı. İşkencede öldürülenlere ilişkin yapılan açıklamalarda, "kendini pencereden atmak suretiyle intihar eden" ya da "rahatsızlığını belirtmesi üzerine hastaneye kaldırılan, ancak kurtarılamayan.." gibi ibarelere sıkça raslanmaya başlandı. Soruşturmaya uğratıl-mayacakları-

na dair güvence verilen polis yetkilileri, gizli infazlarınının tutanaklarına, "götürüldüğü randevuda kaçmaya çalışırken vuruldu".. "Ölüm nedeni kaçmaya çalışırken düşmeye bağlı olarak oluşan darbeler..." biçiminde notlar düştüler. Mahkemeler, işkence ve işkence sonucu ölümlere ilişkin soruşturma taleplerine, "Görevimiz değildir" yanıtını verdiler; "Esasa müessir değildir" diyerek dilekçeleri reddettiler.

Yıl 1992. Değişen bir şey yok. Aksine devlet terörü şiddetini arttırmış durumda. Yerleşim birimleri bombalanıyor, gazeteciler, parti il ve ilçe başkanları, imamlar sokak ortasında öldürülüyor ve insanlar gözaltında kaybediliyor. ABD kontrgerilla teorisyenleri ve onların mütercimi yerli askeri uzmanların kitaplarında ifade edilmiş her türden yalan ve çarpıtıcı propagandanın sürdürülmesine devam ediliyor. Rejimle uzlaşmayanlar, baskılara direnenler, emeğinin hakkını isteyen işçi ve memur sendikacılar karalanıp küçük düşürülmek isteniyor; kontrgerilla medyası siyah ve gri propaganda yöntemlerini uygulayarak devrimcileri halktan tecrit edebilmenin yollarını arıyor.

"Asileri toplum içinde suçlu göstermek ve bunda halk efkarının tasvibini sağlamak, umdukları dağlara kar yağdırmış olacağı için morallerini süratle bozmaya hizmet eder."[1]

1. Tümg. Cihat Akyol. *Agy.*

Terör Yasası'yla nerdeyse düzen aleyhtarı her fiil suç kapsamı içine alındıktan sonra devrimcileri "anarşist-terörist" ilan etme zeminini yaratan egemen sınıflar, tecrit için gereksinim duydukları *toplumsal koşullamayı* bir başka ağırlık noktasında, Kürt ulusal sorunundaki şovenist propaganda alanında da sürdürüyorlar. 12 Eylül öncesinde, militarist yönetim tercihini meşrulaştırmak için "sağ-sol çatışması, kardeş kavgası" imajını yaratıp kullanan burjuvazi, bugün "Memleketi böldürtmeyiz!" tekerlemesini şiar edinmiş durumda. İkili bir işlev güdülüyor: Birincisi, kolluk güçlerinin kendi uygulamalarına tam bir güven ve yetkinlikle sahip çıkmalarını sağlamak (Sorun "memleket" olunca bu kuvvetlerin yazgısı burjuvaziyle ortak oluyor); ikincisi, geniş bir tutucu halk kesimi içinde, "Bunlar ayrı devlet peşindeler, ülkeyi parçalayacaklar!" propagandasıyla, uygulanan yoğun teröre kamusal meşruiyet sağlamak. Yasayla öldürme yetkisi ve öldürme eyleminden dolayı cezalandırılmama hakkı elde etmiş olan ve şovenist propaganda bombardımanın etkisi altında bulunan "güvenlik görevlilerinin" katliamları işte bu ortamda gerçekleşiyor.

Kürt ulusal davasının taraftar bulmasını engellemek için sürdürülen bu şovenist faaliyetleri, radikalleşme eğilimi gösterdiği ve tehdit edici düzeye geldiği noktada işçi sınıfına yönelik "bozulan iş yaşamının düzenlenmesi ve istikrar" feryatlarının izlemesi kimseyi şaşırtmamalıdır.

Yükselen halk mücadelesinin önüne geçmek için kontr-gerillacı burjuvazimizin yapmayacağı şey yoktur. Militarist terörün daha da yoğunlaştırıl-ması, daha da yetkinleştirilmiş bir terörcü yönetimin sağlanması amacını güden burjuvazi kesimlerinin "sulh ve sükunun toplumda ana bir dava haline gelmesi"[1] amaçlı provakasyonları da, emekçilerin mücadelesi geliştikçe karşılaşılması muhtemel gelişmeler arasındadır.

İşte, kimi uzlaşmacıların "dünya barışı"ndan, emperyalist burjuvazilerin siyasal ve askeri zorun katmerli biçimlerini uyguladığı bir çağda "zor'un tarihin ebesi olmaktan çıktığından" dem vurdukları, "sınıf mücadelesinin artık belirleyici olmadığından" söz ettikleri bir tarih kesitinde, ülkemizin siyasal haritası sıralamaya çalıştığımız bu gelişmeleri gösteriyor. Tabii ki harita okumayı bilene ya da görmek isteyene!

Burjuvazinin kirli savaşı, siyaset sahnesinde kendilerini ifade etmek, insanca bir yaşam sürmek, emeğinin karşılığını almak isteyen ve inatla sosyalizmi düşleyerek mücadeleyi sürdüren emekçileri elbette ki yollarından döndüremeyecek. Bütün bu kalpazanlıkları ve vahşeti bertaraf etmenin yolları üzerinde düşünmek, tertipleri boşa çıkarmak, kontrgerillacı burjuvazinin hevesini kursağında bırakmak şimdi onların başlıca gündem maddesini oluşturuyor.

1. Kontrgerilla baş teorisyenlerinden CIA'ci D. Galula'nın temel bir formülasyonu. *Ayaklanmaları Bastırma Hareketleri.*

"Sınıfî dimağımızın bu kanlı yarasını..."

Evet, burjuvazinin *kirli savaşı* sürüyor. Ve onlar bu savaşlarında tecrübesiz de değiller. İşi baştan sıkı tutmak, geleneklerindendir. Daha 1921'de, Türkiye işçi sınıfının seçkin önderlerinden onbeşini vahşi biçimde katlettirmişlerdi. O zaman amaç, sınıfı siyasal önderlikten yoksun bırakmaktı.

Bugün, tarihin farklı bir kesidinde, daha kapsamlı amaçlarla iş başındalar.

Ama bugün, kendi mücadele tarihlerinden damıttıkları birikimle emekçiler ve sosyalistler de eskisinden daha farklı bir yerdeler.

Ve değişmeyen şu:

"Biz, sınıfî dimağımızın bu kanlı yarasını tahlil neşteriyle kurcalayıp, onu açan düşmanın şaki, mürai, hele mürai ihtirasatını görmek ve küstürmek isteriz. Nihai zaferden eminiz. Çünkü onlar maziye esirdir, biz istikbali yaratıyoruz. Onlar para denilen yalancı ilaha tapıyorlar. Biz onu mazinin diğer yalancı ilahlarının gömüldüğü nisyan çukuruna atmak istiyoruz ve mutlaka muvaffak olacağız!" [1]

1. *Mustafa Suphi ve Yoldaşları : 28-29 Ocak 1921'i Unutma!* Güncel yay, İstanbul, 1977. 1923'te basılmış bir parti broşüründen.

İkinci Bölüm

İŞKENCEDE KATLEDİLENLER

İŞKENCE İNSANIN BENLİĞİNİ PARÇALAR [1]

...

İnsan yaşantıları arasında belki de en güç tanımlanabilir olanı insanlara düzenli bir biçimde işkence edilmesidir, diyebiliriz. Bunun nedeni, yalnızca çekilen acının yoğunluğunda değil, bu tür işkencenin kaynağının bütün dillerin dayandığı noktaya tümüyle ters düşmesindedir. Diller, insanlar arasındaki ayrımlara rağmen, karşılıklı bir anlaşma ortaya çıkacağını varsayar. İşkence ise, her şeyi parçalar: İşkencenin amacı dili sesten, sözcükleri gerçekten koparmaktır. İşkence edilen kişi bilir: Beni parçalıyorlar. Onun orada gösterdiği direniş, benliğinin parçalanmasını sınırlandırmaya çalışmaktan başka bir şey değildir. Çünkü işkence insanın benliğini parçalar.

Inanma onlara, sana gövdenin resmini
gösterdikleri zaman.
inanma onlara.

1. John Berger, *Şiirin Saati*, Adam Yayınları, 1988, s. 60-61.

Inanma onlara, sana ayın ay olduğunu
söyledikleri zaman,
ayın ay olduğunu,
banddaki sesin benim sesim,
itirafın altındaki imzanın
benim imzam olduğunu söylüyorlarsa,
ağaç ağaçtır diyorlarsa
inanma onlara,
inanma.
Sana ne söylerlerse söylesinler
ne yeminler ederlerse etsinler
ne gösterirlerse göstersinler.
onlara inanma.

İşkencenin çok eski ve yaygın bir tarihi vardır. Eğer insanlar bugün işkencenin bu kadar yaygın olarak yeniden ortaya çıkmasına (hiç ortadan kalkmış mıydı?) şaşıyorlarsa, bu belki de kendilerinin kötülük diye bir şeyin varlığına artık inanmadıklarından ileri geliyordur. İşkencenin bu kadar şaşırtıcı olmasının nedeni, az karşılaşılan ya da geçmişte kalan bir şey olmasından kaynaklanmıyor. İşkence, insanı soktuğu durum yüzünden irkiltici. İşkencenin karşıtı olarak *ilerleme*'yi değil, *iyiliği* düşünmemiz gerekir. (Konu bir yerde Kutsal Kitaba o kadar yakın düşüyor ki, oradaki tanımlar da kullanılabilir.)

İşkencecilerin çoğunluğu ne —klinik anlamda— sadist, ne de kötülük denen şeyin etten kemikten bir örneğidirler. Bunlar, belli bir yöntemi benimsemeye koşullandırılmış, sonra da bunun uygulayıcısı olmuş kişilerdir. Genellikle açıkça ya da gizli olarak

devletten yardım gören çeşitli işkence okullarından söz edilebilir. Ama ilk koşullandırma okul öncesinde, bir bölük insanın temelde öbür insanlardan ayrı olduğu ve bu ayrılığın son derecede büyük bir tehlike yarattığı varsayımıyla ideolojik bir tavırla ortaya konur. Böyle bir parçalamayla *onlar, biz* ve *siz*'den ayırt edilmiş olur. İşkence konusunda artık okullarda öğretilen ikinci derse göre ise, *onların* bedenleri yalanın ta kendisidir, çünkü bu bedenler beden olarak pek de başka olmadıkları savındadırlar. İşte işkence bu yalana karşı uygulanan bir cezadır. İşkenceciler eğer bir gün öğrendiklerini tartışmaya kalkarlarsa, daha önce yapmış olduklarından korktukları için, işkence etmeyi sürdürürler: Artık, kendi işkence görmemiş bedenlerini korumak için işkence yapıyorlardır.

...

Güney Amerika'daki birtakım faşist rejimler — örneğin, Şili'deki Pinochet rejimi — son zamanlarda bu işkence mantığını sistematik olarak geliştirmiş bulunuyorlar. Bunlar kurbanlarının yalnızca gövdelerini parçalamakla kalmıyorlar, adlarını da yok ederek işi onları yeryüzünden silmeye vardırıyorlar. Bu rejimlerin böyle davranmalarının nedenini yaptıklarından utanmalarında görmek doğru olmaz. Bu davranışlarıyla toplumda kahramanların ve azizlerin yaratılmasını önlemeye çalışıyorlar, bir yandan da bu yöntemle halkı en yoğun biçimde sindirmiş oluyorlar.

...

John Berger

Sait Şimşek
Urfa'ya bağlı
Halfeti ilçesinde doğdu.
Ailesinin daha sonra göç
ettiği Nizip'te işçi olarak çalıştı.
12 Eylül askeri darbesinin hemen
sonrasında gözaltına alındı.
26 Ekim 1980 günü işkence
edilerek öldürüldü.

Yüreğimden çıktım yola;
Gül de geldi, zakkum da,
Peşimizsıra acı,
Beni, gülü, zakkumu
Yolboyu kanata kanata.

Metin Altıok

30 Temmuz 1983'te şovenist, işgalci ve katliamcı Saddam yönetimindeki Irak devleti tarafından bulundukları kamplardan alınarak bilinmeyen yerlere götürülen 8000 kişiden haber yok! Baas rejiminin askeri güçleri Qustapa ve Diyana kamplarını kuşatarak, 12 ile 80 yaşları arasındaki bu insanları askeri araçlardan oluşan büyük konvoylarla Bağdat caddelerinde teşhir ettikten sonra, 8000 Kürt'ün akıbeti konusunda herhangi bir bilgi alınamadı.

Saddam kendisine yöneltilen soruya, "Onlar dağda savaşan kardeşlerine katılabilirlerdi, onun için onları oradaki kamplardan aldık ve Ürdün sınırına yolladık" yanıtını veriyordu.

Soruşturma Komitesi'nin hazırladığı rapor şöyle bitiyordu: "Cezaevlerine mi kondular, öldürüldüler mi, yoksa, hala yaşıyorlar mı? Bilinmiyor!"

Diktatörler ülkesi Irak.. Kayıplar ülkesi Arjantin.. İşkenceler ülkesi Türkiye. Emperyalist şiddet, sonuçlarıyla birlikte yaygınlaşıyor: tekme, jop, küfür,

gözaltı, işkence, idam sehpaları, cezaevi, beton duvar. Katliam, katliam, katliam..

"N'olursun! Hiç olmazsa ismini kabul et. Senin yüzünden işimizi kaybetmek istemiyoruz."

Ekim 1980. Gaziantep. Ayaklarından başaşağı askıya asılmış bulunan Sait Şimşek, artık söylenenleri duyabilecek durumda değildir. Başının altına bir tüp yerleştirilir ve kibrit çakılır.

Uluslararası Af Örgütü'nün 9 Eylül 1981'de Sait Şimşek hakkında İçişleri Bakanlığı'na yönelttiği soru ve bu soruya verilen yanıt, aynen şöyledir:

Sait Şimşek- Subm. on 17 September 1981. Reply on 21 December 1981: has never been detained by the martial law authorities. Subm. on june 1988. Reply on 2 March 1989; attempted 10 escage fell and died of internal bleeding on 26 October 1980 in Gaziantep. Circumstances of death not clarified. (Ammesty İnternational - Turkey Torture and deaths custody)

Sait Şimşek- 9 Eylül 1981'de soruldu. 21 Aralık 1981'de verilen yanıt: Sıkıyönetim komutanlıkları tarafından hiç gözaltına alınmamıştır. 10 Haziran 1988'de soruldu. 2 Mart 1989'da verilen yanıt: Kaçmaya çalıştı, düştü ve 26 Ekim 1980'de Gaziantep'te iç kanamadan öldü. Ölümüne neden olan koşullar belirlenemedi.

Öte yandan, İHD İşkence ve Cezaevi Uygulamalarını İnceleme ve Araştırma Grubu'nca yayınlanan

bilgilere göre, Sait Şimşek'in 1980'de Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan işkence sonucu öldüğü iddia ediliyor.

1989 yılında Ceyhan Özel Tip Cezaevi'nde yatmakta olan Hasan Bildirici ile yazışıyordum. Mektubunda yazdıkları gerçekten dehşet vericiydi.

"Gazete ve dergilerdeki kayıplar listesinde bugüne dek hep onun adını aradım" diyordu Hasan Bildirici: "Ne yazık ki, ona ait bir iz yok. Sonra kendi kendime sormadan edemedim; acaba gördüklerim bir düş müydü?"

Bildirici, mektubunu şöyle sürdürüyordu:

"1980 Ekim'inin 25'i olmalı. Diyarbakır'dan Antep Emniyeti'ne yeni getirilmiştim. Aynı yerde 10-12 kişiydik ve tümümüzün gözleri bağlıydı. Birara, kaldığımız yerin kapısını usulca aralayıp birini dışarı çıkardılar; onları korkuyla izlediğimden kulağım tetikteydi ve konuşulanların hiçbirini kaçırmak istemiyordum. İşte o sırada polis, 'Bunu tanıyor musun?' diye sordu içerden çıkardığı kişiye. O, 'Tanımıyorum' dedi belli belirsiz bir sesle. 'Nizip'te Sabun İşçileri Derneği başkanlığı yapardı; buna ne diyeceksin?' diye sordu polis. Arkadaşın sesini ilk kez duyuyordum. Kendisinden emindi: 'Ben, Sabun İşçileri Derneği başkanlığı yapmadım. Üstelik adım da Sait Şimşek değil' dedi. Sonra, Sait'in ailesini getirdiler. Konuşmaları duyuyordum. 'Bu senin oğlun Sait Şimşek mi?' diye sordu polis. 'He!' diye yanıtladı diğer bir ses.. Sait Şimşek, 'Yanlışın var

teyze, ben senin oğlun değilim' diye karşılık verdi. Sonra eşine sordular: 'Kocamdır...' dedi. Ama çocuklarını unutamıyorum bir türlü... Onların 'Babamızdır' diyen çocuk sesleri kulaklarımdan gitmiyor hiç. Sait, 'Bir yanlışınız var; ben sizin babanız değilim' derken onları kırmak istemiyor gibiydi.

Aralıksız onsekiz saat sürdü işkence. Emniyete getirildiğinde akşam mıydı, yoksa sabah mıydı, şimdi tam olarak anımsayamıyorum. Ama gündüz ya da gece olmadığı kesindi. Mazgalı andıran pencereden ölgün lacivert bir ışık düşüyordu yüzüme. O sıra arkadaşlarıyla yüzleştirilmiş, aile üyelerini gözü yaşlı göndermişti eve. Başına üşüşmüşlerdi: 'Demek Sait Şimşek değilsin ha!' diyorlardı. 'Ama biz seni Sait yapmasını iyi biliriz...' Sonra vurdular... Göğsünü çiğnediler... Islak zeminde sürüklediler saatlerce. Ama onun ağzından 'Ben Sait Şimşek değilim'den başka da söz alamadılar.

O güne ait bir an var ki hiç unutmam. Getirilişinin üzerinden sekiz-on saat geçmişti sanırım, ama bir türlü ulaşamamıştım ona. Tam üç kez, kazağımın altında gizlediğim ekmeği ona ulaştıramadığım için yemek zorunda kalmıştım. Sonra, bir fırsatını bulup yanına fırlattığım ekmeği aldı mı alamadı mı bilemiyorum. Hiç bir zaman da öğrenemeyeceğim bunu..."

Tanık olduğu olay karşısında içine düştüğü dehşet ve şaşkınlığı saklayamayan Hasan Bildirici, "Ne tuhaf!" diye ekliyordu: "Günlerce kaldığım o

yerlerde karşımızdakilerin ilk kez güçsüz düştüklerini görüyordum. 'N'olursun, hiç olmazsa ismini kabul et, senin yüzünden işimizi kaybetmek istemiyoruz' diyorlardı. Sorgu odalarına açılan kapıların bulunduğu salonda, 'görevliler'in (!) *bülbül ağacı* diye adlandırdığı, merdivene benzer bir ağaç askı, bir insan askısı vardı. Öyle gösterişsiz, duvara dayalı dururdu; ama bu askıya ayaklarından asılıp da dayanmak çok güçtü. Falakaya, elektriğe ve meydan dayağına dayanabilmiş olan kişi son olarak ayaklarından buraya asılır, *bülbülleşmesi* beklenirdi. Çok ağır bir işkence türüydü bu. Ayak bileklerine bağlanan ip, fazla değil, birkaç saat içinde kaval kemiğine dayanır, ayak bileklerinden ve burunlardan kan boşalmaya başlardı yavaş yavaş. Bir sınırı olmalıydı bunun. Ama bu sınırı bilen yoktu. 'Görevliler'(!) bu sınırın beş saat olabileceğine inandırmışlardı kendilerini. Bu inançlarından olsa gerek, askıdakine, ikinci-üçüncü saatlerden sonra, burnundan ve ayaklarından sızan kanı göstererek, iki saatlik ömrünün kaldığını söylerlerdi. Sait'in askıda kaldığı süreyi oradayken de kestirememiştim. Yalnız, askıdayken bile coplandığını ve görevlilerin, 'Ölmek üzere, ama biz ismini bile kabul ettiremedik' deyişlerini duyuyordum.

Bir ara telsiz konuşmaları yayıldı ortalığa. Kesik kesikti... 'Bir sonuç alamadık komutanım!' diyorlardı. Bir anlık bir sessizlikten sonra, karşı taraftan bir buyrultu geldi: 'Hergeleye dersini verin!..'

Bir telaştır başladı 'görevlilerde': Konuşmalar, küfürler, 'Tüpü getirin!', 'Yakarız lan!' bağırtıları...

Sait'in, 'Ben Sait Şimşek değilim' demesinin ardından, ortalığı önce bir yanık kokusu kapladı; sonra da bir sessizlik...

Olağanüstü bir şeylerin olduğunu sezmiştik; ama canlı bir insanı kafasından yakacaklarını düşünemezdik. Oysa bir insanı canlı canlı yakmışlardı işte; hem de askıdayken, hem de başının altına piknik tüpü yerleştirerek.....»

Bildirici, tanıklığını şu sözlerle bitiriyordu:

"Bir gerçeği belirtmek istiyorum; o gün olanlar tam bir vahşetti. Buna, o sırada aynı mekanda olduğumuz yetmişe yakın insan tanıktır. Tanık olmasalar bile, bu olayın aynen böyle yaşandığını biliyorlar. Bugün bu insanların bir kısmı dışarda, bir kısmı değişik cezaevlerinde... Onlara ulaşmak güç. Yanımda O'nu yanmış haliyle kollarında taşımış olan biri var. 'Görevliler'(!) cesedi iki arkadaşa taşıtma gibi bir acemilik yapmışlardı. Arkadaşlar tekrar yanımıza döndüklerinde gözleri yuvalarından fırlayacak gibiydi ve ellerinden yanık kokusu geliyordu. Sait'in yakılmış kafasını bizlere anlattıklarında dişlerimizi ıslak betona gömdük... Bilgisi, O'nu kollarında taşımakla sınırlı. Bu arkadaş görevini yaparak zamanında suç duyurusunda bulunmuş. Bu arkadaş belki yolunu yordamını bilmiyordu; yalnız, bugün için tekrar suç duyurusunda bulunursak, gene 'soruşturulmama' kararı alacaklarından eminim. Çünkü, yaptıkları bu boyutlu olayın kamuoyuna çıkması bile, kendileri için azımsanmayacak bir kötülükte. Sıradan bir olay değil bu; ya da beyin

travması da değildi. Hele, İsrail askerlerinin Filistinlilerin kollarını kırmasına da benzemiyordu".

Son vurgusu şöyle Hasan Bildirci'nin:

"Sait Şimşek Halfetiliymiş, orada doğmuş. Nizip'e göçmüşler. Sabun fabrikasında işçilik ve ustabaşılık yapmış. 26 Ekim'de de böylesine yitip gitti".

Sait Şimşek gerçekten "yitip gitti" mi?

Tanık olan anlattı, biz de aktardık. Artık sorumluluk herkesindir; yanıtın gereğini yerine getirmek de öyle!

"YAĞMUR SUYU İÇERİ GİRMESİN, OĞLUM ÇÜRÜMESİN!"

Behzat Firik
1962 yılında, Dersim'in Burda köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Yatılı Bölge Okulu'nda yaptı. Ovacık Lisesi'ni birincilikle bitirdi. Öğrenci hareketine katıldı. 1979'da, hayvancılıkla uğraşmak için Kela mezrasına taşındı. 1982'de işkence edilerek öldürüldüğünde henüz yirmi yaşındaydı.

Nice aslan yiğitleri sakladın bağrında
Kanlar içinde yatıyorlar topraklarında
Baharda açan güllerini sularcasına
kanlarıyla
Ölmedi onlar gelecekler şafakla birlikte
Munzur'dan gelecekler bekleyin

Behzatım yanar ateşlerde
Acısı munzura yaş döktürür
Yaşı ondokuzdur yiğit mi yiğit
Bak nasıl direniyor işkencede
Gözleri ateş içinde olsa bile

Kanar yüreğim derinden derine
Acısı günbegün alevlenir düşüncemde
Sen ölmedin Behzat yaşıyorsun
Bak yiğitçe ölenlerde

Seyit dede yas tutmuş iki sene yıkanmadan
Kire pasa pisliğe aldırmadan
Anan ağıt yakmış üzerine
Dağıttığı her lokmada sen diye
Munzurdan beklerler seni şafakla birlikte
gel diye.

Munzur özgürlük. Munzur ağıt. Munzur ateş. Ateşte yakılan insan; dağlanan dil, dudak, göz. Bir ananın paylaşılan lokması. Sesinin eğlenceyi çağrıştırmasından utanan davul. Bedeni yağmur sularının çürütmesinden korumak için sıklaştırılan mezar toprağı. Munzur. Ölüm.

Dağ, gecenin içlerine doğru uzamaya başlayınca, bir dehşet söyleninin uğultusunu getiriyordu ırmak ve orman. Behzat Firik'in, bir kuş masalının yankısına karışan öyküsünü.

Behzat Firik 1981'de liseyi bitirmiş, üniversite sınavına girmiş ve kazanmıştı. 12 Eylül darbesinden sonra birgün, Kela mezrasındaki evlerine 6 kişi geldi; bellerinde silahları vardı; devrimci olduklarını söylediler.

Behzat Firik'in kardeşi Ali Firik anlatıyor: «Babam devrimcilere, buralara niçin geldiklerini sordu. Devrimciler de, devlete karşı savaşmak için dağlara çıktıklarını söylediler. Buna karşılık babam, devlete karşı savaşmanın kolay olmadığını, bizzat kendisi-

nin de katılmış olduğu Dersim isyanından sonra bunu yapmanın çok zor olduğunu söyledi. Seyit Rıza ve Şahin Ağa gibi insanların bunu başaramadıklarını, tüm Dersim halkının savaştığını, fakat sonuçta yenildiklerini belirtti; halkın nasıl katledildiğini, nasıl aylarca aç kaldıklarını, bir avuç arpayla bir ay idare ettiklerini, Dersim'in bazı köylerinde insanların hiçbir şey bulamadıklarını ve mağaralara sığınan insanların aylarca aç kaldıktan sonra kendi dışkılarını yediklerini anlattı. Devrimciler de bütün bu zorlukları bildiklerini ve bu zorlukların üstesinden gelebileceklerini, fakat bunları başarmak için halkın desteğinin gerektiğini söylediler. Bu arada Behzat çayı demlemiş, yer sofrasının üstüne taze çökelek, taze yağ ve elle pişirilmiş ekmek getirmişti. Behzat çayları doldurdu. Devrimciler ve babam yer sofrasının etrafına kürsüler alarak oturdular. Babam devrimcilere, Dersim köylüsünün evinde hazır bulunan yiyeceklerin yağ, çökelek ve el ekmeği olduğunu, eğer buralarda uzun zaman kalacaklarsa bu yiyeceklere alışmak ve bu yiyeceklerin kendilerini ayakta tutabilecek yiyecekler olduğunu bilmek zorunda olduklarını söyledi. Devrimciler babamın bu nasihatından dolayı kendisine teşekkür ettiler. Yemeklerini yedikten sonra gideceklerini söylediler ve biraz ekmek, yağ ve çökelek istediler. Behzat bunları hazırladı, verdi ve gittiler".

Devrimcilerin gitmesinden sonra Behzat davar gütmeye, ailesinin yanında hergünkü olağan yaşantısını sürdürmeye devam eder. Bu arada köyler basılmakta, işkence ve ihbarlar birbirini izlemektedir.

Birgün jandarma, Zabit adlı bir kişiyi işkenceye alır; Zabit, devrimcilere ait yeni sığınağın yerini Behzat'ın bildiğini söyler. Behzat davar gütmeye gitmiştir; akşam dönüşte jandarmalarla karşılaşır.

Sonraki gelişmeleri kardeşi Ali'den dinleyelim:

"Dereden eve doğru davarı götürürken, zindanın yanında bir astsubay, 'Ali sen yukarı gel, Behzat'la Nihat davarı sürüp getirsinler' dedi. Ben de yukarı, subayın yanına gittim. Bana tekrar ismimi sordu; ben de, 'Ali' dedim. Subay bana, 'Atatürk kimdir?' diye sordu; ben de 'Atatürk yurdumuzu düşmanlardan kurtaran adamdır' dedim. Fakat heyecandan tirtir titriyorum. Subay saçlarımı okşadı; aferin dedi. Bu arada Behzat geldi. İki asker Behzat'ın üzerini aramak istediler. Çobanın üzerinde ne bulunur ki, fakat askerler yine de aradılar. Subay Behzat'ın kimliğini aldı, cebine koydu; bu arada lise diplomasını görünce şaşırdı; 'Çoban, lise mezunu' dedi. Bunun üzerine Behzat da, üniversite sınavını kazandığını söyledi. Subay Behzat'a, 'Yukarıya kadar bize yol göster kimliğini orda veririm' dedi. Bu arada ağaç ve çalılardan yaptığımız hölük'ün, yani çadırın yanında 20'ye yakın asker oturmuş ayran içiyorlardı. Annem subayın ayaklarına kapanarak, 'Oğlumu götürme' dedi; subaysa, 'Söz teyze, yukarıya kadar bize yol gösterecek, ondan sonra geri dönecek' dedi. Abimi alıp gitmeye başladılar. Bu arada askerin biri büyük abim Ekber'in yanına gelerek, 'Bu, yukardaki kayalığın yanında bırakırsa bırakır, yoksa bırakmaz' diyerek uzaklaştı. Kayalığı geçtiler, fakat Behzat'ı bırakmadılar. Bunun üzerine abim Ekber, 'Ben de peşlerinden gideceğim' dedi ve o da gitti. Annem

dona kalmıştı; oğlunu gözlerinin ve ellerinin arasından alıp götürmüşlerdi. Behzat'ı götürmelerinin üzerinden yarım saat geçmişti ki Zabit, askerlerin gittikleri yoldan çıkageldi. Alnında biraz siyahlık vardı. Annem hemen koştu yanına, 'Ne oldu sana?' diye sordu. Zabit'se cevap vermeyip, 'Behzat nerede?' diye sordu sanki bilmiyormuş gibi. Annem de, 'Askerler götürdüler' dedi ve ağlamaya başladı. Zabit anneme, 'Ağlama, beni de götürdüler ve bıraktılar' dedi. Annem Zabit'e, 'Seni dövmüşler' dedi; O da, 'Bana çok işkence yaptılar, ben bir şey konuşmadım' dedi. Annem yine, 'Behzat'a bir şey yaparlar mı?' diye sordu; o da, 'Bir şey yapmazlar' dedi. Annem hem ağlıyor, hem de Zabit'e, 'Aç mısın?' diye soruyordu; o da, 'Hayır, ayran varsa ayran içerim' dedi. Annem de ona ayran verdi; içti ve hemen sonra salına salına köyüne giden yoldan çekip gitti.

Ben ve Nihat, davarı evin karşısındaki yamaca götürdük. Saat 5-6 civarında silah sesleri duyduk. Bir hüzün kapladı içimi ve ormanda yanıma bir kuş kondu. Ben de elime bir taş aldım, kuşa attım. Kuş, daldan düştü. Halbuki o güne kadar bir çok kuşa taş atmış fakat vuramamıştım. Nasıl olmuştu da bu kuşu vurmuştum? Kuşu elime aldım; kuş yaşıyordu, onu öldürecektim. Birden Behzat'ın askerlerin elinde olduğunu düşündüm. Kuş da benim elimdeydi; içimden şunu söyledim: Seni bırakıyorum, Behzat'ı da sağ bıraksınlar, dedim ve kuşu bıraktım, kuş uçtu gitti. Çok sevinmiştim. Çünkü Behzat'ın sağ gelmesi için tuttuğum dileğin kuşun uçmasıyla kabul olduğunu sanıyordum.

Saat 7'de davarı eve getirdik. Annem yine ağlıyor ve çok tedirgin bir şekilde, 'Silah seslerini duydun mu?' diye soruyordu. Ben de, 'Duydum' dedim. Annem, askerler Behzat'la Ekber'e birşey mi yaptılar diye içerlendi. Birden bir ses duyduk, ses uzaktan geliyordu. Abim Ekber'in sesiydi, anneme sesleniyordu: 'Ana yatak ser, sabah *pepigo* evimizin kapısında ötecek'; abim Ekber böyle diyordu.

Pepigo dediği şey bir kuş. Bizim Dersim'de anlatılır: Birgün iki kardeş kenger toplamaya giderler; yanlarına çapa ve torba alırlar. Kengerleri toplayıp bir torbaya koyarlar, fakat torbanın altı deliktir; kengerler düşer. Kardeşler bunun farkında olmazlar. Büyük kardeş küçük kardeşe der ki; 'Torbayı getir, kengerler ne kadar oldu?' der. Küçük kardeş torbaya bakar ki ne görsün, bir tane bile kenger yok. Büyük abisine torbada hiç kenger olmadığını söyler. Büyük abi de, 'Nasıl olur, çok kenger yaptık, sen yedin, şimdi de inkar ediyorsun!' diye küçük kardeşe bağırır. Küçük kardeş de, 'Ben yemedim' der. Abisi buna inanmaz. Küçük kardeş de o zaman, 'Gel çapayla kardeşinin karnını yar, varsa orda vardır' der. Abisi de çapayla kardeşinin karnını yarar, fakat kengerleri göremez; bu arada kardeşi ölmüştür. Abi Allaha yakarır; 'Beni kuş yap, bütün dünyaya kardeşimi nasıl öldürdüğümü söyleyeyim' der ve kuş olup uçar. İşte bu kuş, 'Kim öldürdü, ben öldürdüm' anlamına gelen Zazaca sesler çıkarır. (Bu sesler, *'Pepo keko kam kişt? Mî kişt!...* biçiminde devam edermiş-y.n)

Abim Ekber'in sesi boğuk ve az geliyordu. Sesi çok gürdür abimin; evden 3 veya 4 km. uzaklıktaki

tepeden sesleniyordu. Abimi göremiyorduk; hem karanlık hem de ormanlıktı. Annem eve yatak serdi, sonra geldi hölükte bana yatak serdi. Yatağa yattım; birden uykuya daldım. Uykumda ben inat etmişim, yemek yemiyorum, kaçıyorum; Behzat da gelip beni yakalıyor, sırtına alıyor ve anneme, 'Ana, delioğlunu getirdim!' diyor. Behzat bana, 'Yemeğini yersen seninle kovalamaca oynarız' diyor; ben de yemek yiyorum. Sonra birlikte kovalamaca oynuyoruz. Normal yaşantımızda da ben hep inat edip yemek yemezdim. Behzat beni hep sırtına alır; anneme, 'Deli oğlunu getirdim' der; sonra bana, 'Yemeği yersen seninle oyun oynarız' derdi.

Uykumdan birden fırladım; evden ağlama sesleri geliyordu. Ben de kendi kendime, Behzat'ı getirmişlerdir, herhalde yaralıdır, diye düşünüyordum. Don kilot yataktan kalktım eve gittim; kapıdan girdiğimde, Behzat yere serilmiş, yatağın üzerinde sedyenin içindeydi. Gözleri açık ve yüzü güler gibiydi, fakat her tarafı kanlar içindeydi. Burnundan ağzından kanlar akmıştı; gövdesinin üzerinde, kalbinde kocaman bir delik vardı. Herhalde sağdır, dedim kendi kendime. Behzat'a dokundum; ses çıkarmıyordu, teni soğuktu; ağlamaya başladım. Behzat ölmüştü; inanmak istemiyordum. Annem ağıt söyleyerek ağlıyordu. Abim Ekber, ocakta yanan ateşin önünde ağlıyordu. Evde tanımadığım insanlar vardı. Behzat'a bakıyordum; tanınmayacak hale getirmişlerdi. Göz kapakçıkları yakılmış, dudakları yakılmış, çenesi ve dili de yakılmıştı ve kulak memelerini, ayaklarını bileğe kadar yakmışlardı. Gözleri açık ve gülüyordu. İnanmak çok zor geli-

yordu bana; Behzat'ı işkencede öldürmüşlerdi. Etraftaki köylerden insanlar gelmeye başladı eve. Askerler köylülere, bir çobanı kaçarken vurduklarını söylemişler; çobanın Firik'lerin çobanı olduğunu da söylemişler. Köylüler de, onların çobanı yok, olsa olsa oğludur diye mezraya gelmişlerdi. Behzat'ın üstündeki yamalı pantolonu dize kadar yırtılmıştı. Bacakları kıllıydı, fakat kıllar yanmıştı; gözlerinden ayaklarına kadar kan içindeydi; gözlerindeki parlaklık ise, sanki, 'Ben ölmedim, yaşıyorum!' diyordu. Fakat dilini ve dudaklarını yakmışlardı; seslenemiyordu. Gelen köylüler Behzat'a bakınca ağlıyorlardı ve abim Ekber'e soruyorlardı, nasıl oldu olay diye."

Bundan sonrasını, Behzat Firik'in abisi Ekber Firik'in anlatımından izleyelim:

"Askerler, 'Bize yol göster!' diye götürmeye başladılar. Çalamur'a kadar askere yol gösterecekti; şüphelendim, çünkü asker o yoldan gelmişti, nasıl yolu bilmiyoruz derdi. Yalandı. Ben de peşlerine takıldım. Çalamur'a yaklaştığımda iki asker yolun başında bekliyorlardı. Beni görünce, 'Niye geldin?' diye sordular; ben de, 'Kardeşim buraya kadar size yol gösterecekti; geri döndüğünde ormanlık alan olduğu için ayılar kardeşime saldırırlar diye düşündüm, onun için geldim' dedim. Askerlerse, 'Ayılar kardeşini parçalamazlar, ama biz onu parçalarız' dediler. Ve astsubaya seslendiler, 'Komutanım gebermek isteyen biri geldi' diye. Subaysa, 'Onu da getirin!' dedi. Beni götürdüler. Behzat'ın ellerini arkadan bağlamışlardı.

Subay askerlere, 'Ekber'i de alın, gidiyoruz!' dedi ve yola koyulduk. Yol, Kada deresine gidiyordu; etraf ormanlıktı. Yolda Behzat'a Zazaca, 'Kaç!' dedim; Behzat da bana Zazaca, 'Ne suçum var ki kaçayım?' dedi. Biraz daha gittikten sonra tekrar Behzat'a, 'Kaç!' dedim, 'Kendini yolun altındaki ormana at ve koş!' dedim. Behzat'sa ellerini gösterir gibi, 'Böyle kaçamam, yakalarlar' dedi. Subay, 'Siz aranızda niye Kürtçe konuşuyorsunuz, Türkçe konuşun ki biz de anlayalım' dedi ve askerlere dönerek, 'Bunları birbirinden ayırın!' emrini verdi. Aramıza dört asker girdi; Kada deresine geldiğimizde etraf askerlerle çevrilmişti. Kada deresinin ortasında büyük bir ateş yanıyordu; ateşin yanına götürüldük. Ateşin yanında bir yüzbaşı vardı. Yüzbaşı subaya ,'Ben sana Behzat'ı getir dedim, bu ikincisi kim?' diye sordu. 'Behzat'ın abisi Ekber, peşimize takıldı, biz de onu da alıp geldik' dedi subay. Yüzbaşı, 'Ekber'i ağaca bağlayın, Behzat'ı da soyun, sadece kilotları kalsın!' dedi. Beni ağaca bağladılar. Behzat'ı da soydular, ellerini çözdüler; sonra yüzbaşı Behzat'a 'Otur!' dedi. Behzat oturdu, yüzbaşı sormaya başladı: 'Behzat, burda devrimciler var. Barınağı da sen biliyorsun. Bana söylersen, sana eziyet etmem.' Behzat'sa, 'Madem benim barınağı bildiğimi biliyorsunuz, barınağı da biliyorsunuz; neden kendiniz gidip barınağı bulmuyorsunuz?' dedi. Yüzbaşı dört askere, 'Sokun bunun bacaklarını ateşe!' dedi; askerler Behzat'ın bacaklarını ateşe sokmaya çalışıyorlardı.. Behzat direniyordu. Yüzbaşı arkadan Behzat'ın sırtına tekmelerle vuruyor, askerlerse Behzat'ın bacaklarını ateşe sokmaya çalışıyorlardı. Behzat'ın

haykırmasına dayanamıyordum; ben de bağırıyordum. İki asker yanıma geldi. 'Kes sesini, yoksa seni de onun gibi yaparız' diyerek çeneme yumruklarla vurdular. Behzat ise halen ayakları ateşte, haykırıyordu. Yüzbaşı, 'Bacaklarını ateşten çekin!' dedi; askerler de çektiler. Yüzbaşı, 'Bak Behzat, sen akıllı birine benziyorsun; evet ben barınağı biliyorum, ama boş barınağı biliyorum, dolusunu senin bildiğinden eminim; çünkü Zabit bize boş barınağı gösterdi, dolusunu da senin bildiğini söyledi; şimdi barınağı bana göster!' dedi. Behzat'sa, 'Zabit benim barınağı bildiğimi nerden biliyormuş, size inanmıyorum' dedi. Yüzbaşı askerlere, 'Kollarını tutun, kafasını da!' diyerek, sonra da ateşte kızarmış kamayı Behzat'ın ağzına sokmaya çalıştı. Gözlerinin içine sokuyordu. Ben artık bağıramıyordum, çenem kırılmıştı; yine de bağırmaya çalışıyordum. Bu arada askerler başıma parka geçirdiler. Behzat'ın, barınağın yerini bilmediğini söylediğini duydum. Yüzbaşı, 'Ben seni konuşturmasını bilirim' diyerek; askerlere, 'Sokun bunu ateşe!' dedi. Fakat, yüzümde parka olduğu için Behzat'a ne yaptıklarını göremiyordum. Behzat yine haykırıyordu. 'Ah anam!' diye sızlayışı yüreğimi deliyordu. Kardeşimi gözlerimin önünde öldürüyorlar, ben bir şey yapamıyordum. Sonra yüzbaşı, 'Çekin ateşten!' dedi ve yine, 'Bak Behzat, bana barınağı gösterirsen, seni ve aileni yanıma alır, memleketime götürürüm, kimse size bir şey yapamaz' dedi.

Behzat bana Zacaca, 'Ben bir şey konuşmayacağım, sen de bir şey konuşma!' dedikten sonra askerler işkenceye devam ettiler. Yüzbaşı askerlere,

'Behzat'ı ormana götürün, taşaklarını kırın, dilini kesin bana getirin!' dedi Bu arada bazı askerlerin bir subaya, 'Silah patlarsa senin ananı s.....!' dediklerini; subayınsa askerlere, 'Benim annemi s..... .....eceğinize, bakın suçsuz genci öldürüyor, onun anasını s.....!' dediğini duydum. Sonra Behzat'ı ormandan getirdiler. Yüzbaşının Behzat'a, 'Kaç!' dediğini; Behzat'ınsa, 'Benim ayakta durmaya gücüm yok, nasıl kaçayım!' dediğini duydum. 'Barınağı söylememek için gücün var' dedi yüzbaşı ve askerlere ,'Biriniz itsin, biriniz de ateş edin!' emrini verdi.

'Terörist kaçıyor!' dediler ve bir el ateş ettiler. Sonra Behzat'ın, 'Ah anam!' dediğini duydum; sonra iki subay gelip bana 'Başın sağolsun!' dediler. 'Eğer ağlamazsan seni Behzat'ın başına götürürüz' diyerek beni çözdüler; yüzümden parkayı aldılar. Behzat'ın yanına gittiğimde sağdı; bana, iki gözünü kırptı, sonra can verdi. O an yüzbaşıyı öldürmek istiyordum. Yüzbaşı subaylara, 'Gelmiyor musunuz?' diye sordu. Onlar da, 'Sen git, suçsuz genci öldürdün, kendini kurtar!' diye cevap verdiler. Bunun üzerine yüzbaşı subaylara, 'Kalın burda, devrimciler gelsin, ananızı s....' diyerek gitti.

Behzat'ı yerden kaldırıp sedyenin üstüne koyduk. Gözleri açıktı; subaylar gözlerini kapatmak istediler; ben izin vermedim, 'Bari gözleri açık kalsın', dedim."

Behzat Firik'in kardeşi Ali Firik, anlatımını şöyle sürdürüyor:

"Abim Ekber gözyaşları içinde olayı böyle anlattı. İnsanlar gelmeye devam ediyorlardı. Behzat'ın yerde kanlar içinde yatan bedenine bakıp bakıp ağlı-

yordum; bilhassa onu üzdüğüm günler aklıma gelince kendimi öldürmek istiyordum. Sabah olmuştu; diğer abim olan İmam da gelmişti, o da neye uğradığını şaşırmıştı. Askerler Ovacık'a gittiklerinde abim İmam'ı çağırmışlar; 'Kardeşin Behzat kaçarken vuruldu, yaralı' demişler. Oysa Behzat ölmüştü. Abim İmam cesede kapanıp ağlıyordu. Köylüler onu teselli etmeye çalışıyorlardı.

Öğle vakti eve davarı getirdiğimizde, Behzat'ın elbiselerini karıştırdım. İki tane yeni pantalonu vardı; diğer pantalonları ise yamalıydı. Bu iki pantalonu 1980 yazında Pülümür'e tuz işinde çalışmaya gittiğinde kazandığı parayla almıştı. Hep yamalı pantalon giymekten bıkmıştı. Ben yeni pantalonları elime aldım ve bunlar bana kaldı diye sevindim. Benim de yeni pantalonum yoktu ve bir tanesini giymeye başladım. Birden Behzat'ın üzerindeki pantalonun yamalı olduğunu düşündüm; bense yeni pantalonları giyiyordum. Yeni pantalonları yırtarcasına çıkarıp attım. Sonra nasıl Behzat'ın pantalonlarını yere attım diye pantalonlara sarılıp ağladım. Bütün bu eşyaları korumam gerektiğine ve Behzat'a verdiğim, seni öldürürlerse intikamını alacağım sözünü yerine getireceğime and içtim ve ağlamaya başladım. Bana çok zor geliyordu. Onun öldüğünü söylüyorum diye kendimden nefret ediyordum. Behzat ölmedi, gelecek, diyordum. Akşam annem, abim Ekber, yengem geldiler. Abim Ekber bana sarılıp, 'Şehzademizi toprağa gömdük' dedi. Ağlıyordu; bense abime sarılamıyordum. Abim, 'Bana neden sarılmıyorsun, senden başka kimimiz kaldı!' diyordu. Bense Behzat'ın öldüğüne ve toprağa

gömüldüğüne inanmak istemiyordum. Annem bana, 'Ağla oğlum, Behzat'ı bizden ayırdılar, artık evi karatoprak' diyordu ve ağlıyordu. Babam iki gün sonra geldi; o da inanmak istemiyordu; abim Ekber'e ve anneme, 'Behzat'ı siz öldürdünüz' diyordu. Aile içinde kargaşa yaşanıyordu. Babam Behzat'ın cesedini görmemişti; buna kahrediyordu. Pazartesi günü, babamla Burdo'ya gittik. Önce evlere lokma dağıttık, sonra Behzat'ın mezarının toprağını sertleştirmeye gittik. Babam bana, 'İyi sertleştirelim ki yağmur suyu içeri gitmesin, oğlum çürümesin' dedi.

Rüyamda Behzat bana kanlı gömleğini uzatıyor, 'Al kardeşim, kanımı yerde bırakma!' diyordu. Gömleği alarak, 'Evet, söz veriyorum' diyerek hıçkıra hıçkıra yataktan fırladım. Aileme gördüğüm rüyayı anlattım. Abim Ekber, Behzat'ın kanlı gömleğini aldığını ve evde sakladığını söyledi. Babam, Behzat'ın öldüğünü duyduğu gün üzerinde bulunan elbiseleri iki sene ne değiştirdi ne de yıkandı. Sadece kış aylarında üzerine bir palto alırdı. (Alevilikte bu, ateşe karşı bir sitem anlamına gelir) 'Neden kimse su dökmedi, neden yağmur yağmadı?' diye hep söylenirdi. Annem, ekmeği bile bu güne kadar lokma diye dağıtıyor, aç kalma pahasına. Abim Ekber, 'Kapımda hiç bir zaman davul çaldırmam' diyor. Kızı evlendi, davul çaldırmadı; oğlu Nihat evlendi, davul çaldırmadı. Ben askerliğe kadar yüreğimde yanan ve her gün alevi yükselen acıyı kendimde taşıyordum. Bugün de taşıyorum, bugün de Behzat'ın ölmediğine inanıyorum. Bedenen ölmüş olabilir fakat düşüncesi ölmedi; ölme-

yecek; ölümsüzlük budur. Askerde bana Behzat nedeniyle sakıncalı damgası vurdular, silah vermediler. Onlar hala ölüsünden korkuyorlardı. Ben de Behzat'la gurur duyuyordum ve benim için ne kadar değerli olduğunu askerde daha iyi anladım. Askerden geldiğimde Behzat'ın mezarına gittim. İki tane mezartaşı dikmişlerdi ve bu beni kahretti; çünkü onun mezarını daha yaptıramamıştık ve ona layık bir mezar yaptıracağıma kendi kendime söz verdim. Sana söz Behzat!..."

On yıl geçti aradan. Behzat'a verilen söz elbette ki sadece mezarının yapılmasıyla ilgili değil; İşlenen *insanlık suçu*nun çok daha geniş bir tepkiyi haklettiğini biliyoruz.

"KADERİ İLE ÖLMESİ GEREKİRDİ, BİZ GÖREVİMİZİ YAPTIK!"

Ataman İnce

1955 Diyarbakır doğumlu. Genç yaşlarda politik mücadeleye atıldı. 16.10.1981 tarihinde gözaltına alınan Ataman İnce, Kartal Emniyet Amirliği'ne bağlı Soğanlık Karakolu'nda, özel sorgulama görevlileri tarafından sorgusu esnasında katledildi.

Ölü,
ölüye neresinden yanaşmalı. Donuk ve çekici,
sonsuz ölü. Bütün kumsalların ve asfaltların ve
karantinaların, yeleklerin ve saat kösteklerinin,
gölgelerin ölüsü. Bulaştığımız birşey. Her yönü
limon mu kokardı? Vardı...
ölü vardı.

Turgut Uyar

Eğer bu düzenin işleyişinden rahatsızsanız ve bu rahatsızlığınızı yüksek sesle dile getiriyorsanız, işkenceciler, bu ülkede bir gün mutlaka gelip kapınızı çalar.

Ataman İnce, kapısı 1980 öncesinde çalınanlardandı. 1979 yılında Adana'da gözaltına alınmış, gördüğü ağır işkenceler sonucu sevkedildiği Adana Kapalı Cezaevi'nden 1979 Ağustos'unda firar etmişti. 1981 Kasım'ında gözaltında işkence edilmek suretiyle öldürüldüğünde, "Asmayıp da besleyelim mi?" sözlerinde özetlenebilecek olan 12 Eylül hukuğu, devrimci-demokratların bertaraf edilmesinde epeyce bir mesafe almıştı. 12 Eylül'ün üzerinden bir yıl gibi kısa bir zaman geçmesine rağmen, ülke bir açık hava hapishanesine dönüştürülmüş, karakollar korku kapıları olmuştu. Kartal Soğanlık Karakolu, sözkonusu işkence merkezlerinden biriydi. Ataman İnce orada sorgulandı ve orada öldürüldü.

Alişan Dil anlatıyor:

"Ben 1979 yılından beri tutuklu olduğum halde, 1980 yılındaki bir olay nedeniyle Emniyet 1. Şube'ye götürüldüm. Bana uzun süre işkence yapıldı ve

katılmadığım bir olay işkenceyle kabul ettirilmeye çalışıldı. Emniyet 1. Şube'de birçok kişiye işkence yapılıyordu. Orada Ataman isminde birinin işkence gördüğünü duydum ve feryatlarını işittim. Bu kişinin hanımı da oradaydı. Ben bekleme odasındaydım ve seslerini duyuyordum. Bu kişinin orada gördüğü işkencelerden dolayı öldüğünü sanıyorum. Eğer araştırılırsa ,orada işkence yapıldığı meydana çıkar."[1]

İşkence merkezinin bekleme odasındasınız; sıranın kendinize gelmesini bekliyorsunuz. Çığlıklar; ürpertici, boğazınıza bir yumruğun gelip oturmasına neden olan çığlıklar.. Sizi, kendi kusma duygunuzu bile tiksinti ile karşılamanıza neden olacak denli altüst eden canhıraş çığlıklar.. Sadece ses; görüntü yok ve sıranın kendinize gelmesini bekliyorsunuz. Güçlükle dayanılacak bir durum. Peki ya şu: Karşınıza bir adam getiriyorlar; yamyassı edilmiş bir yüz, diken diken saçlar; iki kişinin arasında ayakta duruyor; konuşamıyor, sadece bir kafa işareti, "Evet, benim" anlamında bir baş sallama. Ne yaparsınız? Sevdiğiniz adamın böylesine tanınmaz hale getirilmesi sizde nasıl bir duygu uyandırır? Ya öldürülüşü?!..

Hatice İnce anlatıyor:

"22 Ekim 1981 günü, polisler beni çalışmakta olduğum Gülsuyu'ndaki konfeksiyon giyim mağaza-

1. Alişan Dil, İstanbul SYNT Komutanlığı 3 nolu Askeri Mahkemesi'nin 981/338 esas sayılı dosyasında yargılandı. Mahkeme önünde verdiği ifadesinde olayı anlatıyordu.

sından aldılar, Kartal Soğanlık Karakolu'na götürdüler ve kocamla beni karşılaştıracaklarını söylediler. Karakola girdim, bana Ataman'ı gösterdiler; ama ilk gördüğümde tanıyamadım. Yüzündeki ve gözündeki bezi kaldırdılar, kaşlarının yapısından Ataman'ı tanıdım. Kocam Ataman ayaklarını yan basıyordu, saçları ıslak ve diken dikendi, yüzünde bilhassa şakak nahiyesinde morartı ve yaralar mevcuttu. Burnuyla yüzü adeta bir olmuştu. Ayakta duramıyordu, perişan bir vaziyetteydi. Gözlerini açınca, 'Ben Ataman'ım, şeklinde kafasını öne doğru salladı. Ben, 'Buna ne oldu?' diye haykırdım. Oradaki polisler, 'Paraşütten düştü. Şarkta bir uçak düştü, uçaktan paraşütle yere düşmüştür' diye benimle alay ettiler. Ataman'ı bir daha bana göstermediler. Beni alıp Emniyet 1. Şube'ye götürdüler. 1.Şube'de 25 gün kaldım, orada bana da çok kötü muameleler yaptılar. Türkiye İhtilalci Komünistler Birliği adlı yasa dışı gizli örgüt üyesi olduğum iddiasıyla tahkikat yaptılar. 25.10.1981 günü Ataman İnce'nin öldüğünü bir polisten duydum."[1]

Sıkıyönetim Yardımcı Savcısı Nurettin Özen'e 22.2.1982 tarihinde ikinci kez verdiği ifadesinde Alişan Dil, bu kez daha emin ve kuşkuya yer bırakmadan konuşuyordu:

"Beni içeri aldılar, gözlerim kapalıydı, bir odanın önüne getirdiler. Biraz sonra bir bayan çıktı; gözlerim kapalı olmasına rağmen onu görüyordum. Kadın şoke olmuştu, hıçkırarak ağlıyordu. Bir ara ne

1. Hatice İnce, Sıkıyönetim Yardımcı Savcısı Nurettin Özen (18.2.1982) tarafından alınmış, 1984/136 esas sayılı dosyada ve dizi 473'de bulunan ifadesinde olayı böyle anlatıyordu.

olduğunu sordum; 'İçerde kocamı öldürdüler' diye söyledi. 'Kim öldürdü?' dediğimde, kocası Ataman İnce'yi içerde polislerin öldürdüğünü söyledi. Ben hangi polis tarafından işkence yapıldığını görmedim, çünkü gözlerim bağlıydı. Sadece feryatları duydum; bu feryatların Ataman İnce'ye mi, eşine mi, yoksa bir başkasına mı ait olduğunu bilmiyorum."

Zeynep Yıldız (Kırıkçıkıkçı) anlatıyor:

"12 Eylül harekatından sonraydı, ama ne kadar zaman sonra olduğunu bilmiyorum. Gece saat 23.00 sıralarıydı. Kızım koşarak geldi ve 'Anne seni bir bekçi çağırıyor' dedi... Aşağıya indim ve bekçi ile birlikte iki yüz metre kadar ilerideki karakola gittim. Bu gittiğim yer Soğanlık Karakolu'ydu. Askeri Tugaydaki soruşturma merkezine gitmiş değilim. Yolda giderken bekçi yalnızca, 'Karakoldan seni istiyorlar' dedi, başka bir şey söylemedi. Karakola vardığımızda büyükçe bir salona girdim; resmi elbiseli iki polis vardı; bir kanepe üzerinde oturan tahminen 25 yaşlarında kara kaşlı, kara gözlü esmer bir delikanlı kaburgalarını tutuyordu... Orada gördüğüm polislerden birisi, oturan delikanlıyı muayene etmemi istedi. Yüz hatlarından, duruşundan ve sızlanmasından acısı olduğu anlaşılıyordu... Gömleğini sıyırıp göğüs nahiyelerine baktığımda, şimdi kesinlikle hatırlamıyorum, fakat tahminimce sağ tarafında iki kaburgası kırılmış, neredeyse deriyi delecek vaziyetteydi. Bana polisler 'Bu kırıkları sar' dediler. Ben de, 'Bu sarma ile olmaz, doktor tarafından

alçıya alınması gerekir, hastaneye götürün!' dedim. Bana 'Çık!' dediler ve ben de evime döndüm."[1]

Mağdurlar, tanıklar ve failler.. İki yüzlülük, inkar ve alçalma.. Resmi evrakların artık solmaya yüz tutmuş sayfalarında daha fazlası var; tabii ki görmek isteyene. Aşağıdaki satırlar, "sorgulama ekibi"nin mahkeme ifadelerinden alınmıştır:

Sanık Talat Gül:

"12 Eylül'den sonra Zırhlı Tugay Komutanlığı'nda anarşik olaylarla ilgili olarak görev yapmak üzere bir soruşturma ekibi kurulmuştu. Ben bu ekibin amiri, Celal Arslan'da ekibin amir yardımcısıydı... Ataman İnce,(...)..Marksist-Leninistler Birliği il sorumlusu suçundan zanlı olarak gözetim altına alındı. Dosyada mevcut tutanaklarda belirtildiği gibi savunma vermek istemiyordu.. Suçluluğun ve yakalanmış olmasının etkisiyle olsa gerek, birgün nezarethanenin demir parmaklıklı kapısına başını ve vücudunun muhtelif yerlerini çarpmak suretiyle yaralandığını gördük... Sanığın taşkınlık yaptığını gördüğümüz gün tedavisi için gerekli önlemleri aldıktan sonra bir ara baktığımda, sol koltuk altında büyükçe kabuklu bir yara olduğunu ve kendisini sağa sola çarpmak suretiyle yaralandığını, o zaman dahi bu yaranın kanamadığını görmüştük. Zaten bu sanığa işkence yapmamız mümkün değildir. Zira

1. Zeynep Yıldız (Kırıkçıkıkçı), Sıkıyönetim Komutanlığı 1.Nolu Askeri Mahkemesi'nde 1984/136 dosyada 488 dizide bulunan ifadesinde böyle anlatıyordu.

soruşturma yerinin bulunduğu yer itibariyle, o zamanki Zırhlı Tugay Komutanı Tuğgeneral Nedim Erdem sık sık ve kendisince münasip görülen zamanlarda önceden haber vermeksizin, soruşturma ekibini ve soruşturma yerini denetliyordu. İşkenceye ve gözetim altına alınanlara her zaman iyi muamele yapılmasını istiyordu.. Böyle bir durum olsaydı, kendisi de farkederdi." [1]

Sanık Celal Arslan :

"Ataman İnce nezarette yalnız bırakıldığı bir sırada taşkınlıklar yaparak, nezaretin demir kapısına kafasını, dirseklerini omuz ve sırtı ile vurarak, ayaklarını sedire vurmak suretiyle taşkınlıklar yaptı... Üzerinde bulunan yaralar, nezarette yalnız bırakıldığı sırada meydana gelmişse bunu ben bilmem. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yazılı emirleri ve kanun gereği olarak tahkikat yapılmış ve tahkikat sonunda şahıs vefat etmişse bunda herhangi bir suçumuzun olmaması gerekir." [2]

Sanık Niyazi Çomak :

"Ataman İnce'nin ölümünde bizim hiçbir günahımız yoktur. Kendisi cezaevi firarisi olduğu için, firari hayatı sebebiyle ciğerlerini üşütmüş ve siroz olabilir. Soruşturma yapılsa da yapılmasa da, mev-

1. Talat Gül- Emekli başkomiser. 1.Nolu Askeri Mahkeme'deki sorgusu. 1984/136 Esas sayılı dosyadan.
2. Celal Arslan- Kartal Emniyet Amirliği'nde komiser. 1984/136 Esas sayılı dosyada, 26.3.1982 tarihli SYNT. Yrd. Sav. Nurettin Özen tarafından alınan ifadesi.

cut hastalıkları sebebiyle kaderi ile ölmesi gerekirdi; biz görevimizi yaptık. Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emirleri üzerine nezarete alıp hadisenin aydınlatılması için sair tahkikatı yapıp mercilere teslim ettik."[1]

Sanık Necati Ayata :

"Hastaneye iki defa götürüldü. Son defasında ölmüş. B[illegible] malumatım bundan ibarettir."[2]

Sanıkların savunmalarına göre, Ataman İnce gözaltına alındıktan sonra kapatıldığı hücrede kendisini yerden yere vurarak kendi kendini yaralamış ve kaldırıldığı hastanede ölmüştür.

Sanıkların düzenledikleri tutanakları ve olayı biraz irdeleyelim. Ataman İnce yakalandığı zaman üzerinden çıkan kimlikte adı ve soyadı Mustafa Gülmez olarak yazılıdır. Oysaki sanık Talat Gül, "Ataman İnce il sorumlusu suçundan zanlı olarak gözetim altına alındı" diyor ve arkasından devam ediyor: "Savunma vermek istemiyordu".

Bunda bir çelişki yok mu?.. Çünkü Ataman İnce 16.10.1981 tarihinde yakalandığında, tutanağın altında Mustafa Gülmez olarak kaydedilmiştir. Üzerinde çıkan nüfus cüzdanı, sahte olup olmadığının araştırılması için polis laboratuvarına gönderilmiş; burada 19.10.1981 günü, ekspertiz raporundan nü-

1. Niyazi Çomak - Kartal Emniyet Amirliği'nde komiser muavini. 1 Nolu Askeri Mahkeme 1984/136 Esas nolu dizi 322. Askeri Savcılık ifadesi.

2. Necati Ayata- Soğanlık Sorgulama Amirliği'nde gece bekçisi. 1 Nolu Askeri Mahkeme 1984/136 Esas nolu, dizi 458'de bulunan, 29.3.1982 tarihli Askeri Savcılık ifadesi:

fus cüzdanının sahte olduğu saptanmış; ancak raporun laboratuvardan dönmesinden sonradır ki 16.10.1981 günü yakalanan şahsın Mustafa Gülmez olmayıp Ataman İnce olduğu anlaşılmış ve Kartal Emniyet Amirliği, 21.10.1981 günü yazı ile Mustafa Gülmez'in gerçek adının Ataman İnce olduğunu ve gözetim kararının asıl ismi üzerinden verilmesini SYNT Komutanlığı'ndan istemiştir. Bu resmi yazıya göre, polis Ataman İnce'nin adını 21.10.1981 günü öğrendiği, 16.10.1981 günlü yakalanma tutanağında Mustafa Gülmez adlı şahsın yakalandığından söz edildiği halde, yakalandığı günde düzenlenmesi gereken üst arama ve teslim zaptında, yakalanan ve üstü aranan kişinin Zeki oğlu Ataman İnce olduğunun yazılmış olması, 17.10.1981 günlü yer gösterme ve ev arama zaptında Ataman İnce'nin ve imzasının bulunmuş olması (ki bu imza sahtedir) evrakın ne derece uydurma olduğunun bir kanıtı değil midir?

Sanıkların savunmalarına dayanak yaptıkları, kendi kendini yaralama tutanağında, bir gün sonra düzenlenerek üç gün sonra Kartal Emniyet Amirliği'ne ulaşacak olan ekspertiz raporundan söz etmiş olmaları, bu tutanağın işkence suçunu örtebilmek için sonradan düzenlenmiş uydurma bir tutanak olduğunun bir kanıtıdır.

Bütün bunların ardından oluşan kanaât şu oluyor: Ataman İnce'yi "kaybetmek" istediler, becerememince de göstermelik yargılamalarla, tutanaklarla doktor raporları ile olayın üstünü örtmeye çalıştılar. Ama bu kez, alışılmışın dışında, doktor raporları cellatları doğrulamadı.

28 Ekim 1981 tarihli "Otopsi Raporu"nda işkence bulguları şöyle sıralanıyor:

"... sağ deltoid adelede 5x4 cm, sağ pazu dışta 12x8 cm, sağ ön kol üst dışta 5x6 cm, sağ sırtında 5x4 cm, sağ ön kol arka üstte 4x4 cm, sağ önde 15x6 cm, sağ talanda 6x8 cm, sol loajerde 5x6 cm, sol ayak tabanında 10x6 cm, sol gluctalde 8x6 cm boyutlarında ekimoz olduğu tesbit edildi. Sırtta sol kürek kemiği altında 3x4 cm üzeri kabuk bağlamış... sol omuz başında, sol kol büklüm kemiği altında, sol uylukla, her iki dizde 3 cm'ye kadar varan boylarda çeşitli kabuk bağlamış yaralar... Sol koltuk altında 5x4 cm ve buna uyan sol üst kısımda 5x4 cm ebadında enfekte olmuş yara... Her iki el sırtında, sol ön kol alt kısımda, çeşitli büyüklükte, sağ kolik bölgede 5x4 cm ebadında, her iki ayak baş parmağı iç kısmında 6x4 cm ebadında ekimozlar tespit edildi.

Baş açıldı: Cilt altında vertekste 4 cm ebadında, sağ frontalde 3 cm ebadında ekimoz mevcut.. Beyin, şiş, ödemli olarak bulundu.

Göğüs açıldı: Sol yedinci kaburganın meme hattı ile kesiştiği yerde kırık olduğu ve bu kırık çevresinde adalelerde ekimoz olduğu görüldü... Her iki akciğer şiş, ödemli, ağır olup satıhlarında noktavi kanamalar mevcut."

Evet! Sanık Talat Gül, "Zaten bu sarığa işkence yapmamız... mümkün değildir" diyordu, "Ranzaya vurmuş, kendisini yerden yere atmıştır." Sanık Celal Arslan da olayı doğruluyor, "Nezarette yalnız bırakıldığı sırada meydana gelmişse bunu ben bilmem" diyor ve ekliyordu: "Ataman İnce'nin ölümünde bi-

zim hiçbir günahımız yoktur. Kaderi ile ölmesi gerekirdi, biz görevimizi yaptık"

Evet, onlar *görevlerini yaptılar* ve kuşkusuz, onlara bu görevi verenler sanık sandalyesine oturtulmalarını istemiyorlardı. Ama yargılandılar. Kendiliğin-den olmadı tabii ki bu. Ölümünden sonra cesedin önce Adli Tıp morguna götürüldüğü, daha sonra da kimseye haber verilmeden Zindanarkası Mezarlığı'na gömüldüğü, Ataman İnce'nin ailesinin uzun çabaları sonunda 13.11.1988 günü ortaya çıkartılmıştır.

Ailesinin girişimleri sırasında, "Böyle bir ölüm olayı kesinlikle yoktur" diyen Askeri Savcılık, olay ortaya çıkartılınca göstermelik de olsa dava açmak zorunda kalmıştır. Açılan dava sonunda ise, işkenceci sanıkların (Talat Gül, Celal Arslan, Niyazi Çomak, Ömer Erdal, Bidat Yıldız, Selahattin Tutar, Ahmet Erkmez) beraatlerine karar verilmiştir. Dava Askerî Yargıtay 1. Daireler Kurulu'na gönderilmiş ve bir kez daha eksik soruşturma gerekçesiyle mahkumiyet kararı bozulmuştur.

Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun bozma kararından sonra, işkenceci sanıklar yeniden yargılanmışlar ve bu kez 5'er ay 10'ar gün hapisle cezalandırılmışlardır.

İşkence, göstermelik yargılamalar, kovuşturmaya yer olmadığı kararı ya da hafif cezalar, sonra yine işkence. Gazetelerde üç-beş satırla geçiştirilen ölüm haberleri, insan hakları ihlalleri. Sonra tekrar işkence, yılgınlık ve suskunluk. Bu, öylesine tüketici, umut kırıcı bir sarmal ki bir yer geliyor ve insan,

herkesin sustuğu kanısına kapılıyor. Ama hemen sonra, yürekli bir ses her zaman vardır diyor yine kendi kendine ve başını kaldırdığında, onları, anlatmaktan vazgeçmeyen devrimcileri görüyor:

"Devlet (...) işkenceciler konusunda da, hapishanelerde izlediği (...) politikasında da aynı yöntemi izliyor. Onlarca devrimciyi işkence tezgahlarında katleden 12 Eylül (...) cuntası değil midir? Binlerce devrimciyi onlar sakat bırakmadılar mı? TİKB militanı, yiğit komünist Ataman İnce'yi onlar katletmedi mi?" [1]

1. 30.11.1982 tarihinde Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Nolu Askeri Mahkemesi Başkanlığı'na verdikleri, "sorgudur" başlıklı dilekçede M.Fatih Öktülmüş ve Remzi Küçükertan'ın, dava arkadaşları Ataman İnce ve işkencede katledilmiş devrimciler için söyledikleri.

Abdülkadir Taptı

Aslen Siverekli olmasına rağmen
ekonomik nedenlerle ailesi
Ceylanpınar'a yerleşmiştir.
12 Eylül öncesi faaliyetleri nedeniyle
aranmaya başlanması üzerine, halk arasında
tanındığı Bülent Güzeller ismine sahte
bir kimlik düzenlemiş ve yakalanıncaya
dek bu isimle anılmıştır. Taptı, işkence
edilerek öldürüldüğünde henüz
onyedi yaşındaydı.

Zenci
tarlanın yanında.

Yanki
tarlanın üstünde.

Toprak
tarlanın altında.

Kan
bizden akıyor.

Nicolas Guillen

Abdülkadir, kısa denilecek boyda, beyaz tenli, zayıf, siyah saçlı,canlı, atak ve sevecen bir yaratılışa sahip, çok kısa zamanda çevresiyle ilişki kurabilen ve kendini sevdiren bir insandi. Sesi çok güzeldi. İnanç ve tutkularını o güzel sesiyle türkülere yansıtır, bu yüzden ayrıca sevilirdi. Yakalandığında henüz 16-17 yaşlarındaydı. Bir köyden Ceylanpınar'a dönerken, biri parayla tuttukları taksinin şöförü olmak üzere üç kişi, başkaları için düzenlenen bir operasyonun tam ortasına düşmüşler, çatışma sonucu yakalanmışlardı.

1990. Aradan on yıl geçmişti. Aydın E Tipi Cezavi'nde yatan Mahmut Barık, tanık olduklarını-ki yaşadıklarıydı- şöyle anlattı:

"Onun yanındaki kişi bendim. Yalnızca sivil polislerden oluşan operasyon timi tarafından yakalandığımız andan itibaren korkunç bir işkence başladı. Ellerinden kaçırdıkları insanların acısını bizden çıkarırcasına, onlarla ilişkimiz olmadığını bile bile bize onları soruyor ve sürekli olarak dövüyorlardı. Nereden buldularsa bilmiyorum, su borularıyla, kalaslarla neremize rast gelirse oramıza vuruyorlardı.

Her tarafım kan içindeydi, şoförün kafası yarılmış, elbiseleri tümden kana bulanmıştı. Bunun ne kadar sürdüğünü bilmiyorum. Zaman kavramı ortadan kalkmıştı sanki. Sonunda durduklarında bizim ayakta duracak halimiz kalmamıştı. Abdülkadir'le birlikte kelepçelenmiştik. Bizi sürükleye sürükleye eski bir dere yatağına getirmiş ve bir kayanın üzerine ikimizi dikmişlerdi. Arkamızda çukura benzer bir şey vardı. Böylece bize mezarı hatırlatıyorlardı. Ondan sonra silahı vücudumuzun çeşitli yerlerine yaslayarak, yanımıza yöremize kurşun sıkmaya başladılar. Bazen omuzumuzdan, bazen baldırımızdan havaya, bacaklarımızın arasına ateş ediyorlardı.

Sürekli olarak, 'O..... çocukları, siz vatan haini Apocularsınız. İkinizi de öldüreceğiz. Daha geçen gün bir arkadaşımızı öldürdünüz. Onun intikamını alacağız!' diyorlardı. Bir hafta kadar önce taranan askeri bir arabada ölen ve yaralananları kast ediyor olmalıydı. Bu olayla, bizi öldürmek istemelerinin ne ilişkisi vardı, Olayı herkes gibi çevrede konuşulurken duymuştuk. Tüm gücümüzle yalanlamamıza rağmen işkenceye devam ediyorlardı. Gerçekte onlar da biliyordu bunu ama, amaç intikam almaktı; o an ellerine kim geçse ona bize yaptıklarını yapacaklardı muhakkak.

Abdülkadir'in 'Ah!' diye bağırdığını, hafifçe sendelediğini ve yere doğru çöktüğünü fark ettim. Onun beline doğru tutmuşlardı tüfeği. O yere yıkılınca, zaten ayakta zor durduğum için onunla birlikte yere yuvarlanmıştım. Polisler bunun üzerine bizi sivil bir pikaba taşıdılar; ikimizi de uzatmışlardı; ama benim yüzüm arka tarafa dönüktü, bu yüzden

Abdülkadir'i göremiyordum. Ondan da hiç bir ses çıkmıyordu. Bir ara, 'Su su!...' diye inledi; polis, 'Siktir lan, sana su versek ölürsün" diye cevap verdi. Daha sonra telsiz konuşmaları başladı. Timin sorumlusu olduğu anlaşılan biri, 'Bizimle çatışmaya girenlerden biri öldü' diye bildirdi. Bundan sonra kendileri bile konuşmadı; cinayetlerinin ağırlığı üzerlerine çökmüş olmalıydı. Ondan sonrasını ha-tırlayamıyorum. Beş gün kadar baygın biçimde kalmışım. Kendime geldiğimde Mardin Tugayının 'gözaltı evi'ndeydim. Yanımda başka tutuklular vardı. İçlerinden biri bana Abdülkadir'i tarif ederek, 'Bana bir adam gösterdiler; tanıyıp tanımadığımı soruyorlardı; çıplaktı, göğsünün üstüne bıçakla ay-yıldız çizmişlerdi. Tanımadığımı söyledim' dedi. Abdülkadir'in kesin olarak şehit düştüğünü ancak o zaman öğrenebilmiştim. Abdülkadir'in cesedini Belediye'ye vermişler. İşçiler Abdülkadir'i çok küçük bir çukura gömmüş. Ama onu dostları ordan çıkararak Ceylanpınar'a götürmüşler. Göğsündeki işareti daha sonra yeniden kazıdıkları için görülmüyormuş.

Abdülkadir o küçük yaşına rağmen daha güzel ve özgür bir dünya umudunu yaşattı; bunu gerçekleştirebilmek için nelerin yapılması gerektiğine inanarak ve yaparak işkencecilerin elinde şehit düştü: O daima yüreğimizde ve ilerici dünyanın bilincinde yaşayacak."

Şırnak girişine iri puntolarla, "Ne Mutlu Türküm Diyene" yazdılar; sonra evleri dükkanları, dağları bombalıyarak "ora"ların anasını -kendi telsiz konuşmalarındaki lumpen üsluplarıyla- "bir güzel belledi̇ler".

Peki, ne değişti; ne değiştirilebildi?

Gündem gazetesinden öğrendik; HEP Diyarbakır İl Başkanı'nın öldürülen abisi imam A.Sıddık Turhallı'nın son isteği tabutunun sarı, yeşil, kırmızı renkli bayrağa sarılmasıymış.

Göğsüne kimbilir nasıl bir kinle (ve nasıl bir çaresizlikle) kazınmış, kan içindeki bir ay-yıldızla ölen Abdülkadir'in bütün bunlardan haberi olmadı. Devletin "Şırnak Ağustos Taarruzu" sonrası DYP'li bir il yöneticisinin yaptığı şu açıklamadan da:

"Tu mın şêrye Kêyi ez kurdim!"

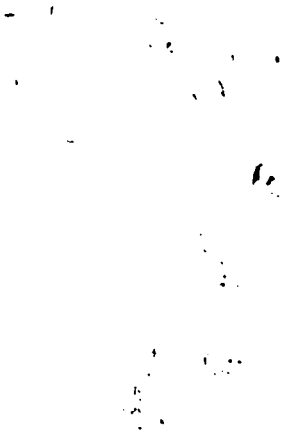
Türkçesi mi?

"Kesseler de Kürdüm!..."

"MEHMEDİMİZ GİTTİ, ÖLDÜRDÜLER OĞLUMUZU!"

Mehmet Ceren

1957 Ekim'inde Afşin'in Büyük Tatlar köyünde dünyaya gelen Mehmet Ceren, önce köyde, sonra Afşin ve Adana'da eğitim gördü. İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitiren Ceren, 12 Eylül 1980 sonrasında THKP-C Dev-Savaş örgütü üyesi olmaktan arandı. Mehmet Ceren, kendi kararıyla teslim oldu. Cezaevinden ifade için götürüldüğü Maraş'ta, Ekim 1981'de işkence edilerek katledildi.

Canı bedenlere bölen öfke
bedeni, benzersiz organlara bölen,
organı, sekiz düşünceye;
yoksulun öfkesi
bir yanardağ ateşi taşır iki kratere karşı.

Cesar Vallejo

Mehmet Ceren, 1981 Ekim'inde anne ve babasının, yakınlarının, arkadaşlarının baskı ve sıkıştırmalarına son vermek için kendi kendine karar aldı. 6 Ekim sabahı, annesinin ve babasının elini öperek, "Teslim olmaya karar verdim. Adana'ya gidiyorum. İnşallah orada kalırım; Maraş'a gönderirlerse, 48 saat geçmeden ölümü getirirler köye" diyerek ayrıldı.

Mehmet Ceren'in Adana'ya mı, yoksa başka bir yere mi gittiği veya yolda mı yakalandığına dair herhangi bir bilgimiz yok; ama yakalandığını ve gözaltında iken işkence sonucu öldürüldüğünü bilen pek çok insan var. Onlardan biri, Hasan Doğan anlatıyor:

"İşte, 'Türkiye'de işkence yok, insanlar öldürülmüyor' diyenlere gecikmiş de olsa yanıtım: Mehmet Ceren, gözlerimin önünde işkencede öldürüldü!

1981 yılıydı; hatırladığım kadarıyla Ekim ayıydı. Adana'da, E-Tipi cezaevinde yatıyordum. Bu aylarda Elbistan ve İstanbul'da TKP/ML Hareketi'nin bir çok taraftarı gözaltına alınmıştı. İstanbul'da yakala-

nan Hüseyin Çapartaş'la yüzleştirilmek için, beni de cezaevinden şubeye alacaklarını tahmin etmiştim ve yanılmamıştım.

Aradan uzun bir zamanın geçmesi ve unutkanlığım nedeniyle tam hatırlayamadığım, ancak 1981 Ekim'inin sonu veya Kasım'ın başı (Cezaevi kayıtlarında araştırılabilir) olarak aklımda kalmış bir günde, kapı altına çağrıldım. Kapı altında, bir uzatmalı çavuş, bir sivil polis ve iki er bekliyordu. Ellerimi hemen kelepçelediler. Daha önce alınacağımı tahmin ettiğim için, nereye götürüleceğimi çok iyi biliyordum. Cezaevi kapısında beklerken, tahminimin aksine, araba askeri cezaevine giden yoldan hareket etti. O an, galiba beni Maraş'a götürmeyecekler, belki de burada, sıkıyönetim savcılığında ifade alacaklar diye düşündüm. İçime bir sevinç doğdu. Çünkü Maraş'a gitmek işkenceydi, zulümdü; iyi biliyordum. Taksi, askeri cezaevinin önünde durdu. Sivil polis ve uzatmalı çavuş cezaevine girdiler. On dakikalık beklemeden sonra yanlarında etine dolgun bir mahkumla döndüler. İkimizi kelepçeyle birbirimize bağlamalarından sonra hareket ettik. Taksi Adana'nın içinde değişik yollara yönelmişti. Arazi içinde devam eden toprak bir yoldan ana yola çıkınca, korktukları için bu yola başvurduklarını anlamıştım.

Önde oturan uzatmalı çavuş ve polis, yüksek sesle değişik şeyler konuşuyorlardı. Bundan yararlanarak, benimle beraber götürülen arkadaşa ismini sordum. 'Mehmet Ceren' dedi. O da benim ismimi sordu; 'Hasan Doğan' dedim. Misis'e kadar tek konuşmamız bu oldu. Misis'te bir lokantanın önünde

durdular ve yemek yiyeceklerini söylediler. Biz de aç olduğumuzu söyleyince, yememize müsaade ettiler. Biz ve askerler aynı masada oturuyorduk. Elimiz kelepçeli olduğu için birer elimizi kullanabiliyorduk. Burada, Mehmet'e niçin Maraş'a götürüldüğünü sordum; o da anlattı:

'Ben 12 Eylül'den sonra aranıyordum. Ele geçmemek için Karadeniz Bölgesi'ne gittim ve orada barınıyordum. Ancak aileme yapılan baskılar yoğunlaşınca teslim olmaya karar verdim. Maraş'ın durumunu bildiğim için (işkenceleri kastediyordu) gidip Adana Sıkıyönetim Savcılığı'na teslim oldum. Şimdi de Maraş benim teslim olduğumu öğrenmiş olmalı ki, gelip beni götürüyorlar'.

(Mehmet Ceren'in Maraş'a teslim olmadan, Adana Sıkıyönetim Savcılığı'na teslim olduğu araştırılmalı, belgelerle ispatlanmalıdır. Yine, cezaevinden aynı gün alındığımız, cezaevinin 1981 yılı kayıtlarında mutlaka mevcuttur: bunun araştırılıp ortaya çıkarılması lazım.)

Daha sonra ise Mehmet bana sordu niçin götürüldüğümü.' Bir yüzleştirme için' dedim.

Tekrar yola koyulduğumuzda güneş batmak üzereydi. Maraş'a girdiğimizde gözlerimiz bağlandı ve nihayet taksi durunca, Yusuf Haznedaroğlu'nun o ünlü ringine doğru, kollarımızdan tutularak içeri götürüldük. Önce isimlerimiz yazıldı ve nöbetçilere teslim edildik. Ringde bize 'Oturun!' dediler ve sigara içmemizi söylediler. Ringin içinde durmadan gezenler vardı. Askerlerin, 'Durmayın lan, gezin, beni

oraya getirmeyin!' sözlerinden bu kişilerin cezalı olduğu anlaşılıyordu.

(İsmimiz yazılırken beni tanıyan bu arkadaşlar: (İbrahim Çolak, İbrahim Karakuş ve Yaşar Akçıkmış'tır.)

Hava soğuk olduğu için ben üşümüştüm; üzerimde sadece gömlek vardı. Mehmet benim üşüdüğümü anlayınca askerlere rica etti; kelepçeyi çözdürüp, kendi sırtındaki parkayı çıkardı ve ikimizin üzerine örttü. 7 Mart 1980'de yakalandığımda gördüğüm işkencelerden dolayı hayli tedirgindim. Mehmet bu tedirginliğimi anlayınca, 'Biz bu yola başımızı koyduk; düşün bir kere, nice yoldaşlarımızı bu yolda verdik. İnsanlarımız işkenceden geçiriliyor; bacılarımıza, analarımıza tecavüz ediliyor. Davamız şerefli bir davadır; tedirgin olmana gerek yok. Yapacağın tek şey direnmek, onlara boyun eğmemektir. Bunların karşısında boyun bükmemeliyiz' diyerek beni yüreklendirdi. Mehmet'in bu cesaretini ve söylediklerini hiçbir zaman unutmadım; unutmam da.

Cezalı arkadaşlar arasıra ayağımıza takılıyorlardı. (Daha sonra öğrendiğime göre, beni tanıdıkları için ilişki kurmaya çalışmışlar; ancak ben onları tanıyamadım.) Gözlerimiz bezle bağlı olduğu için ancak burnumuzun yan taraflarında küçük bir boşluk kalıyordu. Bundan yararlanarak bu arkadaşları tanımaya çalıştım. Askerler görmüş olmalı ki, beni ve Mehmet'i dipçikle ve ayaklarındaki postallarla döv-

düler. Mehmet bana gizlice, 'Hiç olmazsa dayağa karşı biraz alışkanlık kazandık' diyerek şaka yaptı.

Nihayet sabah oldu. Mesai saati başlamış ve işkenceciler kalabalık bir şekilde içeriye dalmışlardı. 'Kim bu yeni gelen misafirlerimiz?' sorusuna karşılık olarak,' Hasan Doğan ve Mehmet Ceren!' denilince; 'Oo, hoş geldiniz beyler, Hasan'ı tanıyoruz, Mehmet Bey'le de tanışacağız, sizleri ağırlamaktan mutluluk duyuyoruz!' gibi, her zaman söyledikleri, gurur kırıcı, moral bozucu laflar sarfediyorlardı. Aradan yarım saat geçmemişti ki, kelepçeyi çözdüler ve ikimizi de başka bir odaya götürdüler. Meydan dayağı başlamıştı. Yumrukla, tekmeyle oradan oraya iteleniyorduk.. Mehmet, işkencecilerin küfürlerine karşılık veriyordu. Bunu hazmedemediklerinden, özellikle Mehmet'e yüklendiler. 'Sen bize gelmeden, Adana'ya gidersin ha, ulan bize uğramadan Adana'ya gitmek var mı?' laflarıyla onun direnişini kırmaya çalışıyorlardı. 'Şunu dışarı alın!' denildi ve beni başka bir yere götürdüler. Mehmet'in kaldığı yere yakın bir odaydı. Mehmet'in işkencedeki haykırışlarını duyabiliyordum. Ara sıra işkenceyi kesip, 'Konuş ulan, biz burada herkesi konuşturduk, fazla dayak yemeden konuş, yatırın şunu!' diye bağıran işkencecilerin seslerini duyuyordum.

Bu işkence bu şekilde aralıksız 3-4 saate yakın bir zaman sürdü. Ve yine işkence devam ederken, Mehmet'in bağırması birden kesildi. 'Kolonyayı getirin, çabuk olun!' sözleri, işkencecilerde bir koşuşma bir telaş başladı. Bu durum 10-15 dakika sürdü. Mehmet baygınlık geçirdi galiba diye düşündüm; sesini,

bağırmasını bir daha duymadım. Bir kaç saat önce beni ve Mehmet Ceren'i meydan dayağına çeken işkenceciler, gece geç saatlere kadar yanıma bile uğramadılar. Beni işkenceye götürmemişlerdi, hayret. Bu sessizlikten de fazla tedirgin olmuştum. Bir an önce ne yapacaklarsa yapsınlar da şu tedirginlikten kurtulsam, diyordum.

Gecenin geç saatleriydi; gözbağından sızan ışıklardan, lambaların yanmasından insan bunu hissediyor. 'Hasan'ı getirin!' denildi ve beni başka bir odaya aldılar. En az 10 kişi vardı. 'Hasan sana dokunmayacağız; sadece bir şey soracağız, doğru söyleyeceksin. Dün akşam seninle beraber getirdiğimiz Mehmet Ceren aniden hastalanıp öldü. Sana yolda gelirken, hastayım gibi bir şey söyledi mi?'

Mehmet ölmüştü, katledilmişti. Benden ne istediklerini çok iyi anlıyordum. 'Hayır!' dedim; 'Hastayım falan demedi'. Bunun üzerine, 'Orospu çocuğu, yalan söylüyorsun; askerler de duymuş, seni de onun yanına yollarım, kararını ver!' diye bağırdılar.

Çok korkmuştum; yaklaşık 20 saat beraber kaldığım, bana direnmemi, boyun eğmememi söyleyen, beni soğuktan korumak için parkasını paylaşan Mehmet Ceren arkadaş işkencede katledilmişti. İşkence ve tehditle, kendi ağızlarıyla yazdıkları ifadeyi bana imzalattılar."

Ve o gün bu gündür, Hasan Doğan tanık olduğu bu olayı çevresine anlatmış; ama yukarıda söylediklerinden de anladığımız gibi, ifadesini hastaydı diye imzalamış. Hasan Doğan, zaman geçmiş olsa bile, yanıtım budur diyerek anlattı bütün olup bitenleri.

Zaman geçmiş olsa bile, Hasan Doğan gibi binlerce insan tanık oldukları olayları bir anlatsalar, bir dilleri çözülse.

22 Ekim sabahı gün ağarırken, Ceren'lerin kapısı acı yüklü bir haberle çalındı. Köy bekçisi, Vahap Ceren'e, "Seni istiyorlar, gel benimle!" dedi. Az ilerde bekleyen subay, "Amca" dedi, "Oğlun Mehmet Ceren dün Maraş'ta vefat etti; Afşin'e cenazeyi almaya gideceğiz." Baba Vahap, endişeyle bekleyen karısı Ayşe'ye, "Mehmedimiz gitti. Öldürdüler oğlumuzu" diyerek yola koyuldu. Baba Vahap, 35 kilometrelik yol boyunca tek kelime bile etmedi. Oğlunun teslim olmaya giderken söylemiş olduğu sözler kulaklarını çınlatıyordu: "Kahramanmaraş'a gidersem 48 saat sonra ölümü getirirler köye."

Nasıl mı öldü Mehmet Ceren ?

Hasan Doğan görmemiş. Peki bir gören yok mu?

Dönemin Kahramanmaraş Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı Tuğgeneral Yusuf Haznedaroğlu'nun ifadesinde; "THKP-C Dev-Savaş örgütü mensubu olması nedeniyle Adana ilinde Askeri Cezaevi'nde bulunurken, soruşturma maksadıyla Kahramanmaraş'a getirilen Mehmet Ceren, daha hiç soruşturulması yapılmadan rahatsızlanmış ve kaldırıldığı hastanede vefat etmiştir. Bu olayın nasıl geliştiğini doktorlara sormak lazım. Ben bilemem. Yalnız hatırlarım, bir arkadaşım teğmenken bir ere tokat atmış, er ölmüştü. Yalnız, doktorun verdiği otopsi raporunda, 'Değil bir tokat, o esnada rüzgar bile esse ölebilirdi' şeklinde bir şeyler deniyordu. İnanın size söylediklerimde bir milim dahi yalan yok" sözleri yer alıyor.

Milimi epeyce şaşırmış da olsa, Haznedaroğlu kuşkusuz ki devletin bilinçli görevlilerinden. İnkarın her koşulda geçerli bir devlet politikası olduğunu biliyor. Hem yetkili hem değil; sorumluluğu doktorlara havale ediyor.

Doktorlar, kimliği ne olursa olsun hastayı "önce insan" olarak görmekle yükümlü olan kişiler; Hipokrat'ın çocukları. Onlar nasıl çıktılar bu yüzkarası dönemden? Giydikleri beyaz önlükleri karartacak denli otomatlaşanlar, daha tam bir deyişle vicdansızlaşanlar olmadı mı?

Oldu. İşte onlardandan biri, Kahramanmaraş Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürlüğü doktorlarından Erdem Gürünlü. anlatıyor:

"Ben Sıkıyönetim'de çalışıyordum. Olay günü sabahleyin beni çağırdılar. Gittim. Hastayı gördüm; zor nefes alıyordu. Ateşi vardı; ciğerlerini dinledim. Ses aldım; hırıltı halinde ses geliyordu. Şuuru yerindeydi. Genel durumunu bozuk gördüğüm için, hastaneye sevkine karar verdim. Askeri ambulans hazırlandı. Ambulansta ben yanındayken öldü. Kalp masajı yaptım. Şahıs ölünce, Devlet Hastanesi'ne getirildi. Bu hususta ben Sıkıyönetim Komutanlığı'na raporumu düzenledim ve verdim."

Verilen otopsi raporunda yazılanlarsa şöyle:

"Ceset tahminen 1.75-1.80 boylarında, 80 kilo ağırlığında, esmer tenli bir erkek cesedi. Ayağında, uzun, gri mavi karışımı pantalon mevcut. Yeşil uzun kollu gömleğin sol kolunun vücuttan çıkartılmış olduğu görüldü. Vücudun ayak ucundan baş ucuna kadar hiçbir darp ve cebir izi mevcut değildir. Boyunda kırık yok, kan yok. Ölüm nedeni

akciğerlerdeki arazların kalbi de etkilemesi sonucu, kalbin ani iflası sonucu oluşmuştur. Ölüm sebebi aşikar olduğu için parça almaya gerek yoktur."

Parçalanmış kişiliklerin "aşikar teşhis"lerinin otopsi masalarından basın ve TV kanallarına, oradan işyerlerine ve evlerin yatak odalarına uzandığı, makineye rahmet okutacak düzenbazların bütün bir toplumsal ilişkiler alanına hükmettiği bir süreç olarak yaşandı 1980'ler sonrası. İnsanlarımızdan "üç maymun"u oynamaları istendi ve insanlar büyük çoğunlukla istenene uydular. Ama susmayanlar yok değildi; ölüm tehdidi ve hapis cezalarına karşın vicdanlarının sesini dinleyerek konuştular.

"Konuşanlar"a farklı ve özel bir örnek; Kahramanmaraş'ta görevliyken bizzat kendisi de işkencelere katılmış, ancak daha sonraki yıllarda pişman olarak, duyduğu vicdan azabı nedeniyle gerçekleri açıklamaya karar vermiş olan polis memuru Sedat Caner'dir. Caner, kesin bir ifadeyle şunları söylemektedir: "Mehmet Ceren isimli kişiyi kasap askısına[1] almışlardı. Aynı zamanda erkeklik organına cereyan veriyorlardı. Kasap askısından indirilirken ayakları bağdan kurtuldu. Alt tarafta bulunan lastiğin kenarına boynu isabet edince boyun kemiği kırıldı. O sıralar Sıkıyönetim Komutan Yardımcısı olan Yusuf Haznedaroğlu, kurmay başkanı Binbaşı

1. Kasap askısı, bir tavan askısı şekli olup, sorgulama odalarında bulunur; bir boru, iki tane kanca, bir de kemer var. Bu askıda şahıs (Mehmet Ceren) ayaklarından başaşağı asılır. Yine anadan doğmadır, elektrik verme devam eder.

Nevzat Bekaroğlu, siyasi şube müdürü Necdet Kondalat, başkomiser Hüseyin Güler Sönmez, polis memuru Bilge Akdoğan da bu konuda bilgi sahibidirler."

Bu aktardıklarımızdan sonra, tekrar 22 Ekim'e dönelim. Baba Vahap Ceren, 35 kilometrelik yolda oğlunun teslim olmaya giderken söylemiş olduğu sözleri düşünüyordu. Sonunda, Afşin Termik Santrali'ndeki Sıkıyönetim karargahına ulaştılar. Sonrasını şöyle anlatıyor baba Ceren:

"İki cemse dolusu askerle oğlumun ölüsünü getirdiler. Komutan Fuat, 'Oğlun geldi' dedi. Yanına varmak, yüzünü görmek istedim. O anda dediler ki, 'Amca, bize göstermememizi emrettiler'. 'Madem buraya getirdiniz, benim oğlum mu değil mi, bir bakayım, yüzünü göreyim' dedim. 'Hiç kimseye göstermememiz emredildi' dediler. 'Uzak dur' dediler. Yola döküldük. İki cemse askerle bizim köyün ufak kabristanının uzak bir köşesine oğlumu defnettiler. Ne beni, ne de köylüm olarak hiç kimseyi yaklaştırmadılar. Kıbrıs'ta askerliğini yapan yeğenim, 'Mehmet'i ne zamandır görmedim, bir göreyim' diye askerlere yalvardı. 'Emir böyle!' diyerek onu da kovdular. Oğluma dini tören de yapılmadı. Gömdükten sonra, 'Bunun yakınına kimse yaklaşmayacak!' diye emrettiler. Korkumuzdan yaklaşamadık. Bana, 'Oğlun hastalanmış, kalp krizinden ölmüş' dediler. Ben aslan oğlumun işkence gördüğünü ve o zaman da öldüğünü biliyorum. Madem yarası yoktur, neden göstermediler bana?"

Baba Vahap Ceren beş yıl bekledi. Bu bekleyiş zorunlu bir bekleyişti aynı zamanda. Maddi ve manevi gücü olmayan baba, en sonunda Kahramanmaraş Cumhuriyet Savcılığı'na bir dilekçe yazarak suç duyurusunda bulundu; otopsi yapılmasını istedi. Cumhuriyet Savcılığı ise beş buçuk ay sonra, başvuruyla ilgili takipsizlik kararı verdi. Çünkü, soruşturma sırasında Yusuf Haznedaroğlu, Necdet Kondalat ve Bilge Akdoğan'ın ifadeleri alınmış; bu kişiler de Mehmet Ceren'in işkenceye maruz kaldığına dair bilgileri olmadığını belirtmişlerdi. Devlet yalan söylemeyecekti ya!

Ama yalan söyleyen birileri vardı. Arı kovanına çomak sokan bulundu. "Cezamı çekerken, defalarca talimatla ifadem alındı. Her defasında ifademi doğruladım. Şimdi gene söylüyorum: Mehmet Ceren Kahramanmaraş'ta işkence sonucu ölmüştür. Bunu her zaman ve her yerde tekrarlarım" diyen Sedat Caner, Mehmet Ceren'le ilgili ifadeleri bahane gösterilerek, Malatya Cumhuriyet Savcılığı tarafından "yalan beyan" da bulunduğu iddiasıyla suçlandı ve yargılanma sonucu hapis cezasına çarptırıldı.

Açtırılmayan mezarlar... İşkence yapıldığını söylediği için tutuklanan bir polis ve attığı imzanın verdiği vicdan rahatsızlığını taşıyamayarak yıllar sonra gerçeği anlatan bir eski tutuklu...

Yukarıdaki satırlar, herhangi bir Latin Amerika ülkesindeki işkenceleri anlatan bir kitaptan alınmadı. 1980'ler Türkiyesi'nde yaşandı tüm bu anlatılanlar.

Tarih: 1992 Eylül. Devlet "ölü ele geçirmeye", işkencede katlettiklerini Zindanarkası mezarlığına gizlice gömmeye ve en küçük bir demokratik talebi bile jop ve dipçik darbeleriyle karşılamaya devam ediyor.

Ahmet Demir
Bir demiryolu işçisinin çocuğu olarak Mardin'de doğdu. İlk ve orta okulu Ömerli'de okudu. 1978'de Mardin Lisesi'ne girdi. 1979 yazında istasyonda işçi olarak çalışmaya başladı. 1980'de, Mardin Kurmay Başkanının arabasına ateş açılması eyleminin faili olduğu gerekçesiyle aranmaya başladı. Yakalandıktan sonra ağır işkencelerden geçirildi. Arkadaşlarının "şeker çocuk" diye andığı Demir, katledildiğinde henüz onyedi yaşındaydı.

Şili'de bir ana işkencede
oğluna ağlıyor
Arjantin' de bir genç kız
kaybolan sevgilisini arıyor
Ve ülkemde
şafakta basılan evde
Bir ananın çığlıkları
sağır geceye karışıyor

Bir girdap. Bu girdapta ölüm kol geziyor. Ölüme çığlık, binlerce çığlık yükseliyor. İnsanlar karanlığa hapsedilmiş toprakta umudu arıyor.

Zifiri karanlıkta bir ışık, karanlığı yarıyor. Karanlıktan kurtulmanın yolunu gösteriyor ve insanlar umudu yakalıyor. Yüreklerde sevda ateşi, gözlerde umut ışıltısı, bin yılların özlemiyle ışığa sarılıyor.

Baskı cenderesi panikte.

İşkence çarkını işletiyor; kan istiyor, can istiyor, umudu öğütmek istiyor yüreklerde. En çaresiz, en insansız olduğumuz duygusuna kapıldığımız yerde çıkıyor Ahmet Demir'ler ortaya. Ve Ahmet Demir'ler işkence çarkının dişlilerini köreltiyor.

İşkence bir insanlık suçu..

Bu suç geçmişte olduğu gibi bugün de işleniyor.

Daha insanca bir yaşam için nerede bir kavga verilmişse orada işkence olmuş; özgürlük talepli her istem ölümlerle karşılanmış ve toplu mezarlarla. İnsanlar mutlu ve özgür bir geleceğe kan ve can gibi ağır bedeller vermeden ulaşamıyor ne yazık ki!

İşte yaşadığımız süreç...

Ve işte bizim ülkemiz..

İşkence yok deniyor. İnsan hak ve özgürlüklerinin korunmasına yönelik uluslararası sözleşmelere imza konuluyor. Oysa yaşanan gerçeklik bunun ne kadar da zıttı.

İşkencede katledilen Ahmet Demir, yaşananlar ve söylenenler arasındaki zıtlığı belgeleyen onlarca örnekten sadece birini oluşturuyor.

Aydın E Tipi Cezaevi'nden Mahmut Barık anlatıyor:

"Ahmet Demir, yoksul bir delikanlıydı, yoksul ve inanmış. Akşamdı. Aylardansa Ağustos. Gecekondu mahallesindeki bir yurtseverin evinde dört arkadaştılar. Evin damında bağdaş kurmuş oturuyorlardı. Önlerinde ışıklar ve kapılarını çalamadıkları evlerin bayram telaşı...

Düşünceliydi Ahmet. Bayramı evde geçirme düşüncesindeydi. Yüreğinde anasının kabaran özlemi. Eve gitmek istediğini arkadaşlarına söylese miydi acaba? Eve gitse, anasını görse! Ya ev gözetim altındaysa, ya biri görüp ihbar ederse! Eve gitmesi doğru muydu?

Bir iç hesaplaşma...

Kurmay başkanının arabasının taranması olayından beri aranıyordu. Oysa yakından uzaktan ilişkisi yoktu bu olayla. Sırf devrimci olduğundan ve olay istasyonda cereyan ettiğinden muhbirin biri onu ihbar etmiş ve olaydan sonra aranmaya başlanmıştı. Bu nedenle eve uğrayamıyordu artık. Anasını göremiyordu. Ve işte bayram gelmişti. Anam beni görmese çıldırır, diye düşündü. Düşüncesini arkadaş-

larına açtı. Gitmemesini söylediler. Arandığını, pusu kurmuş olabileceklerini, bayram dolayısıyla eve gelebileceğini düşünerek evi gözetim altına almış olabileceklerini, gören olursa ihbar edilebileceğini söylediler.

Gece gideceğini söyledi. Ve gece geri döneceğini. Gece giderse görülmeyeceğini... Ve ikna etti arkadaşlarını. Vedalaştı tek tek. Bir daha birbirlerini göremeyeceklerinden habersiz, arkadaşlığın olanca sevgisiyle birbirlerine sarıldılar.

Ve bayır aşağı indi dağdan. İstasyona inen patika yoldan aşağı doğru inerken, geceye dolan sessizliği dinliyordu. Ve yüreği atıyordu özlemle. Gidecek, anasını görecek ve hemen geri dönecekti!

İstasyona vardığında, gece yarılanmak üzereydi. Caddeden geçti. Sonra mahalle. Sokaklarda yanan lambalar. İşte evleri ve işte evde ışık yanıyor. Belki ki henüz yatmamışlar. Belki de anası onu konuşuyor.

Evi gözetleyen bir hain göz. İşte Ahmet [illegible]. Eve gelmiş. Haber vermek gerek. Bunda [illegible] var. Ve efendilerine koştu, görev verenlere... "Kopacu Ahmet evde" dedi. Hazırlık başladı: Ahmetlerin evi basılacak. Umutsa, umudu yok etmek gerek. Işıksa söndürmek...

Ahmet habersiz hainden. Kapıyı anası açtı. Oğlu Ahmet karşısında. Özlemle sarılıyor.

Ev bir düğün. Ev bir bayram yeri. Ahmet evde. Anasının kollarında. Ahmet anlatıyor coşkunlukla, umudu, sevdayı ve kavganın esrikliğini. Yeni günü...

INSTITUT KURDE de PARIS · BIBLIOTHEQUE ·

Israr etti anası. 'Oğlum bu gece evde kal, bayram sabahını birlikte geçirelim, gündüz gidersin' diye.

Ahmet anasını kıramadı. Ve Ahmet anasının serdiği sıcak yatakta yattı o gece.

14 Ağustos şafağı.

Gece karanlığı çökerken başlayan hazırlık şafakta tamamlanır. Ve şafakta basılır evler. Umut aranır, umut olmuş sevdayla çarpan yürekler işkenceye alınır. Ve bir daha haber alınamaz artık.

Günlerce kapı kapı dolaşılır.

Yok, yok, yok!

Oğlunu bilmiyoruz!

Kocan bizde yok!

Baban yok!

Onlar kavgayı yüklenen, kavgada can sunan, işkencecinin yüzüne bin yılların öfkesiyle haykıran yüreklerdir. Gözaltına alınırlar ve yokedilirler.

Kaba dayağın, hakaretin bini bir paradır. Apocu ha, devlet kuracaksınız ha!

Ahmet'in gencecik bedenine indi coplar, tekmeler, yumruklar.

Bir çığlık düştü, aydınlanmamış şeffaf karanlıktaki güne.

Bir çığlık yayıldı, gün aydınlanırken. Ahmet'in anasının yüreğinden dökülen, yüreğinden yükselen feryat:

"Oğlumu öldürecekler, Ahmedim'i öldürecekler!..."

İnat bu ya!

Direniş, inanç, irade!

Sevdaya sarılmak bu ya!

Ahmet'te ne bir ses, ne bir ah, ne de acısını belirtecek bir mimik. Gözlerinde tutsak düşmenin hüznü var sadece. Şimdi kavganın daha zor, daha çetin geçeceğini bilmenin ışıltısı...

Vurdular, vurdular.

Güneş doğduğunda yorgun argın, Ahmet'i yarı ölü arabaya atıp sorguya götürdüler.

Mardin sorgusunun ana merkezinin adı *İstasyon*'dur.

Burada niceleri işkence çarkından geçirilmiş, nicesi sakat bırakılmış ve katledilmiştir..

Ahmet, İstasyondaki sorgu merkezinde.

Banyoda[1] gözleri göz bağında.

Beton zeminde sereserpe. Kanlar içinde. Başında sorgucular, nefesleri içki kokan işkenceciler. Kahkaha iğrenç olabilir mi?, Bir insanın gülmesi, karşısındakinin midesini altüst edebilir mi? Olabiliyor, edebiliyor..

'Demek söylemeyeceksin!'

'Demek Apocusun ve direneceksin ha!'

Saldırdılar. İşkencenin her türden yöntemini uyguladılar.

Askı, falaka, manyeto (elektrik), tekerlek.....

Kahkaha tufanı dindi.

15 Ağustos şafağı.

Tüm işkence yöntemleri boşuna. Ama yine aralıksız sürüyor işkenceler. Sorgu karanlığına gece karanlığı karışıyor. Gece de sürüyor işkenceler.

1. İşkence yerine verilen ad.

Ve şafak.

15 Ağustos şafağı.

Gelenekselleşmiş bayram bitiyor. Ahmet'in anası Ahmet'ine ağlıyor.

Ahmet, beton zeminde. Bir kan göletinin içinde sereserpe.

İşkence fasılları bitmiş. Ama Ahmet'in yüreği atmıyor artık. Yüzüne tatlı bir gülümseme oturmuş. Gözlerinde yine göz bağı. Açmıyorlar.

Diyarbakır'a götürülüyor; Diyarbakır askeri hastahanesine. Amaçları, hastalıktan öldü süsü vermek; 'Bakın hastalandı, onu iyileştirmek için hastahaneye bile kaldırdık' görüntüsünü yaratmak.

Ailesine haber salınır,'Ahmet Demir hastalıktan öldü. Gelin cenazesini alın' diye.

Ahmet yine anasının kollarında. Ama cansız bu kez. Yüzündeki tatlı tebessüm kaybolmamış.

Ahmet'in mezarı istasyonda evlerinin bitişiğindedir. Annesinin göz hapsinde.

Fazla söze ne gerek var.

Abisi olayın peşini bırakmadı. Ahmet'in işkencede katledildiği son derece açıktı. Başkaca bir maddi kanıtı gerektirmeyecek kadar işkence izleriyle doluydu vücudu. Sorgu avlunun içinde başlamıştı; kendi gözlerinin önünde. Başvurduğu merciler, 'Ahmet Demir hastalıktan öldü' dediler. Ama yine peşini bırakmadı. Bu kez tehditlere yöneldiler. 'Seni de yakalarız öldürürüz, senin için de bir tutanak düzenlemek bizim için çocuk oyuncağı' dediler. Ama yılmadı. Mahkemeye başvurdu. Dava yıllarca

sürdü ve Ahmet'i öldürenlere en sonunda üç ay gibi göstermelik bir ceza verildi."

Ahmet'in öyküsünün izini sürerken, kendime ölümün ve yaşamın ne olduğunu sordum; ölümün ve yaşamın anlamını. İnsan hem böylesine genç hem de böylesine dirençli nasıl olabilirdi? Pratik, bilinç, coşku, umut, inanç..Bir dolu kavram ardı ardına geçti aklımdan. Notlarımı karıştırdım. Aradığım sorunun yanıtı, bir arkadaşının Ahmet'le ilgili söylediklerinde saklıydı.

"Ahmet sorguya getirildiğinde ben de sorgudaydım" diyordu arkadaşı, "Görme imkânım olmadı. Ama onun direnişi sorgunun karanlık duvarları arasında bize ulaştı. Direnişi temsil etti Ahmet. İnancın her koşul altında korunabileceği kanıtını sundu.

Birgün sohbetimizde şunları söylemişti bana: 'Ülkemi gezmek istiyorum. Ülkemi tanımak istiyorum. Başka alanlarında kavgayı sürdürmek istiyorum. Munzur'un, Zap'ın, Dicle'nin, Fırat'ın suyunda yüzmek istiyorum'.

Ülke aşkıyla doluydu Ahmet'in yüreği."

"HİÇBİR ŞEY SÖYLEMEDİM, ONLARI YENDİM!"

Ekrem Ekşi
1957 Zonguldak doğumlu.
1974 yılında kaydolduğu
İTÜ Mimarlık Fakültesi'nde
öğrenci temsilciliği yaptı.
İstanbul Yurtsever Devrimci
Gençlik Derneği'nin genel
sekreterliğinde bulundu.
Yakın çevresinin açıklamasına göre,
cunta ilanından sonra ilk
tutuklanacakların kayıtlı olduğu
"Bayrak Liste"de yer alıyordu.
16 Ekim 1980'de işkence
edilerek öldürüldü.

Ölü bir genç. Bir silahın yüreğini nasıl çevirebilir.
Hiçliğin gölgesini nasıl yaralayabilir acıyla.
Bir şeyler akıp gidiyor yaralarından,
dönmemek üzere bir daha.

En büyük yalnızlığıdır kahramanın
kendini ölümün kollarına atması.
Sırt çevirmeyin ona.

Fernando Gordillo Cervantes

12 Eylül öncesini ve bugünü düşünüyorum da, her şey ne kadar farklı. Bizim kuşağımızın "kendi zamanı" yoktu; geleceğe aittik sanki; ya da başka bir ifadeyle, gelecek bizim ellerimizdeydi. Toplumsal ideal diye bir şey vardı bizim için, bütün bir günlük yaşam ona tabiydi ve bu tabilik gönüllüydü.

Şimdi dönem değişti; uzun süren yenilgi yıllarının ardından, toplum üzerindeki ölü toprağını yavaş yavaş atsa da, bireyci ideolojilerin zaferi geniş gençlik kesimlerini felç etmiş durumda. Medya hergün "köşedönmeci" yaşam tarzlarını yücelterek genç beyinleri terörize ediyor ve etkili oluyor. Hiç bir ideal için ölmeye değemeyeceğinin propagandası yapılıyor sürekli olarak; sinemacısından reklamcısına kadar tüm "iletmenler", bu anlama gelecek biçimde ürünlerini pazarlıyorlar. "Sen kendini yaşamaya bak!" spotunun altında, yaşamak iğdiş ediliyor; bir renk cümbüşü içinde silikleştirilerek anlık olana kurban ediliyor. Amerika ve Avrupa'da yaygın bir şekilde kullanılan bir terim var: no future. Geleceksiz anlamına geliyor. 68 ruhu Avrupalı için nostaljik bir tad olmanın ötesinde bir şey ifade etmi-

yor artık. Oralarda, bugünün gençliği çok büyük ölçüde, babalarının ideallerine yabancı. Uyuşturucu, spor, kariyer ve her türlü seviyesiz eğlence üzerine kurulu bir günlük yaşam. Medyalar aracılığıyla bizim gençliğimize dayatılan yaşam da çok farklı değil.

Bu yaşamın genç kuşağı için politika ve toplumsal dertler, uzak durulması gereken bir alan. İlgilendirtilmediklerinin farkında bile olmaksızın, öylesine yaşayıp gidiyorlar.

Öylesine yaşayıp gitmek... 80 öncesinin genç kuşağı öyle değildi; toplumu sarsan altüst oluştan etkilenmiş olarak, yığınsal biçimde katılıyordu toplumsal-siyasal süreçlere; kime yapılırsa yapılsın haksızlığı kendisine yapılmış kabul eden bir kuşaktı bizimkisi. O nedenle öğrenci yürüyüşlerinden tütün ve çay mitinglerine, gecekondu yıkımlarına karşı mücadeleden grev çadırındaki işçiyle dayanışmaya kadar her yerde vardık. Her yerde olmak demek, ezen ezilen çelişkisinde bir taraf olmak ve bunun bedelini ödemek demekti.

Ekrem Ekşi, bedeli ağır ödeyenlerden biriydi, ölürken bile "ama ben kazandım" diyenlerden biri... 1980 güzüydü; kara Eylül'ün hüküm sürdüğü zaman. Arkadaşı anlatıyor:

" 11 Eylül akşamı, ağabeyinin evine gitmişti. 12 Eylül sabahı gözaltına alındığını daha sonra öğrendik. Tam bir ay geçmişti. Hiç ihtimal olmamasına rağmen, ona duyduğumuz özlemden, 'belki de serbest bırakılmıştır' düşüncesiyle sanki ona kavuşacakmış gibi telefonla ağabeyinin evini aradık. Yanımda yine bir arkadaş bulunuyordu.. Telefondaki

ses tanıdık değildi, İbrahim ağabeyi (Ekrem'in abisi) istedik. 'Şu anda telefona gelemez' şeklinde sert bir yanıtla karşılaştım. Bunun üzerine, Ekrem'in arkadaşı olduğumu, gözaltı süresinin bittiğini, serbest bırakılıp bırakılmadığını öğrenmek istediğimi söyledim. Ahizedeki ses bu kez biraz boğuklaşarak, 'Ekrem öldü' dedi. İşte o anı anlatmak çok zor. Kısa bir şaşkınlıktan sonra yanımdaki arkadaşla birlikte, tek kelime bile konuşmadan, Ekrem'in abisinin evine gitmeye karar verdik. Aksaray'dan Göztepe; herhalde bir çeyrek saat tutmuştur gelişimiz. Hüzün ağırlaşıyor; hiç bir şey konuşamıyoruz. Sadece, 'Olmaz böyle şey!' diyebiliyoruz. Ama olmaz mı? Hergün yüzlerce devrimci, demokrat gözaltına alınıyor; ölüm haberleri hergün gazetelerde yazılıyor, televizyonda söyleniyor.

İnanmak istemediğimiz bir gerçek üstüne yürüyorduk. Eve yaklaştıkça geri gitmek istiyordum. Çünkü birazdan herşey ortaya çıkacak. Ve tarifi mümkün olmayan bir boşluğa düşecektim.

Evin önünde tanımadığımız bir kalabalık; dairenin önünde onlarca ayakkabı; kapıyı açan İbrahim ağabeyin bembeyaz yüzü ve gözleri yere bakıyor. Birşey soramadım, sormaya gerek kalmadı. Zor teskin edilen eşinin çığlığı:' "Ekrem'imizi kaybettik!'

Bu sadece bir yol arkadaşını, bir mücadele arkadaşını kaybetmek değil. Hem o, hem de ondan çok öte. Hem arkadaşımı hem ağabeyimi, hem kardeşimi hem annemi, hem babamı kaybetmek gibi. İstanbul Teknik Üniversitesi'ni, Alibeyköy'ü, Kasımpaşa'yı, Küçük-çekmece'yi adı gibi bilirdi. Gözaltına alındığında işkenceciler çılgınca saldırmışlar kendi-

sine. Eli morarmış, göğüs kafesleri kırılmış, yürüyemeyecek kadar falaka çekilmiş, kolu felce uğramış; ama yakınmıyormuş. Hastaneye gitmesi gerekiyormuş. İç kanama nedeniyle Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne götürüldüğünde halâ kendindeymiş. Kendisiyle ilgilenen doktorun söylediğine göre; ayakta duramayacak kadar kötü, bütün vücudu şiş ve morluklarla dolu haliyle bile, gülümseyerek:

'Hiçbir şey söylemedim, onları yendim!' demiş."

"ÖLDÜRÜLDÜĞÜNÜ SÖYLEDİKLERİNDE İNANMADIM!"

Vedat Aydın
1953 yılında Diyarbakır Bismil'e bağlı Kurd-Hacı köyünde dünyaya geldi. Diyarbakır Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'nü 1979 yılında bitirdi. 12 Eylül askeri faşist darbesi günlerinde tutuklandı. Zindan yaşamında zulme boyun eğmedi; Diyarbakır zindanlarının onurlu simgelerinden olmasını bildi. 1984 yılında cezaevinden tahliye oldu. Diyarbakır ve çevresinde İnsan Hakları Derneği'ni örgütleme çalışmalarına katıldı. 1990 yılında İHD Diyarbakır Şubesi Yönetim Kurulu üyeliğine seçildi. 28 Ekim 1990 tarihinde yapılan İHD İl Olağan Kongresi'nde Kürtçe konuştuğu gerekçesiyle gözaltına alınarak mahkemeye sevk edildi ve tutuklandı. Öldürüldüğünde, Halkın Emek Partisi Diyarbakır İl Başkanlığı görevini de yürütüyordu.

"Bizi savaşmaya ABD emperyalizmi zorluyor. Ama, şu anda, Venezuela'da, adı yanılmıyorsam Digepol olan siyasi polis şubesinin işlediği cinayetler gibi katliam hareketlerine girişecek değiller. Bu polis şubesi tarafından vahşice cinayetler işleniyor, katliama uğratılan insanların cesetleri yokediliyor. Öldürülenlerin çoğu üniversite öğrencileri.

Venezuela özgür basını, bu tür haberlere yer verdiği için, son zamanlarda bir çok kez susturuldu. Yankee danışmanların yardımıyla, Venezuela'da askeri uçaktan köylü halkın yaşadığı geniş bölgeler bombalandı. Köylüler öldürüldü. Bu yüzden, Venezuala'da halk hareketleri çoğaldı, bir süre sonra sonuçlarını göreceğiz."

Che Guevara

Che'nin gözlem ve öngörüleri evrenseldi; çünkü dünyanın neresinde olursa olsun, emperyalizmin özgürlükler hareketine karşı takındığı tavır ve bu tavrın içerdiği şiddetin mantığı evrenseldi.

Çok beklemedik. 1970, 12 Mart. 1980, 12 Eylül. Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu; SS kararnameleri; anti-terör yasası; olağanlaşan olağanüstü hal uygulamaları derken, 1990'lere gelindiğinde herhangi bir Latin Amerika ülkesinden bir farkımız kalmamıştı artık. Özellikle Diyarbakır merkezli bir coğrafya içinde devlet, şiddetini tam bir terör harekatına dönüştürmüştü. İnsanlar gözaltına alınıyor, sorgulanıyor, işkenceye tabi tutuluyor, kurşuna diziliyor, arabalar taranıyor, insanlar kaçırılıyor, kayıp ediliyor, demokratik kurum ve kuruluşlar bombalanıyordu.

Vedat Aydın, böylesi bir atmosfer içinde 5 Temmuz gecesi saat 11.45'te evinden alındı. Nereye gittiğini, kimlerle gittiğini ve nasıl döneceğini çok iyi biliyordu. Çünkü Aydın, bir çok kez gözaltına alın-

mış ve her defasında başı dik geri dönmüştü. Onu tanıyanlar, kendisini, sevgiyi kucaklayan, insanı sımsıkı saran bir sıcaklık, mazlumun kavgasını doruklaştıran bir insan olarak bilirlerdi. Öyle de öldü.

"Bunları tanıyorum, Emniyet'e bağlı siyasi şube polisleridir!"

Yukarıdaki sözler, Vedat Aydın'ın evden çıkarken eşine söylediği son sözlerdi. Gerisini, eşi Şükran Aydın'dan dinleyelim:

"Aşağıda arabaya bininceye dek baktım. Öldürüldüğünü söylediklerinde inanmadım. Diyarbakır'da yer yerinden oynadı. Cenazesine doksan bin insan katıldı. Bu kadar büyük bir kitleyi hiçbirimiz tahmin edemiyorduk. Ölümünden sonra hep onu anlatan, hatırlatan yeni bir olayla karşılaşıyordum; halen daha da karşılaşıyorum. Eve gidip gelenler saymakla bitmez. Bitmez tükenmez bir acı ve gurur duygusu, anlatılmaz... Hep anlatıyorlar, özellikle cesaretini dürüstlüğünü çok anlatıyorlar. Zaten ben onu öldükten sonra tanıyabildim. O bize onurunu ve cesaretini bıraktı. Bir de vatanına olan sevgisini.

Onun özel yaşantısı yoktu. Ne kendine, ne bana, ne de çocuklarına hiçbir zaman vakit ayırmadı. Daha doğrusu ayıramadı. Çok yoğun işleri vardı. Evde sabahlara kadar kitap okurdu. Bir şeyler yazdığı olurdu. O kendini ve bizi ölümüne daha önce hazırlamıştı. Çocuklarla benim daha fazla ilgilenmemi isterdi: 'Ben yatakta ölmeyeceğim bunu unutma' derdi; 'Benden sonra sizlerin gözü yaşlı kalsın istemiyorum. 'O, kendini bizlere çok fazla alıştırmadı. Bu da bilinçli

bir hareketti. Yaşamımızdaki değişiklik ise ,eve daha az misafir gelip gitmeye başladı; telefonlar daha az çalıyor; polisler daha az rahatsız etmeye başladı. Evde kahkaha attı mı öbür odadan duyulurdu. Artık kulaklarımızda çınlayan kahkahalarını duyamıyoruz. Dediğim gibi, o ölmeden bizi yokluğuna alıştırmıştı. Ekonomik bir sorumluluğu da bu yüzden üstlenmedi.

Hayatın en zor anlarına bile gülümseyerek göğüs gererdi. Diyarbakır'daki ikinci mitingti. Olay çıktığını duyduk. Sonra Vedat'ın yaralandığı haberi geldi. Hepimiz hastaneye koştuk. Yatakta her yanı sarılıydı. Mutlu bir yüz ifadesi vardı. Kahkaha atıp etrafındakilere neşe saçıyordu. Hayrete düştüm.

İçimde hep Vedat'ı kendi ellerimle polislere teslim etmişim gibi bir his var. Evden alındığı gece hiç aklımdan çıkmıyor. Vedat çevresinde ailesine, hatta çok büyük bir çevreye örnek gösterilen bir insandı. Çok insan bilirdi dürüst olduğunu, namuslu olduğunu, ama onun kadar cesur olamadığını söylerdi. Vedat bizleri aşarak halkının evladı oldu. Zaten o da bunu istiyordu. Bize çok engin bir onur bıraktı. Öylesine gururluyuz ki başımız dimdik yürüyoruz sokaklarda..." [1]

Aydın ailesi, derin üzüntü içinde. Ama bazen üzüntü sevince, yokluklar varlıklara dönüşebiliyor. Acılar birike birike sevinç de olabiliyor. Ve "Bize onur bıraktı. Öylesine gururluyuz ki başımız dimdik

1. *Yeni Ülke*, 28 Haziran-4 Temmuz 1992, Sedat Baran.

yürüyoruz sokaklarda..." diyen Şükran Aydın, bir halkın, yıllarca ezilmiş, horlanmış bir halkın duygularını dile getiriyordu. Çünkü Kürt halkı başı dik ve gururlu yürüyor artık.

Spartaküs, Silezyalı korsanların elçisiyle yaptığı temsili görüşmede, "Ölümden korkmuyor musun?" sorusunu şöyle yanıtlıyordu: "Köle, ölümden korkmaz, çünkü onun kaybedecek bir *hayatı* yoktur." Çarmıha gerilmeden önceki son sözleri de olduku anlamlıdır: "Bir kişi karşı çıktığında bile Roma korkuyor" der şair ve kavga adamı Antonius'a, "Ya milyonlar karşı çıkarsa?!..."

Vedat Aydın, karşı çıkan "bir"lerden biriydi. Bugün Kürtlerin başı dik; ama Kürtlerin, *hayatlarını kazanmaları* kolay olmadı, olmayacak.

Ahmet Zeki Okçuoğlu, dostu Vedat Aydın'dan hareketle Kürtleri ve şiddeti artarak süren baskıyı şöyle anlatıyor:

"Türkiye'de resmi devlet görüşüne, onun yasalarına ve uygulamalarına karşı gelmek, arı deliğine çomak sokmak gibidir. Vedat da bunu yaptı. 1989 İHD genel kurulunda Kürtçe konuşmasına gösterilen tepkiler, yetmiş yıldır TC'nin Kürt dilini yasaklıyan politikasını, bu konuda yazılacak bin yazıdan ve kitaptan daha çarpıcı bir biçimde gözler önüne serdi. Olay sadece içerde değil, dışarıda da yankılar buldu. Bir insan sırf ana dilini konuşuyor diye suçlanıyor, cezaevine atılıyordu. Bu, olacak şey değildi.

Vedat, TC'nin bir ayıbını ortaya çıkarmıştı. Daha doğrusu ortada olduğu halde kimsenin farkına varmadığı ya da üstünde durmadığı bir vahim sorunu çarpıcı bir biçimde ortaya çıkarmayı başarmıştı. Bu

nedenle de TC. Kürtçe'yi yasaklayan 2932 sayılı kanunu yürürlükten kaldırmak zorunda kaldı.

Vedat bunu başardı, ama bedelini de yaşamıyla ödedi. TC ilk defa Kürtlerle ilgili bir yasayı baskılar karşı[illegible]da kaldırmak zorunda kaldı.

[illegible]dat'ın hayatı karşılığında 2932 sayılı kanun yü[illegible]kten kalktı, ama acaba Kürt dili bugün serbest m[illegible]

[illegible] yazık ki buna olumlu bir yanıt vermek mümkün değil. Anayasa ve "Terör(le mücadele) Kanunu" ile TCK'nın 125. maddesi, hala, istendiğinde Kürt dilinin (konuşma dahil) kullanılmasını yasaklıyor. Anayasa'nın 2. maddesi, 'Devlet ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür; Dili Türkçe'dir' düzenlemesiyle, Türkçe'nin dışındaki dilerin kullanılmasını (uluslararası anlaşmaların kapsamına girenler hariç) devletin ailesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü konusuna dahil etmiştir. Koşullar elverdiğinde, mahkemeler 125. maddenin her tarafa çekilebilir hükmünden yararlanarak, Kürtçe konuştukları için insanları idam cezasına çarptırabilirler.

Bunun örneği de var. 1925'de Şeyh Said olayları nedeniyle Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan bir Kürt genci, Türkçe bilmediği için mahkemede Kürtçe cevap verir. Bunun üzerine mahkeme heyeti, 'Türkçe bilmeyen bir insanın ne memlekete ne de millete bir hayrı yoktur' diyerek bu Kürt gencini idam cezasına çarptırır. Bu öyküyü Diyarbakır İstiklal Mahkemesi Savcısı Ahmet Süreyya Özgevren anlatıyor. Vedat'ın öldürülme gerekçesi aynı. Arada bir fark var: Diyarbakır İstiklal Mahkemesi hiç değilse göstermelik de olsa bir yargılama yaptı; Ve-

dat'ı ise 'faili meçhul' adı altında evinden alarak sokakta öldürdüler. Bu da TC'nin o günden bu güne nereye gittiğini gösteriyor.

Vedat bir dava adamıydı. Bin canı da olsa onu halkı için esirgemeyecek bir insandı o. İnanmışlığının örneğini birlikte Ankara polisinde gözaltındayken ve cezaevinde vermişti. Gözaltında ve cezaevinde, bir lüks otelde dinleniyormuşcasına rahattı. Bir tek defa koşulların onun moralini etkilediğine tanık olmadım. Hücrede bile o güzel Kürtçesiyle, yaptığı espirilerle kanımızın zarı yırtılırcasına bizi kahkalarla güldürmüştü. Vedat Kürt dilini sadece İHD genel kuruluna değil, Ankara siyasi cezaevine de soktu. Birlikte hep yüksek sesle Kürtçe konuşuyorduk. Siyasi arkadaşlar hayrete düşmüşlerdi. Bir gün aynı komünde birlikte olduğumuz sevgili İsmail bize, 'Abi, siz bu cezaevlerinin alışık olmadığı bir şey yaptınız; diğer arkadaşlar sizin için kanımca şovenler' diyorlar', demişti. Kuşkusuz o arkadaşlar bilinçli olarak değil, onyılların şartlanmışlığıyla söylüyorlardı bunu; sonunda o arkadaşlarla çok iyi dostluklar kurduk. Cezaevi siyasi koğuşlarında Marksist-Leninist olmayan sadece Vedat'la ben vardık. Ama bu, diğer arkadaşlarla aramızda sevgi bağları oluşmasına engel olmadı.

Ayrılan tek yanımız, mektuplara yanıt yazmaktı. O her gelen mektubu mutlaka aynı gün cevaplardı; ben de tam aksine, mektup yazmasını hiç sevmezdim. İkimizin adına gelen mektupların yanıtını yazar ve getirir bana da imzalatırdı. Ayrıca bana gelenlere cevap yazıp yazmadığımı ise hep kontrol eder, yazmam için defalarca hatırlatırdı. Yüzlerce

mektup yazdı. Birileri onları toplayıp yayınlasa ne güzel olur.

Zamanın başarmadığı hiç bir şey yok. Biz onunla birlikte tutuklanmamızdan dokuz yıl önce, düşman iki kampın adamlarıydık; ama sonunda, zaman ikimizi kopmaz bağlarla birleştirdi; beynimizle ve yüreğimizle artık birdik.

Her Kürt gibi o da çok küfürbazdı. Hoşlanmadığı herkese küfrederdi; sadece arkasından değil, yüzüne de söylerdi. Onun insan ölçüsü çok netti: İnandığı dava için mücadele eden ve etmeyen. Bir derviş gibi sade ve katı kuralları olan bir yaşam anlayışı vardı. Ekmek ve şeker yemez, sigara ve içki içmezdi. Hergün mutlaka spor yapardı. Gözaltında sadece ekmek ve peynir verdikleri için hep aç kaldı. Dört gün süre ile aç kaldıktan sonra, ben peynirimin bir kısmını ona vererek bir ölçüde de olsa açlığının dinmesine yardımcı olmaya çalıştım.

Onu öldürenler onu tanıma fırsatı bulsalardı, öldürmekten vazgeçerlerdi mutlaka.

Peşi sıra çok dost bıraktı. Hepimiz onu özlüyoruz."

Hakim sınıfların sözcüleri ne derlerse desinler, Vedat Aydın olayı o kadar net ve kesin ki. Faili belli bir cinayet olan bu olayı çok fazla inceleyerek "kargaları güldürmek" amacında değilim. Zaman zaman yaşanan öldürme olaylarıyla bu olay arasındaki fark, failin "meçhul"luğuna ilişkindir. Sol örgütler herhangi bir bombalama veya adam öldürme olayından sonra basına telefon ederek olayı üstlenirler; çünkü propaganda anlayışları bunu gerek-

tirir. Üstlenmek, tescil etmektir. Ama kimi zaman üstlenmemek de bir tür tescildir. Ve devlet, cinayetlerini üstlenmez. Herkes onun yaptığını bilir; bu hissettirilir; ama devlet, şu cinayetin faili benim diye açıklama yapmaz, yapamaz. Çünkü bu eylemlerinin doğasına, ondan beklentilerine terstir. Failin *belirsizliği* bir yandan da kimsenin hesap soramayacağı bir mercinin *belirliliği* ve muhalifliğe devam ettiğiniz takdirde namlunun yarın size de çevrileceğinin *belirtilmesidir.*

Şu çok açık: Vedat Aydın, Kürt halkına, Kürt aydınına, insan hakları savunucularına ve özgürlük mücadelesine gözdağı vermek için öldürüldü. Aydın'ı öldürerek bu mücadele içinde olan insanların sonlarının da böyle olacağını göstermek istediler. Bunun için de Aydın'ın cesedini yok etmediler.

Gözdağı!?...

Vedat Aydın'ın cenazesinde doksan bin kişi yürüdü!

Üçüncü Bölüm

"ÖLÜ ELE GEÇİRİLENLER"

BİR "TERMİNATÖR" OLARAK DEVLET YA DA "ÖZEL SAVAŞ"IN KURALSIZLIĞI

Katliam, ev baskını, yargısız infaz, işkencede ölüm, kayıp, "faili meçhul" suikast....

Faşist rejimlerde, askeri diktatörlüklerde, sömürge yönetimlerinde devletin, zor aygıtlarının, gizli servislerinin siyasal muhaliflere, bağımsızlık ve özgürlük yanlılarına, "düşman" kabul edilen gruplara ve kişilere karşı işleyegeldiği insanlık suçları...

Devletlerin kendi egemenlik alanları altında bulunan insanlara karşı işleme alışkanlığı içinde bulunduğu, her zora düştüğünde başvurduğu bu açık veya örtülü yöntemler karşısında evrensel hukuk ne yazık ki halâ çaresiz...

Böylesi "insanlık suçları", gündeme, çatışan devlet grupları tarafından karşısında bulunanlara yönelik olarak, o da son derece sınırlı olarak getirilebildi.

Tek sınırlı örnek, Nazilerin yargılandığı uluslararası Nürnberg Mahkemeleri oldu. Daha sonra ancak sembolik olarak gerçekleştirilen "Tribunal"ler düzenlendi. ABD'nin, Russel Mahkemesi'nde, Vietnam'da işlediği insanlık suçlarından dolayı sembolik biçimde yargılanması gibi; ya da Türkiye yönetiminin Ermeni soykırımından dolayı Paris'te 1985'te oluşturulan Tribunal'de yargılanması gibi.

İşkence ve Politeknik Katliamı suçluları Yunanistan'da, askeri cunta önderleri ile birlikte yargılandı. Latin Amerika'da askeri cuntaların işlediği insanlık suçları ile ilgili soruşturmalar, peşlerinde bir yargılama ve cezalandırma sürecini getirmedi. Olaylar kapatıldı.

Devletin işlediği bu tür suçların "müeyyidesiz" olması, durmadan kendini yeniden üretmesine yolaçıyor. Tek bir kişiyi öldüren en ağır ceza istemleri ile yargılanabilirken, binlerce ve bazen onbinlerce kişinin ölümünden sorumlu olan devletlerin işlediği bu suçlar, bırakın cezalandırmayı, yargı düzeyine bile ulaşamıyor.

Böyle olunca da darbe düzenlemek, muhalifleri fiziki olarak ortadan kaldırmak, devletler açısından dünyanın en risksiz işleri haline geliyor.

Türkiye'de de, Osmanlı'dan devralınan en kötü geleneklerden biri, devletin "muhalif" ve tehlikeli saydığı kişilere, akımlara, örgütlere karşı yasadışı "zor" kullanımı ve "şiddete" başvurmasıdır.

İttihat Terakki Partisi, muhalif gazetecilere karşı gizli aygıtı aracılığı ile suikastler düzenlemiştir. 1921 yılında Türkiye'ye dönmekte olan TKP yöneticileri karanlık biçimde Karadeniz'de katledilmişler-

dir. 1946'da sosyalistlerin tutuklanması sırasında Basri öğretmenin işkencede öldürülmesi, 1948'de Sebahattin Ali'nin MİT tarafından katledilmesi akla ilk gelen örneklerdendir.

Dersim olayı bizzat devletin kendisinin yalanladığı resmi belgelerle, başlı başına soykırım gibi bir "insanlık suçu" kapsamı içine girmektedir.

Otuzüç Kurşun Olayı 1950'lerde TBMM'nin araştırmalarına konu olmuş bir katliam örneğidir.

Kızıldere olayı, İbrahim Kaypakkaya'nın hem de tutuklandıktan sonra katledilmesi, Koray Doğan'ın Ankara'da işkencede öldürülmesi 12 Mart döneminin en başta akla gelen örneklerindendir.

1974-80 arasında ise, devletin gizli servisleri, sözkonusu insanlık suçlarının kataloğunu oluşturabilecek bollukta örnekler sunmuşlardır.

12 Eylül darbesi sonrasında devam eden bu tür uygulamalar, sözde "sivil" rejime geçildikten sonra da sürmüştür.

Siyasal yönetimler kesintiye uğrarken, İttihat ve Terakki Partisi iktadarından bu yana devlet aygıtının işlediği bu "insanlık suçları" kesintisiz devam etmiştir.

Devletin işlediği bu insanlık suçlarının gerçekleştiricileri ödüllendirilmiş, terfi ettirilmiştir. Üst düzeyde görevliler olarak emekliye ayrılana kadar devlet bünyesi içinde çalışmaya devam edebilmişlerdir.

Bir Kürt aydını ve insan hakları savunucusu olan Vedat Aydın'ın öldürülmesinden Musa Anter'in katledilmesine, insan hakları savunucusu Sıddık Tan'ın öldürülmesinden Kürdistan'da gazetecilerin

peşpeşe "faili meçhul suikastlere" kurban gitmesine uzanan bir zincirleme içinde kanlı bir iz birbirini takip etmektedir. Ve bu izin bir başka ucu, Ayşe Gülen örneğinde görüldüğü üzere kanlı ev baskınları ve yargısız infazlara uzanmaktadır.

Bütün bunların kökünde ise, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde icat ettiği "Milli Güvenlik Doktrini" yer almaktadır. Ve bu öğreti Türkiye'de, devletin tarihi gelenekleri ile de birbirine oturmuştur.

Bu doktrine göre, devlet topluma bir "iç savaş" mantığı ile bakmaktadır. Çağımızda "düşman" nitelik değiştirmiştir; artık yalnız bir "dış düşman" değil, aynı zamanda bir "iç düşman" sözkonusudur. Ve bunlar "vatanın bölünmez bütünlüğünü" ve de "müesses nizamı" tehdit etmektedir.

Bunlara karşı yürütülecek savaş da, farklı ve "özel bir savaş" olmalıdır. Bu savaşın "kuralları" yoktur. Evrensel ve ulusal yerleşik hukuk ilkelerine uyma gibi bir zorunluluk da yoktur.

Böylece toplumun bir bölümü "düşman" ve bazı toplum kesimleri "açık ya da potansiyel" suçlu ilan edilmektedir.

Bu "iç düşmana" ya da "potansiyel suçlulara" temel hak ve özgürlüklerin kullandırılması sözkonusu değildir. Çünkü devlete göre, bunlar hak ve özgürlükleri tehdit etmektedir. Bunlara başta yaşama hakkı olmak üzere temel hak ve özgürlüklerden yararlanma olanağı tanınmamalıdır.

Böylece devlet hem hakim, hem polis, hem yasa koyucu, hem infazcı işlevini birarada üstlenmektedir.

Böyle bir toplumun "demokratik" olarak nitelenmesi elbette mümkün değildir. Yurttaşların hemen hak ve özgürlüklerini serbestçe kullanabildiklerinden de sözedilemez.

Bu işleyişin devam ederek kendi kendisini yeniden üretmesinin bir nedeni de, toplumsal hafızanın yitmesi, bu trajik olayların devletçe unutturulmasıdır. Onlar başlık kısmında "insanlık suçu" yazan bir tarihsel dönemin asli failleridirler, bizse direnişin.

Tarihimize, toplumsal hafızaya sahip çıkalım; unutmayalım, çünkü tam da bu anlamda unutmak ihanettir!.

Ragıp Zarakolu

Gazeteci - Yazar, İnsan Hakları Derneği
Genel Merkez Yürütme Kurulu Üyesi

"ERTESİ GÜN, ÖLÜ HALDE ÇEKİLMİŞ FOTOĞRAFLARINI GÖSTERDİLER MANUEL'İN!"

Manuel Demir

1964 yılında Kayseri'nin Bünyan kasabasının Giği köyünde yoksul bir Ermeni ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Kısa bir süre sonra ailesinin İstanbul'a yerleşmesiyle birlikte Surp Harç Emeni Lisesi'nde öğrenim gören Manuel Demir, 1981 yılında TKP-ML'ye yönelik seri operasyonlar sonucu gözaltına alındı. 12 Eylül cezaevleri koşullarında dörtbuçuk yıl tutuklu kaldıktan sonra 1985 sonlarında tahliye oldu. Tahliye sonrasında Manuel Demir, Kandıra 197. Piyade Alayı baskını ve peşisıra gelişen olaylar halkasında yer aldı. TKP-ML'nin açıklamalarına göre, Manuel Demir polis tarafından öldürüldüğünde İstanbul İl Komitesi sekreteriydi.

Bünyan'ın defne dalı
boyveriyor çilede
hain pusu
işkence
celladın barbarlığı
çarpıyor sert kayaya
kaya ışır şafağa
bilgeliğin filizlendi belleğe
direniş cesaretin
aşıyor karanlığı
ışıyor kutsal sevdan
kavganın doruğunda
kavgan ışır şafağa
kızıl gülün çilede
çifte yüreği varmış
kavgasında öndermiş
dört yanından sarılmış
elinde kızıl bayrak
bayrak ışır şafağa. [1]

1. 16.7.1985 tarihinde Manuel Demir'in anısına arkadaşları tarafından yazılmıştır.

Manuel Demir ve Baba Erdoğan iki saat sonrasına randevu vererek ayrılmışlardı. Bir aksilik olursa bir sonraki gün görüşeceklerdi. Yine birbirlerini bulamazlarsa -görüşemezlerse- daha önce anlaştıkları bir evde, Muzaffer Ekici'nin evinde buluşmayı kararlaştırmışlardı. Bu arada beklenmedik aksilikler olmuştu. Baba Erdoğan 21 Ocak 1984 tarihinde, saat 18.00'de gözaltına alınmıştı. Randevusu akşam saat 20.00'de idi. İkinci randevu ise 22 Ocak saat 12.00'de idi.

Baba Erdoğan olayı şöyle anlatıyor:

"Benim her iki randevuya da gitmediğimi görünce yakalandığımı anlıyor ve diğer arkadaşa haber vermek için 23 Ocak'ta Sefaköy'deki Muzaffer Ekici'nin evine gidiyor. Cemal Rakip[1] o gün yakalandığı için Manuel'le görüşemiyorlar ve evdekilere ertesi gün mutlaka geleceğini söyleyerek evden ayrılıyor. Cemal Rakip yakalanınca evinde polisler karakol kuruyor."

1. Konu ile ilgili bahsi geçen Muzaffer Ekici'nin evi aynı zamanda Cemal Rakip'in evi ile yanyana ve Cemal Rakip, Muzaffer Ekici'nin damadı idi.

Ve bütün bu olanlardan habersiz olan Manuel Demir söz verdiği saatte, 24 Ocak günü saat 14.30'da daha önce polisler tarafından karakol kurulan eve gelir. Evde yakalanarak saatler boyunca işkenceli sorgulamaya uğratıldıktan sonra, 24 Ocak 1988 günü gece saatlerinde, yakalandığı evin yakınında, boş bir arsada kurşuna dizilir.

Polis, TİKKO örgütü mensuplarından Manuel Demir'in çıkan silahlı müsademede öldürüldüğünü açıklar. 12 Eylül'den bu yana örneğine sıkça rastladığımız resmi açıklamalarla Manuel Demir'in öldürülmesi olayı arasında o kadar çok benzerlik vardır ki, sanki birileri artık kullanıla kullanıla eskimiş bulunan bir metnin üzerinde isim, yer ve tarih değişiklikleri yapmıştır. Nitekim, resmi görüşün dışında yer alan kişilere (tanıklara) ulaşıldıkça "kopya kağıdı" yönteminin bu olayda da geçerli olduğu anlaşılır.

Olayla ilgili bilgi sahibi olanlardan birinin anlatımı şöyle:

"Manuel Demir , Cemal Rakip ve ismi bilinmeyen (yakalanmadı) bu üç arkadaş 22 Ocak Cuma gecesi Cemal Rakip'in evinde birlikteydiler. Ertesi gün, 23 Ocak Cumartesi günü aynı eve tekrar gelen Manuel Demir, Cemal Rakip'in eşine, 'Bacı,.... randevuya gelmedi; ben yarın akşam geleceğim, Cemal'e söyle' der ve evden ayrılır. O gün, yani cumartesi günü Cemal Rakip yakalanır. Gece geç saatlerde ev araması ve alınan bilgilerin değerlendirilmesi için yedi polisle birlikte eve gelirler. Arama sonrasında polisler, Cemal Rakip'in eşine 'Dün burda kim vardı, bugün kim geldi?' türünden sorular sorarlar. Önce

susan, daha sonra ise gelişmeleri anlatan Cemal Rakip'in eşinden gerekli bilgiyi alan yedi polis evde karakol kurarlar. Diğer polislerse Cemal'i alıp evden uzaklaşırlar.

Ve 24 Ocak Pazar günü, Manuel'in eve akşam saatlerinde mi yoksa gece saatlerinde mi geldiğini kesin bilen yok; Manuel'i gördüğünü anlatan birileri de yok. Ama bilinen, söylenen bir şey var; o da, 22.30-23.00 saatleri arasında duyulan silah sesleri ve koşturmalardan sonra elleri kanlı halde eve gelen polisin ellerini yıkadıktan sonra söylediği sözler: 'Birini vurduk öldürdük, biri kaçtı; bizden bir polis yaralı!'. Olay sonrası evi hemen terk etmeyen polisler (altı kişi) sabaha karşı 05.30-06.00 sıralarında evden ayrılırlar."

Sonrasını yine Manuel'in dava arkadaşı Baba Erdoğan'dan dinleyelim:

"24 Ocak 1988 günü faşist cinayet şebekeleri tarafından öldürülen, partimiz TKP-ML'nin partizanı Manuel Demir'in öldürülmesi ile ilgili resmi açıklamalar tamamen yalandır. Manuel önce yakalandı, sonra da öldürüldü. 24 Ocak günü İstanbul Siyasi Şube sorgu odasında bulunuyordum. Saat akşam dokuzu geçiyordu. O saatte polislerin nöbet değişim saati olduğu için o an bana ve salonda bulunan arkadaşlarıma (Ali Rıza Dermanlı ve Cemal Rakip) işkence yapılmıyordu. O anda telsizden gelen bir ses '1.70 boyunda birini yakaladık' diyordu. Bir kaç dakika sonra da, 'Birisi kaçtı' diye bir ses geldi. Bu sırada yanımda bulunan polisler, Manuel'i yakalayan polis timine küfür ederek, 'Yine bunu da sağ getirecekler; or..... çocukları yakaladığımızı sağ getir-

meyeceğiz diyorlardı' vb. küfürlerle Manuel'i yakalayanlara karşı tepkilerini dile getiriyorlardı. Onbeş dakika sonra, polislerde daha değişik bir durum belirdi. Rahatlamış görünüyorlardı. Daha sonra beni tekrar sorguya aldıklarında, 'Şimdi ölme sırası bunda!' dediklerinde, ben yakalanan yoldaşımın öldürüldüğünü anladım. Ertesi gün ölü halde çekilen fotoğraflarını gösterdiler Manuel'in."

Bu ve benzeri olaylar Türkiye'de 12 Eylül sonrası, günlük, sıradan olaylar haline geldi. Gelinen noktada olaylar öylesine kanıksandı ki, artık her şey son derece doğalmış gibi, insanlar kabullenir görünerek olaylar karşısında duyarsızlaştı, sessizleştiler. Bir çok devrimcinin sorgu odalarında "kayıp" olmasına, çatışma süsü verilerek öldürülüp hastane önlerine atılmasına 12 Eylül'le birlikte ilk kez tanık olmuyoruz. Fakat 12 Eylül sonrası bu ve benzeri olaylar o kadar çoğaldı ki, ne Manuel Demir ilkti, ne de sonuncusu olacaktır diyebiliyoruz. Evet bugün işkence edilerek, vurularak öldürülenler bizim yakınlarımız, çocuklarımız, kardeşimiz olmayabilir. Ama öncelikle insanca bir yaşam için, işkenceye karşı çıkmamız gerekir. Tarih boyunca hiçbir güç, hiçbir sınıf baskı ve iktidarını kanla ve işkenceyle sürdüremedi; sürdüremeyecek de. Bırakınız "ilgili" ağızlar, "Koşarken düştü!', 'Çatışmada öldü!' gibi açıklamaları yapa dursunlar. Yalanların üstünü örtmeyi beceremiyorlar. Birlikte okuyalım ve görelim:

"Samet Öztürk'e savunması soruldu:

9.1.1988 günü Kocaeli Kandıra ilçesinde bulunan 197. Piyade Alayı mayın deposunu silahla soyan yasa dışı TİKKO örgütü mensuplarının yakalanmaları

ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda, olayla ilgisi olan ve bilahare şubemizce yakalanan Cemal Rakip isimli şahsın Sefaköy İnönü Mahallesi Maslak Çeşme Caddesi Anafartalar Sokak 28 sayılı ikametgahına bu soygun olayına katılan aynı örgüt militanlarının devamlı gelip gittikleri ve bu evde barındıklarının belirlenmesi üzerine, 24.1.1988 günü bahse konu ev civarında görevli olarak bulunduğumuz sırada tahmini saat 21.45 sıralarında, iki kişi belirtilen eve girmek üzere iken, görevli bulunduğum arkadaşlarla birlikte bu şahıslara 'polis dur' dememiz üzerine, şahıslar ihtarımızı nazar-ı dikkate almayarak silahla biz görevlilere ateş etmeye başladılar. Ve bu meyanda aramızda çıkan silahlı müsademe neticesinde şahıslardan biri yaralı olarak elde edilmiş, diğer şahıs kaçmıştır. Bilahare yaralı şahsı hastaneye kaldırmak için otoya bindireceğimiz sırada üzerinde yapılan aramada, aynı Kandıra olayına karışan ve Bağcılar bölgesinde bir polis memurunu öldürme olayının faili, bizce Hasan Hüseyin kod adlı Hacı Yeter oğlu 1971 doğumlu Manuel Demir olduğu üzerinden çıkan nüfus cüzdanından tesbit edilmiş şahsın üzerinde bir adet tabanca ve mermileri ile birlikte yapılacak tahkikata esas olmak üzere ilgili makama teslim edilmiştir. Benim olayla ilgili bilgim görgüm bundan ibarettir. Biz kendisine dur ihtarında bulunduk. Hiçbir suçumuz yoktur, dedi. Müsnet suçu kabul etmediğini söylemekle, okunan ifadesi birlikte imza edildi."(3.6.1988) [1]

1. "Samet Öztürk, Ali Kurban oğlu, 1949 doğumlu, halen İstanbul 1. Şubede görevli komiser olduğunu söyler. Aslen Kars Iğdır nüfusuna kayıtlı." Bakırköy C. Savcılığının 7.4.1988 tarih ve hz. 1988/2340 sayılı talimatı üzerine alınan ifadesidir.

"Mehmet Şakir Öncel'e savunması soruldu:

9.1.1988 günü İzmit Kandıra 197. Piyade Alayı'nı basan yasa dışı TKP-ML/TİKKO isimli örgüt mensupları burada askerlere ait silah ve cephaneyi almak suretiyle kaçmaları üzerine, müdürlüğümüzce bu şahısları ele geçirebilmek üzere operasyonlara girişilmişti.

Aynı şahıslar bu baskın olayından bir gün sonra Bağcılar'da bir polis memurunu şehit ettiler. İki vatandaşı da yaraladılar. Bu olayda gaspedilen silahlardan bir kısmı ele geçti; diğer silahları ve kişileri ele geçirebilmek için operasyonumuz genişletildi. Cemal Rakip isimli örgüt mensubunun yakalanması üzerine, diğer örgüt mensuplarının da Cemal Rakip'in Sefaköy'deki evine gelip gittiklerinin tesbit edilmesi üzerine, bu şahısları da yakalamak amacıyla o civarda görevli iken, 24.1.1988 günü saat 21.45 sularında bu yere iki kişinin geldiğini gördük. Bu şahıslara 'polis dur' ihtarında bulunduk; şahıslar bu ihtarımız üzerine bize ateş etmeye başladılar. Biz de bu ateşe silahla ateş ederek mukabelede bulunduk. Olay sırasında birini yaralı olarak yakaladık. Diğer kişi kaçmayı başardı. Yaralı bu şahsı, yardım isteyerek gelen diğer ekiplerle hastaneye gönderdik; bu sırada arkadaşlarla birlikte üzerinde arama yaptık. Manuel Demir isimli bir kişi olduğunu nüfus cüzdanından öğrendik. Çatışma sırasında kullanmış olduğu silahı ve üzerinden çıkan mermileri de aldık. Konu bundan ibarettir. Olayda bir suçum yoktur. Polis vazifeleri ve selahiyeti kanununa göre silahımı

kullandım. Başkaca bir diyeceğim yoktur dedi. Okundu, imzası alındı."(14.6.1988) [1]

"Mehmet Ali Er'den savunması soruldu:

9.11.1988 tarihinde İzmit Kandıra 197. Piyade Alayı'nı basan yasa dışı TKP-ML/TİKKO isimli örgüt mensupları buradan askerlere ait silah ile cephaneyi alarak kaçmışlardı. Bunun üzerine bu şahısları ele geçirmek için operasyon düzenlemeye başladık.

Bu şahıslar Kandıra olayından sonra Bağcılar'da da bir polis memurunu şehit ettiler. İki şahsı da yaraladılar. Bu olayda gaspedilen silahların bir kısmı ele geçti, diğer silahları da ele geçirmek için operasyon başlattık. Cemal Rakip isimli örgüt mensubunun yakalanması üzerine, diğer mensupları da yakalamak için Cemal Rakip'in evine gelip gittiklerinin tespit edilmesi üzerine, bu şahısları da yakalamak için o civarda görevli iken, 24.1.1988 günü saat 21.45 sularında bu yere iki kişinin geldiğini gördük. Bu şahıslara dur ihtarında bulunduk, şahıslar ihtarımıza uymayıp ateş etmeye başladılar. Bu ateş üzerine biz de ateş ettik. Bir kişiyi yaralı olarak yakaladık, diğer kişi kaçmayı başardı. Bu şahsı hastaneye götürdük. Üzerinde de arkadaşlarla birlikte arama yaptık. Manuel Demir isimli bu kişinin üzerinden çıkan mermileri de aldık. Konu bundan ibarettir. Benim bu konuda başkaca diyeceğim yoktur.

1. Mehmet Şakir Öncel. Ziyaeddin oğlu, 1950, aslen Malatya doğumlu, aslen İstanbul Fatih nüfusuna kayıtlı olup İstanbul Emniyet 1.Şubede komiser olarak görevli bulunduğunu söyler."
(Bakırköy C.Savcılığının 7.4.1988 tarihli talimatı üzerine alınan ifadesidir.)

Biz görevimizi yaptık. Okundu, imzası alındı." (29.7.1988)[1]

"Mustafa Sarıbaş'a savunması soruldu:

Ben 1988 yılının altıncı ayının 15'inde Bingöl'e geldim. Daha önce İstanbul Emniyet Müdürlüğü 1. Şubede görevli polis memuruydum. Bingöl'e gelmeden 2-3 ay kadar önce bir operasyona gitmek üzere, görevli diğer polis memuru arkadaşlarla Komiser Şakir Öncel, Komiser Samet Öztürk, polis memuru Mehmet Ali Er ve ben İstanbul Sefaköy'e gittik. Ben aracın şoförüydüm. Bana verilen talimatla aracın içinde beklemem gerektiğini söylediler. Ben telsiz cihazını dinliyordum. Bir müddet sonra arkadaşlarımın gittiği yönden silah sesleri kesilince, seslerin geldiği yöne doğru araçla hareket ettim. Olay yerine vardığımda bir polis minibüsünün bir şahsı alarak gittiğini gördüm. Ancak olay yeri kalabalık olduğu için ve aynı zamanda gece saat 22.00 sıraları olduğu için şahsın yüzünü dahi göremedim. Ancak resmi arkadaşlar yaralı olduğunu söylediler. Ben kimseye işkence yapmadım, ayrıca vurulan şahsın da kim olduğunu bilmiyorum. Üzerime atılan suçlamayı kabul etmiyorum, dedi. Beyanı okundu, imzası alındı." (15.2.1989)[2]

1. "Mehmet Ali Er. Mustafa ve Mediha'dan olma, 1948 doğumlu, aslen Bursa Orhaneli Fevzipaşa Mahallesi nüfusuna kayıtlı olup halen İstanbul Emniyet Siyasi Şube Müdürlüğü'nde görevli polis memuru olduğunu söyler." (Bakırköy C.Savcılığının 27.1.1989 tarih ve 1988 / 25089 Hz. sayılı talimatı üzerine alınan ifadesidir.)

2. "Mustafa Sarıbaş: Temel oğlu, Hanım'dan olma, 1956 doğumlu, Giresun ili Eynesil Kazası Kekiktepe köyü nüfusuna kayıtlı, halen Bingöl Emniyet Müdürlüğü emrinde görevli polis memuru". (Bakırköy C.Savcılığının 27.1.1989 tarih ve 1988/25089 Hz. sayılı talimatı üzerine alınan ifadesidir.)

Saat 21.45.. Dört ayrı ifade birbirine o kadar benziyor ki. Ne gariptir, yaklaşık bir saatte değil de hepsi 21.45 noktasında birleşiyorlar. O bekleyiş tedirginliği içinde hepsi sözleşmiş gibi saatlerine bakıyorlar ve saat 21.45 sularında eve yaklaşmakta olan iki kişi bir fikri sabit olarak zihinlerine yerleşiyor. Kuşkusuz ki düzmece ifadenin bir parçası olan bu saat hikayesi de önceden hazırlanan bir senaryodur.

Eve gelen polisler, özel görevli, vurucu tim miydi? Bu nokta biraz karanlık olmasına karşın, telsiz konuşmalarında söylenen ,"Yine bunu da sağ getirecekler; or..... çocukları, yakaladığımızı sağ getirmeyeceğiz diyorlardı" şeklindeki sözler önceden verilen bir takım vaatlerin ifadesi gibidir. Devletin "resmi görevlileri"nin çelişkili açıklama ve ifadelerinden edindiğim izlenim bu.

Bir de, öleni devralan "sağlık görevlileri"nin açıklamasına bakalım. Hacı Yeter'den olma Manuel Demir için İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'nca verilen otopsi raporuna şunlar yazılmış:

Dış Muayene

"178 cm. boyunda, 65-70 kg. ağırlığında, tahminen 25 yaşlarında, kumral saçlı, kalın kaşlı, ela gözlü, 2-3 günlük sakal tıraşlı, sünnetli erkek cesedinde; ölü sertliği devam ediyor, ölü morluklar sırt ve mutad yerlerde teşekkül etmiştir.

Alında sol kaş üzeri ileglabella arasında genişlikleri bir kaç mm. ile 1 cm. arasında değişen genişliklerde 4-5 adet, alın sağında 2 cm. uzunlukta, burun kemer üzerinde 0,5 cm. genişlik ve 1,5 cm. uzunlukta altları ekimozlu cildi erezyonlar; bel omurları üzerinde 2x6 cm. genişlikte ekimozsuz parşömen plağı, sakrum üzerinde 3x8 cm. sol üst bölümünde 2 cm. sağ üst bölümünde 3x4 cm. genişlikte altları hafif ekimozlu sürtünme görünümünde parşömen plakları ve ağız ve burundan kan gelmiş olduğu, ayrıca;

1- Sağ skapüler hatta 8'inci kot seviyesinde, çevresinde 2-3 mm. genişlikte vurma halkası olan ateşli silah mermi çekirdeği giriş deliği,

2- Solda arka koltuk hattının 2 cm. arkasında ve kol gövde bileşeği ortasında aynı vasıfta ateşli silah mermi çekirdeği giriş deliği,

3- Sağ klaviküla 1/3 iç bölüm üzerinde mermi çekirdeği çıkış deliği, (kenarları kanamalı)

4- Sol ön koltuk hattından 1 cm. önde kol gövde bileşeğinin (aksiller) önünde 2-3 kotlar arasında ateşli silah mermi çekirdeği çıkış deliği (parçalı) tes bit edildi.

İç Muayene

Baş açıldı: Saçlı deri altısolu, kafa kubbe kemikleri sağlam bulundu.

Kafatası açıldı: Beyinde solukluk dışında özellik görülmedi. Kaide kemikleri sağlam bulundu.

Göğüs açıldı: 1 noda belirtilen sağ 8'inci kaburga altından göğüs boşluğuna girip sağ akciğer alt lobu,

kalpte sağ atriumu katedip sol alt lobu üst bölümden delerek 4 noda belirtilen çıkış deliğinden vücudu terkettiği; 2 noda belirtilen giriş deliğinden giren mermi çekirdeğininse 3-4 interkostal aralıktan girip sol akciğer üst lobu ve ana bronşu delerek sağ klaviküla iç ucunu kırıp vücudu terk ettiği, bu klaviküla ucunda öne dışarı doğru kemik kalkmaları bulunduğu görüldü. Her iki akciğer kollabe, sol göğüs boşluğundan 1,5 litre , sağ göğüs boşluğundan 1 litre serbest kan boşaltıldı. Kalp normal büyüklükte, sağ atriumdaki yırtık çevresinde ekimoz görüldü.

Batın açıldı: Batın organlarında solukluk dışında özellik görülmedi. Midede sindirilmiş kan kalıntıları bulundu. Cesetten mermi çekirdeği elde edilmedi.

Kan alınarak alkol, uyutucu, uyuşturucu aranmak üzere Kimyasal Tahliller İhtisas Dairesi'ne gönderildi.

Kimyasal Tahliller İhtisas Dairesi'nin 9 Şubat 1988 tarih ve 273/880125/204/108 sayılı raporunda; Yapılan sistematik toksikolojik incelemede aranan maddelerden hiç birinin bulunamadığı, kanda % 4 mg. Etanol (etil alkol) (Normali % 30 mg. a kadar) bulunduğu, ayrıca kokain ve metabolitleri, eroin, imipramin, amitriptilin aranmış olup hiç birinin bulunamadığı kayıtlıdır.

Sonuç

25.1.1988 tarihinde Sefaköy karakolu mıntıkasında kurşunlanma sonucu kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'ne ölü duhul ettiği bildirilen ve bilahare yapılan klinik tespitine göre; Şişli, Ergenekon Mah.

C.93, S.64, K.197'de nüfusa kayıtlı, Hacı-Yeter'den olma 1961 doğumlu Manuel Demir'in cesedine 25.1.1988 tarihinde Adli Tıp Kurumu Morg İhtisas Dairesi otopsi salonunda Anabilim dalımızca yapılan otopsisinden, otopsi sonucu alınan kan'ın toksikolojik analizinden elde edilerek yukarıya kaydedilen bilgi ve bulgulara göre:

1- Kişinin ölümünün ateşli silah mermi çekirdeği yaralanmasına bağlı akciğer ve kalp delinmesinden gelişen iç kanama sonucu meydana gelmiş olduğu,

2- Kişiye iki adet mermi çekirdeği isabet etmiş olup, bunların her birinin müstakilen öldürücü nitelikte olduğu,

3- Mermi çekirdeği giriş deliği cilt bulgularına göre atışların itişik atış mesafesi dışında yapılmış oldukları, ancak kesin atış mesafesi tayini isteniyorsa kişinin olay esnasında üzerinde bulunan giysilerinin Adli Tıp Kurumu Fiziksel İncelemeler İhtisas Dairesi'nce tetkiki gerekeceği,

4- Cesetten mermi çekirdeği elde edilmediği,

5- Kimyasal Tahliller İhtisas Dairesi raporuna göre; kişinin kanında aranan alkol, uyutucu, uyuşturucu ve toksik maddelerin hiç birinin bulunamadığı kanaatini bildirir rapordur."

Ortada bir ölü var. Polis kurşunuyla ölmüş. Devletin kolluk kuvvetleri, devletin sağlık kuruluşuna "ölü"yü teslim ediyor. Doğallıkla yapılması gereken ölüm nedeninin nesnellikle, bilimin söylediğine göre saptanması. Rapor, esas olarak ölüme neden olan iki mermi çekirdeği üzerinde duruyor; vücudun muhtelif yerlerindeki dipçik ve yumruk benzeri

darbeler sonucu oluşan ekimoz ve erozyonların anlamı üzerinde durulmuyor. Yakın mesafeden ateş edilip edilmediğinin tespiti için elbisenin incelenmesi gerekiyor; bir anlamda otopsi raporu bunu tavsiye ederek sorumluluğu üzerinden atıyor, ama yakar top devletin "bağımsız yargı organları"nca da kabul edilmeyerek "tarihe havale" ediliyor.

Bizim burada yapmaya çalıştığımız şey, tarihe havale edilen suçlara "Bugünün Türkiyesi"nde bir yanıt bulmaya çalışmak. O nedenle bu iç karartıcı ve soğuk belgelerden uzun uzadıya aktarmalar yapmak zorunda kalıyor ve yine o nedenle çelişkili gördüğüm kimi noktaları tek tek aktarmak durumunda kalıyorum. Şöyle ki:

Manuel Demir'in öldürüldüğü yerle, boş kovanların bulunduğu yerlerin mesafesi birbirine çok yakın (şemaya bakınız).

Polis ifadelerinde, "Dur ihtarında bulunduk, durmadılar ateş ettik" sözleri yer alıyor. Şemadan da anlaşıldığına göre çatışma yeri ile polislerin beklediği yer, yani evin arası 20-25 metre. Bu mesafeden saat 21.45'de, bırakın insan bir gölgeyi, bir şekli tanımayı, onun ne olduğunu bile anlayamaz; hele aylardan Ocak'sa ve saat gecenin 21.45'iyse, hava zifiri karanlık olur. Rastgele mi ateş ettiler? Veya gelenleri nasıl gördüler?

Daha önce evde karakol kurulmuş(yedi polis memuru var). Olay yeri boş tarla. Peki dışarda kaç po-

değilse geriye bir yanıt kalıyor: böyle biri yoktu, polis olayı bilinçli şekilde çarpıtıyor ve olaya değişik bir çatışma süsü veriyor.

Manuel Demir'in arkadaşları, olayla ilgili olarak adli makamlara birçok kereler başvuruda bulundular ve olayın soruşturmasının yapılarak dava açılmasını talep ettiler. Bu başvurulardan biri de İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne verilen dilekçedir.

DGM Savcılığı'na, İstanbul

Bizler, 14.01.1988 tarihinden itibaren ayrı ayrı zamanlarda gözaltına alınan ve halen Bayrampaşa Özel Tip Cezaevi'nde tutuklu bulunan, "TKP/ML TİKKO 197. Piyade Alayı Baskını Davası" sanıklarıyız.

Bizler, yakalandığımız operasyon sırasında aynı örgüt ve eylem arkadaşımız olan ve polis tarafından önce yakalanan ve sonra da katledilen, kamuoyuna ve basına da "çatışmada vuruldu" şeklinde lanse edilen Manuel Demir'in ölüm şekli hakkında bugüne kadar, gerek yargılandığımız DGM Başkanlığı'na, gerekse İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na yaptığımız suç duyurusu başvuruları ve verdiğimiz dilekçelere, yetkili adli kurumlar tarafından soruşturma yönünde herhangi bir girişimde bulunulmadığı gibi, suç duyurusu içeriği taşıyan dilekçelerimize de herhangi bir gerekçe gösterilmeden cevap verilmemiştir.

Demokratik bir öze sahip olmadıkları halde, kendilerini demokratik ve tarafsız olarak gösterme uğraşını veren .... Devletin .....bu tür olaylardaki tavırları ne ilk ne de sondur. Yıllardan beri çeşitli milliyetlere mensup Türkiye halkları üzerinde estirilen terör ve katliamlar sonucu yüzlerce devrimci, demokrat ve komünist işkencelerde ya katledildi ya da sakat bırakıldı. Ülke topraklarında yıllardan beri varolan, bugün de devam eden katliamlar, çeşitli yalan ve demogoji ile geniş kamuoyundan saklandı.... İşlenen katliamlar ya "kaçakçı", ya "eşkiya" ya da "anarşist ve terörist" damgasıyla damgalandı ve maskelendi. Bu tür katliamlarla ilgili yapılan tüm başvurular, verilen dilekçeler sözde 'demokratik' olan, özünde ise.... olan .....yargı kurumlarının tozlu çekmecelerinde kalmaktan öteye gidemedi.

25 Ocak 1988 tarihinde katledilen Manuel Demir'in ölümü de, süregelen bu faşist katliamların bir parçasıdır. Manuel Demir arkadaşımız, ... yetkililerin kamuoyuna açıkladıkları gibi çatışmada ölmemiştir. Manuel Demir 25 Ocak 1988 tarihinde saat 14.30'da polis tarafından karakol kurulan Muzaffer Ekici'nin evinde yakalanmış, işkence edilmiş ve istemleri doğrultusunda herhangi bir sonuç alamadıkları için çatışma süsü verilerek 25 Ocak 1988 günü 21.00 sularında savunmasız bir şekilde katledilmiştir. Olayın bu şekilde olduğunu kanıtlayan vakalar ise:

a- Siyasi şubede gözaltında bulunduğumuz sırada, katledilen arkadaşımızın kimliğini teşhis etmek için Adli Tıp'a götürüldüğümüzde, arkadaşımızın

"ÜSTEĞMEN, AZİZ'DEN ARKADAŞLARININ YERİNİ İSTER!"

Aziz Erkoç
Dersim'in
Ovacık bölgesinde
siyasi faaliyetlerini
sürdürdüğü sırada, bir ihbar
sonucu askerler tarafından
yakalandı. İstenilen bilgileri
vermemesi üzerine
işkenceciler tarafından
kurşuna dizilerek öldürüldü.

saldırtırdı. Yado Ağa'nın sicilinde, 1970'de Kadir Manga ve iki arkadaşını ihbar edip' ölümlerine neden olmak gibi bir nota rastlamak mümkün.

Yıllardan beri Yado Ağa'nın baskısı altında olan köylüler, gelişmeler karşısında artık sessiz kalmıyorlardı. 12 Eylül 1980'den sonra da en çok olay bu köyde oldu. 1985'te oğlu ve iki yeğeni öldürüldü. Bundan sonra da Yado Ağa, o köylü olup da gerilla birliklerinde dolaşan diğerlerinin peşini takip etmeye başladı. Özellikle Aziz Erkoç'u takip ettiriyordu. İhbarcılar, Aziz Erkoç'un Ovacık yöresinde faaliyet yürüttüğünü biliyorlardı. (Yado Ağa ve adamları Ovacık'ta operasyon yapan askeri birliklerin içinde, asker elbisesi giyerek gezmekteydiler.)

Nitekim 20 Haziran 1985'te Ovacık'ın Eğrikavak köyüne bağlı Bektaş Uşağı mezrasında, ihbar sonucu, Aziz Erkoç ve üç arkadaşı kuşatılır. Karşılıklı çatışmadan sonra üç arkadaşı evden çıkar. Ama Aziz yoğun ateşten dolayı içerden çıkamaz. Arkadaşları Aziz'in de çıktığını hesaplayarak uzaklaşırlar. "Olay gece saatlerinde olur". O sırada evde yanında bir kadın ve üç çocuk, sürekli olarak ağlayarak Aziz'e silahını bırakmasını ve teslim olmasını söylemektedirler. Aziz de, çatışmayı sürdürmesi halinde çocuk ve kadının vurulacağını hesaplayarak teslim olur. Teslim oluşundan sonra Üsteğmen Mehmet Seçkin, Aziz'i yaklaşık bir saat sorguya çeker. Kendisinden barınakların ve arkadaşlarının yerini ister. O sıra askerlerin içinde bulunan Yado Ağa'nın adamı Aziz'i teşhis etmiştir. Aziz'i bizzat Mehmet Seçkin, hemen evin kenarında kurşuna dizer.

Olaydan bir süre sonra Aziz'in ailesi de içinde olmak üzere köyün tümü sürgün edilir.

12 Eylül, kuşkusuz ki bir dolu uygulamasıyla sorgulanacak, sorgulanmalı. Yargısız infazlar, jandarma dipçiği, polis jopu, YÖK, susturulan basın, başkasının gözünü oyma üzerine kurulu iş hayatı gibi başlığa çıkartabileceğimiz olguların her biri bu toplumu, bu toplumun insanlarını yaraladı, bozdu. Ama bu toplumun insanları hiç bir dönemde, bir başkasını ihbar edecek bir kışkırtmaya, ihbarlarının gizli tutulacağı vurgusuyla karşılığında ödül alacakları bir aşağılamaya uğratılmamış, kişilik çöküntüsü böylesine savunulabilir olmamıştı.

Yado Ağa'lar yaşadığımız günlerde *055* telefonunda kurumlaşıyorlar. *055* artık, devletin çıkarları demogojisinin kişisel vicdanı yokettiği bir ihbar mekanizmasının adıdır.[1]

1. O55, sonradan 155 olarak değiştirilmiştir.

Ayşe Gülen Uzunhasanoğlu

Aralık 1964'te Rize'nin Fındıklı kazasında dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamladı. 9 Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni bitirdikten sonra birçok şirket ve kuruluşlarda muhasebeci olarak çalıştı. 1991 yılının 1 Mayıs'ında gözaltına alınan Ayşe, daha sonra Ortaköy Kültür Merkezi'nde Tiyatro çalışmalarını sürdürdü. 1989 yılında Ruhi Uzunhasanoğlu'yla evlenen Ayşe Gülen, katledildiği güne dek tiyatrocu bir devrimci olarak yaşamını sürdürüyordu.

Ölmüştür ay, ölmüştür ama
dirilecek bahar olunca.

Buruşunca güney rüzgârı
kavakların alnında.

Başlayınca yüreklerimiz
iççekiş hasadına.

Örtülünce bütün çatılar
ot şapkacıklarıyla.

Ölmüştür ay, ölmüştür ama
dirilecek bahar olunca

Federico Garcia Lorca

Şimdi birileri geliyor. Orada birileri var. Odada ayak sesleri duyuyorum. Dolaştıklarını duyuyorum, konuştuklarını. Herhalde bana birşey sormazlar. Neden mi? Çünkü bütün soruları sordular! Ama yanıt!.. Ben halen oynayacağım yeni oyunun provasını yapıyorum. "Seni seviyorum", "Seni seviyorum", "Seni seviyorum", "Memleketimi ve seni", "Dünyayı, memleketimi ve seni seviyorum". Ya Ayşe, Ayşe Nil! Az önce banyoya girmişti. Bu oyuna başlamadan önce ona temiz çamaşır vermem gerekir. Ondan sonra oyun. Tekrar belirsiz sesler çınlatıyor kulağımı... Geldiler... Yoksa bana su getirmek için mi geldiler. Hayır. Kendi aralarında konuşuyorlar, biraz çeki düzen vermek gerekir diyorlar. Herkes balkona çıkmış... Ama siz sakın balkona çıkmayın. Herkes sizi merak ediyor... Ama ben sizi tanıyorum... 1919 Almanya'sında savaştan dönen özel birlikler içinde yer alıyordunuz, "yaşlı cadı" diyerek parçalamıştınız

dipçiklerle kafatasımı; göğüslerimi, ellerimi kesip başımı gövdemden ayırarak atmıştınız Buenos Aires'te bir yolun kenarına cesedimi... Filistin'de kolumu taşlarla kıran da sizlerdiniz, Tunceli'de bir ağaca bağlı gövdemi ateşe veren de sizler... Sizi tanıyorum... Hepiniz birbirinize benziyorsunuz. Zavallı ve korkak. "Kelle avcıları" olarak yaşamak sizleri rahatsız etmiyor mu? Ya öldürdüğünüz kişi başına ödül almak? Bir insanın öldürülmesiyle gelen takdir... Sadece yüzünüzün bir parçası görünüyor, ama görebiliyorum. Rambo özentisi kıyafetlerinizle dışarıya çıkıp vücudumuza boşalttığınızdan artakalan kurşunları havaya sıkacaksınız. Zafer (!) Üzgünüm, sizin için yapabileceğim bir şey yok. Çünkü ben!... Ölüler konuşmazlar; dilleri vardır, ama seslenemezler. Ölüler anlatamazlar. Ölüler...

Ölüler anlatamazlar mı?!...

Sanatçı olmak. Ölürken bile halkın sanatını haykırmak. Her zaman gülebilmek. Sanat yapmak, sanatçı olmak, bizde, bizim ülkemizde özü görmemizi sağlamak. En kötü şey duyarsızlıktır. "Hiç aldırış etmiyorum"; "Ben halimden memnunum"; "Titreşimler kimin umurunda?"; "Kimin umurunda sevgi?"; "Kimin umurunda memleketini sevmek?"; "Kim umursar ki?"; "Çiçek çiçektir!"; "Sevgi sevgi"; "Ağaç ağaçtır!"; "Kırk günbatımını kim bekler, kim görmek ister ki?" Kim görmek ister ki yorgun bir günün so-

nunda, yorgunluğu yüklerken serin sulara, kan gölüne dönen banyoyu ve sere serpe uzanan dostunu, arkadaşını kim görmek ister? İşte sanatçı olmak ve duyumsamak gerçeği. Ölümü beklemek. Kim tanık olmak ister? Dayanamayacağı, haykıramayacağı ve tanıklık yapamayacağı bir ölüme! Bir sanatçı ruhuyla tanık oldu Ayşe Gülen, Ayşe Nil Ergen'in ölümüne. Haykırdı o gece. Sesi ulaştı kör ve sağır kulaklara. Haykırışlar, bağırtılar sonuç vermedi. Cellatlar ne yapacaklarını biliyorlardı. Çatışma(!) kısa sürdü; Artık Ayşe Gülen Uzunhasanoğlu da yaşamıyordu! Gerekçe hazırdı! "Hücre evi basıldı"; "İki kız terörist vuruldu"; "Silahla karşılık verdiler". Evet, karşılık verdiler, ama silahla değil, yürekleriyle. "Dünyayı, memleketimi ve seni seviyorum" adlı oyunla izleyicilerin karşısına çıkacak olan Ayşe Gülen'in oyunu, 17 Nisan'da Kozyatağı'ndaki kendi evinde, başlamadan son buldu.

17 Nisan bir çok insan tarafından bir Dev-Sol operasyonu, katliamlar, direnişler, alkışlar, çelik kapı gibi çağrışımlarla hatırlanacaktır. Kimi insan, çelik kapı, havyar diyecektir; kimi insan, yazık oldu gençlere! Kimileriyse bayrağı omuzlayacak, tiyatro devam edecektir. Ufak bir değişiklik; Ortaköy Halk Sahnesi, Ayşe Gülen Halk Sahnesi olacak ve bir eksik bir fazla sahne çalışmaları devam edecektir.

te recuerdo amanda !

Stadyumda, gitarı tutan ellerinden başlanarak parça parça öldürülen Şili'li folk şarkıcısı Victor Ja-

ra'nın "Seni hatırlıyorum Amanda" adlı parçasını Ayşe dinlemiş miydi, bilmiyorum. Birlikte oynadığı arkadaşları tarafından isminin Halk Sahnesi'ne verileceğini, ölümünün tiyatroyu, tiyatronun ölümünü çağrıştıracağını hiç düşünmüş müydü, onu da bilmiyorum. Ama feryadı, annesinin feryadını, ölüme an kala da duymuş olmalı...

"18 Nisan sabaha karşıydı: Kapı zili çaldı. Camdan baktım, kaynım, eltim ve kuzenlerim gelmişlerdi. O anda bütün sinirlerim boşandı. Annem öldü zannedip, ağlamaya başladım. Aklımdan yakınlarımdan biri öldü, bunların yoksa burda sabaha karşı bir işleri yok, diye geçiriyordum. Niçin söylemiyorsunuz, birşey mi oldu diye bizimkilere sorup duruyordum. Onlar da: 'Hayır, kimse ölmedi' diye cevap veriyorlardı. Aklımdan annem ve abim geçiyordu. Kesin diyordum, ikisinden birisine birşey oldu. En sonunda, Ayşe küçük bir kaza geçirmiş dediklerinde, hayır, yalan dedim. Ayşe çarşamba günü beni aramıştı deyip telefona sarıldım. Telefona kimse cevap vermedi. Ayşe bu saatte evde olmalıydı. Nerde diye yeğenlerimi aradım. Onların da, Ayşe'nin kaza geçirdiklerinden haberleri yoktu. Saat dokuz olmuştu. OKM'ye (Ortaköy Kültür Merkezi) telefon ettim. Ayşe'nin görümcesi telefona geldi. Deniz, Ayşe'ye ne oldu diye sorunca, O, 'Birşey olmadı, bilmiyorum' diye cevap verdi. Zorlayınca, 'Ben de yalnızca kaza geçirdiğini duydum' dedi. Aynı gün Türkiye'ye hareket ettik. Havaalanına indiğimizde, İstanbul'daki akrabalarımız bizi karşılamak için gelmişlerdi. Herkes soğukkanlıydı, gayet normal bana

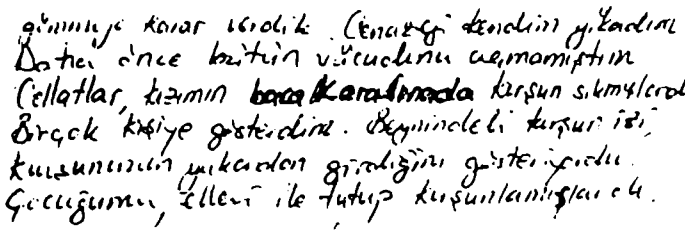
hal-hatır sordular. Arabaya binip yola koyulduğumuzda, 'Ayşe hastahanede değil mi? Geç kalmıyalım, önce eve gidelim daha sonra yeğenlerimi de alıp gideriz, dediler. Biraz dinlendikten sonra hadi çocuklar, hastahaneye gidelim' deyince, kimse oralı olmadı.Hatta, 'Fatma zaten yorgunsun geç de oldu hastahaneye zaten sokmazlar, yarın gideriz' deyince ben de, ben Almanya'dan geliyorum, çocuğum kaza geçirmiş onu görmek istiyorum dedim. Elbette bir Allah'ın kulu beni içeri alır dedim. En sonunda; Niçin gitmiyoruz, yoksa çocuğum öldü mü? diye bağırıp, ağlamaya başladım. Kimse sesini çıkarmıyordu. O arada yeğenime baktığımda gözleri dolmuş, sinirden dudaklarını yiyordu Çocuğum öldü de bana niye söylemiyorsunuz diye bağırdığımda baktım ki, hepsi ağlamaya başladı. İşte, o zaman anladım ki, çocuğum ölmüştü. Bir müddet kendimden geçtim. Daha sonra, hiç olmazsa cenazeyi göreyim dedim. Hastahanede dediler. Yavrumu görmek istiyorum, yavruma doyamadım. Ben şimdi ne yapayım? deyip ağlamaya başladım. O sırada herkes televizyona bakıyordu. Ben de kulak verdim. 'Teröristler ölü ele geçirildi' başlıklı haberde bizim evin ismi de geçince, benim çocuğu terörist diye mi vurdular, bu ne demek? hükümet bana bunu damı yapacaktı, deyip, orda ben de ölmüş gibi oldum. Bizim devlet babamız demek ki bu kadar insancılmış. Daha önce öldürülenler de benim çocuğum gibi miydiler, diye aklımdan geçirdim. Şimdi düşünüyorum da, bir vatandaş kendi devletinde nasıl bu kadar haksızlığa uğrayabilir dedim. Çünkü, güzelim çouğumu vurdukları yetmiyormuş gibi bir de çocuğumu terörist

ilân etmişlerdi. Benim kızım nasıl bir terörist ki, birkaç defa yurtdışına çıkmış. Hatta, daha yeni olarak pasaportunu 1996'ya kadar uzattırmış.

Pazar sabahı Adli Tıp'a cenazeyi almaya gittik. Buraya hayatımda ilk defa geliyordum. Kapıdaki görevlilere cenazeyi almak için geldiğimizi söylediğimizde bize ikinci kapıdan girmemizi söylediler. İkinci kapıya gittik, onlar da buradan giremezsiniz dediler. O kapı, bu kapı dolanıp durduk. En sonunda, bir görevlinin yardımıyla içeriye girebildik. Bu sırada isimlerini koyamadığım isimsizler bizi sürekli izliyorlardı. İşlemleri yaptırdık. Öğrendik ki, çocuğum iç kanamadan ölmüş. Bunu duyunca itiraz ettim. Hayır dedim, çocuğum iç kanamadan ölmedi, beynine kurşun sıkmışlar. Neden bunun rapora geçilmediğini sorunca, hayır öyle bir şey yok dediler. Ben çok iddia ettim ve çocuğumu görmeden oradan çıkmayacağımı söyledim. Tamam, göreceksin dediler, Daha sonra bizi götürdüler. Benim yanımda bir akrabam daha vardı. Ben, çocuğu görür görmez onu okşayıp, sevmek istedim. Ellerim, tam başına götürürken yanımda duranlardan iki görevli de aynı anda kollarımı tuttular, onu sevmeme izin vermediler. Orada zaten kendimden geçtim. Sesimi çıkarmadım. Çünkü bir şey dersem cenazeyi vermemezlik de edebilirler diye düşündüm. Cenazeyi havaalanına kendilerinin götüreceklerini söyleyerek morgdan çıktık. Havaalanında tabut arabadan indirilirken ağladığımı gören resmi giyimli "birisi" benim ağladığımı görünce kendisi de ağladı. İşte, bütün bu olaylar sırasında yalnızca iki tane "Al-

lah'ın kuluna" rastladım. Trabzon havaalanına indiğimde yanıma yine birisi yanaştı. 'Teyze, cenazenin nesi oluyorsun' vb. gibi sorular sordu. Yine, birileri gelip ona kızarak, yanımızdan uzaklaştırdılar. Fındıklı'ya kadar polis arabaları hep peşimizden geldiler. Yetmişbeş yaşındaki annem, seksenyedi yaşındaki kaynanam, büyük kızım ve bütün akrabalar neye uğradığımıza şaşırıp kalmıştık. Cenazeyi oraya koyduk. Hemen başındaki yaraya baktım. Kafatasında arkada, kalbin üzerinde ve vücudun birçok yerinde kurşun izleri vardı. O sırada evin dışarısı o "isimsizlerle" doluymuş. Oğlumu da korkutmuşlar. Oğlum bana gelip 'anne, cenazeyi bugün gömelim, yoksa, bunlar bizi de öldürecekler' dedi. O zaman o gün gömmeye karar verdik. Cenazeyi kendim yıkadım. Daha önce bütün vücudunu açmamıştım. Cellatlar, kızımın bacakarasına da kurşun sıkmışlardı. Birçok kişiye gösterdim. Beynindeki kurşun izi, kurşunun yukardan girdiğini gösteriyordu. Çocuğumu, elleri ile tutup kurşunlamışlardı. İsmet Sezgin, çatışma diyor. İşte gözleriniz görsün dedim. Benim 87 yaşındaki kaynanam; 'bizim, II. Cihan harbinde (1. Dünya Savaşı'nı kastediyor olmalı, b.n) gavurlar yüzümüzü okşarlar severlerdi. Ben, bunu bizim hükümetin yapacağına inanmıyorum, bunu ancak canavarlar yapar, dedi. Ama, herşeyi bu hükümet yapmıştı. Köye cenazeyi gömmeye giderken her yer jandarma ve polis doluydu. Mezarlığa geldiğimizde, sandık ki, savaş alanına geldik. Her taraf, çaylıklar jandarma doluydu. Cenazeyi gömerken polisler de bizi kameraya almakla meşguldüler. Jandarmalar ise silahlarını bize doğrultmuş "hazır

bekliyorlardı". Cenaze töreninden sonra dışarıdan cenazeye gelenlerin çoğunun gözaltına alındığını duyduk.

Tam 3 ay 1 hafta sonra hücre evi olarak lanse edilen, Almanya'da yıllarca çalışıp kazandığım parayla aldığım ve olayın geçtiği eve, hakim, bilirkişi ve gazetecilerle beraber girdik. Evin altı üstüne getirilmişti. Çocukların, gazetelerdeki resimlerde görünen yerlerde öldürülmedikleri apaçıktı. Çünkü orada hiç bir kurşun izi yoktu. Televizyondan, elbiseler ve çekmecelere kadar herşey delik-deşik edilmişti. Evdeki altınlar da (Ayşe Gülen'e ait) yoktu. Evlilik resimleri aile resimleri, evden herşeyi almışlardı. Sezgin bey, evdekileri vurduktan sonra eşyaları da yağmalayın mı dedi yoksa?.

Ben, bütün bu rezillikleri yaşadım ve gözlerimle gördüm. Böyle birşeye insanın başından geçmeden inanması çok zor. İşte benim en çok sevdiğim vatanım çocuğumu yuttu. Bana da Türkiye'yi haram etti. 22 senedir gavur dediğimiz memlekette çalışıp,

sağlığımızı da kaybetmek uğruna birşeyler biriktirerek aldığımız evi başımıza yıktılar. Bize dört duvar bıraktılar. Evi, eşimin emekliliğinden 1 sene önce almıştık. O emekli olunca dönüş yapıp, hep beraber, yıllardır özlemini çektiğimiz beraberliği tadacaktık. Devletimiz bize bunu bile çok gördü."[1]

Tanıdınız mı ?...

Ayşe Gülen "terörist " mi? Bu soruyu kendime değil sizlere soruyorum! Alkış tutanlar, gazetelerinde başlık atanlar, sorum size. Ama asla yanıt beklemiyorum. Olay o kadar açık ki, gerçeği ancak vicdanını satmış olan holding yazarları, özel tim ağzıyla konuşan gazeteciler inkâr edebilir.

Ayşe Gülen bir sanatçıydı; sanatsal faaliyette bulunan, yüreği sevgi ile dolu bir insandı. 15 Nisan tarihinde sanatsal faaliyeti için İsviçre Başkonsolosluğu'na başvuruda bulunmuş (Bkz. Ekteki belge), gerekli vize işlemlerini başlatmıştı. OKM'de (Ortaköy Kültür Merkezi) çalışıyor ve OKM etkinliklerinde görev alıyordu.[1] "Devrim nikahlı" değildi; Ru-

1. Ayşe Gülen'in annesinin mektubu; düzelti yapılmadan aktarılmıştır.

2. Ölümünden kısa bir süre önce (16 Nisan) Ayşe Gülen'in ablası Rize-Fındıklı Akbank Şubesinden Ortaköy Akbank Şubesine 300.000 TL. telefon ihbarlı para gönderiyor. Telefonların biri OKM'ye, diğeriyse Ayşe'nin oturduğu eve ait. "Terörist"in açık adresinin olmayacağı, örgüt evinin telefonu olsa bile gizli olacağı gibi bir "Ön kabul"den yola çıktığımızda, cinayete meşru bir gerekçe aramaya yönelik planlar hepten su yüzüne vuruyor.

hi Uzunhasanoğlu ile resmi nikahla bağıtlanmış bir evlilik yapmışlardı. "Hücre evi"[1] denilen ev de, Ayşe'nin anne ve babasının 20 yıl Almanya'da işçilik yaparak kazandıkları paradan arttırılarak alınan evdi. Yönetici, aidatları Ruhi Uzunhasanoğlu adına kesiyordu. Olay sonrasında kapıcı, "Ben bunları tanırdım, anlaşılır gibi değil, bunlara bazen birşeyler alırdım. Ölen kızlardan biri (Ayşe Gülen) Ruhi'nin eşiydi ve birlikte otururlardı" demişti. Sokağın başında bulanan market sahibiyse, "Polisler gelip bana söyleseler ben yakalardım ve polislere teslim ederdim" demektedir.

"Nasıl bir ülkede yaşıyoruz?" demiyorum, çünkü nasıl bir ülkede yaşadığımızı biliyorum. Devletin işlediği bir cinayet nedeniyle özür dilemeyceğini, kapısına mühür vurulmuş bir evi ansızın suların basmasının, sözkonusu cinayetle ilgili kimi kanıtları yoketme amaçlı bir müdahale olduğunu da biliyorum.

Burası Türkiye... Yeni Dünya Düzeni patronlarının, kontrgerillanın, işçilerin sosyal güvenlik primlerinden çalarak sermaye istiflemesine giden "SSK

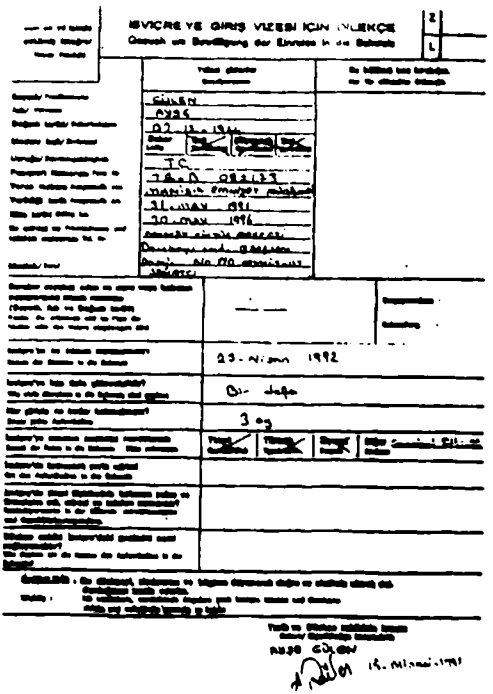
1. Polis son yıllarda işlediği her cinayetten sonra, "örgüt eviydi, teröristler ateş açtılar" vb. açıklamalar yaptı. Böylelikle "terörist"in ölü ele geçirilmesi son derece doğalmış gibi bir imaj kamuoyunun zihnine yerleştirildi. Kendine demokratım diyen insanlar bile, "hücre evine yapılan baskın sonucu" diye başlayan ve "silahlarıyla birlikte ölü ele geçirildiler" diye biten açıklamaları, herhangi bir gazete haberini okur gibi okur oldular. Oysa hatırlatmak bile yersiz, bireyin en temel hakkı "yaşam hakkı" dır. İster "hücre evi" olsun, isterse "aile evi", devlet "zanlı"yı sağ ele geçirmekle yükümlüdür; gerisi, mevcut yasalar çerçevesinde "yargı"nın işidir. Tepkisizlik, yargının da polise havale edildiği bir uygulamayı kabul etmek demektir ki, tarih, "artık çok geçti" sözlerinde somutlaşan, sessiz kalanın kendisinin de aynı uygulamalarla karşılaştığı bir çok örneğin tanığıdır.

yüzsüzleri"nin ülkesi... Kültür Bakanlığı'nın girişimiyle kültür ve sanat etkinliği için faaliyete açılan eski bir cezaevini kapatan bir Emniyet Müdür Yardımcısı'nın herhangi bir kovuşturmaya uğramadığı, il asayişinden sorumlu bir generalin halkın oylarıyla Meclis'e giren milletvekillerine suikast yapmayı tasarladığı ve üstelik bunu kendi üzerine "yıkılmış" bir "görev" olarak algıladığı bir ülke...

Burası Türkiye... "Güç bende" diyenlerin, zaten geçici olan yasaları da alenen tağyir, tebdil ve ilga etmeyi, kendilerine verilmiş bir hak olarak gördükleri bir işkenceler ülkesi...

Sanatçı Ayşe Gülen Uzunhasanoğlu ve mimar Ayşe Nil Ergen böyle bir ülkede öldürüldüler..

Onları tanıdınız mı?.....

Dördüncü Bölüm

GÖZALTINDA KAYBEDİLENLER

BEYAZ BAŞÖRTÜLERİN YALNIZLIĞI

Paola, 11 099!...

Şarkıların zamanı, sizin onları dinlemekte olduğunuz sırada içine çekildiğiniz imgesel andan çok daha geniş ve kapsayıcıdır. Sadece sizin için önem ve anlamı olduğunu düşündüğünüz özel bir yaşanmışlık parçasının, farklı bir olay dokusu içinde de olsa sizden çok çok önce, başka uzaklıklarda, başka insanların hayatlarının içinden geçmiş olduğunu duyumsarsınız. Griye boyanmış demir parmaklıklı kapının önünde sessiz bir gizem gölgesi gibi duran kadın sizin sevgiliniz değildir oysa. Onun *Maria Luisa* isimli bir annesi vardır. Onun annesi her perşembe günü Plaza de Mayo'da başka annelerle birlikte başına beyaz bir başörtüsü takar. Paola'nın uzun işkence saatleri sonrasında getirilip bırakıldığı demir parmaklıklı gri kapı önünde daha kaç gün kaç gece öylece sessiz durup beklediğiniyse şarkılardan başka kimse bilmeyecektir.

Costa Gavras'ın, konusunu Uruguay'da yaşanmış gerçek bir olaydan alan *Sıkıyönetim* adlı filmine yaptığı müzikte Yunanlı besteci Theodorakis, güçlü olasılıkla daha sonra kendisinden haber alınamayacak olan bir kadının öyküsünü anlatır. Kadının sol gözünün üstünde büyük bir yanık izi vardır; kendisine sürekli olarak aynı genç adamın değişik fotoğrafları gösterilmekte ve tanıması istenmektedir. Öykü, ağababalığını ABD'nin yaptığı emperyalist dünya sisteminin birbiri peşisıra bastıran petrol krizlerinin faturasını en ağır biçimde ödemek zorunda bırakılmış 1970'lerin birçok bağımlı ülkesi açısından tipik bir gerçekliği yansıtmaktaydı. Şili, Arjantin, Uruguay gibi bir çok Latin Amerika ülkesinde faşist *Caudillolar* emekçi halkın mücadele-sini bastırmayı ve devrimci öncüleri imha etmeyi amaçlayan pis bir savaşı başlatmışlardı. Bu ülkelerde halka karşı kıyım harekâtını yönlendiren resmi terör şebekeleri, onbinlerce insanı ordu ve polise ait kurumlarda, meçhul mekânlarda, gizli merkezlerde, hiç bir yasal çerçeveye bağlı kalmaksızın uzun işkenceler sonucu, ya da doğrudan doğruya yakaladıkları anda katlettiler. Tutuklanan veya gözaltına alınanların birçoğundan bir daha haber alınamıyordu. *Desaparecidolar* giderek günlük yaşamın korkunç bir yarası haline gelecek, halka karşı sürdürülen pis savaş politikasının en temel olgusu olarak öne çıkacaktı.

Bir dehşet söylen'iydi *desaparecido*. Bilinmeyen güçler (!) tarafından ortadan kaldırılmış bedenin etrafında oluşturulan korku dalgası, sınır tanımaz bi-

çimde kent sokaklarını dolaşıyor, okul koridorlarından vardiya dönüşlerine, yatak odalarından en ücra atölye köşesine kadar insan yaşamının bütün alanlarını tehdit ediyordu. Herkes her an bir "iç düşman" olmakla suçlanabilir, geceleyin gizlice ya da gün ortasında açıkça alınıp götürülebilir ve bir daha da kendisinden haber alınamayabilirdi. *Kayıp* olmak, ölü olmakla özdeşti. Düzenle çelişkisi olan herkesin •idar (ölüm) mekanizmalarını elinde tutan faşist engizitörlerce bir anlamda potansiyel ölü olarak görüldüğü bir toplumda, yıkıcı bir yitiklik anevrizmasının, gelecek duygusunu paralize eden bir toplumsal şizofreninin oluşmaması düşünülemezdi. Pentagon'un özel savaş koordinatörleri bu gerçeği çok iyi biliyorlardı ve bağımlı ülkelerde "iş"in pratiğini gerçekleştirecek geniş bir infaz şebekesi bulmakta zorlanmadılar.

Son aylarda ülkemizde yaşanan kayıp etme olaylarını bu çerçevede ele almak gerekiyor. *Desaparecidos politikası*, oligarşinin *terör konsepti* içinde satır başlarından birini oluşturuyor artık. Kriz eğrisinin yükselmesine, koşut olarak genişleme eğilimi gösteren aktif "muhalefet zeminleri", kayıpların gövdeleriyle örülmüş bir dehşet telörgüsüyle toplumun ilerici kesimlerinden yalıtılmak isteniyor. Emperyalistlerin yeni dünya düzeninde radikal muhalefet hareketi, korkunun kitleselleştirilmesi yoluyla yalnızlaştırılmaya çalışılıyor. İleri kesimlerin pasifikasyonu öncelikli hedeftir. Çalıştığı işyerinden, evinde ailesinin yanından alınan devrimcilerin yakınlarına "bizde öyle biri yok!" türünde, korku ve panik yaratacak

yanıtlar verilmekte, gözaltına alınanların her an öldürülebileceği imajı bilerek yaratılmak istenmektedir. "Bir gece alınıp bir daha geri dönmemek olasılığı"nı insanların kafasında fikri sabit düzeyine getirmeye çalışan "karanlık güçler", görünür de terörist (!) muhalefetin, özde ise tüm demokratik muhalefet hareketinin eklemlerini kireçlendirmeyi öngören bir toplumsal şizofreninin tohumlarını ekmektedirler.

Devletin, kayıp etme eyleminin nesnesi olarak öncelik ve özellikle "terörist" addettiği devrimci kişilikleri seçmesi, gerçekte çok daha karmaşık anlam boyutlarını içeriyor. Kurbanın siyasal aktivitesinin ilgilendirdiği esas çevreye —aile, yakınlar ve devrimciler— *kayıp*'ın yaşam durumuyla ilgili belirsizlik ve ondan kökenlenen kaygı, endişe, korku, çaresizlik, yılgı duygularından örülmüş bir yalnızlık psikolojisi yaşatılırken, geniş halk kitleleri nezdinde olay yoksanarak devletin terörist çehresi gizlenilmek istenmektedir. Devlet "kendi vatandaşlarını" yine kendi "karanlık güçleri" vasıtasıyla kaçırıyor. Kayıtlara geçirmiyor. Vatandaşın vücut bütünlüğü hakkında tam bir belirsizlik oluşuyor. Kayıp'la birlikte eylem'in öznesi olan şiddet sahibi belirsiz kılınıyor; ortadan kaldırılmış ve ölü olmak hakkı bile elinden alınmış olan bedeni gizlemek, aynı zamanda devletin toplum yaşamını tehdit eden terörünü gizlemek, kimliksizleştirmek anlamına geliyor. Her kayıp, böylece, gizlenmiş, saklanmış bir ölü demektir. Bütünüyle yalnızlaştırılmış bir zaman kesidinde kayıp edilmiş olan *ölü*, şiddetin somut nesne-

si olarak ortada olmayınca, kendisine dönük toplumsal ilgi de yalnızlaştırılmış oluyor.

Ortada olmayan ve varlığı yadsınan bir "yitik" için mücadele etmek sanıldığından daha zordur. Sonuçta cinayeti tasarlamış olan bir aygıtın kurumları arasında o kapıdan bu kapıya gidip gelinen ve her defasında —doğaldır ki— sonuç alınamadan dönülen bi uğraş. Belirsiz bir nesneyi aramak, kör bir dürtüyle boşlukları yoklamak anlamına geliyor. Burada artık toplumsal iletişimden bahsedilemiyor; dil parçalanmıştır ve düşünce de, ifade de bölünüyor. *Ölü*'nün yakınları için şizofrenik bir bölünme kışkırtılmış oluyor: gerçekleşmeyecek umut ile kaçınılmaz yazgının kişilik parçalanmasına götüren dehşet verici birlikteliği.. Dilekçeler, pankartlar, çığlıklar, yumruklar, beyaz başörtüler. Gözler objektife bakıyor; haykırıyorlar. *Kayıp*'ın hâlâ yaşıyor olmasını dilemek —umut— bile, ister istemez, görünmeyen nesnenin varlığının işkence altında olması pahasına kabullenilmesi anlamına geliyor; devletin ezici baskılandırması altında insan kişiliği, genel insansal varoluş önünde tüyler ürpertici bir yabancılaşma noktasına sürüklenmiş oluyor; umut, bu durumda başlıbaşına ödenmesi gereken bir bedeldir kayıp yakınları için. Kaçınılmaz yazgı —ölüm— ise, bir diğer uçta, nerdeyse yakınlarının *kayıp*'ın akibetini öğrenmek için giriştikleri *Sysyphos* uğraşının öznesi haline getiriliyor; her insan yaşamı bir tarihtir ve ölüm haberini somutlaştırmak, kaybedilerek silinmek istenen bir tarihin bir mezartaşı yazısında da olsa insanlığa iade edilmesi anlamına geliyor. İnsan-

lığın kendi varoluş amacı karşısında bu denli yabancılaştırılması, emperyalist teröristlerin çağın sonuna yaklaşırken işlemeyi sürdürdükleri tarihsel suçlardan sadece biridir; ama kuşkusuz ki en önemlilerinden biri.

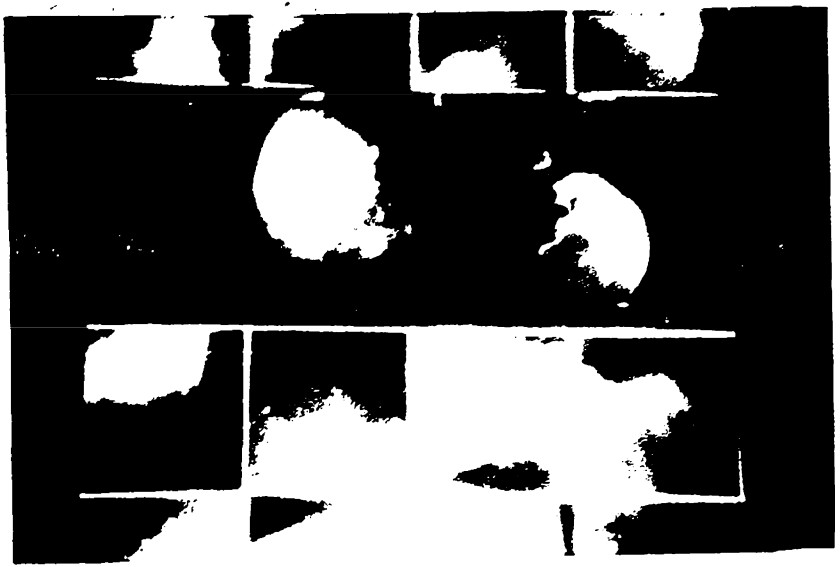
Kendi adı da çeşitli Uluslararası kuruluşların kayıplar listesinde birçok kereler yer almış olan Arjantinli yazar *Ruben Gallucci,Yarın Başka Bir Gündür* adlı belgesel romanında *hikâyenin* baş kişilerinden birine şunları söyletir: "Çektiğim acıların, tarihin akışı içinde sayısız insanın çektiklerinden daha büyük olmadığının bilincindeyim. Roma amfiteatrlarında arslanlara yem edilen Hristiyanlar. Ortaçağ engizisyonlarının odun yığınları. Toplama kampları. Auschwitz ve Buchenwald. Hiroşima'ya atılan atom bombası. Napalm'le yakılan Vietnamlılar. Ben, uzun bir zincirin tarihe geçecek olan bir halkasından başka bir şey değilim. Bir başka haksızlık. Uzun insanlık tarihinde şehitlerin ve işkence kurbanlarının soğuk istatistiğinde yalnızca bir rakamım; ben, ölü bile değilim."

Beyaz başörtüler objektife bakıyor. Derin bir parçalanmışlıkla, giderek daha boş bakıyorlar. Kayıplar için verilen mücadele bir bilinmezi arama serüvenidir. Arjantinli cuntacılar beyaz başörtülere "Perşembenin Delileri" nitelemesini yakıştırıyorlardı. Kontrgerillacı oligarşik iktidarlar genelde toplumun ileri kesimlerine, özeldeyse tüm bir topluma karşı sözcüğün gerçek anlamıyla bir delirtme savaşı veriyorlar. Ölülerimizin istatistiklerde yalnızca bir rakam olarak kalmasını sağlamak için.

Şarkıların zamanı istilacıdır. Flütün usul ezgisi bittiğinde bongoların gümbürtüsü başlıyor. *Todavia cantamos!* Biz bu şarkıyı hep söyleyeceğiz. Biz her perşembe Mayıs Meydanı'nda toplanacağız. Beyaz başörtülerin yalnızlığını kırmak için. Beyaz başörtülerin çoğalmaması için.

Beyaz: Yalnız ölüm'ün ıssız rengi! Bunu söyledi şarkı size.

Emirhan Oğuz

"BEYAZ BİR ÇARŞAF ALTINDA UZANMIŞ YATIYORDU!"

Maksut Tepeli

Maksut Tepeli, 1956 yılında Varto'nun Omcalı köyünde yoksul bir Kürt ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu Elazığ'ın Palu ilçesinin yatılı bölge okulunda bitirdi. 1971-72 öğretim yılında sınavları kazanarak Mersin Yatılı Öğretmen Okulu'na girdi. Yazdığı hikaye, şiir ve makaleleri okul çapında derecelere giriyordu. İlk öğretmenliğini Mardin'in köylerinde yaptı. Daha sonra tayinini Erzincan'a aldırdı. Erzincan'ın Refahiye ilçesinin köylerinde öğretmenlik yaptı. 1980 yılının 4 Şubat'ında Erzincan'da gözaltına alındı. Erzincan ve Erzurum cezaevlerinde 4 ay tutuklu kaldı. 1980 Ağustos'unda İstanbul'a gelen Tepeli, İstanbul'da 1984 Şubat'ında polis tarafından yaralı olarak yakalandı. Kendisinden bir daha haber alınamadı.

Seni bir daha göremezsem
Kızımı benim için öp
Mutlu bir çocuk olsun
Güçlü ama duyarlı
Ve ona öğret paylaşmayı

Zulma Vatca Izurieta

Maria Elena ile Benja, silahlı ve sivil giyimli kişiler tarafından 6 Şubat 1977'de evlerinde yakalandılar. Her ikisi de 17 yaşlarındaydı. Maria Elena da, Benja da 12 Nisan gecesi *Escuelita*'dan[1] alınıp vuruldular... Carlos'la Hugo, 2 Şubat 1977'de Bahia Blanca'da üniformalı ordu personeli tarafından yakalandı. Her ikisi de 18 yaşındaydı. Carlos'la Hugo'ya ağır işkenceler yapıldı. Bir kuyuya kollarından asarak Carlos'un omuzunu kırdılar. Bir daha onlardan haber alınamadı...

1984 Şubat. İstanbul'da Maksut Tepeli'nin evi basıldı. Maksut evde yoktu. Polis, evde bulunan Şükrü Çal'ı gözaltına aldıktan sonra evde karakol kurdu. Bütün bunlardan habersiz eve girmeye yönelen Maksut, kapıyı açtığında karşısında polisleri gördü. Hızla uzaklaşmaya çalışırken, polis kurşunlarına hedef oldu. Kurşun, kalçadan girip kasıklardan çıktı. Yaralı halde gözaltına alındı. 5 Şubat 1984 tarihinde polisler tarafından katledildi. Şu an bile mezarının nerede olduğunu bilen yok.

1. Escuelita (Okulcuk); 1976 darbesi sonrası Arjantin militarizminin işkencehane olarak kullandığı merkezlerden birine verilen ad.

Askeri yönetimin en keskin yılları olan 1976-79 arasında yaklaşık 30 000 Arjantinli kayboldu. *Okulcuk* gibi gözaltı merkezlerinde kaybolan bu insanlardan hala hiç bir haber yok! Arjantin'de 1983 yılının ortasında diktatörlük yıkıldı. Aralık ayında yapılan seçim sonucu askerler yerlerini sivillere bıraktı. 1984 yılında, toplu mezarlarda yüzlerce kimliği belirsiz ceset bulundu. Çoğunda işkence izleri vardı.

Arjantin'dekine benzer olaylarla, 1980 sonrasında Türkiye'de de sıklıkla karşılaşıldı. Gözaltına alınanlar, Siyasi Şube'de görüldüler veya alınırken arkalarında sayısız iz bıraktılar. Sonra kayboldular. Neredeler bilinmiyor. Aileleri, avukatları başvurmadık kapı bırakmadılar. Verilen yanıtlar her zaman yeni sorulara gebeydi: "Biz böyle birini gözaltına almadık, tanımıyoruz." Ama onları şubelerde, cezaevlerinde yahut ıslak bir gecede zorla yürütülürken, yaşarken görenler vardı. Böylesine yanıtsız sorularla karşılaşan ve oğlu için çalmadık kapı bırakmayan Maksut'un anası, bu yüzlerce anadan, çocuğunu ya da kocasını arayan yüzlerce kadından yalnızca, ama yalnızca biriydi.

1980-84 yılları arasında "Gelinimi ve oğlumu görmedim" diye nahiye karakoluna imza veren Maksut'un anası, 1984 Mart'ında, "Artık gelmene gerek yok" yanıtını aldığında oğlunun ölmüş olabileceğini hiç mi hiç düşünmemişti. "O artık kaçmıştır" diye düşünerek rahatlamıştı.

Öykünün başında belirttiğimiz gibi 2 Şubat 1984'te yaralı olarak yakalanan Maksut, sürekli kan kaybetmesine karşın yine de yoğun işkencelere alındı.

İşkence sonrasında götürüldüğü hücrede hiç kimse Maksut'u tanımıyordu. Kim olduğunu bilmeyecek ve hiçbir zaman da öğrenemeyeceklerdi. Öğrendikleri her şey hücrenin önünde konuşulan iki üç kelimeydi: "Maksut'un işi tamam!"

Bir tanık şöyle diyor:

"Sorgudan yeni getirilmişti. Ama tekrar götürüleceği söylendi. O ise kimseyi duyacak halde değildi. Önce gözleri donuklaştı, bir noktaya bakmaya başladı. Vücudu kaskatıydı ve artık titremiyordu. Belki de o an ölmüştü. Ama, 'Numara yapıyor bu, şimdi kendine gelir' dediler ve alıp götürdüler."

O anda Maksut çoktan ölmüştü. Maksut, yaralı olmasına karşın işkence tezgahlarında öldürüldü. O, ölümü kucaklarken, canı kadar çok sevdiği kızına, 12 Nisan 1977 tarihinde öldürülmeye götürüldüğü akşam Zulma "Vatca" Izurieta'nın yaptığı gibi seslenememişti:

"Seni bir daha göremezsem
Kızımı benim için öp
Mutlu bir çocuk olsun
Güçlü ama duyarlı
Ve ona öğret paylaşmayı"

Şükrü Çal, gördüklerini, "öğrendiğini" ve bir anlamda Maksut'la paylaştıklarını şöyle anlattı:

"Ben, Maksut Tepeli, Ali Yürümez ve eşi birlikte kalıyorduk. 2 Şubat 1984'te Ali Yürümez, çalıştığı işyerinde gözaltına alınmış; işyerinin sahibi eve gelip durumu haber verince Ali'nin eşi evi terketmiş.

Akşam saatlerinde eve geldiğimde, evde kimseler yoktu. Komşulara sordum; 'Ali ile eşi birlikte çıkıp gittiler' yanıtını aldım. Aldım da kapıda kaldım. İki anahtarımız vardı. Benim eve geliş saatlerimde Ali'nin eşi evde olduğu için üzerime anahtar almaya gerek duymamıştım. Bu kez evin kapısı açılmayınca, balkon kapısından içeri girdim. Olup bitenden habersiz, evde bekliyordum; bir süre sonra kapı çalındı. Yanaştığımda polis olduğunu farkettim. Fakat kapıyı açamazdım. Çünkü anahtarım yoktu. Bunu polislere bildirmem üzerine kapıyı kırıp içeri girdiler. Köşe-bucak arandıktan sonra birkaç kitap ve yazıların kimlere ait olduğunu, bu evde kaç kişi kaldığını sordular. Bu esnada Maksut'un mavi kartını da bulmuşlardı. Ev sahibine Maksut'un resmini göstererek kim olduğunu sordular. Ev sahibi, Maksut'u kastederek, 'Asıl kiracı bu adam, ben buna kiraya verdim' dedi. Daha sonra beni Şube'ye götürdüler. Saat 22.00 sıralarında eve gelen Maksut, bütün olanlardan habersizdi. Kapıyı açtığında polislerle karşılaşmış; hızla uzaklaşmaya çalışırken, polis ateş etmiş. Mermi kalçadan girip kasıklardan çıkmış. Yaralı halde gözaltına alındı. Sorguda bulunduğum sırada yanıma gelen polisler, bizim durumumuzu konuşuyorlardı. Daha sonra bana Maksut'un boyunu, yüzünü tarif ettiler. Hatta kahve rengi ayakkabı giydiğini söyleyerek kim olduğunu sordular. Peşisıra Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne kaldırdıklarını söylüyorlardı. Sorulan sorulara yanıt bulamadıklarında hırçınlaşıyorlar, birbirlerine söyleniyorlardı. Bir polis diğerine, 'Bu nedir ki sen bir de diğerini gör, yaralı olduğu halde evet hayır

yanıtı bile alamıyoruz' dediğinde, az önce söylemiş oldukları 'Numune Hastanesi'ne kaldırdık' sözlerinin ne kadar doğru(!) olduğunu anladım. Belli ki Maksut da benim gibi sorgulanıyordu. Benim sorgum sırasında Maksut hakkında başka bir şey ne sordular ne söylediler. Ama ölümünü yine de polislerden öğrenmiştim.

Konu dışında iki kelime eklemek isterim; 5 ay birlikte kaldığımız halde Maksut'un Mustafa'nın kardeşi olduğunu çok sonra öğrendim. Bu olay beni çok etkiledi. Mustafa Tepeli'nin ölümü beni nasıl etkilemişse, Maksut'u da aynı o şekilde etkilemişti. Bir yoldaşının ölümü gibi bakıyordu olaya. Zaten ondan başka birşey beklemek de olası değildi. İnanç, sevda ve kavga yüklü bir adamdı o. Yalnızca zaman zaman kızı geldikçe aklına, duygulanır, hep ondan konuşmak, onun resmine bakıp hasret gidermek isterdi."

12 Ağustos '83'te kızına yazdığı dizeler belki de o an gözlerinin önünden geçiyordu Maksut'un.

.....
Sadece sana mı has bu olgu
yüzlerce çocuk var senin gibi
sadece bana mı has bu olgu
yüzlerce baba var benim gibi
yüzlerce ana var.....
hastalığı bu özel mülkiyetin

Sesini duyar gibiyim
orada benden uzakta bir başına

baba baba demektesin
seni özlediğim kadar sen de beni
sana söz çocuğum, söz
bu hafta da yapılacak çok iş var
bir aradayız gelecek haftaya
gelecek haftaya....
gelecek haftaya....
tekrar seninle gülmeye oynamaya
tekrar seninle koşmaya
bakmaya o gözlerinin içine
-zeytin tanesi gözlerine-
çocuğum tekrar seninle parklara
yolculuğa trenlerde ve vapurlarda
kısacası seninle olmaya yaşamın her anında
nasıl da can atıyorum
yeni bir işim çıkmazsa.

Bir başka tanık, Devrimci Halkın Birliği üyesi olduğu iddiasıyla 17/6/1984 tarihinde gözaltına alınan Hakkı Gerçek'in, Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'ne verdiği 2 Şubat 1985 tarihli dilekçede öne çıkan satırlarsa şöyle:

"...Evimde bulunan ve burada belirttiklerimin dışında bu yoğun yazı ve döküman kime aittir? Bunların başka birine ait olduğu kesindir. Polis sorgulama sırasında bana, bu dökümanların benden 1,5 ay önce yaralı olarak yakalanıp, işkencede öldürülen TKP/ML Hareketi üyesi Maksut Tepeli'ye ait olduğunu söylemiştir. Tehditlerinde dahi '... şu gördüğün isteklerimizi kabul etmediği için gitti (öldü demek istiyorlar) şimdi bunlar sana kaldı' diyorlardı. Görül-

düğü gibi Maksut Tepeli arkadaşımızı, isteklerini kabul ettiremedikleri için polis öldürmüştü. Öldürdüklerini açıkça belirtmekle kalmadılar, ölü haldeki bir resmini de gösterdiler. Bu resmi Niyazi Armutlu'ya da gösterdiler."

Niyazi Armutlu'nun tanıklığını aktarıyoruz:

"Ben 1 Haziran 1984'te gözaltına alındım. Sorgum sırasında sürekli Maksut Tepeli'nin örgütteki yerini ve görevini sordular. Belli ki sorulan bu sorulara daha önce yanıt bulamamışlardı; yani Maksut'tan gereken yanıt alınamamıştı. Benden de yanıt alamadıklarında, bu kez Maksut Tepeli'nin durumunu bana karşı kullandılar. 'O öldü, siz de konuşmazsanız ölürsünüz' tehditlerini savurdular. Daha önce Maksut'un sorguda öldüğünü duymuştum, ama böyle açık bir şekilde bana söylemelerine şaşırdım! Onlar da benim şaşkınlığımı anlamış olacaklar ki Maksut'un ölüm esnasında çekilmiş fotoğraflarını gösterdiler. O an gördüğüm fotoğraflardan çok etkilendim: Beyaz bir çarşaf altında uzanmış yatıyordu, gözleri kapanmamıştı. Sanki bilinmeyen bir derinliğe bakıyordu. Bu olay bana güç verdi. Sustum... Özcan için söylenenleri kabul etmedim. (Maksut'u daha önce de tanırdım, biz ona Özcan derdik) Sorgulama sonrasında ben sık sık mahkemeye çıkarıldım. Her mahkeme sırasında, sürekli Özcan için suç duyurusunda bulundum. Polisin bana söylediklerinin tutanaklara geçmesini istedim. Bunun üzerine 3 Nolu Sıkıyönetim Mahkemesi'nin yargıcı, 'Sen TKP-ML Hareketi'nin avukatı mısın!', 'Maksut Tepeli'nin

avukatı mısın!' diyerek beni susturmaya çalıştı. Suç duyurumu yanıtsız bıraktılar."

Hakkı Gerçek'in Avukatı Mehmet Rahmi Kadıoğlu da mahkemeye suç duyurusunda bulundu. Gözaltına alındıktan sonra öldürüldüğü söylenen Maksut Tepeli'nin "şu anda nerede olduğunu" sordu. Mahkeme yanıtladı:

"Sanıklardan Hakkı Gerçek kendi el mahsulü olduğu el yazılarını tetkik ederken bu yazıların kendisine ait olmayıp Emniyet'te öldürülen Maksut Tepeli'ye ait olduğunu, Emniyet'çe evinde bulunmadığı halde bu yazıların da evde bulunan eşyalar arasına konulduğunu ileri sürmüştür. Sanık müdafii avukat Mehmet Rahmi Kadıoğlu da, Maksut Tepeli adlı kişinin Emniyet'te yapılan işkence sonucu öldüğünden bahis ile bu hususla ilgili Emniyet mensupları hakkında soruşturma yapılması için suç duyurusunda bulunulmasını talep etmiş(tir); Emniyet'te işkence ile öldürüldüğü ileri sürülen bu kişi ile ilgili olarak müsebbibleri hakkında soruşturma yapılması için ve yapılmasının temini zımmında mahkememize değil komutanlığa veya sair mercilere suç duyurusunda bulunulması gerektiğinden olay bizi ilgilendirmiyor. Adı geçen avukatın ilgili merciler nezdinde suç duyurusunda bulunmaktan muhtariyetine... karar verilmiştir."

Bütün bu anlatımlardan, verilen dilekçelerden ve yapılan suç duyurularından sonra, sanki Maksut hiç yaşamamış, gözaltına alınmamıştır; olay bizi ilgilen-

dirmiyor diyen yetkili mercilerin, Varto'nun Omcalı köyünde gözü yaşlı, yol bekleyen ananın feryatlarına bir an olsun kulak verecekleri düşünülebilir mi?

mezarını bilseydim çiçek koyardım...
dua ederdim sana.

Maksut'un annesi, bu dizeleri sıralarken hem Maksut'um diyordu, hem de Mustafa'm. Bunu duyunca aklınıza ilk gelen şey belki de Maksut'un ikinci isminin Mustafa olduğudur. Keşke öyle olsaydı. Ananın yarası derin, hem de çok derin; birinin acısı dinmeden diğer oğlunun ölüm haberini almıştır. Yitiklerin öyküsü birbirine mi benzer? Bir oğlun yerini diğeri tutar mı? İkisi de öldüğünde ne yapar bir ana, hele ki birinin mezarı bile yoksa?

Maksut'un ölümünden bir yıl önce kurban vermişti ana, Mustafa'sını. Maksut Tepeli'in ağabeyi Mustafa Tepeli Devrimci Halkın Birliği isimli örgütün mensubu olduğu iddiasıyla yargılanmıştı. Yargılama dosyasında Mustafa Tepeli polise verdiği ifadede yedi kardeşi olduğunu ve dördüncü kardeşinin Maksut Tepeli olduğunu söylüyordu.

Zaten karaciğerlerinden rahatsız olan Mustafa Tepeli, gördüğü ağır işkencelerin de etkisiyle cezaevinden tahliyesinin geldiği gün ölmüştü (8.4.1983). Dönem itibariyle ölüm oranları öylesine artmıştı ki artık herbirine neden bulmak, açıklamak oldukça güç oluyordu. Hakan Mermeroluk, Şeref Yazar, Bahadır Dumanlı, İsmet Taş, Hüseyin Aydın, İnkilap Dal ve daha onlarca devrimci gibi ölümleriyle tahli-

ye olanlardan biri de Mustafa Tepeli idi. Ölümün adımları avukatın sevinçli telaşından hızlıydı. Ölene iyi ya da kötü bir haber veremezdiniz, ama ölü, hele ki gecikmiş bir tahliyenin ölüsü, yaşayanlara çok şey anlatabilirdi. Anlattı da...Tepeli'nin avukatı mahkemenin okuduğu tahliye kararını müvekkiline bildirmek üzere cezaevine giderken, ölümün adımları daha çabuk davranmış ve avukat cezaevi kapısına vardığında, cezaevi müdürünün "Mustafa Tepeli ne yazık ki öldü!" yanıtıyla karşılaşmıştı.

Mustafa Tepeli'nin ölümü üzerine Maksut Tepeli'nin yazmış olduğu şiir böylesi bir anlatımın ürünüdür.

.....
ölüm haberi
gizli bir notun içinde kara saplı bir bıçak gibi
saplandı yüreğime
bulutları mayalamış gibi bir tek yağmur damlası
halkın gözlerini doldurdu
ölümün seni alması
bize Burhan'ın inancını bıraktın
Sait'in cesaret ve özverisini
Mustafa Yoldaş
her satır başında durup
diyorum ki
sen ölmeseydin
ben bu satırları yazmasaydım
bir bildiri yazıp dağıtsaydık
beraber işçilere
bir bildiri de Siroz hastalığına

çare bulunsun diye
arkadaşlar
arkadaşlar
akşam oluyor
bu gece bildiri dağıtacağız
bir yüzü devrim şehitlerine
bir yüzü işçi haklarına ait
haber verin gelsin
Mustafa
Burhan
Sait.....

Maksut, bu dizeleri birgün kavgada kazanacaklarının heyacanıyla yazmıştı. Yoksulluğun yazgı olmadığını biliyordu; zorbaya başkaldıranın işkenceye uğratılacağını, hatta öldürüleceğini de biliyordu. Mustafa'nın en son öldürülen olmadığını, "sıra"nın bir gün kendisine gelebileceğini de.

Dört yıldır nahiye karakoluna "Oğlumu ve gelinimi görmedim" diye imza veriyor Maksut'un anası; oğlunun ölümüne inanmak istemiyor. Ağlamaksa yasak; yaşayanların ardından gözyaşı dökülmez ki!... Sesini duyuramadı kapalı kulaklara, gösteremedi kendini kör gözlere. Ve ana, zorunlu bir suskunluk, korkunun yüreklere saldığı sessizlik, ateşlenmeye hazır bir fitil gibi beklemekte yarını. Mutlak yarını. Özgür seslenişin yükseldiği, kayıpsız, sömürüz, vurgunsuz güzel günlerde bizim de, bizim de söyleyecek bir çift sözümüz var diyerek.

Yalnız olunca, birlik olmayınca sonuç alınamıyor. Mutlak birlik olunmalı. Yeni kayıpları önlemek, sağlam iradeli birlikte mücadele ile mümkün.

İstanbul'da yapılan, "Her Yerde Gözlerini Görüyorum" adlı bir panelde, gözü yaşlı bir ana, "Bu bir sıradır döner herkese gelir. Sanmayın ki bu bize gelmez. Acıyı tatmadan önce ben de öyle düşünürdüm. Kim derdi ki bir gün benim başıma gelecek. Size yalvarıyorum, gelin birlik olalım, bir daha olmasın diye. Yoksa bu acılar son bulmaz faşizmin kökü kazınmayınca" diyordu.

Aklıma hemen, her demokratım diyenin bildiği, ama gereğini yerine getirmediği, Nazilerle ilgili o ünlü öykü geldi. Başkalarına yapılan zulme-haksızlığa kayıtsız kalmanın kahredici bir boyun eğişe çıktığı benzer bir kötürümleşme sürecinin bizde de yaşanıp yaşanmadığını düşündüm ve kendi kendime şu soruyu sordum:

Bu bir yazgı mı?.. Bir yazgı olarak yaşanmak zorunda mı?!

"ARTIK SADECE MEZARINI ARIYORUZ ONUN!"

Hayrettin Eren

1954 yılında Çanakkale'de doğdu. 1980 öncesi politik çalışmalarda bulundu. 21 Kasım 1980 tarihinde Siyasî Şube tarafından gözaltına alındı. Gözaltına alındığında babasına ait 34 F 6798 plakalı araba da Emniyet Müdürlüğü önündeydi. Ne kendisinden ne de araçtan bir daha haber alınamadı.

Uçarak geliyorsun, yapayalnız, bir başına,
ölülerle bir başına, sonsuzlukla bir başına,
ne gölgen var, ne adın, uçarak geliyorsun,
ne şekerin, ne ağzın, ne gül ağacın:
uçarak geliyorsun.

Pablo Neruda

Hayrettin Eren için resmi makamların yaptığı açıklama "bu isimli bir şahsın yakalanmadığı" yolunda. Oysa Eren'in gözaltına alındığına dair tanık var. Ailesi ve avukatı başvurmadık kapı, denemedik yöntem bırakmadılar; sonuç ilk başlanan noktada kaldı. Sabır ve inatla olayın üzerine giden ailesi için; "yaşıyor mu, öldü mü?" ikilemi çoktan aşılmış durumda. Onlar artık sadece oğullarının mezarını arıyor.

21 Kasım 1989 tarihinde ailesi tarafından yapılan basın açıklaması, yeniden arayışın ve aradan 9 yıl geçmesine rağmen bu işin peşini bırakmayacaklarını vurgulayan bir ısrarın da belgesidir.

"Karagümrük civarında Dev-Sol davası ile ilgili yapılan bir operasyonda gözaltına alınan 6 kişi Karagümrük Karakolu'nda tutulurken, operasyonda elde edilen belge ve bilgiler sonucu oğlumuz Hayrettin Eren 21 Kasım 1980'de siyasi polis tarafından Saraçhane'de gözaltına alındı. Oğlumuz gözaltına alındığında 34 F 6798 plakalı Murat 124 markalı otomuz da yanındaydı. O günden beri ne oğlumuzdan

haber alabildik ne de otomuzu bulabildik" diye başlayan basın açıklaması gelişmeleri şöyle anlatıyor:

"Olay günü, aynı operasyonda gözaltına alınan Ahmet Öztürk, Hayrettin Eren'in gözaltına alınışını gözleriyle görmüştür. Yine aynı operasyonda gözaltına alınan Şaban Aslan, Turgut Karataş, Fevzi Rakıcı, Ahmet Ok, Hayrettin'le siyasi şubede günlerce birlikte kalmışlardır. Ancak Hayrettin Eren'in adı ne İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı ile 1. Şube arasındaki yazışmalarda geçmektedir, ne de Selimiye'ye sevk edilen diğer sanıkların arasında bulunmaktadır. Oğlumuzu o tarihten beri gören yoktur. Oğlumuz Hayrettin Eren gözaltına alınmış ve kaybolmuştur.

Olay tarihinden bu yana Milli Güvenlik Konseyine, Genel Kurmay Başkanlığına, Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa, İçişleri Bakanlığına defalarca başvurduk ama hep aynı, inandırıcılıktan uzak yanıtı aldık: "Hayrettin Eren gözaltına alınmamıştır, halen aranmaktadır" diyen yetkili mercilerin ardında var olan Emniyet görevlileri olayın üzerine otursalar ne çıkar, kimin ne söyleyeceği olur. Ve olay sonrası gelişmeler, Emniyet yetkililerini güçlendirmiş, her zamanki vurdum duymaz tavrını göstermeye yardımcı olmuştur."

Suç duyurusunun yapılmasından sonraki gelişmeler ise şöyle dile getiriliyor:

"Emniyet görevlileri, Sıkıyönetim görevlileri, Savcılar, Yargıçlar susmakta ısrar etmişlerdir. Hayrettin Eren'in yakalanmasına neden olan ve sanıkların şu-

be ifadelerinde bol bol sözü edilen "randevu notu", mahkemeye "örgütsel döküman" olarak sunulmamış ve yok edilmiştir. O dönemde Dev-Sol davası ile ilgili görünüp İstanbul'da yakalanan ve yargılanan herkes halen sürmekte olan Dev-Sol davasına bağlanırken, bu operasyonda yakalanan sanıkların yargılanması ayrı yürütülmüş ve dava gözlerden uzak tutulmaya çalışılmıştır. Bu davanın sanıklarından Ahmet Öztürk, yargılanması sırasında, aynı operasyonda yakalanan Hayrettin Eren'in mahkemeye neden çıkarılmadığını, Hayrettin'in dava için önemli olduğunu belirtmesine rağmen mahkemenin yargıç ve savcıları susmuştur.

Olayın sorumlularının tek tek isimlerini bilmemizin olanağı olmadığından, dönemin 1.Şube Müdürü Tayyar Seven hakkında dava açılması için İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na 1987 yılında başvurduk. Savcılık, tanıkların oğlumuzu 1.Şubede görmelerini yeterli bulmayarak dava açmıyor. Başvurumuz 2 yıldır (87/15213 nolu dosya) Cumhuriyet Savcılığı'nın raflarında bekliyor.

Emniyet görevlileri 9 yıldır Hayrettin Eren'in yakalanmadığını söylese de biz biliyoruz ki o, 21 Kasım 1980'de gözaltına alınmış ve siyasi şubenin koridorlarında kaybedilmiştir. Oğlumuz, aynı Arjantin'de Şili'de kaybolan onbinlerce kayıp gibi, ülkemizdeki kayıp olaylarının örneklerinden biridir. Artık sadece onun mezarını arıyoruz.

Hayrettin Eren'in gözaltına alınışının 9. yıldönümünde onu kaybeden tüm katilleri lanetliyoruz. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın olay karşısındaki duyarsızlığını protesto ediyoruz.

21 Kasım 1980'den sonra 1.Şubede gözaltında bulunan ve Hayrettin Eren'i görenlere, onların tanıklığına ihtiyacımız vardır. Hayrettin Eren'i 1.Şubede görenlerin İHD'ye , Avukatımız Osman Ergin'e ya da İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'na tanık olarak başvurmalarını istiyoruz."

Basın bildirisi, bir kez daha bizi insani varoluşumuzun anlamı üzerine bir tartışmaya çekiyor.

Hayretten Eren'i tanımıyorum, ama bu devleti, terörün yaratıcıları ve gerçek uygulayıcılarının kimler olduğunu iyi biliyorum. Gerçek iktidar sahipleri için kendilerine muhalif herkes teröristtir, yokedilmeleri zorunlu bir tehlikedir. Kişiler temsil ettikleri değerlere göre bir yerde dururlar: Burjuva, devrimci ya da küçük burjuva gibi. Negatif değerler gibi pozitif değerler de bir insandan diğerlerine sirayet edebilme özelliğine sahiptirler. Sınıflar mücadelesinde öyle bir yer gelir ki, egemenler için fiziki imha, ibret vesikası olmaktan çıkar. Öldürülenlerin öldürülürken gösterdikleri tavır, bir değerler toplamı olarak yaşayanlara devredilir. Devrimciler, onursuz bir hayat yerine direnmeyi seçtikleri için öldürülmektedirler. İşte bu, yani korkunç işkencelere rağmen direnilebileceği örneği, egemenleri, gözaltında kaybetmeye, böylelikle karşı koyuşu yok saymaya götürmektedir.

Hayrettin Eren'ler bizleri insanlığın geleceğine ilişkin umutvar kılan örneklerdir. İnsanlık her zaman, yaşadığı günlerin diyetini birilerine borçlu olmuştur.

Vicdan ve bilinç!

İnsan hakları savunuculuğu, ikincinin birinci için varolduğu, müdahalesiyle onu çoğaltığı bir mücadeledir.

Bu kitapla getirmeye çalıştığımız tanıklık, işte bu mücadelenin, ve mücadelenin kimliğinde de insanlığın yüzakı olan direnişçilerin imgesinin sahiplenilmesi çağrısını içermektedir aynı zamanda.

"ŞAŞIRDIK, SEVİNDİK, AĞLADIK, ÇARESİZ KALDIK!"

Hüseyin Morsümbül
Bingöl'de yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğdu. İlk ve orta öğrenimini aynı ilde tamamladı. Bingöl Lisesi ve sanat okulunda antifaşist gençlik hareketine katıldı. 12 Eylül darbesinden sonra gözaltına alındı. Kendisinden bir daha haber alınamadı.

Iyi bilirsin
senin için gelecekler
benim için
hepimiz için
Iyi bilirsin
burada esirgenmez Tanrı bile
Onu öldürdüler
bir yerlerde yazılı bu
adın hazır
titriyor bir kağıt parçasında

Blas de Otero

"...Ülkemizin bilinmeyen yerlerinde, Arjantin hükümetinin elinde bulunan 'kaybolmuş' insanlardan söz ediliyor. Bütün bunlar siyasal amaçlarla kasten ortaya atılmış yalanlardan başka bir şey değildir. Çünkü Cumhuriyet içinde ne gizli gözaltı yerleri vardır, ne de bir kurumda gizlice gözaltında bulunan insanlar vardır "diyor, Arjantin'deki yetkililer.

Çok eskilere dayanmıyor bu açıklama: Askeri cuntanın Nisan 1983 tarihli, "Yıkıcılık ve Terörizme Karşı Savaş" üzerine çıkardığı son belgeden alınmıştır.

Eylül sonrasının Türkiye'sinde binlerce gözaltı ve yüzlerce ölüm olayına ilişkin yapılan açıklamalarda da bu satırlardaki mantık egemendi; işkencenin siyasal amaçlarla ve kasten ortaya atılmış yurtdışı kökenli bir iftira olduğu savı, bizzat dönemin başbakanınca öne sürülmüş bir görüştü. Ayrı coğrafyalarda aynı senaryo! Ayrı coğrafyalarda yüreği eşitlikçi ve özgür bir gelecek için çarpanlar hakkında karanlığın bekçilerince belirlenen aynı yazgı!

Blas de Otero'dan aktardığımız şiirde söylendiği gibi: adın, adınız hazır, yüzlerce insanımızın adları hazır bir kağıt parçasında...

Dünyanın birçok ülkesinde adlarını bilmediğimiz onbinlerce insan, sırf cuntacılar gibi düşünmedikleri, rejime muhalif oldukları için devletin baskısıyla karşılaştılar. Akıl almaz işkencelere maruz bırakıldılar. Birçoğu öldürüldü, gözaltında kaybedildi, mezarları dahi bilinmiyor. Ama yakınları, en azından başlangıçta, bir gün gelecekleri umudunu taşıyorlardı. Yıllar geçtikçe bekleyiş arayışa dönüştü. Umut tekil bir beklenti olmanın çok ötesinde bir anlamı kucakladı; hayatı ve insanı, en çok da insanın direncini ve umudunu olumluyan bir görüntü toplamına ulaştı.

Arjantin düşüyor aklıma, *Tangolar* filmindeki kimi kareler. Ülke tangosunu arıyor; anne kayıp kızını ve oğlunu arıyor. Tango özgürlük, evlatsa umut ve gelecek... Ülkeyle kızı ve oğulları özdeşleşiyor. Burada yeni doğmuş bir kız çocuğunun adını Rojda koyuyorlar, kabul edilmiyor; "orada " Berivan öldürülüyor, yerini Zozan alıyor.

Bir gerillanın cesedinin üzerinden geçiyor tanklar ağır ağır.. Kemik, tank paletlerine bulaşan kan; ülke, özgürlüğünü arıyor. Onursuz bir yaşam ya da ölüm dayatılıyor insanlara. Ama bu yeni bir şey değil. Özgürlük mücadelesinin kendisi kadar eski bir ikilem bu. Tarih ve coğrafya değişiyor; Fransız Joseph'in yerini Latin Amerikalı Daniel alıyor, Filistinli Hasan'ın yerini Hüseyin Morsümbül.

Eylül.. hüzün.. Eylül... direnç. Eylül günlerinin henüz ilk haftasını yaşıyorduk. 18 Eylül günü güneş her zamanki yerinden doğmamıştı; sanki ardında bir kızıllık bırakarak ilerliyordu. Kızıllık, Eylül karanlığı ile birleşince, menekşenin rengini anımsatan bir morlukla sarmaş dolaş olmuştu. Kızıllık artık bir gizemdi. Kara bulutların içinde o ince ruhlu bir gizem, çocuk heyecanıyla yürekleri hop hop hoplatan bir gizemdi. Ve kızıllık sessizce terketti bizi, o kavgadaki yerini aldı. Şimdi gözler karanlıklarda... Yaşamak, dövüşerek yaşamak, sevinç ve üzünç, umut ve umutsuzluk mücadelenin karmaşası içinde birbirine karışıyor. Bu yangın içinde ayakta kalmak, küçük bir zaferdir. Kaybolanlar, tutuklananlar, işkenceler, ölümler karşısında var olabilmek ise başlı başına bir zaferdir. Bütün bu olanların sonunda, öğrendik biz sessizliği, öğrendik sessizce ağlamayı. Sonunda acıya alıştık. Ama gülmek ve neşelenmek için cesaret gerekiyor. Tuhaf ve çelişkili gibi görünebilir ama, "yaşayabilmek cesareti" bize ölülerimizin devrettiği bir sorumluluk. Bedel ödeniyor; ve geride kalanlara, "onlar için de" hayatı sırtlanmak kalıyor.

Hüseyin Morsümbül hayatı sırtlayanlardan biriydi.

Hüseyin yakalanmadan 16 gün önce (2 Eylül 1980) Kiğı ilçesi Adaklı nahiyesi karakol komutanı Çapakçurlu Mustafa Kaya'nın öldürülmesi olayı ile ilgili yörede başlayan geniş operasyonlar sonucu gözaltına alınan insanlar işkence tezgahlarından geçirilmekteydi. Gelişmelerden bir sonuç alamayan yetkililer, olayın sorumlusu olarak yörede varolan

tüm devrimcileri seçmişti. Bu baskı ve işkenceler 12 Eylül cuntasıyla daha da yoğunluk kazanmıştı. Artık kim ne derse desin, yüzbaşı Durmuş Kıvrak açısından olayın bir başka sorumlusu da Hüseyin Morsümbül'dü. Ve ele geçirilmesi için ne gerekiyorsa yapılacaktı.

Yörede işkenceci olarak bilinen Yüzbaşı Durmuş Kıvrak, olayın tanıklarından 35 kişiye Kiğı jandarma karakolu ve Bingöl jandarma kışlasında Hüseyin Morsümbül ve İlhami Sertkaya'nın fotoğraflarını göstererek, "İşte iki azılı KAWA militanı. İşte Karakol Komutanı Mustafa Kaya'yı vuran iki kişi!" deyip, bir anlamda gıyaplarında "suçlu"ları "teşhis" ettirerek, tutanak tuttu.

Yüzbaşı Durmuş Kıvrak için olay açıklığa kavuşmuştu. Yapılacak tek şey, tez elden öldürülmeleriydi.

Geceydi. Güneş karanlıklara yenik düşmüştü; karanlık daha bir güçlenerek hükmediyordu. Saat 20.30 sıralarında Bingöl Jandarma Komutanlığı'nda bir kargaşa yaşanıyordu. Askerler tam teçhizat sağa sola koşuşuyordu; hareket etmek için iki dudak arasından çıkacak iki sözcüğe pür dikkat bakıyorlardı. Ve emir verildi. Yön belliydi: Bingöl'de Morsümbül'lerin evi.

Bütün bu gelişmelerden habersiz olan ev sakinleri, kapıya vurulan yumruk darbeleriyle irkildi. Tok ve kuvvetli ses, evi sessizliğe boğdu; sabahın alacakaranlığında, bir sessizlik egemen oldu eve. Kapı açıldı; silahların gölgesinde kuru, dost olmayan bir selam sonrasında Hüseyin soruldu. Hüseyin, kapıya gelenlerin niçin geldiğini, nasıl gideceklerini biliyordu. Ev

köşe bucak arandıktan sonra şüpheli eşyalar tutuklandı. Hüseyin gözaltına alındı.

Ertesi gün tekrar geldiler eve. Bu kez Hanifi Morsümbül gözaltına alındı. Jandarma kışlasına götürülen baba, oğlunu görebilme heyecanıyla yanıp tutuşuyordu. Bir gün çok uzun değildi. Ama baba yüreği bu, elde değil bastırmak. Tabii Hüseyin'in sağlık durumu ve jandarma kışlası için yörede söylenenler babayı tedirgin etmeye yetiyordu. Daha durumu ve gelişmeyi sormadan, "Oğlunuz kaçtı. Nereye gittiyse gidip getirin. Yoksa kökünüzü kazırız!" denildi babaya . Denildi ama, baba ne oğlunu bulabilmesi için salıverildi, ne de olaya inandırılabildi. İnanmak çok güçtü; böyle güvenlik tertibatının olduğu yerden nasıl kaçar, nereye kaçar, diye düşünerek inanamıyordu baba.

Hüseyin Morsümbül, gözaltına alındığı o gece işkencede öldürülmüş, bir battaniyeye koyulan cesedi Genç yolunda Murat suyuna atılmıştı. Bu, askeri kışlada o dönem askerlik yapan askerlerin sonradan anlattıklarıydı. Aynı askerler olay hakkında, "Dava açarsanız tanıklık yaparız" diye de söz vermişlerdi Morsümbül ailesine. Ancak ne dava açan, ne de askerleri bir daha gören oldu. Dava açan olmazdı, çünkü Hüseyin'in ölümüne ailesi inanmıyordu. Onlar hep, Hüseyin kaçtı, bir gün gelecek diye bekliyorlardı. Beklediler. Ama Hüseyin gelmedi.

1981 yılından sonra yutdışına çıkan, Kawa davası nedeniyle halen aranmakta olan İlhami Sertkaya, Hüseyin'in niçin gelmediği (gelemediğiyle) ilgili açıklamasında olayı şöyle anlatır:

"12 Eylül'den sonra, Hüseyin Morsümbül adlı genç Kawa taraftarı olduğu iddiası ile gözaltına alındıktan sonra, Bingöl merkezinde bulunan jandarma kışlasında işkenceye alınır. İşkence sırasında bir süre Hüseyin Morsümbül'ün çığlıkları duyulur. Aradan bir saat gibi bir süre geçtikten sonra çığlıklar kesilir. Olayın ikinci günü Yüzbaşı Durmuş Kıvrak, Hüseyin'in ailesine giderek, 'Oğlunuz kaçtı. Onu bulun getirin!' deyip babası Hanifi Morsümbül'ü de gözaltına alır. Ancak babası, oğlunun sağlık durumunun iyi olmadığını, o durumdaki birinin askeri bir kışladan kaçmasının mümkün olmadığını söyler. (Bir gözü tamamen görmeyen Hüseyin'in sağlık durumu da iyi değildi) Buna karşın, olayı değişik boyutlara vardırmak amacıyla Hanifi Morsümbül'e de işkence yapılır. Hüseyin'in gözaltına alınmasından bugüne dek hiç bir olumlu veya olumsuz haber alınamamıştır. Çevredeki söylentiler dikkate alındığında, cesedin Murat suyuna atıldığı tahmini kuvvetlenmektedir. Bir insanın yaşama hakkına böylesine saldırılıp yok edilirken, cesedi bile ailesine teslim edilmemiştir."

Aynı gece kışlada gözaltında bulunan tutukluların anlatımındaysa şu satırlar öne çıkıyor: "Hüseyin'i getirdiklerinde kimseye göstermediler, ancak işkence sırasında Hüseyin'in verdiği yanıtlar ve seslerden kendisini tanıdık. Kendisini o gece bir kaç saat işkenceye tabi tuttular. Bilahare ses aniden kesildi. Ve askerleri bir koşturmadır tuttu. Ardından da uzun bir sessizlik egemen oldu... Bütün bu olanlar bir kaç saat içinde olmuştu. Biz bir anlam çıka-

ramadık. Sonrası malum... Kaçtı dediler, ama kendileri bile bu yalana inanmadılar; inanılacak gibi de değildi. Kaçmış olsaydı, o gece biz duyardık. Bırakın bizim duymamızı, orası (Bingöl Jandarma Kışlası) kaçılacak bir yere hiç mi hiç benzemiyordu "

Bingöllüler, onu tanıyanlar; Hüseyin'i hatırlıyor musunuz? Kimse görmedi mi? Ölmüş mü? Ya mezarı! Mezarının nerede olduğunu da bilmiyor musunuz?

Belirsizlik ve kuşku... Gözaltında kaybetmenin amacı bu zaten: Soruların bir kasap çengeli gibi havada asılı kalmasını sağlamak. Öyle ki, soruya asıldıkça, sivri uç her geçen gün asılanın böğrüne saplanıyor, bazen bir umut, bazense öldürüldüğünün kabulü haline dönüşüp kendisini hatırlatıyor. Bekleyiş, hele ki büyük olasılıkla karşılıksız kalacağını bildiğiniz bir bekleyiş korkunç.

"Önce kaçtı dediler" diyor Hüseyin'in ailesi, "Yaşıyor dediler. Bitmez tükenmez bekleyiş sürüp gidiyordu. Tüm olayın en kötü yanı da buydu. Gözlerimiz yolları, kulaklarımız haberleri bekledi durdu. Olanları denetim altına almamıza olanak yoktu. Böyle bir iş için ne maddi ne manevi gücümüz vardı. Elimizden geleni de yapamadık; ama bütün bunlara en büyük neden, inanmadık, inanmak istemedik; önceleri işkence sonucu öldü dedik, yaşadığı haberi gelince şaşırdık! Sevindik! Ağladık! Çaresiz kaldık... Siz olsaydınız ne yapardınız?"

"Ölmüş mü kalmış mı bilmiyoruz" diyerek devam ediyor annesi anlatımına: "Bazı dergilerde ölüm ha-

berini okudum, inanamıyorum. Murat suyuna cesedinin atıldığı söyleniyor. Daha sonra bu cesedi bulmuşlar; sağlık ocağına götürdüler. Sağlık memuruna da kimseye söyleme diye sıkı sıkı tembihlediklerini söylüyorlar. Bir de kaçtı deniliyor; eli bağlı olarak nasıl atlamış arabadan. Hem eve geldiklerinde en az 10 cemse asker vardı, nasıl kaçmış onlardan; hem buna inanamıyorum hem de öldüğüne. Bir gün askeri savcı, 'Oğlunuz nereye kaçtı?' diye bana sordu. Ben de, 'Bana niye soruyorsunuz da işkencecilere sormuyorsunuz? Murat suyuna atıldığı söyleniyor. Siz niye araştırma yapmıyorsunuz da ikide bir bizi gözaltına alıyorsunuz?' dedim. Savcı, 'Kim bunları senin aklına sokuyor?' diyerek bağırdı. Bir keresinde jandarma kışlasına gittiğimde Durmuş Kıvrak, 'O gece ben nöbetçi değildim!' dediğinde ben inandım. Daha sonra konuşmasına devam eden Kıvrak'ın, 'Zaten ben o gece orda olsam elimle boğardım!' demesi beni büsbütün inandırmıştı. Kıvrak buna benzer konuşmaları her zaman yapardı. Hüseyin'in yakalanmasından sonra jandarma kışlasına gittiğimde, 'Şimdi kaçtı; ama bir yakalarsam, bu adamlara idam verseler bile, cezaevinde ben öldüreceğim. İnfazlarını beklemeden öldüreceğim. Onlar için mahkemede zaman kaybetmeye gerek yok' derdi.

Artık son zamanlarda Hüseyin'in öldüğüne inanmaya başladım. İki üç aydır hiçbir haber yok. 3 ay öncesi (1989) bir umudum vardı. Ha geldi ha gelecek diye bekliyordum. Bu arada ne arayan ne soran var. Yurtdışında kardeşim bile araştırdı. Ama bir sonuç elde edemedi. Solcuların en çok bulunduğu yer-

lere gitti yine bulmadı. Yalnız bir yerde görüldü dediler. Kardeşim hemen gitti oraya; bir de ne görsün bir gözü şaşı biri; Hüseyin değildi. Gözünden benzetmişler ama, Hüseyin'in bir gözü kördü ve hiç görmüyordu.

Ben artık birşey yapamıyorum. Karşımda hükümet var. Ben ne yapayım! Elazığ, Ankara ve Diyarbakır'a dilekçe yazdım; hepsi elimizde idi ama vermedik; o ara bir mektup geldi ki, Hüseyin yaşıyor dediler. Ayrıca Ankara'ya Kenan Evren'e bir dilekçe yazdık. Ama dilekçe yazdı diye eve geldiler. Biz yazmamıştık zaten, biz o zamanlarda Hüseyin'in öldüğüne inanmıyorduk. Hanifi'yi aldılar götürdüler, dilekçeyi okudular, olayı anlattılar. Hanifi, 'Yok ben yazmadım!' dedi. Kendisi yazmamıştı ama olayı biliyordu. Bana söyleseydi ben hükümetin kapısına gider yatardım."

Hüseyin'in gözaltında kaybedilmesinin üzerinden çok zaman geçti.

Yapılan operasyonlar sonucu gözaltına alınan Mustafa Haydaroğlu ve Muhlis Bozkurt, Astsubay Mustafa Kaya'yı öldürmekten yargılandılar; aynı 35 olay tanığı tarafından, hem de aynı hitap şekliyle, "İşte karakol komutanını vuran 2 kişi!" vurgusuyla teşhis edilerek hüküm giydiler. Mustafa Haydaroğlu'na 24 yıl verildi, Muhlis Bozkurt'a ise idam.

Ne tuhaf! Yine de şanslıymışlar, diyesi geliyor insanın. Cezaevinde baskı altında da olsalar "yerleri

yurtları" belliydi ve yakınları her zaman olmasa da onları görebiliyordu. Hüseyin Morsümbül'ün ise mezarı dahi bilinmiyor.

"Sevindik! Ağladık! Çaresiz kaldık!" diyordu Hüseyin'in annesi ve soruyordu: "Siz olsaydınız ne yapardınız?"

Sahi, siz olsaydınız ne yapardınız?..

"ÖLDÜRDÜLERSE ÖLDÜRDÜKLERİNİ SÖYLESİNLER!"

Nurettin Öztürk

1948 yılında doğan Nurettin Öztürk, aslen Karadenizli olup, Of kazası Yapılı köyü nüfusuna kayıtlıdır. 12 Mart 1971 öncesinde Dev-Genç yöneticiliğinde bulundu. "Kurtuluş" dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Bu görevi nedeniyle üç ay tutuklu kalan Nurettin Öztürk, 1 Ekim 1971'de Suriye'ye giderek El Fetih hareketine katıldı. Türk hükümetinin talebi üzerine bir yıl Suriye'de tutuklu kaldı. Daha sonra Avrupa'ya geçerek 1983 yılına kadar İsveç'te sürgün olarak yaşadı. 1983 yılı sonunda Türkiye'ye geldi ve örgütünün Türkiye komitesinde görev aldı. Ankara'da bulunduğunu haber alan siyasi polisin iki operasyonundan kurtulmayı başardı. Daha sonra, eski bir arkadaşının evinde kurulan karakol sonucu, 5 Nisan 1984'te yakalandı. Kendisinden bir daha haber alınamadı.

Çok uzaktı geldiğimiz yol. Kardeşim., çok uzak.
Ağırdı, çok ağırdı bileklerde kelepçeler. Akşamları
sallayıp başını "vakit geçti" deyince küçük lâmba
dünyanın tarihini okuyorduk belirsiz isimlerde
mapusane duvarlarına tırnakla kazınmış tarihlerde
ölümü beklemiş insanların çocuksu çiziklerinde
-bir yürek, bir yay, zamanı gerçekten yaran
bir yelkenli-

Yannis Ritsos

Kayıp listelerinde adı geçen Nurettin Öztürk'ün annesi Hatice Öztürk'le, oğlunun kaybedilişinden dört yıl sonra, 1988 baharında Ankara'da görüştük.

Oğlunun kendisiyle bağlarını hiç koparmadığını, her on günde bir oğlundan mektup veya telefon aldığını belirterek, "1983'te oğlum Kıbrıs'tan arayıp Türkiye'ye döneceğini söylemişti. Gelmiş ve yakalanmış. Polise yakalandığını gören olmuş" diyen annesi Hatice Öztürk'ün, "Öldürdülerse, öldürdüklerini söylesinler, Nurettin'ime ne olduğunu söylesinler" feryadına devletin resmi yetkililerinden bir yanıt gelmedi.

Kendisiyle yüzleştirilen sanıkların ifadelerinden, Nurettin Öztürk'ün işkencede adını dahi söylemediği, diğer sanıkların kendisini tanıdıklarını belirtmelerine karşın onları tanımadığını ısrarla belirttiği, Filistin askısında erimiş bir halde olmasına karşın direncini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Siyasi Şube'de işkencedeyken, yanındaki hücrede kalan bir Dev-Yol sanığı, Nurettin Öztürk'ün son anlarını şöyle anlatıyor:

"Yanımdaki hücreye koydular. İlk bir iki gün sürekli inlemelerini duydum. Üçüncü gün inlemeler kesildi. Askerler gelip baktılar. Sonra ölüsünü bir battaniye koyup götürdüler."

Nurettin Öztürk'ün polis tarafından yakalanıp gözaltına alınmasıyla ilgili savlar, Partizan Yolu davasında yargılanan Mustafa İnç'in ifadelerine kadar iniyor.

Partizan Yolu Davası dosyasındaki duruşma tutanaklarını izlediğimizde konuyla ilgili olarak şunları okuyoruz:

"Sanıklardan Mehmet Ali Yuva'nın 5.2.1986 tarihli dilekçesini mahkememize gönderdiği görüldü. Bu dilekçede, sanıklardan Mustafa İnç'in ifadesinde geçen Nurettin Öztürk adlı şahsın Ankara'da gözaltına alındığını, kendisi ile ilgili suçlamaların açıklık kazanması bakımından bu şahsın huzura getirilmesi veya talimatla ifadesine başvurulması gerektiğini, bu nedenle Nurettin Öztürk'ün tanık olarak dinlenmesini talep ettiği anlaşıldı.... Sanıklardan Mehmet Ali Yuva'nın talebi gereğince Ankara'da gözaltına alındığını bildirdiği Nurettin Öztürk adlı şahsın Emniyet, savcılık ve mahkemece tespit edilen ifadelerinden birer suretinin mahkememize gönderilmesi için Ankara Synt. As. Savcılığı'na müzekkere yazılmasına... karar verildi."

Heyetin 9.4.1986 tarihinde yapılan duruşmada aldığı karar ise şöyle:

"Geçen oturum alınan karar gereğince sanıklardan Mehmet Ali Yuva'nın talebi gereğince istenen Nurettin Öztürk adlı şahsa ait ifadelerin gönderilmediği görüldü.

Mehmet Ali Yuva müdafii Av. Emine Gönen, Nurettin Öztürk'ün ifadelerinin Synt. Savcılığının gönderdiği Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın belirtilen esasından istenilmesini talep etti.

Sanık Nurettin Öztürk'ün Emniyet, savcılık ve mahkeme, ifadelerinin Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın bildirilen esasından istenilmesine... karar verildi."

Mehmet Ali Yuva'nın bir başka talebi ise Mustafa İnç'in dönlenmesiydi. Bu gerçekleşti.

3.9.1986 günkü duruşmanın tutanaklarından izliyoruz:

"Sanık Mustafa İnç'ten soruldu:

Bu dava ile ilgili sanıklar içinde en önce yakalanan benim. Ben yakalandığımda evimde silah ve patlayıcılar bulununca, polis tarafından birçok eylem dosyası önüme konularak bunları kabul etmem istendi. Ben içlerinden ehveni şer olarak en basitlerini seçtim. Ve tanıdığım arkadaşları da bu olaylara dahil ettim. Aksi takdirde Nurettin Öztürk adlı arkadaşımın akibetine uğrayabilirdim. İsimlerini verdiğim bu arkadaşların da ifadelerini benim ifademe uygun olarak aldılar. Ve böylece Nurettin Öztürk'ün akibetinden kurtulmuş oldum.. (dedi).

Av. Emine Gönen, ayrıca Nurettin Öztürk adlı şahıs ile ilgili olarak Ankara Synt. Savcılığında iki ayrı yazının mevcut olduğunu açıkladı. Bunlardan birinde dosyanın görevsizlik kararı verilerek 7.1.1981 gün 1980 / 2564 sayılı yazı ekinde Ankara Cumhuriyet Savcılığına gönderildiği bildirilmektedir. Bu dosyanın celbini istiyorum istiyorum ... (dedi).

Av. Emine Gönen'in Nurettin Öztürk adlı şahıs ile ilgili talebi hakkında dosyanın incelenerek gelecek oturum bir karar verilmesine... karar verildi."

Bir sonraki duruşmada Mehmet Ali Yuva şunları belirtir:

"Bundan önce de mahkemenize yazılı ve sözlü olarak Nurettin Öztürk'ün durumunun netleştirilmesi için başvurmuştuk.

Mahkemenizin 20.3.1985 tarihli, 1985/343 sıra ve 1985/175 karar nolu iddianameye göre yargılanmakta olan Mustafa İnç'in soruşturma ifadelerinde ismi geçen ve 84 ilkbaharında Ankara'da TC güvenlik güçleri tarafından yakalandığı ifade edilen Nurettin Öztürk'ün, Partizan Yolu ile ilgili davayı ilgilendiren bir şahıs olduğu için mahkemeye celbini ve ifadesine bavurulmasını talep ettik.

Mahkemenizin ve savcılığın üzerinde soruşturma ifadelerinde böyle bir iddia olan ve Ankara'da tutuklu bulunduğu ifade edilen Nurettin Öztürk'ü iddianameye ve davaya dahil etmemesi ilgi çekici bir olaydı. Mahkeme de sanıkların adı geçen şahsın getirilmesi talebini kabul etmeyip, soruşturma tutanaklarının getirilmesi kararı aldı."

Yuva'nın bu dilekçesinden sonra söz alan sanıklar vekili Av. Ercan Kanar, "Biz de sanığın bu celse sunduğu dilekçesindeki istemlere katılıyoruz" der.

Av. Emine Gönen de, aynı isteme katıldığını belirtir.

İstemler yönünden mütalaası sorulan Synt. Savcısı, "Suç duyurusu ile ilgili yapılan istemi yerinde görmediğimizden reddine karar verilmesi mütalaa olunur" şeklinde görüş belirtir.

Sonraki duruşmalardan birinde, tutuklu sanık Faruk Kızılaslan mahkemeye bir dilekçe verir. Şöyle demektedir:

".....Şimdi Nurettin Öztürk resmi kayıtlarda yoktur ve kayıptır. Yaşamını kaybetmesinden endişeliyiz. Nurettin Öztürk'ün durumu ile ilgili sunduğumuz bu başlangıç verilerinin mahkemenizce dikkate alınması ve olayla ilgili suç duyurusu yapması talebinde ısrarlıyız.

Mahkemeniz suç duyurusunu yok sayma ve geçiştirme tavrından vazgeçmelidir. Bu tavrınızın sizi zan altına sokmaktan başka anlamı yoktur. Size birşey kazandırmaz ve ortada işlenmiş bir suç varsa, ortak eder.

Mehkemenize verilen yetkinin kullanılıp, ilgili mercilere suç duyurusunun yapılmasını talep ediyoruz."

Mahkemenin dilekçeye verdiği yanıtta, her zamanki tekerleme yinelenir.

"Bu celse sanık Faruk Kızılaslan tarafından verilen 11.2.1987 tarihli dilekçede beyan edilen iddialar

ile ilgili olarak Nurettin Öztürk adlı şahıs hakkındaki iddiaların araştırılması hususunda gerekli suç duyurusunda bulunulması hususunun bu talebi ileri süren sanıklar ve vekillerince yetkili mercilere iletilmesi mümkün olup, bu hususun bu mercilere intikal ettirilmesi hususunu sanıklar ve vekillerinin muhtariyetine bırakılmasına ..." karar veren mahkeme, belki de her olay karşısında alışkanlık haline gelen "duymadım, görmedim, söylemedim" anlayışını bir kez daha klişeleşmiş bir üslûpla dile getiriyordu.

Mahkemelerin işkence ve gözaltında ölümlerle ilgili talepleri "esasa müessir değildir" diyerek reddetmeleri yeni bir şey değil. Bu bir devlet politikası. İşkence olayları ve gözaltında ölümlerle ilgili soruşturma taleplerini reddetmekle devletin şiddet uygulamasını meşru görmek arasında öze ilişkin bir fark bulunmuyor. 12 Eylül döneminde, susarak suça iştirak eden onlarca hukukçunun yanısıra, yapılan işkenceleri gerekli gören birçok devlet görevlisinin aymazlığına tanık olundu.

Devlet görevlilerinin uygulanan şiddeti meşru görme anlayışlarıyla ilgili olarak Savcı Ali Galip Dinçer'in Avukat İbrahim Açan'a verdiği yanıt tipikti: Doktorların ve hatta Devlet Denetleme Kurulu'nun bile "bu hücrelerde insan yaşamaz" dediği hücreler konusunda Savcı Dinçer'in, "Sizi bu hücrelerde çürüteceğiz; 45 milyonun rahatı için 5 milyonunuzu biçeceğiz" dediğini açıklayan Avukat Açan, yine aynı savcının, tutuklu ailelerinin "Çocuklarımız

orada ölecekler" sözüne karşılık da "Evet ölecekler" dediğini söylemişti.[1]

1986 yılında, kendinde Adana cezaevindeki tutsakları yoketmek "hak"kını gören savcı Dinçer, bir başka meslektaşının, Savcı Yaşar Değerli'nin takipçisiydi. 1973 yılında Diyarbakır Cezaevi'nden alınarak işkencede öldürülen İbrahim Kaypakkaya'ya, "Senin cezanı çok yakın bir gelecekte kendi ellerimizle vereceğiz" diyen Değerli'yle Dinçer arasında sadece kuşak farkı vardı. O kadar. Yoksa her ikisi de 70'lerin başlarında sistematize edilen Gayrı Nizami Harp'in "hukuk görevlisi" kisvesi altındaki uygulayıcılarıydılar. Devlet, her iki dönemde de "görevli"lerine yönelik bir soruşturma (cezalandırma) içine girmekten imtina etti. O zamandan bu yana kayıtsızlık ve inkar, devlet politikasında "istikrar"ın başlıca unsuru olarak daha bir belirginleşti.

Geçtiğimiz aylarda yapılan açıklamaların birinde, sağ olarak yakalanabilmeleri mümkün olduğu halde polis tarafından vurularak "ölü ele geçirilen" (kamuoyunda "yargısız infaz" diye adlandırılan operasyonların kurbanı) kişilerle ilgili olarak İçişleri Bakanlığı yetkilileri, "yerinde infaz" diye bir uygulama olmadığını, bunun "polisi yıpratmak" amacıyla ileri sürüldüğünü söylediler.

1. Aktaran, Erbil Tuşalp, Bin Tanık, Tekin Yayınları, 1987., İstanbul.

"İnsan hakları ile ilgili olarak ileri sürülen savların, insan haklarını korumak amacı dışında siyasi nedenlerle ortaya atıldığı "görüşü 1970'in başından beri devletin resmi sözcülerince yineleniyor. Bundan yaklaşık 18 yıl önce, 30 Haziran 1973'te yayımlanan "Devlet Brifingi: Türkiye'de Yıkıcı Faaliyetler" adlı broşürde aynı sav şu sözlerle belirtiliyordu: "Devamlı olarak içerde ve dışarda, gözaltında veya tutuklu bulunan kişilerin sorgulamaları esnasında ceza ve tutukevlerinde işkenceye maruz kaldıkları ve dövüldükleri iddiası ortaya atılmaktadır. ..... Yapılan muayeneler sonucunda hiçbir işkence ve dövülme olayının mevcut olmadığı raporlarla tespit edilmiştir..... Bu iddialarında maksadı idareyi zorlamak, kendi çıkarları istikametinde avantajlar sağlamak, sıkıyönetim komutanlıklarını ve güvenlik kuvvetleri mensuplarını yıpratmaktır; gerçekleri bilmeyen dış kamuoyunu etkilemektir."

Dün, Nurettin Öztürk! Bugün, Hüseyin Toraman! Yarın, okun ucunda kimin olacağı belli değil! Ve devlet, inkar etmeye devam ediyor! İkna edici (!) açıklamalarla!

"HİÇ OLMAZSA YAVRUMUN NAAŞINI VERİN!"

Hüseyin Toraman

1967'de, Erzincan'ın Ganiefendiçiftliği köyünde doğdu. İlk, orta, lise eğitimini Erzincan'da tamamladı. 1984 yılında girdiği M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Kimya Bölümü'nü 1989 yılında bitirdi. Öğrenciliği döneminde iki kez gözaltına alındı. Yakalanması için yapılan bir operasyonda polis ekiplerinin birbirleriyle çatışması ve bir polis memurunun ölmesi, Toraman'ın ölüm emriyle aranmaya başlamasına neden oldu. 27 Ekim 1991'de, kaldığı evin önünden sivil giyimli kişiler tarafından zorla kaçırıldı. Kendisinden bir daha haber alınamadı.

Korkaklar korkak diyor bize,
ama seninle birlikte çıkıyoruz
karşısına karanlığın,
yüzünü değiştiriyoruz seninle.
Katiller katil diyor bize,
umudu seninle yeşertiyoruz,
son veriyoruz suçlara,
orospuluğa,
açlığa.
Göz veriyoruz,
ses,
kulak
ve can veriyoruz
insan yüreğine.
Insanlık düşmanı diyor bize ırkçılar,
kinin mezarını kazıyoruz seninle
sevgiler kentinde şimdi.

Otto René Castillo

Adı: Ricardo Clem
Mesleği : Profesör
Olayın geçtiği yer : Arjantin-Buenos Aires

Adı: Hüseyin Toraman
Mesleği : Kimya Öğretmeni
Olayın geçtiği yer : Türkiye- İstanbul

"'Adam kaçırma eylemleri sürüyor: Profesör Ricardo Clem, dün ulusal kolejde ders verdiği anfiden sivil giyimli, ağır silahlarla donanmış kişilerce kaçırıldı..."

Hüseyin Toraman, 27 Ekim Pazar sabahı, ekmek almak için bakkala giderken sivil giyimli kişiler tarafından kaçırıldı.

Clem, Arjantin'de 76-82 döneminde kaybolan 30 bin kişiden yalnızca biri.

Ölüm mangaları tarafından kaçırıldıktan sonra aylarca süren işkenceler ardından sağ kalmayı başarabilirseniz, herhangi bir işkencecinin sinirli anına

denk gelmemişseniz ya da dosyanızda "mutlaka öldürülmeli" şeklinde bir kayıt yoksa, PEN'in gözetimine girebilirsiniz.

PEN (Poder Ejekcutivo Nacional) diktatörlük döneminde yargılamayı üstlenen yürütme gücü. PEN'in denetimine girmek demek, politik tutuklu olarak tanınmak, "yasal" olmak demektir. Artık ailenizle yazışabilir, bulunduğunuz cezaevinin adresini gönderebilirsiniz.

Clem, altı aylık ağır işkenceyle geçen "kayıp" döneminde sağ kalmayı başarabilen biri. Otuz bin insanın oluşturduğu kayıplar zincirinin bir halkası. 76-82 döneminde, özel bir terör örgütü gibi çalışan ordu sokak ortasında, okul sırasında, iş çıkışında, evde, yolda, otobüste kaçırmak istediği kişinin kafasına kirli bir gömlek geçirerek, apar topar arabaya bindirip, sorularla dolu, karanlık bir yolculuğa çıkarırdı avını. Kaçmaya kalkışanı bekleyen, anında infazdır. Kayıp'ın ailesi, yakınları hiçbir merciden yanıt alma şansına sahip değildir. Kayıp'ın akrabası olmak bile aynı yolculuğa çıkmanın gerekçesi olabilir.

Latin Amerika ülkelerini sırayla dolaşan, birçok ülkede kendine yeni halkalar ekleyerek büyüyen kayıplar zinciri, karanlık ağını Türkiye ve Güneydoğusu'na da yayıyor. 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin ardından, işkencehanelerde kaybolan ve bir daha izine rastlanmayanlar Clem gibi aynı yolculuğa çıkarıldılar. Demokratikleşme sahtekarları azgın devlet terörüyle birlikte devrimcilere, demokratlara, yurtseverlere ve komünistlere saldırdı. Kayıp-

lar zinciri hergün biraz daha büyüdü. Gece yarısı evinden, gündüz sokak ortasından alınanlardan tüm çabalara rağmen haber alınamadı. Polisin yanıtı hep aynıydı: "Biz almadık, bizde yok"; polisin aldığına dair sayısız ve kesin kanıtlara rağmen, yanıt değişmiyor. Kayıplar ya Vedat Aydın gibi, günlerce işkence yapıldıktan sonra köprü altlarında ölü olarak bulunuyor; ya da Hüseyin Toraman, Yusuf Erişti gibi artlarında bir dolu soru bırakarak bilinmeyen kayıplar zincirine ekleniyorlar.

Clem, altı ay boyunca yaşadığı işkencelerin ardından cezaevine geldiğinde; götürüldüğü değişik işkence merkezlerinde birlikte kaldığı insanları arar. Ama ne Olga, ne Puşi, ne Teinente ve ne de başkalarının izine rastlar. Teniente'nin gözleri önünde yavaş yavaş öldürülüşünü yaşar. Kimbilir, belki diğerleri de Teniente gibi ölüm mangalarının elinden sağ çıkmayı başaramamışlardır. Onlar da 30 bin kişiden oluşan zincirin halkalarıdır.

Hüseyinler, Olgalar, Yusuflar, Puşiler, Vedatlar ve diğerleri.... Dilleri, ırkları farklıydı. Neydi bunları aynı zincirin halkası yapan? Onları okyanuslar, denizler, kıtalar, aradaki onbinlerce kilometreye rağmen aynı kavşakta buluşturan yalnızca idealleriydi. Hepsi de diktatörlüklere karşı özgürlük için mücadele ediyordu. Bunun için Arjantin'de, El Salvador'da, Türkiye'de sömürü düzeninin bekçileri; ordusu, polisi, özel timi, kontrgerillası, istihbarat örgütleri, ölüm mangaları onları hedef olarak seçti, seçiyor.

Arjantin'de analar, Plaza de Mayo meydanında simgeleşen gösterileriyle evlatlarını arıyorlar. Artık kayıplar olmasın diyorlar. İşkencecilerin cezalandırılmasını istiyorlar.

"Bugün faşist diktatörlük, şeffaflık palavralarıyla Türkiye ve Kürtlerin yaşadığı topraklarda gelişen kitle mücadelesini eritmeyi hedefliyor. Af Örgütü'nün açıklamalarına göre 91'in kayıp bilançosu 15. Analar, İstanbul'da Özgürlük Meydanı'nda evlatlarını arıyorlar. Kayıpların hesabı sorulmalıdır diye haykırıyorlar. Arjantinli analarla Türk ve Kürt analar aynı kavşakta buluştular. Hesap soruyorlar: Evlatlarımız nerede"[1]

Aşağıda anlatacağım öykü, evlatlarımızdan birinin, Hüseyin Toraman'ın öyküsüdür!...

"Burada Bir Polis Arkadaşımız Şehit Oldu. Hesabını Soracağız."

27 Nisan 1991 tarihinde Kartal Maltepe'de TKP/ML Hareketi üyesi olduğu gerekçesiyle aranan Hüseyin Toraman'ın evine yapılan baskında devletin kolluk kuvvetleri birbiriyle çatışır.[2] Birbirlerinden habersiz olarak gelen iki ayrı polis timinin "terörist"

1. *Emeğin Bayrağı* dergisi, *Yeni Kadın*, Sayı 2, s.6.
2. Hüseyin Toraman'ın evine önce Gebze siyasi şube polisleri gelir. Evde hiç kimseyi bulamayınca karakol kurar ve eve birilerinin gelmesini bekler. Aynı günün akşamında eve İstanbul 1. Şube polisleri gelir.

zannıyla karşılıklı ateş açmasının sonucunda bir polis ölür, bir diğeri de yaralanır. Polisler Hüseyin'in evinin kapısına yukarıdaki notu bırakarak giderler.

Sürek avı başlamıştır. Evde olmadığı için *öldürülemeyen* ve yine evde olmadığı için polislerin birbirini vurmasına "neden olan" Hüseyin Toraman suçludur. İntikam güçlü bir güdüdür; bütün yasaları, aklî ve insanî olan ne varsa hepsini yerle bir edecek kadar ilkel bir güdü. Toraman'ın katli için çıkartılan fermanın gereği, 27 Ekim 1991 sabahı İstanbul Kocamustafapaşa'da kaçırılmasıyla yerine getirilir. Ailesinin, avukatların, gazeteci ve milletvekillerinin Hüseyin Toraman'ın akıbetine ilişkin verdikleri dilekçeler bir sağırlar duvarına çarparak geri döner. İstanbul 1. Şube, "Bizde böyle biri yok" diyerek topu MİT'e atar; MİT kendilerinin kayıp eşya bürosu olmadığını açıklar; İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Kahraman ise tam bir çaresizlikle yetkisizliklerinden dem vurur. Kısasa kısas! "Hesap sorulmuş!", Hüseyin Toraman gözaltında kaybedilmiştir.

Hüseyin Toraman'ın elinde günlük gazetesi ve fırından aldığı ekmekle gözaltına alınışının üzerinden 1 yıl geçti. Devletin inkar politikasında hiçbir değişiklik olmadı. Yüreklerin kulakları sağır. Oysa gerçek ne kadar da saklanamaz bir biçimde bağırıyor; bantlar, tanıklar, tevilli ikrarlar...

Hüseyin'in gözaltına alındığını görenler var. Gece karanlığında ıssız bir yerde gerçekleştirilmiyor "kaçırılma" işi; güpegündüz insanların gözleri önünde oluyor.

Ailesinin ve avukatlarının yaptığı araştırmalar kuşkuya yer bırakmıyor. Evin yanındaki kahvehane sahibi, son üç gün boyunca üç kişinin taksiyle gelip kahvede sürekli oturup gittiklerini, yabancı oldukları için kahvecinin sorduğu "Kimsiniz?" sorusuna, "Pazarcıyız!" yanıtını verdiklerini söylüyor.

Olayın doğrudan ve en yakın görgü tanığı, eşi Gülay Toraman şunları anlatıyor:

"Sabah birlikte kalktık. Hüseyin çayı yapmıştı ve alışveriş için dışarıya çıktı. Yaşanan son olaylardan tedirginlikten dolayı olsa gerek, gayrı ihtiyari dışarıya bakardım. Ardından evi toparlamaya başladım. Yatak odasının penceresinden dışarıya baktığımda üç kişinin biriyle mücadele ettiğini farkettim. Önce ne olduğunu anlayamadım. Hüseyin olduğunu anlayınca, Hüseyin'in astım krizi geçirdiğini düşündüm. Ancak Hüseyin'in haykırışları, kurtulmaya çalışması ve kişilerin ellerindeki silahlar ve sürüklemeler, yumruklar olayın boyutunu farketmeme neden oldu. Bağırıyordum ben de. Alıp götürdüler onu beyaz arabayla. Paniğe kapılmış ve korkmuştum. Polislerin eve geleceği düşüncesiyle ve hiç olmazsa ikimiz de yakalanmayalım kaygısıyla ev sahibine çıktım ve ona eşimin abisinden dolayı yakalandığını söyledim. 20 dakika geçmeden eve polisler gelmiş ve evi aramışlar, ev sahibiyle görüşmüşlerdi. Dışarıda tedbir almışlardır diye çıkamadım. Bir süre kömürlükte bekledikten sonra dışarı çıktım. Karanlıktı ve yalnızlık başlamıştı. O anda keşke ben de yakalansaydım dedim. Ama yakalan-

saydım Hüseyin kızacaktı. Düşmanın eline her koşulda geçmemek gerekiyor diyordu ve beni yakalandıktan sonra ona karşı koz olarak kullanacaklarını biliyordu. Kaçırmalar, infazlar günlük olaylar haline gelince bir kurban olarak seçilen Hüseyin'in akibetini yüreğimde hissediyordum. Onunla bu kaçış sendromunu yaşarken ölümü de tartışırdık. Ölüme gülerek gitmek isterdi ve hep gülerek hatırlanmaktı dileği. Oysa ne yazık ki ölüsünü de göremedim gülüşünü de. Ama o gülüyor ve gülecek de"...

Olayın bir diğer tanığı olan kuruyemişçi, Hüseyin'in sivil giyimli silahlı kişiler tarafından götürüldüğünü, "Adam kaçırıyorlar" ihbarı üzerine Çınar Karakolu'ndan gelen resmi görevlilerin, adam kaçıranların sivil polisler olduğunu anlayınca soruşturma yapmadan geri gittiklerini söylüyor. Ev sahibinin anlatımında da Hüseyin'in gözaltına alınmasıyla ilgili benzer ifadeler var. Olaydan yirmi dakika sonra basılan ev, aranan bodrum, yerlere dökülen kağıtlar, tutuldu denmesine karşın ortada olmayan tutanak.

Tutanaklar kaybedilebiliyor, insanlar da ifadelerini sonradan değiştirebiliyorlar.[1] Ama kaydedilen bir konuşmayı yoketmek mümkün olamayabiliyor. Toraman'ın ailesinin semt asayişinden sorumlu Çınar Karakolu'yla (Başkomiser Sebahattin Uzunlular) yaptığı aşağıdaki görüşme, böylesi bir bant kaydını içeriyor.

1. Hüseyin Toraman olayının saklanamaz bir boyuta gelmesinden sonra İstanbul Emniyet Müdürü Mehmet Ağar, bir "soruşturma komisyonu" oluşturur. İlgili ilgisiz herkesi sorgulayan komisyonun "çabaları" sonucu tanıklar bir önceki ifadelerini değiştirirler: görmemiş, duymamışlardır.

Ailesi: Mahalle halkının söylediğine göre; bir şahıs zorla kaçırıldı, biz semt karakoluna haber verdik, karakoldan ekip hemen geldi. Fakat çocuğu kaçıranlara engel olmadı. Biz bu konunun doğru olup olmadığını bir de nedenini öğrenmek istiyoruz. Bu gün 21. gün, bizim çocuğumuzdan bir haber alamadık. Bu çocuğu şimdi siyasi şubenin memurları almış götürdü deniyor ama...Bunu biz nasıl bilelim.

Polis: Ben siyasi şube diyorum sana, siyasi şubenin polisleri götürdü.

Ailesi: Siz biliyorsunuz değil mi?

Polis: Tabi!

Ailesi: Efendim biz şimdi nasıl, kimliğine bakmışlar, biz polisiz demişler galiba. Biz bunu nasıl öğreneceğiz. Vatandaş (mahalle sakinleri), sivil oldukları için, polis olduğunu bilemediği için size, polis karakoluna telefon etmişler.

Polis: Tamam.

Ailesi: Size telefon edilmiş, siz de gidip çocuğun onların elinden kurtarılması yönünde, elinden alınması yönünde herhangi bir işlem yapmamışsınız.

Polis: Ne yapacaktık, polis alıp götürüyor. Sen geleceksin, sen de polissin. Ben de polisim. Bana inanmıyor musunuz?

Ailesi: İnanıyoruz.

Polis: Sen de polissin, ben de polisim. Tutmuş çocuğu götürüyorsun, neye götürüyorsun diye ben sana ona göre işlem mi yapacağım?

Ailesi: Siz onların polis olduğunu nerden biliyorsunuz?

Polis: Allah allah!

Ailesi: Şimdi bizim çocuğumuz, canımız ciğerimiz...

.....

Ailesi: Siyasi Şube yok diyor bize..... Yüz kere gittik.

Polis: 1. Şube, Gayrettepe 1. Şube aldı.

Ailesi: İstanbul polisi mi alıyor efendim?

Polis: Tabi tabi!

Bu konuşma üzerine umutlanan Toraman ailesi İstanbul ve Gebze cumhuriyet savcılıklarına ve yine aynı tarihlerde İstanbul Valiliği'ne birer dilekçe verirler. İstanbul Valiliği, dilekçeyi İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne havale eder. Artık devrede milletvekilleri vardır. Erzincan milletvekili Mustafa Kul'la yaptığı telefon görüşmesinde, "Bizde İsmail Çelik adında birinin şu anda kaydı var. Ancak bunun Hüseyin Toraman olup olmadığını araştırıp ondan sonra size bilgi vereceğim" diyen Emniyet Müdürü Mehmet Ağar, birileri tarafından uyarılmış olmalı ki, benzer bir soru yönelten İstanbul milletvekili Ercan Karakaş'a, "İsmail Çelik yada Hüseyin Toraman ismiyle, trafik de dahil hiç bir birimimizde herhangi bir kayıt yok" yanıtını verir. Hüseyin Toraman'ın MİT'te olabileceği imaları verilir. Günaydın Gazetesi, bizzat MİT Müsteşarı Teoman Koman'a; savcılık kanallarının da tıkatılması üzerine Mustafa Kul, TBMM Başkanlığı'na bir dilekçe verir.

TBMM Başkanlığı'na

Aşağıdaki sorularımın İçişleri Bakanı tarafından YAZILI olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

Mustafa KUL
Erzincan Milletvekili

"27.10.1991 günü İstanbul,Fatih İlçesi Kocamustafapaşa, Demirci Sokak 8/1 numaradaki evine gitmekte olan Hüseyin Toraman evinin önünde sivil giyinimli polisler tarafından zorla 34 ATZ 56 plakalı otomobile bindirilerek götürülmüştür. Hüseyin Toraman'ın otomobile binmemekte direnmesi üzerine, sivil şahıslar kendilerinin Polis olduğunu ifade etmişlerdir. Çevreden bu olayı izleyenler, şahısın kaçırılabileceği ihtimaliyle, bu durumu Kocamustafapaşa Karakolu'na bildiriyorlar. Karakoldan gelen resmi giyimli polisler olaya müdahale etmek istiyorlar; ancak sivil giyinimli olanlar kendilerinin polis olduğunu söyleyerek resmi polislere bu işe karışmamalarını söylüyorlar.

Hüseyin Toraman'ın götürülmesinden 20 dakika sonra Hüseyin Toraman'a ait ev polisler tarafından aranıyor ve evin bütün eşyaları tahrip ediliyor. Gözaltı süresinin dolmasına karşın Hüseyin Toraman savcılığa sevk edilmediği gibi serbest de bırakılmıyor. Bunun üzerine Hüseyin Toraman'ın ailesi Emniyet Müdürlüğü'nden takip etmesi üzerine, böyle bir şahsın Emniyet Müdürlüğü'nde bulunmadığı ifade ediliyor.

Daha sonra Hüseyin Toraman'ın ailesi olayı İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı'na bildiriyor. Başsavcılığın 31.10.1991 ve 12.11.1991 tarih ve 1991/96 sayılı yazısıyla iki kez sözkonusu sanığı ve yapılan soruşturma sonucunu İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden istemesine karşın, İstanbul Emniyet Müdürlüğü bu isimde herhangi bir şahsın gözaltında bulunmadığını bildirmiştir.

Konu hakkında benim ve İstanbul Milletvekili Ercan Karakaş ve Mehmet Moğultay'ın İstanbul Emniyet Müdürü ve diğer ilgililerle yaptığımız tüm görüşmelerde, böyle bir şahsın gözaltına alınmadığı ve Emniyet'te bulunmadığı bildirilmiştir.

1. Hüseyin Toraman polis tarafından alınmış mıdır?
2. 34 ATZ 56 plakalı özel otomobil İstanbul Emniyeti'ne mi ait? Eğer Emniyet'e ait değil ise bu otomobil kime aittir?
3. Hüseyin Toraman gözaltına alındı ise bugüne kadar savcılığa niçin sevk edilmemiştir?
4. 17 Ekim günü Hüseyin Toraman'ı zorla otomobile bindiren sivil şahıslar polis değildiyse, Kocamustafapaşa polis karakolundan gelen resmi ekip, kaçıranların polis olduğuna nasıl inanmışlardır?
5. Kocamustafapaşa polis ekibi Hüseyin Toraman'ı kaçıran şahıslara niçin müdahale etmemiştir?
6. İstanbul Emniyet Müdürü, "Polis almamış, ancak MİT almış olabilir" demektedir. MİT'in yakalama ve sorgulama gibi görev ve yetkisi var mıdır?

7. Hüseyin Toraman Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından alındıysa, şu anda nerede bulunmaktadır?

8. Eğer Hüseyin Toraman'ı kaçıranlar Emniyet mensubu değildiyse, kimler tarafından kaçırıldığı araştırılmış mıdır?

9. Hüseyin Toraman 30 Ekim 1991 günü Gebze Emniyet Amirliği'nde görülmüştür. Gebze'den sonra nereye gönderilmiştir?

10. Hüseyin Toraman hayatta mı? Yoksa öldürülmüş müdür?"

Dilekçeden de bir sonuç çıkmaz. 11 Aralık 1991 tarihinde SHP Milletvekilleri Ercan Karakaş ve Mustafa Kul, polislerin intikam amacıyla Hüseyin Toraman'ı öldürdükleri kuşkusunu (çok ciddi bir şekilde) taşıdıklarını açıklarlar.

Anne Hatice Toraman'ın Güneş gazetesi köşe yazarı Turhan Temuçin tarafından İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'e sunulan dilekçesi, bir annenin çaresizliğini, yakarışını, isyanını anlatışıyla, en çok da eğer öldüyse ölüsüne ağlamak isteğiyle, oldukça yakıcı kesitler içermektedir.

"Sayın Bakan Bey'im, Efendim" diyerek devlete seslenen anne Toraman, sözlerine şöyle devam eder:

"Ben Hüseyin Toraman'ın annesiyim. Üniversitede okuyordu oğlum. Gencecik, fidan gibiydi.

Ne olmuşsa, oğlum geçtiğimiz yıl 1 Mayıs işçi gününde bildiri dağıtmış. Öyle demişler. O bildiri-

lerde oğlum 'Yaşasın 1 Mayıs' ya da Bütün dünya işçileri birleşin diyesi olmuş.

Ne var ki bu sözlerde beyim? Yaşamasın mı işçi günü, birleşmesin mi işçiler? Patronlar birleşiyor da, onlara birşey söyleyen var mı?

Neyse işte, bu yüzden oğlum aranır olmuş. Gebze'de bir evde saklandığını ihbar etmişler. O eve hem Gebze polisi ve hem de İstanbul polisi birlikte baskın yapmışlar. Oğlum yok orda. Ama polisler de birbirlerini tanımadıkları için aralarında çatışma çıkmış ve birisi, benim oğlum gibi, genç bir polis memuru yavrum, ölmüş bu çatışmada.

Derler ki o polisler, 'bunun acısını oğlumdan alacaklarına and içmişler.'

Sonra oğlumu 21 Ekim günü saat 21.00 sıralarında Kocamustafapaşa'daki evinden ekmek almak için dışarı çıktığında, üç sivil kişi yaka-paça götürmek istemişler. Mahalleli hemen polisi aramış. Gelen polisler oğlumu götürmek isteyenlerin de polis olduklarını anlamışlar ve işe müdahale etmemişler.

İşte yavrumun gidişi o gidiş. Yavrum duman oldu, kayboldu, bulut oldu uçtu o günden beri. 36 gündür yavrumdan haber yok. Nasıl ağlıyorum, nasıl dertliyim bilemezsiniz.

Benim aklım ermez pek ama, bir ana olarak şöyle düşünüyorum. Siz o oğlumu alan polislere bir sordursanız, nereye bıraktılar oğlumu? O bıraktıkları yerdeki polislere de sorsanız, nerede oğlum diye.

Size mutlaka söylerler, büyüklerisiniz, sizden saklamazlar. Biz kime sorduysak söylemiyorlar, sanki oğlum hiç bu dünyada yaşamamış gibi davranıyorlar.

Bakın, bir başka Bakan Bey'im Eskişehir'deki o kötü cezaevini kapattı. Siz de şu ortadan yok olan yavrularımızın yok olma olaylarını kapatın. Bilemezsiniz bunu yaparsanız ne kadar sevaba girersiniz.

Başbakan BABAMIZ da böyle şeyler olsun istemiyor.

Haydi Bakan Beyim, efendim, dayanacak halim kalmadı. N'olur oğlum Hüseyin Toraman'ı bulun.

Hiç olmazsa, yavrumun başına bir iş geldi ise, Allah saklasın ama, o zaman da yavrumun naaşını bize verin, doya doya, kana kana ağlayayım.

Eğer siz de benimle ilgilenmezseniz, analık yüreği adına söylüyorum ki, kendimi Meclis'in önünde yakacağım.

Ellerinizden öperim, Tanrı aşkına bize yardım edin. Siz de babasınız, böyle bir şey başınıza gelse ne yaparsınız? Hiç düşündünüz mü?"

İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'in verdiği yanıt[1] üzerine anne umutlanır, fakat bir türlü de inanmaz.

Aynı gün meclis önünde yaptığı açıklamadaysa, "Artık polis görmeye tahammül edemiyorum" diyerek polislere saldırır. Bir süre sonra milletvekili görmeye de tahammül edemeyeceğini henüz bilmemektedir.

1. Hatice Toraman'a, "Oğlun devlet güvencesi altında, sen merak etme. Bulunduğu an hiç bir şey olmayacağından emin olabilirsin, suçlu ise cezasını çeker. Ben bu konu ile bizzat ilgileniyorum, rahat olabilirsin, şu anda nerde olduğunu ben de bilmiyorum "diyen İsmet Sezgin, hemen hemen aynı dönemde kendisine Hüseyin Toraman'ın akıbetini soran 'yetkisiz bakan' Mehmet Kahraman'a şöyle diyecektir: "Bizim mensuplarımız almadı."

Bugüne kadar sayısız kayıplar oldu. Bir çok kayıp yazılmadı, birçoğu da gazetelerde küçük puntolarla iç sayfalarda yer aldı. Ancak Hüseyin Toraman'ın kaçırılışı aylarca manşetten inmeyen bir olay oldu.

Burada adeta bir kollektif dedektiflik olayını gerçekleştiren, gece gündüz emek verip çaba harcayan bu yürekli insanları örnek gösterip kutlamak gerek... Başta yürekli Anne Hatice Toraman'ı, eşi Gülay Toraman'ı, dayısı Hasan Aydın'ı, dava arkadaşlarını ve Av. Metin Kozan'ı, yardımlarını esirgemeyen milletvekili Ercan Karakaş'ı ve Mustafa Kul'u.

Kayıplar dramına örnek teşkil eder nitelikteki bu temel olayın gelişim sürecini, taşıdığı önem nedeniyle bir kez daha ayrıntılarıyla açıklayalım.

Şu an okuduğunuz verilere ulaşmak hiç de kolay olmaz. Başlangıçta basın ve kamuoyu olaya ilgisiz kalır. Bu duyarsızlığı yırtmanın, gündeme girmenin yolları aranır. Ailesi ve dava arkadaşları İnsan Hakları Derneği'nde açlık grevine başlar. Anne Hatice oğlunu bulamazlarsa Meclis'in önünde kendisini yakacağı açıklamasını yapar. Bu açıklama ilginç ve "farklı" bir haber olduğu için renkli basının ilgisini çeker ve arkası gelir. Dahası kaçırılan Hüseyin'in aranması sistemli bir kampanyaya dönüşür. Bir yandan hukuki tüm girişimlerle olaya müdahale edilirken, diğer yandan yukarıda adı geçen insanlar birer hafiye gibi olayı aydınlatmaya koyulurlar. Her an yeni bir tanık ve belgeyle ortaya çıkarlar. Sayısız dilekçe ve başvurularla her kuruma başvururlar.

Tanıklar, belgeler açığa çıkıp sunuldukça, Emniyet Müdürü Ağar, 1. Şube, MİT, DGM, İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Başbakan, İnsan Hakları Komisyonu karşı açıklamalar yapmak zorunda kalırlar. Şu anda Hüseyin Toraman dosyası belgeler, açıklamalar ve gazete kupürleri ile koskoca bir romana sığacak bir belgesel olarak beklemekte. Kampanya ses getirdikçe olay Meclis'te ve basında konu yapıldıkça, olayın baş aktörü Mehmet Ağar, milletvekilleri Ercan Karakaş ve Mustafa Kul'a bir komisyon kurulacağı sözünü verir. Sözünü de tutar! Ses bantıyla daha önceden tanıklığı gerçekleştirilip kamuoyuna sunulan ifadeler, savcılığın sürdürdüğü soruşturma sonucunda "görmedim, duymadım"a dönüşür. Ağar'ın komisyonu böylece hem araştırmasını yapmış hem de suç üstü yakalanmıştır. Avukatların, davayı sürdüren Fatih Cumhuriyet savcısına ses bantlarını dinletip, tanıkların korktukları için ifade değiştirdiklerini söylemeleri üzerine savcının cevabı, "Ben de korkuyorum" olmuştu. Ağar sıkıştıkça farklı açıklamalar yapmış, en karanlık ve ispatlanamayan iddialardan biri olan, "örgüt içi hesaplaşmadır" iddialarını öne sürmüştü. Ancak ilk anda nasıl olduğunu açıklayacak belgeler de bulunamıyordu. Birara, olayda Ermeni bağlantısı var açıklaması da yaptı. Bu iddialar o gün, pek yankı yapmamıştı. Ağar'ın bu iddiaları rastgele dile getirmediği, aradan tam üç ay geçtikten sonra, Meclis'in kurduğu komisyonun bu varsayımları ispatlamaya çalışması üzerine anlaşılacaktı.

Yaklaşık iki ay bilfiil sürdürülen arama kampanyası yurtta ve dünya kamuoyunda tartışıldı. Anne

Toraman'ın Meclis'in kapısına dayanıp, "Bulamazsanız burda kendimi yakacağım!" feryatları, "Araştırma komisyonu kurulacak" sözüyle susturulmaya çalışıldı. Yetkisiz "Yüce" Meclis inceleme komisyonuna atanacak kişileri SHP'lileri dışta bırakacak bir biçimde saptadı.

İnsan Hakları İnceleme Komisyonu; RP'den İ. Halil Çelik, DYP'den Mehmet Özkan, MÇP'den Ökkeş Kenger (Şendiller) den oluşuyordu. Komisyon yaptığı incelemeyi bir raporla Meclis'e sundu. Bu rapor 19 belge altında toplanmıştır. "Komisyonumuz tarafından oluşturulan alt komisyon" diye başlayıp "ben" diye devam eden raporun altındaki imza, Kahramanmaraş katliamının baş sorumlusu olarak bilinen Ökkeş Kenger'e aitti.

Rapordan aynen aktarıyorum:

"Alt komisyonumuz İstanbul Valiliği'ne daha önceden bildirilmiştir". "İstanbul havalimanına indikten sonra tahsis edilen (valilikçe) arabayla vilayete hareket ettik". "Sayın Hayri Kozakçıoğlu ile kısa görüşme yaptık... Hüseyin Toraman olayının üzerinde ciddi durduklarını; 'Polis tarafından alınmadı... Zaten aranıyor... İncelemenizi takdirle karşılıyoruz'... diyerek her türlü imkanı sağlayacağını ifade ettiler.... Yakın ilgisine teşekkür ettik... Gece valilik tarafından tahsis edilen vilayat evinde kaldık"....

Daha sonraki sayfalarda Emniyet'in çeşitli birimlerindeki görüşmeler anlatılmakta. Valilik'ten başlayan ve Emniyet'in en üst organlarında hazırlanan senaryonun aynısını onaylamak gayreti içindeler... Bu rapor, ilerki sayfalarda geçen "Ermeni parmağı

var" iddialarının sahibi Ağar'ın söz verip de kurdurduğu komisyonun sonuçlarıdır aslında... İnsan hakları savunucusu(!) komisyon üyeleri Emniyet'te yaptıkları görüşmelerden aldıkları "değerli ipuçları"nı değerlendirmişlerdir... Ağar'ın komisyonu, önemli tanık konumundaki bakkalın Ermeni olduğunu öğrenmiş; ayrıca evi Toraman'lara veren daha önceki kiracı Metin de Ermeni! Bundan daha iyi kanıt bulunur mu? Her derde deva "Ermeni parmağı"; halk, kamuoyu, savcılar, hakimler, Meclis, bu iddiaya karşı çıkabilirler mi...?

"Değerli" komisyon üyelerinin raporuna dönelim.

"Maryam Bakkal'a saat 12 00 de geldik. 'Bir kişi geldi benden beş yumurta aldı. Sırtında kırmızı kazak vardı. Alıp götürenleri tam görmedim. Arabanın arkasında gördüm. Beyaz bir araba idi. İfadem budur' dedi. (Belge 7) Not: Maryam Bakkal sahibi Maryam Yanık, Ermenidir."

Nota dikkat! Bir komisyonun hazrladığı, belge niteliğindeki araştırmanın notu gerçekten dikkat çekicidir.

Ermeni bağlantısı devam ediyor:

"Hüseyin Toraman'ın ev sahibi Mehmet ve Aysel Tiryaki'yle görüştük... Karakola verdikleri ve daha önce kasede alınan (Toraman'ın ailesinin daha önce aldığı ses bandından bahsediyor) sözlerinin dışında, Hüseyin Toraman'ın oturduğu evde daha önce Ermeni Metin (Girikos) Çiftçi'nin oturduğunu [söyledi]; eşi Osenna (Sarı) Çiftçi ile birlikte Fransa'ya işçi olarak gideceklerinden dolayı evden çıkacaklarını ve evi de kendisinin yakın arkadaşı olan Erzincan'lı Hüseyin'e vermemizi tavsiye etti. Evi öyle

verdik. Biz olayı görmedik. [dedi.](Belge 9) "Not: Hüseyin Toraman'a evi bulan, "Metin" olarak bilinen Ermeni Girikos Çiftçi'den bugüne kadar hiç bahsedilmemiş ve adı hiç bir yerde geçmemiştir. Arkadaşlarla olayı bu yönüyle genişleterek incelemeye aldık"

Nottaki derin araştırmanın derinliğine(!) bakalım.

"Girikos'un (Metin) babası Asador Çiftçi'nin evini bulduk. Çiftçi'ye durumu anlattık. Ve oğlunun adresini istedik. Kendisi çok telaşlandı ve olayı bilmediğini, hatta oğlunun daha yeni gittiğini ve adresini bilmediğini söyledi. Bizimle gönülsüz görüştü. *Olay daha da farklı bir boyut kazanıyordu."* (abç)

Evet, müthiş bir buluş ve araştırma... "Farklı boyut"un gerekçesini sonuçlandıran komisyon üyeleri, sonuç olarak görevlerini tamamlamışlar! "Polis ve diğer yetkili"lerin açıklamaları bu: "Ermeni bağlantısından dolayı yurt dışına kaçmış olabileceği", aynı "örgüt içi hesaplaşmanın kurbanı olmuş olabileceği" ve benzeri..

Komisyon üyeleri Hüseyin'in ailesiyle de görüşürler. Raporda şöyle bir ifade var: "Eşi Gülay, evi bulan Girikos Çiftçi'nin babası Asador Çiftçi'yle görüştüklerini söylerken, *bunların Ermeni olduklarından hiç bahsetmedi.* "(abç)

Gülay'ın "bahsetmediği"ni söyledikleri bu "bağlantıyı" Gülay'dan dinleyelim:

"Önceki evimizin açığa çıktığını farkedince yeni ev arıyorduk. Kocamustafapaşa'da bir bakkala kiralık ev sormamız üzerine, komisyon üyelerinin "Ermeni" olduğunu öğrendikleri amcanın, oğlunun yurtdışına gideceğini, evden çıkacağını söylemesi

üzerine evi bulmuştuk. Hemen oğlunu bulduk, onunla anlaştık. O bizi ev sahibine tanıştıracaktı ve öyle oldu, evi tuttuk."

İşte Ağar'ın ve komisyon üyelerinin "Ermeni bağlantısı"nın senaryodaki delili...

Yoruma gerek var mı?

Komisyonun ailesiyle görüşmesini Gülay'dan dinliyoruz:

"Komisyon üyeleri birer sorgu timi gibiydiler. Sorguları hep kuşku üzerine ve polis iddialarının paralelindeydi. Bana, 'Sizin jest, mimik ve tepkileriniz bizim için delil olacak!' uyarısında bulundular. Bizim söylediğimiz, verdiğimiz ipuçları ve deliller burda yer almamış. Raporu okuduğumda hayrete düşmüştüm. Bana o gün sordukları "Ermeni" amcayla bir kez görüşmüştük. Raporda adı geçen, "Bunların Ermeni olduğundan hiç bahsetmedi" müthiş buluşunu ve bağlantısını o anda nasıl anlayabilirdim ki? Şimdi ben soruyorum: Halen bulunamayan Hüseyin'le ilgili olarak bu Ermeni bağlantısındaki şahısları bulduklarına göre, neden suç duyurusu yaparak olayı çözememişler. Bunları biz bu komisyon kurulduğu andan itibaren tanıyorduk. Tanıyorduk ancak, bu kadar sahtekarlığın yapılacağını da tahmin etmiyorduk. Maraş'ta yüzlerce masum insanın katili Ökkeş ve diğerleri, bu devletin işbirlikçileri tarih önünde suçlular. Hüseyin'in katilleriyle aynı suçu işlemişlerdir. Onlar, açıkça bilinen bu olayı değil, polisin talimatıyla polisi aklama yolunu denemişler ve sonuçta zırva iddialarla bu raporu sunmuşlardır. Bu devran hep böyle sürmeyecek herhalde...."

Küçük bir not düşmeden geçmeyelim. Ortak raporun raportörü Ökkeş Kenger'in raporundaki incilerde parantez içine aldığı vurgular var, yazmadıkları var... Bir parantez: "Ailesiyle görüşürken biz basını çağırmadığımız halde, onlar Emeğin Bayrağı gazetesini çağırmışlardı. Biz bu muhabiri dışarı çıkardık" diyor. Biz burada, raporda nedense bahsedilmeyen bir olayı aktaralım. Hüseyin Toraman'la aynı örgütten bağlantısı olduğu savıyla cezaevinde yatan Hasan Polat'la cezaevine gidip görüşen komisyon, Hasan Polat'ın, 'Ben bir katille görüşmem!' diyerek Ökkeş Kenger'in dışarıya çıkarılmasını isteyişinden hiç söz etmiyor. Oysa, bu da örgüt bağlantısıyla ilgili bir ipucu!?.

Rapor ilginçti; sanki Hüseyin Toraman'ın akıbeti konusu değil de farklı nedenler araştırılmıştır. Rapora göre, bakkal ve ev sahibi Ermeniydi... olayda bir Ermeni parmağı olabilir mi(?) acaba? "Örgüt içi çatışma"... hiç uzak ihtimal (!) değil. Ve benzeri... Soruşturma sanki olayın üstünü örtmek için yapılmıştır. En nihayet "hukuğun güvencesi", "milletin sesi" olan Meclis olaya el atmış, böylelikle devletin kolluk kuvvetleri soruşturmaya uğramadıkları gibi, devletin en meşru organı sayesinde "zanlı' olmaktan kurtarılmışlardır.

Öyle ya, Meclis'in tayin ettiği komisyon araştırmasından da bir sonuç çıkmadığına göre!...

Aslında soruşturma falan yapılmamış, *yapılır gibi* yapılmıştır. Ve bu yeni bir şey değil. Uzun zaman-

dır ülkemizde bir aldatmacadır sürüp gidiyor. Devletin en yetkili şahısları işkenceye karşı olduklarını söylüyorlar; işkence münferit olaylar olarak gösteriliyor; ama gelin görün ki, işkence durmuyor, işkence sonucu ölüm ve sakatlanmalara her gün bir yenisi ekleniyor. Devlet, işkence sorunuyla ilgili yaklaşımının aynısını Kürt sorununda uyguluyor; Kürt realitesini tanıdığını söylüyor, ama aslında tanır gibi yapıyor. İnsan hakları, özgürlük, demokrasi gibi parlak lafların altında gerçek iktidar, işkenceyi bir devlet politikası olarak uyguluyor; tutukluyor, öldürüyor; hesap sorar gibi yapıyor, ama sorulmuyor.

Böylesine ikiyüzlü, lanetli bir sarmal içinde öne iki şey çıkıyor.

Birincisi, "Meclis'in önünde kendimi oğlumun uğruna yakacağım" diyen bir annenin feryadı.

İkincisi, eşi Gülay Toraman'ın söyledikleri:

"Gözaltında kayıplar, ölümler Hüseyin'le başlamadı ve Hüseyin son da olmayacak. MİT, kontrgerilla ve siyasi polisin sokak infazlarına, adam kaçırmalarına, cinayetlerine hergün bir yenisi ekleniyor. Devletin kolluk kuvvetleri fütursuzca saldırıyor ve artık cinayetlerini "haklı gösterme" çabalarına girmeye dahi gerek görmüyor. Dün Ali Rıza Aldoğan, Veli Geleş, Yusuf Erişti, İmran Aydın, Birtan Altunbaş, Vedat Aydın, Seher Şahin; bugün Hüseyin Toraman... Yarın sıra hangimizde?"

Gülay Toraman, haklı olarak, sessiz kalmamak ve devletin karanlık güçlerinin bu saldırılarına karşı

örgütlü biçimde karşı çıkmak gerektiğini vurgulayarak bitiriyor sözlerini.

Suskunluk, adı geçen güçleri cesaretlendiriyor. Susuldukça, bu cesaret, susturulmak istenenlerin acısını çoğaltmaya devam edecektir.

Ek:

Bu kitabın yayına hazırlandığı tarihlerde, Gündem gazetesinin 16 Eylül 1992 tarihli nüshasında çıkan bir haberde, PKK davasından tutuklu olarak yargılanan Fırat Dinçer'in, Hüseyin Toraman'ı İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde gördüğü iddiası yer aldı. İlgili bölümü aynen aktarıyorum:

"Gayrettepe'ye gittiğimizde insan çığlıkları duyuluyordu.

Burada önüme bazı kâğıtlar koydular, bunları imzalamamı istediler. Ben de ne olduğunu öğrenmek için okumak istedim. 'Sizin okumaya hakkınız yok, burada devlet, hukuk, kanun biziz, burada bizim söylediğimiz geçerlidir. Buraya Allah bile karışamaz, insan hakkı diye bir şey yoktur, bunların hepsi biziz, başka çaren yok, imzalamak zorundasın' dediler.

Doğal hakkım olarak okumak için direttim. 'Biz imzalatmasını biliriz' diyerek üzerime saldırdılar. Döverek bir anda çırılçıplak soydular. Yerde döverek ve sürükleyerek gözlerim bağlı olarak görme-

diğim yüksek bir yere astılar. Hepsi sarhoştu, odanın içi sigara dumanı doluydu, içki kokuyordu. Erkeklik organıma ve ayak baş parmağıma kablo bağladılar. 'İmzala, yoksa İstanbul'un tüm elektiriğini sana veririz' diye bağırdılar. Bayılıncaya kadar bu işkence devam etti.

Ne kadar süre baygın kaldığımı hatırlamıyorum; biraz kendime geldiğimde göz bantım kaymıştı ve betonun üzerindeydim. Bir kadına işkence yapıyorlardı. Bu kadın sürekli çığlıklar atıyordu. Gözümün önünde kadına tecavüz ediyorlardı. Hepsi hayvan gibiydi, insanlıktan çıkmıştı. Kadın başını öne eğmiş ağlıyordu.

Tecavüz eden polisi tanıdım. Eşkalini savcılıkta ve mahkemede belirttim. Burada işkence yapan polisleri gördüm.

Daha sonra beni götürüp hücreye attılar. Hücreye götürürken kapıyı açtılar, birini bana gösterdiler. Çıplak halde yatıyordu. Vücudunun her yeri morarmış, kaskatıydı. Hiçbir hareketi yoktu, hiç kımıldamıyordu. 'Sonunun böyle olmasını istemiyorsan, dediklerimizi yapacaksın, imzalayacaksın. Yoksa sonun böyle olur' dediler. Bir hafta boyunca onu (Hüseyin Toraman'ı) hücreden hiç çıkarmadılar; ne su içiyordu, ne de tuvalete çıkıyordu; onu hiçbir yere götürmüyorlardı. Oradaki görevlilere onu doktora götürmeleri için talepte bulundum. Ve hiç hücreden dışarı çıkmadığını söyledim. Küfür ettiler, 'Neresini doktora götüreceğiz, zaten gebermiş!' dediler."

Beşinci Bölüm

"DOĞAL ÖLÜMLER"

CEZAEVLERİ, TIP VE İŞKENCEDE HEKİMİN SORUMLULUĞU

12 Eylül 1980 sonrası, ülkemizde binlerce insan cezaevlerine konulmuşlardır. Genel politikanın bir parçası olarak, cezaevlerinde sistemli uygulanan baskı fiziki zorun yanı sıra, cezaevlerindeki insani olmayan yaşama koşullarını da içermektedir. Oniki yıldır uygulanan cezaevi politikası, tutuklu ve mahkumların sağlığını bozan en temel etmendir. Bugün, cezaevleri hasta mahkum/tutuklularla doludur.

Ülkemizde cezaevlerinde sağlığı etkileyen en temel etmenlerin, cezaevlerinin fiziksel-sosyal koşulları ve gerek cezaevinde gerekse cezaevi dışı sağlık kurumlarında sunulan sağlık hizmetlerinin düzeyi olduğu söylenebilir. Ayrıca, cezaevi öncesi süreçte de bireyin gördüğü fiziksel ruhsal tahribatın önemi ihmal edilemez.

Hastalıklara genel olarak baktığımızda, cezaevindeki, yaşam koşulları ve bu koşulların yarattığı ruhsal sorunların temel etmen olduğu göze çarpıyor. Söz konusu hastalıkların büyük bölümü, tıpta "psi-

ko-somatik hastalıklar" olarak adlandırılan hastalıklardan. Gerek cezaevi öncesi, gerekse cezaevindeki yaşam sürecinde, en belirgin etmen olan stress, bu hastalıkların oluşumunda başrolü oynamıştır. Ayrıca, özelikle beslenmenin oldukça yetersiz olması, mide ve bağırsak hastalıklarının oluşumunda önemli paya sahiptir. Yetersiz beslenme diğer hastalıklar üzerinde de önemli etkiye sahip olmakla birlikte, hemoroid, diş sorunları, anemi vb. gibi hastalıklarda daha doğrudan belirleyici olmuştur. Böbrek rahatsızlıklarında, o bölgeye yönelik travmaların, yetersiz ve niteliksiz suyun, ısınma durumunun; akciğer rahatsızlıklarında yetersiz havalandırmanın, zamanında gereken tedavinin yapılmamasının, özellikle beslenme sırasında gerekli hijyenik önlemlerin eksikliğinin; eklem rahatsızlıklarında hareketsizliğin ve soğuğun, görme bozukluklarında uzun süre kapalı yerde kalmanın ve beslenmenin etkisini kim inkâr edebilir?

Kalp hastaları, böbrek hastaları, astım bronial, ruhsal hastalıklar, felçler, damar hastalıkları vb. hiç de azımsanmayacak düzeyde. Bu hastalıklardan muzdarip mahkumların, herşeyden önce tam teşekküllü hastanelerde ve/veya bu konuda yeterli sağlık olanaklarına sahip cezaevi revirlerinde tedavi edilmeleri ve kontrol altında bulundurulmaları zorunluluğu var.

C.M.U.K'nun 399. maddesine göre bu yasal bir hak zaten. Ancak bu hakkın kullandırılması konusunda özellikle yönetimden gelen bürokratik engellemeler sözkonusu.

Bu mahkumların tedavisi konusunda en önemli engellerden biri de, tedavinin yapılabileceği hastanelerin, "mahkum koğuşu olmadığı" gerekçesi ile hastaların tedavilerini yapmamalarıdır. Güvenlik gerekçesi, tıbbi gerekçenin önüne geçmektedir. Bu noktada, özellikle önemli tedavi ve tetkik olanaklarına sahip (Yüksek İhtisas Hastanesi, Koşuyolu Hastanesi, üniversite hastaneleri v.b.) hastanelerde Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'nın birlikte mahkum koğuşu açma zorunlulukları vardır. Bunun yanı sıra, güvenlik gerekçesini tıbbi gerekçeden önde tutma alışkanlığından vazgeçerek, ilgili hastanelerin yöneticilerinin gereken tetkik ve tedaviyi yerine getirme sorumlulukları vardır. (Hem yasal hem ahlaki) Bu hastaların tedavilerinin tıbbi olmayan gerekçelerle ertelenmesi, ileride tamiri olanaksız sağlık sorunlarını ortaya çıkarabileceği gibi, bu konuda yetkili olanları vicdani ve hukuki sorumluluk altında bırakacaktır.

Bu çerçevede, önemli hastalıkları olan mahkum ve tutukluların gereken tedavileri yapıldıktan sonra, tıbbi kontrollerinin yapılabileceği cezaevi revirlerine gönderilmeleri, böyle revirler yoksa ve/veya yetersizse revir oluşturulması gerekmektedir.

Cezaevlerinde Sağlık Hizmetleri

Cezaevlerinde sağlık hizmeti veren revirlerde, genellikle sürekli olmayan ya da zorunlu hizmet ile gelen bir hekim bulunmaktadır. Bu revirlerde hekimle birlikte çalışacak sağlık personeli eksikliği

sözkonusudur. Ayrıca, gerekli tıbbi müdahalelerin yapılabileceği tıbbi alet, malzeme, ilaç eksikliği had safhadadır.

Cezaevinde çalışan hekimler, bu konuda gerek Tıp Fakültesinde, gerek cezaevine atanmadan önce, çalışacakları bu kuruma ilişkin özel bilgilenme edinememektedirler. Bu bilgi eksikliğinin yanı sıra, cezaevindeki hiyerarşik yapı hekimin mesleğini yapmasında en önemli engeli oluşturmaktadır. Bu noktada, cezaevi hekimlerine yönelik bir eğitim programını, meslek örgütü olarak Türk Tabipler Birliği hazırlamalı ve cezaevinde maruz kaldığı tıp-dışı baskılara karşı hekimi korumalı, ama tüm bunlara rağmen tıbbi eğitimin zedelendiği durumların engellenmesi amacı ile denetimi de yapılmalıdır.

Bu arada, büyük reviri olan cezaevlerinde, kronik hastaların yatması nedeniyle tek bir pratisyen hekim yeterli olmamaktadır. Bu tür cezaevlerinde, sürekli olmasa bile, konsültan olarak dahiliye uzmanı, sürekli bakıma muhtaç hastalar için sağlık personeli istihdam edilmesinin gereği vardır. Yine cezaevlerinde, diş hekimi bulundurulması ya da en azından belirli süreler için anlaşmalı olarak çalıştırılması önemlidir. BM kurallarında mevcut olan, kadın mahkumlara yönelik sağlık hizmetlerinin, cezaevlerinde hiçbir izi yoktur. Bu konuda özel bir sağlık hizmeti birimi ve olanakları yaratılmalıdır.

Tüm bunların yanı sıra, cezaevlerinde bulunan mahkum ve tutuklular, diledikleri hekime muayane olma hakkına sahip olmalıdırlar. BM kurallarında var olan bu hak şimdilik ülkemizde mahkum ve tu-

tuklukların, hekimlerin meslek örgütlerinden bu talebi yapmaları ile mümkün kılınabilir. Özellikle idari baskının tıbbın gereklerini yerine getirme konusunda önemli bir engel olduğu ülkemizde, böyle bir önerinin çok yadırganacak yanı olmasa gerek.

Ülkemizde cezaevlerinin temel işlevi, "suçluyu" toplumdan tecrit etmektir. "Suçun toplumsal değil, bireysel olduğu" anlayışının ürünü olan bu işlem, bugüne değin-koşulların elvermemesi nedeniyle- "istenildiği" gibi yerine getirilememiştir; koğuş sistemi nedeniyle.

Aslında, hücre sistemi ile yapılmak istenen, şimdiye değin becerilemeyen "ikili-tecrit" anlayışının yaşama geçirilmesidir. Yani, "hem toplumdan, hem de cezaevindeki diğerlerinden tecrit".

Cezaevlerinde bulunan insanların hemen hepsi, cezaevi öncesi süreçte ağır işkenceler görmüşlerdir. İşkencenin en temel amaçlarının başında, işkence yapılan kişinin sosyal mücadelede hareketlilik dışına çıkacak düzeyde tahrip edilmesi, dolayısı ile sosyal tepki veren muhalefet odaklarının yok edilmesidir. Bu süreç zarfında işkence gören insanda önemli fiziksel-ruhsal rahatsızlıklar ortaya çıkar. Bu rahatsızlıkların azaltılması, bireysel bir süreç olduğu kadar toplumsal-siyasal bir süreçtir de. İşte, ülkemizde cezaevleri, işkence sonucu bireysel olarak tahrip edilmeye çalışılmış ve sosyal hareketlilik dışına çıkarılmak istenmiş kişilerin ve bu kişilerin oluşturduğu yapıların tahribatının sürdürülmesi işlevini gören kurumlardır. Bu kurumların çeşitli olumsuz-

luklarına karşın, aynı sorunları yaşayan insanların birarada yaşamaları; kendilerine dayatılan tahribatın etkisini azaltıcı bir işlev yapmıştır. Bu süreçte insanlar, işkencenin ve sonuçlarının bireysel olmadığını görmüş, aksine bu işkencenin, sosyal mücadeleye aktif katılımları nedeniyle yapıldığını birlikte değerlendirmişlerdir. İşkencenin sonuçlarını, birlikte olmaktan kaynaklanan bir güçle azaltmışlardır. Onlarca doktorun, psikologun, tek tek kliniklerde kolayca üstesinden gelemeyeceği bir başarı da sayılabilir bu.

İşkencede Hekimlerin Sorumluluğu

Birçok ülkede, tutuklular tutukluluk süresinin başlangıcında tıbbi bir muayeneden geçirilir. Bu işlem, genellikle yeni gelen tutuklunun sağlık durumunu ve gereksinimini değerlendirme amacını taşır. Ancak, işkence yapıldığına ilişkin "söylentiler"in yaygın olduğu ülkelerde, ilk tıbbi muayene tutuklunun işkence için "uygun olup olmadığının" ve işkenceci tarafından kullanılabilecek "zaaflar"ının saptanması amacı ile yapılabilmektedir. Tıbbın ve hekimlerin bu amaçla kullanılması yeni değil; kutsal Roma İmparatoru V. Charles'in 1532'de yayınlanmış olan "Constitutio Criminalis Carolina" adlı eserinde; hekimin temel işlevlerinden birinin, "davalı"nın işkenceye dayanmada yeterince gücünün olup olmadığına karar vermek olduğu yazıyor. Çoğu batı ülkesinde, işkence, "Napoleonic Code d'Instruction" gibi girişimlerle yasaklanana kadar, yasal süreçlerin "ayrılmaz" resmi bir parçasıydı.

Hekimler-işkence ilişkisi konusu incelendiğinde, belirli temel yaklaşımların var olduğu gözleniyor. Bunlardan biri, tutuklunun ilk tıbbi muayenesinin yetersiz ve baştan savma yapılmasıdır. Bir diğer yaklaşım, yapılan muayenenin tutuklunun çıkarından ziyade, uygulanan işkence izlerinin yok edilmesi amacını gütmektir. Üçüncü bir konu, hekimlerin yaptıkları muayene sonucu bir rapor düzenlemeleridir ki, genellikle bu rapor uygulanacak olan/uygulanan işkenceye düzmece bir yasallık görünümü vermeyi amaçlar. Ve bu raporların altında-nedense-okunması mümkün olmayan bir imza vardır. Oysa, bu raporlar gerçekten tıbbi ve yasal bir amaç güdülerek veriliyorsa, hem imzanın hem imza sahibi hekimin isminin okunabilir olmasını beklemek mantıksız olmasa gerek. Diğer bir yaklaşım da hekimin bizzat işkenceye katılarak, yapılan işkencenin biçimi ve derecesi konusunda "danışmanlık" yapması, tutukluyu çözmek amacı ile belirli tekniklerin uygulanması ve geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunmasıdır.

Hekimlerin yukarda belirtilen çerçevede işkenceye karıştıklarını gösteren oldukça fazla kanıt söz konusudur. Örneğin, Şili Tabipler Birliği'nin 1985 Ocak'ında yaptığı bir açıklama, hekimlerin tutukluları ilk girişte muayene etmedikleri ya da gelişigüzel muayene ettikleri, daha çok tutukluların dayanabilecekleri işkence biçimini ve dozunu belirlemede uygulayıcılara yardımcı oldukları, gizli işkence merkezlerinde yapılan işkencelere sahte rapor vermek suretiyle yasal bir görünüm sağlamaya çalıştıkları belirtildi. Bu konuda, "komşusundan daha az dene-

yimli olmayan" Uruguay'da, işkence gören tutukluların her "seans"tan önce bir hekim tarafından muayene edildikleri, işkenceden ileri gelen ölümlerin "azaltılması" için "zayıf" organlara işkence yapılmaması amacı ile önerilerde bulundukları, işkence edilen kişinin daha hızlı çökertilebilmesi amacı ile tüm bilgi-deneyim birikimlerini aktardıkları ülkeden ayrılan bir "meslektaş"ları (Dr. Rubens Laino) tarafından aktarıldı.

Ülkemizden de benzeri iddialar, oldukça yaygın: Diyarbakır'dan bir tanık, olanları, "Tutuklular bayıltılıncaya kadar dövülüyor, sivil elbiseleri çıkartılıp tek tip elbise giydiriliyor ve hücrelere üst üste atılıyordu. Bu sırada elinde tansiyon aleti, boynunda steteskop aletiyle doktorlar yere yıkılanları muayene ediyor ve işkenceye dayanabilecekleri tespit ederek subaylara gösteriyorlardı. Bu şahıslara işkence yapılmaya devam ediliyordu" diye anlatıyordu. Yine ülkemizde, kendisine 200 gün işkence yapıldığı basın organlarına yansıyan Hamit Kapan adlı bir tutukluya, halen Diyarbakır Tıp Fakültesi'nde Psikiyatri asistanı olduğu belirtilen Dr. Erdem Gününlü'nün, "her yeni işkence yönteminden önce ve sonra" yaptığı muayene ile, "işkencecilere daha ne kadar dayanacağı"nı söylediği ve fırsat buldukça onu tekmelediği mahkeme tutanaklarına bile geçmiştir.

Bir diğer olgu da, hekimlerin işkence kurbanlarını, işkence yapıldığını ve işkenceye bağlı izleri bilmemezlikten gelerek muayene etmeleridir. İşkence izlerini görmesine karşın, bu izlerin işkenceye ait ol-

madığını belirterek işkenceye yasal görüntü vermek sıkça gözlenir olmuştur. Ayrıca, hekimler bilgi-deneyim birikimlerini aktararak, işkencenin "istenilmeyen" sonuçlarının azaltılmasında işkencecilere yardımcı olmaktadırlar.

1975'de Montevideo'da açılan bir " okul" da verilen "pratik işkence kurslar"ına El Salvador, Guatemala, Costa Rica vb. ülke "öğrenciler"inin özel olarak hazırlanmış "denekler" üzerinde yapılan "deneyler"e bizzat katıldığı, çok "ehil" olmadıklarından sık sık "denekler"in yaşamlarını tehlikeye soktukları; dolayısı ile hem bu "denekler"in yeniden işkence yapılabilir duruma getirilmesi, hem de böyle "hatalar"ın nasıl tekrarlanmayacağının "öğrenciler"e gösterilmesi, hem de "denekler" ile ne şekilde "iletişim" kurulması gerektiğinin öğretilmesi için kimlerin bulunduğu rapor edilmiştir. 1977 Eylül'ünde tutukluyken ölen, Güney Afrika'lı siyah lider Steve Biko'nun ölmeden önce rahatsızlanması üzerine getirilen iki hekim (Dr. Ivor Long, Dr. Benjamin Tucker), tutukluya vücudundaki izlerin neden meydana geldiğini sormaya gerek duymadan, "Tutuklu-da hiçbir anormal durum ve patoloji belirlenmedi" diye rapor düzenlemişlerdi. Bununla ilgili olarak açılan soruşturma sonucu iki hekimi suçsuz bulan Güney Afrika Tabipler Birliği, kamuoyunun baskısı ile geri adım atmıştır. Benzer biçimde, Brezilya'da işkence gören bir tutukluya "işkence belirtileri olmadığı" şeklinde ve işkencede öldürülen bir mahkum için de "intihar etti" diye tutanak yazan Dr. Harry Shibata, Brezilya Tabipler Birliği tarafından

meslekten atılmış, daha sonra yaptığı bir açıklama ile iki tutukluya da görmeden rapor verdiğini belirtmiştir. Ülkemizde de, en azından Mustafa Hayrullahoğlu, Hasan Hakkı Erdoğan, Süleyman Cihan, Mustafa Tunç, Behçet Dinlerer gibi tutukluların ölümünde, hekimlerin (özellikle Adli Tıp Kurumu'nda çalışan) işkenceyi örtbas etme konusunda çaba harcadıkları kamuoyuna yansıyan olaylardan birkaçıdır. 159 kişiye matbu olarak basılmış "Darp ve cebir izine rastlanmamıştır" diye birer standart rapor veren Dr. Ç.B, Dr. E.Ş, Dr. İ.K, geçmiş dönemde mahkeme tutanaklarına ve basın organlarına adları yansıyan hekimlerdir.

İşkencede Psikolojik Yöntemler

Hekimlerin işkenceye "bizzat" katılmaları konusunda en önemli örnekler, İkinci Dünya Savaşı sonrası yargılanan Alman ve Japon hekimlerin yaptıklarıdır. Auschwitz'de Dr. Mengele'nin "araştırma" amacı ile binlerce insanı ölüme göndermesinin yaygın olarak bilinmesine karşın, Japon hekimlerin Mançurya'da çeşitli uluslardan insanlara, vücut dirençlerini kıyaslamak amacı ile veba, kolera, frengi ve diğer hastalık etmenleri vermek suretiyle deney yaptıkları pek bilinen bir olgu değildir. Hekimlerin işkenceye bizzat katılmaları en yaygın ve en etkili olarak, psikiyatri ve psikoloji alanında olmaktadır. Fiziksel işkencenin önemli "sakıncaları"nın bulunması ve artık işkencenin amacının cezalandırma ve bilgi almanın ötesine geçerek, tutuklunun kimlik ve kişiliğini mahvetmek olması, psikiyatrinin bu alana

girmesini şaşırtıcı kılmıyor. İran Şahı, devrilmeden önce, "Artık işkence yapmamıza gerek kalmadı. Çok gelişmiş ülkelerin kullandığı psikolojik yöntemleri kullanıyoruz" diyordu. Ayrıca, psikolojik işkencenin elle tutulur, gözle görülür iz bırakmama ve kişiyi çözmede daha etkin olma gibi "üstünlükler"i var. Şili'de 1973'den sonra bazı tutuklulara damar yolu ile "Thiopentone" verildiği, G. Afrika'da siyah tutuklulara psikiyatrik tedavi uygulandığı, 12 Mart'ta Memduh Eren adlı bir hekime ilaçla işkence yapıldığı, Bartın Özel Tip Cezaevi'nde psikologların ve hekimlerin cezaevi yönetiminin talepleri doğrultusunda kullandıkları bilinen örneklerdendir. 1982'de Metris Cezaevi'ne atanan bir psikologun öncelikle "itirafçı"ları "tedavi"ye başlaması; diğer tutuklulara "hastalıklarının psikolojik olduğu" söylenerek hekimlerce psikologa tedaviye gönderilmeleri; psikologun bu tutukluları, "Sizlerin hastalığınızın nedeni örgütsel baskılar" diyerek polisvari sorgulamaya çekmeye yeltenmesi ve onları tedavi amacı ile reçetesiz satılmayan ilaçları vermesi, tıp bilimi ve hekimlik ahlakı açısından ibret verici olaylardı. Yine, Metris'te bazı tutukluların "İflah olmaz" teşhisi ile Adli Tıp'a, Prof. Dr. Ayhan Songar'ın bir araştırması için götürülmesi; tutuklular direnince, bu konuda "Adli Müşavirlik'ten izin aldıklarını, bu deneyler için Genelkurmay'ın izni olduğu" belirtilerek, onlara belli "ruh hastalığı" teşhisleri konulması ve Prof. Dr. Turan İtil ve Prof. Dr. Ayhan Songar'ın Türkiye'de tutuklular üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarını "Türkiye'de Teröristlerin Rehabilitasyonu Uluslararası Sempozyumu"nda sunmaları, hekimlerin bu

"iş"te nerelere kadar "bulaştıkları"nın bir göstergesidir.

Hekimlerin işkence tekniklerini geliştirmede katkıda bulunmaları ise, çok ciddi olarak suç ortaklığının kanıtı sayılmalıdır. Hiçbir hafifletici koşul veya dış baskı işkence tekniklerinin geliştirilmesine katkıda bulunan hekimi kamuoyunda mazur gösteremez. Bir raporda, Uruguay'da Libertad Hapishanesi'nde 1972'den beri görevli olan Dr. Dolcey Britos'un, her tutuklu için bir davranış rejimi belirlediği, genellikle de bu rejimlerin durağanlığa izin vermediği belirtiliyor. Bir süre baskıcı davranışlar uygulanırken, hiç nedensiz çok olumlu davranışlara dönülmesinin tutukluları ruhsal bakımdan dengesiz kıldığını bilen Dr. Britos, sürekli olarak değişen davranış biçimleri ile giderek uyumsuz, zihinsel düzeni bozuk hale gelmiş tutuklulara "uygun tedavi" uygulayarak oldukça başarılı olmuştur. Uluslararası Af Örgütü, Irak'ta hekimlerin uyuşturucu ilaç vererek, tutuklulardan kan aldıklarını ve bu olay sonucu ölenler için de "kalp yetmezliği" raporu düzenlediklerini belirtiyor.

Bu gibi örnekleri çoğaltmak mümkün, ama yukardaki örnekler bile bazı hekimlerin işkenceye katıldıklarını yeterince kanıtlıyor. Oysa, hekim mesleki yeteneklerini yalnızca insanlığın hizmetinde kullanması gereken ve hiçbir dini, politik, mesleki veya başka zorlayıcı bir etkenin toplumsal ve bireysel sorumluluğunun önüne geçmesine olanak vermeyen bir insandır. Tıbbın temel öğretisi olan "önce zarar

vermeme"yi yaşamının rehberi yapması gereken insandır. Yukarıdaki örnekler ve benzerleri ise, bu temel ilkeye ve hekimlik ahlakına ne denli ters düşüldüğünü göstermektedir. Bir çok ülkede insanlara işkence yapılıyor olması, yerleşik bir "ahlaki norm" olarak benimseniyor görülebilir, ancak bir hekimin işkence sürecinde az ya da çok yer alması hiçbir koşul altında kabul edilemez. İşkenceye göz yummak veya bizzat uygulamak biçiminde bu sürece katılan hekim, herşeyden önce işkencecilerin "hizmetçisi"dir, suç ortağıdır. Çünkü, yalnızca hastalarının ve insanlığın acılarını dindirmek ve onlara zarar vermemek amacı ile kullanabileceği tıbbi yeteneklerini işkencecilerin hizmetine sunmuştur.

Dr. Ata Soyer

Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi Üyesi

ÖLÜMLER HEP DOĞAL SAYILDI !... GERÇEK NE?

Türkiye'deki binlerce tutuklu ve mahkum, sivil ve askeri cezaevlerinde yatmakta oldukları dönem veya sonrasında ağır işkencelere maruz kalmaktadırlar. Yargılamalar, davalar, çoğunlukla adil olmayan koşullarda aşırı ölçüde uzun sürmektedir. Böyle olunca, günbegün işkenceler birbirini kovalamakta, mahkum ve tutuklular insanlık dışı muamelelerle karşılaşmaktadırlar. Cezaevi yetkililerinin sorumluluğunda olmasına karşın, tıbbi bakım sağlanmamaktadır. Hastane ve revirlerin yetersiz olması bir yana, bazı ciddi olaylarda tıbbi bakımın gecikmesinden ve yetersizliğinden ötürü ölüme varan sonuçlar doğmaktadır. Bazı durumlarda cezaevinden hastaneye sevkin saatler sürmesi bile tutuklu ölümü için yeterli neden oluşturabilmektedir.

Bu gibi durumlarda meydana gelen ölüm olaylarıyla ilgili resmi açıklamalarda sıkça rastlanan şu ifade dikkat çekicidir: "Doğal nedenlerle , hastalıktan öldü."

Doğal nedenler!..

Zamanında yapılan bir tıbbi müdahalenin bir çok hastalığa çare olduğu kimsenin yabancısı olmasa gerektir. Doğal olmayan koşullarda bulunan tutuklu ve hükümlülerin "doğal ölümü!" nün tek açıklaması, tedavi ettirilmemeleri ya da iş işten geçtikten sonra hastaneye gönderilmeleridir.

Örnek mi ? Adil Can, Mustafa Tepeli, Ramazan Yayan, Medet Özbadem, Recep Tuna, Hulusi Dalak, Abdullah Gülbudak, Aziz Özbay, Mustafa Tunç, Fikri Sönmez ve Mehmet Çövendere cezaevlerinde yaşamlarını yitirdiler.

Örnek mi? Hasan Alemlioğlu, Zafer Müçtebağoğlu, Eşref Durmuş, Ahmet Çetin, İbrahim Eski, Haydar Sönmez, Hamdi Filizcan ve Şazuman Kansu cezaevlerinden hastaneye sevk edildikten sonra öldüler.

Tahliye sevincini ölümleriyle ödeyen İsmet Taş ve Bahadır Dumanlı'nın yanı sıra, tahliye edilenlerden Hüseyin Aydın, Muammer Özdemir ve İnkilap Dal da tahliyelerinden bir süre sonra yaşamlarını yitirdiler.

Mazlum Eren ve Hamdullah Erbil[1] ise tahliye edildikten sonra sağlıklarına kavuşan istisnai örneklerdi.

1. Hamdullah Erbil, geçtiğimiz günlerde yaşamını yitirmiştir.

HASTANE VE CEZAEVLERİNDE ÖLÜMLER

Resmi açıklamalar çeşitli hastalıklar sonucu yaşamını yitiren onlarca insandan bahsediyor. Bir çoğu işkence ve kötü muameleler sonucu öldürüldüğü halde, sanki doğal bir ölüm şekliymiş gibi "hastalık sonucu öldü" deniliyor.

Hulusi Dalak, 14.1.1981'de Gaziantep'te çalıştığı fabrikadan polislerce gözaltına alındı. 13.2.1981'de öldü. Ölüm nedeni iki farklı raporla izah edilmeye çalışılıyor. Raporun birinde, "astım" hastalığından öldüğü ileri sürülürken, diğer raporda kalp yetmezliğinden öldüğü ileri sürülüyor. Her iki durumda ortak bir yan var, ilgililer resmi açıklamalarında ölümün tıbbi ihmal sonucu olduğunu raporlarla kanıtlıyorlar.

Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde iken kaldırıldığı Gülhane Askeri Hastanesi'nde böbrek yetmezliğinden, 4.10.1981 tarihinde ölen Hasan Alemlioğlu için yetkililer, ölümün tıbbi ihmal sonucu olduğunu söylüyorlar.

Mamak Askeri Ceza ve Tutukevi'nde tutuklu bulunan ODTÜ öğrencisi Zafer Müçtebağoğlu, geçirdiği sürekli rahatsızlıklar sonrasında kaldırıldığı hastanede 15.10.1982'de gerekli tedavinin yapılmaması sonucu yaşamını yitirdi.

Abdullah Gürbudak, cezaevinde kalp yetmezliği sonucu 15.5.1983 tarihinde öldü. Gürbudak, hastaneye bile kaldırılmadı.

Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde 23.8.1982 tarihinde işkence sonucu öldürülen, Aziz Özbay için yapılan resmi açıklama, "Siroz hastalığından öldü!" biçimindeydi.

Bahadır Dumanlı Ankara'da eşiyle birlikte gözaltına alındıktan sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürülmüştü. Burda gördüğü ağır işkenceler sonunda Alemdağ Cezaevi'ne konuldu. Bir zaman sonra Alemdağ Cezaevi'nden kaldırıldığı Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde 3.1.1982 tarihinde öldü. Ölüm nedeni "Asprasyon pnömonit, sağda abse" olarak açıklandı.
Başka birçok ölüm olayı ardından yapıldığı gibi!...

"Jenital Bölgede Iltihaplanma, Kalp Yetmezliği"

İşkence ve kötü muamelenin yarattığı tahribatlar ve uzun vadedeki etkileri nedeniyle yaşamını yitirenlere tipik bir örnek, Mustafa Tunç'un durumuydu.

"Hücreden çıkarmışlardı. Sarıldığımda sanki bir cenazeydi. Takattan düşmüş, her tarafı yara-bere içindeydi. Vücudunda sigara söndürmüşlerdi. Bir ay ilaç kullanmış. Yaralar iyi olduktan sonra Selimiye'ye götürdüler. Oradan da Sultanahmet'e götürdüler. Hiç yürüyemediği halde, yanına gittiğimizde, sürekli 'Ben iyiyim' derdi. Doktorlar demiş ki, buna biraz yemek müsade edin... Bunun üzerine buradan kalkar, yemek götürürdüm."

Kendisiyle görüştüğümüz Anne Meryem Tunç'un "Ben konuşamayacağım" sözü sık sık ağlamalarla kesildi. Sustu.

13 Ocak 1981'deki genel operasyonlar sırasında gözaltına alınan Mustafa Tunç, Ümraniye, Üsküdar ve İstanbul Emniyet 1. Şube'de çeşitli defalar sorguya çekildi. Tutuklanarak Selimiye askeri kışlasına götürüldü. Şube ve cezaevlerinde gördüğü işkence seanslarından sonra rahatsızlanan Tunç, Sultanahmet cezaevindeyken, tedavisi için gereken ilaçları alamadı. 8.7.1982 tarihinde ölümü ile birlikte verilen eşyalarının arasında çıkan, daha önce yazmış olduğu bir notta, kendisine yapılan işkenceleri ve işkencecilerin isimlerini vererek gelişmeleri anlatmıştı.

Ölümü üzerine, annesi Meryem Tunç ve kardeşi İbrahim'in, Milli Güvenlik Konseyi'ne, İçişleri Bakanlığı'na, 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'na verdikleri dilekçelere verilen yanıt, "jenital bölgede iltihaplanma, kalp yetmezliği, böbrek yetmezliği ve iltihaplanma" şeklindeydi.

Bile Bile Ölüme Terk Edilenler

Diyarbakır Askeri Ceza ve Tutukevi'nde onlarca devrimci, yurtsever ölüme terk edildi. Orda yapılan bütün baskı ve işkencelerin bir tek amacı vardı: öldürmek! Ramazan Yayan ve Medet Özbadem, bile bile ölüme terk edilenlerden sadece ikisiydi.

Gördüğü işkencelerden dolayı zaten rahatsız olan, tedavi edilmeyen Yayan, işkencenin tekrarlanması sonucu 13.1.1983 günü yaşamını yitirdi.

Aynı yöntemlerle 7.5.1983 tarihinde ölüme terkedilenlerden bir başka isim de Medet Özbadem'dir.

Yöntemler her yerde geçerli. Çeşitli cezaevlerinde benzeri ölüm olaylarına rastlamak mümkün. Örnekse, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nce gözaltına alınan Recep Tuna sorgulama sırasında gördüğü işkence sonucu rahatsızlanmıştı. Tedavi edilmesi için en ufak bir çaba harcanmadı. Aksine, Bayrampaşa Cezaevi'ne konuldu. Sürekli rahatsızlıklar ve bakımsızlık sonucu 27.1.1986 günü yaşamını yitirdi.

Ölmemesi "Şans Eseri"ydi. Ve...

Adil Can olayı, ihmalin kasıtlı bir intikam biçimi halini aldığı, tanık olanları öfkeden çıldırtacak bir pervasızlıkla sergilenmiş iğrenç bir cinayet örneği olarak tarihe geçti.

Adil Can 1976'da Elazığ'da, 1977'de Tunceli'de, 1979'da Kayseri'de, 1980'de Denizli'de olmak üzere

dört kez polisin eline düştü. Her seferinde işkencecilere direnerek, işkencehanelerden gururla çıktı.

12 Eylül sonrasında ise; İstanbul'da Aralık 1983 ve Nisan 1984'de, son olarak da Eylül 1984'de tutukluyken Metris Askeri cezaevinden şubeye alındı. Soruları cevaplamayı ve ifade vermeyi reddedince geri getirildi. Korkunç işkenceye rağmen, her seferinde her şeyi reddetti. 26.4.1984'te Haydarpaşa Askeri Hastanesi'ne kaldırıldı. 1984 Nisan'ında gördüğü işkence kelimenin gerçek anlamıyla feciydi. Koma halinde hastaneye kaldırılmıştı. Dilini parçalamışlardı. Ayakları tutmuyordu. Bir böbreği çalışmıyordu... Doktorlara göre ölmemesi, "şans eseri'ydi: sağlam bir bünyeye sahip olduğu için şanslıydı. Hastaneden tekrar işkenceye alındı. Üstelik yeni işkence metodları da denendi. Örneğin daha önceleri duyulmamış olan, boynundan iple asma gibi metodlar denendi. Adil Can ölümden rastlantı eseri kurtuldu.

Yeniden Metris Cezaevi'ne getirildiğinde, vücudu ağır derecede tahrip edilmiş olmasına rağmen cezaevi yöneticileri kasıtlı ilgisizliklerini sürdürdüler.

1985 Mart ayı başında durumu ciddileşti. Şiddetli bir kanama geçirdi. Tutukluların, avukatı ve yakınlarının bütün çabalarına rağmen, tek tip elbise giymediği gerekçesiyle, hastaneye kaldırılmadı. Aksine işkence yapıldı. Zayıfladı, gittikçe eridi. Nisan başında komaya girdi. Önce konuşma, sonra hareket yeteneğini yitirdi.

7 Nisan'da arkadaşları, Adil Can'ın koma halinde olduğunu, ama kasten hastaneye kaldırılmadığını

mahkemeye bildirip, derhal müdahale edilmesini talep ettiler. Cevap, bazı sanıkların duruşmadan atılması oldu.

11 Nisan'da artık göstermelik olarak hastaneye kaldırıldı. Yapılacak birşey kalmamıştı. Ve Adil, 15 Nisan 1985'de gözlerini bir daha açmamak üzere kapadı.

Adil Can, tutukluların kişiliğini silmeyi, onları sirk hayvanlarına çevirmeyi güden tek tip elbise uygulamasına karşı diğer tutuklularla birlikte direnmişti. Bu direniş, koma halindeki bir hastayı bile bile ölüme göndermek için Metris toplama kampının Mengele'lerine bahane teşkil etti.

Tarihin yargılama salonunun tüm Mengele'lerin içine sığacağı kadar geniş olmadığını, bize yine tarihin kendisi kanıtlamaktadır.

Ilgililer Ilgilenmedi

İbrahim Eski, Haydar Sönmez, Hamdi Filizcan, Fikri Sönmez, Şazuman Kansu ve Mehmet Çövendere ilgisizlik ve ihmal sonucu yaşamını yitirenlerdendiler.

İbrahim Eski, 3.10.1980 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü'nce gözaltına alınmıştı. Gördüğü ağır işkenceler sonucu 9.11.1980 tarihinde beyin kanaması geçirdiği gerekçesiyle Ankara Numune Hastanesi'ne kaldırıldı. Hiçbir tıbbi müdahale görmeyen İbrahim Eski, 11.11.1980 tarihinde yaşama gözlerini yumdu.

Benzeri bir olay da Elazığ Askeri Hastanesi'nde yaşandı. Tunceli'nin Mazgirt ilçesinde 20.1.1982 tarihinde gözaltına alınan Haydar Sönmez, Tunceli Emniyet Müdürlüğü'nde gördüğü ağır işkenceler sonucu rahatsızlanmıştı. Bir süre sonra böbrek kanaması geçirdi. Gerekli tedavi yapılmadı. Durumunun ciddi olduğunu gören yetkililer, önce Tunceli Devlet Hastanesi'ne, daha sonra da Elazığ Askeri Hastanesi'ne kaldırdılar. Ama müdahale için artık zaman çok geçti. 6.3.1982 tarihinde ölen Haydar Sönmez için yetkililerce yapılan tek işlem, "inandırıcı" bir ölüm açıklaması uydurmak olacaktı.

Hamdi Filizcan, "o gün cezaevinin hışmına uğrayanlar arasındaydı. Önce kısa bir süre başı döndü, mide bulantısı geçirdi." Ama hastahaneye gitmek için kendini bu hale sokanlardan izin alması gerekiyordu. Baş dönmesi mide bulantısı uzun zaman sürdü.Bir zaman sonra fenalaştı. Yetkililer daha sonra Hamdi Filizcan'ı Çanakkale Devlet Hastanesi'ne kaldırdılar. Ama artık çok geçti. Yapılan otopside, ölüm nedeni; "beyin kanaması", daha önceden kafasına almış olduğu darbelerin nüksetmesi olarak geçti. Oysa Hamdi Filizcan "zehirlenme" teşhisiyle hastaneye sevk edilmişti.

3 Mayıs 1985 tarihinde Amasya Cezaevi'nde Fatsa'nın devrimci belediye başkanı Fikri Sönmez yaşamını yitirdi. Dört yıldır göğüs gerdiği işkencelerin ardından geçirdiği kalp krizi sonucu, Amasya Cezaevi'nde arkadaşlarının kollarında can verdi.

Şazuman Kansu, kalbindeki sıkışmadan, böbrek ağrısından sürekli yakınıyordu. Ama bir türlü kendini tedavi ettiremedi. Çünkü cezaevi yönetimi "sol

örgüt üyesi" sayılan bütün mahkumların infazını yakmıştı. İnfaz yakmanın bir kurbanı da Şazuman Kansu olmuştu. 1983 tarihinde tahliye edilmesi gerektiği halde Şazuman'ın bu hakkı gaspedilmiş ve içerde tutulmaya devam edilmişti. 1985 yazının sonlarına doğru iyice rahatsızlandı. İstanbul Tıp Fakültesi Hastanesi'ne getirildi, ama Sıkıyönetim Komutanlığı'nın koyduğu yasak nedeniyle hastane onu kabul etmedi. Şazuman, Bayrampaşa Cezaevi Hastanesi'ne kaldırıldı ve orada öldü. İnfazı yakılmış ve fazladan iki yıl yatmış olmasına karşın tahliyesine iki ay kadar bir zaman kalmıştı.

Cezaevlerinde tıbbi ihmal sonucu yaşamını yitirenler sadece siyasi tutuklu ve mahkumlar değildi. Adli mahkum ve tutuklular arasında da ölümü bekleyen onlarca kişi, dahası ölenler vardı. Yakın zamanda 1990 Ocak ayında yaşamını yitiren Mehmet Çövendere bunlardan biridir.

Mehmet Çövendere'nin ölümünü tutuklular şu şekilde anlattılar:

"Tutuklu sanık C-8 koğuşunda saat 00.20'de fenalık geçirerek bayıldı. Bunu kalp krizi diye yorumlayan öteki tutuklular, görevli gardiyanları çağırarak 37 yaşındaki kunduracıyı cezaevi revirine saat 00.30'da ilettiler.

01.30 sıralarında hala konuşabiliyordu.

Bayrampaşa Cezaevi'ne yaya olarak iki dakika uzaklıkta bulunan Bayrampaşa Devlet Hastanesi'ne ancak 02.45'te getirilen kunduracının nabız ve tansiyonu ölçüldü. Sonuç "sıfır" olarak belirlendi; ancak "hala yaşam emareleri olduğu" varsayılarak Haseki Hastanesi'ne sevk edildi.

Mehmet Çövendere, Bayrampaşa Hastanesi'nden yola çıkarıldıktan kısa bir süre sonra, 02.55 sıralarında yaşamını yitirdi. Koğuşuna 03.30-04.00 arası, 'Başınız sağolsun!' haberi iletildi."

Ölümü Beklemek

Lösemiye yakalanan Eşref Durmuş, Diyarbakır Cezaevinde yatıyordu. Sağlık durumu günbegün kötüleşen Durmuş'un hastaneye sevki bile uzun zaman aldı. Yaşamından umudun kesilmesi üzerine Ankara'ya gönderildi. Ankara'da kelimenin tam anlamıyla ölümü bekliyordu. Ve beklenen ölüm kısa zaman sonra Eşref Durmuş'u yakaladı.

Ölümü günlerce bekleyen bir başka tutuklu ise Ahmet Çetin'di. Ahmet Çetin, 1975 yılında mahkum olmuştu. Başta Sinop Cezaevi olmak üzere bir çok cezaevinde kaldı. Şubat 1984'de ağır işkence gördüğünü mahpus arkadaşları anlatıyor. Sonraki yıllarda ise eski sağlığına kavuşamadı. Ahmet Çetin, birçok kez çeşitli hastanelere yatırıldı. 14 Haziran 1986'da bir kez daha acil durumundan ötürü hastaneye götürüldü. Tek şikayeti böbrekleriydi. 22 Eylül 1986'da Burdur Cezaevi'ne konuldu. Bu cezaevinin de tıbbi bakımdan yetersiz olduğu savıyla bu kez Ankara Kapalı Cezaevi'ne gönderildi. Özel tedaviye ihtiyacı olmasına karşın, dializ makinası bulunmayan Numune Hastanesi'nde bir yatak bulunabildi. 13 Mart 1987'de Hacettepe Hastanesi'ne götürülerek, dializ makinasına bağlandı. Yapılacak pek bir şey de kalmamıştı.

Ankara Savcısı, 24 Nisan 1987'de, Ahmet Çetin'in ölümünden kimsenin sorumlu olmadığını, soruşturmaya gerek görülmediğini açıkladı. Ölüm nedeni böbrek yetmezliği olarak saptandı. Oysaki, annesi ve kardeşi Mart başlarında Ankara'ya gelerek böbreklerini vermeye hazır olduklarını bildirdiklerinde gerekli işlemler yapılmış olsaydı, belki Ahmet Çetin de şimdi yaşıyor olacaktı.

TAHLİYE İLE GELEN ÖLÜMLER

"Doğal Ölümler" bahsindeki en dramatik boyutlardan biri, mahkemelerin haklarında tahliye kararı verdiği gün yaşamlarını yitiren tutukluların durumudur.

22.00'den 03.00'e Kadar... "Doktor İsteriz!"

Tutuklu İsmet Taş'ın tahliye kararı o gün okunmuştu. Akşam, kaldığı koğuşta arkadaşları ile birlikte özgürlük sevincini kutlarken kalp krizi geçiren, bakım imkanı bulamadığı için hayata gözlerini yuman Taş'ın durumu henüz aydınlatılmış değil. Yetkililer, "Durum açık" diyor. Ama koğuşta bulunan arkadaşları aynı görüşü paylaşmıyorlar. Bir görgü tanığı şunları söylüyor:

"5.12.1981 günüydü. İsmet arkadaş tahliye olmuştu. Hep birlikte gülüp eğleniyorduk. Birden İsmet'in kalbi sıkıştı. Saat 22.00'den 03.00'e kadar, "Doktor isteriz!" diye bağırmamıza rağmen, cezaevi

yetkilileri sanki bizi duymazmış gibi davrandılar. 03.30'da gelen doktor olayın ciddiyetini anlayınca, İsmet Taş'ı hastaneye kaldırmak gerektiğini bildirdi. Ancak bu andan sonra bile hızlı hareket edilmedi; İsmet Taş'ın hastaneye yollanma işlemleri iki saat sürdü."

Saat 05.30 sularında Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne ulaştırılan İsmet Taş için yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Tahliye sevinci ölüm acısıyla noktalandı. Elbette İsmet'in duymadığı bir acıydı bu artık. Geride kalan arkadaşlarının ve yakınlarının acısı ise hala sıcaklığını koruyor. Onun ölümünden sorumlu olanların herhangi bir biçimde yargılanmamış olmaları bir yana, vicdan acısı veya utanç duydukları bile şüphelidir.

"Biz Onları Tahliye Ettik!"

24 Aralık 1981'de Alemdağ Askeri Cezaevi'nde askerlerin gerçekleştirdiği ve bombaların kullandığı operasyonda iki tutuklu, Hakan Mermeroluk ve Şeref Yazar katledildiler.

Yaşadığı uzun hapislik yılları boyunca ölümü hep ensesinde hissettiğini ve zaman zaman, "Artık yaşamam mucize" diye düşündüğünü belirten eski mahkûm Kadir Gül, Alemdağ Askeri Cezaevi'nde yaşanan bu vahşeti şöyle anlatmaktadır:

"24 Aralık 1981'de Alemdağ Askeri Cezaevi'nde bazı tutukluların tekrar Emniyet'e sorguya götürül-

mek istenmesine karşı direniş başlamıştı. Direniş koğuş düzeyinden çıkıp tüm cezaevine yayıldı. Bunun üzerine, binbaşı Hüseyin Babacan operasyonu başlattı. 'Allah Allah' nidalarıyla saldırıya geçen askerler yaygın bir kaba dayaktan sonra geri çekildiler. Daha sonra geri geldiler. 1. ve 2. koğuşlara boğucu gaz bombası attılar. Bir zaman sonra koğuş kapılarını açtılar. İşte ne olduysa o zaman oldu. Ne nefes alabiliyorduk, ne de gözlerimizi açabiliyorduk. Gözlerimi kazara açıp nefes aldığımda korkunç bir yanma hissediyordum. Birçok arkadaşımın bayılıp düştüğünü gördüm. Askerler bizi coplarken hiç acı duymuyorduk; sadece nefes almak, alev alev yanan gözlerimi açmak istiyordum. Koridora çıktığımızda nispeten nefes alabiliyorduk. Burada da tekrar vurmaya başlıyorlardı. Bir çoğumuzu hastaneye kaldırdılar. Hastane kabul etmeyince geri getirildik. Fenalaşınca hastaneye götürülüyorduk; ama ne Çamlıca, ne de Haydarpaşa Hastanesi bizi kabul etmedi. Bu esnada Hakan Mermeroluk arabanın içinde öldü. Bir başka arkadaş da (Şeref Yazar) hastanede öldü."

Hakan Mermeroluk ve Şeref Yazar'la ilgili olarak kendilerine başvurulan Sıkıyönetim Adli Müşavirliği'nin yanıtı oldukça ilginçti: "Biz onları tahliye ettik!"

Bu iki insan gözaltına alındıkları günden "tahliyelerine", yani ölümlerine kadar, dönemin bütün zorluklarına göğüs gerdiler. Gerekli önlemler alınmış olsa, en kısa zamanda hastaneye yetiştirilmeye çalı-

şılmış olsalar şu an belki de hayatta olacaklardı. Bütün bunları gözardı ederek, "Biz onları tahliye ettik" demekle "İsabetli bir ölüm oldu; sevindim" demek arasında ne fark var?!

"Mustafa Tepeli Ne Yazık ki Öldü"

Gözaltında kaybedilen ağabeyi Maksut Tepeli'yi anlatırken kendisinden söz ettiğimiz Mustafa Tepeli'nin ölümü, tahliye haberi ile çakışan tutuklu ölümleri konusunda öne çıkan örnekler arasında yer alıyor.

Mustafa Tepeli, Devrimci Halkın Birliği isimli örgüt mensubu olduğu iddiasıyla yargılanmıştı. Sonrası malum... Cezaevi yaşamı...İşkence ve ölüm..

Sürekli karaciğer rahatsızlığı olan Mustafa Tepeli'nin sağlığı, Emniyet sorgusu ve sonrasında gördüğü ağır işkencelerin etkisiyle iyice bozulmuş durumdaydı. Mustafa Tepeli, gerekli tedavinin yapılmaması sonucu, tahliye olduğu gün yaşamını yitirmişti. 5.4.1983 günü cezaevinden Mustafa'nın cesedi tahliye oldu.

Cezaevi müdürü, mahkemenin verdiği tahliye kararını müvekkiline bildirmek için cezaevine gelen avukat M. Rahmi Kadıoğlu'na, "Mustafa Tepeli ne yazık ki öldü!" diyecekti.

TAHLİYE EDİLENLER DE ÖLDÜ

"Doğal Ölümler"de, kurbanların gerçek sayısını belirlemenin mümkün olmadığı bir başka alan, uzun tutukluluk yıllarındaki kötü muamele ve mahrumiyet koşullarının sonradan etkisini gösteren tahribatlarına bağlı olarak, tahliye sonrası ve tahliyeyi izleyen yıllarda meydana gelen ölümlerdir.

"Yatakta Ölmeye Razı Değilim"

Gözaltına alınan insanların bir çoğu gözaltı merkezlerinde can verirlerken, bir kısmı cezaevine konulduktan sonra yaşamını yitirdi. Bütün bunların yanısıra evinde can verenler de vardı. İşkencenin sonraki sürece yayılan etkileri sonucunda birçok insan dışarıya çıktıktan sonra öldüler.

Gözaltına alınan insanlar günlerce süren işkenceli sorgulamadan sonra cezaevlerine konuldular. Girdiği cezaevinde 9 ay kaldıktan sonra tahliye olan, tahliye olduktan sonra yeniden işkence tezgahla-

rından geçirilen devrimci muhtar Mehmet Kınık, gördüğü yoğun işkenceler sonucunda "dışarda" ölenlerden biriydi.

Olayın tanığı olan Yusuf Şekersöz, Mehmet Kınık'ı anlatıyor:

12 Eylül'le birlikte Sıkıyönetim ve ilçe jandarma komutanlığının dikkatleri köyün üzerinde toplandı. Bir yandan hergün köyümüz basılıp aranıyordu; diğer yandan, devrimci görüşlere sahip muhtarımız Mehmet Kınık sık sık, ortalama haftada bir gün ilçe jandarma karakolu ve Sıkıyönetim'e götürülüyordu. Devrimcilerle olan ilişkisini kabul etmesi ve devrimcilerin adlarını vermesi için kendisine işkence yapılıyordu. Köydeki ihbarcılar muhtar Mehmet Kınık'ın devrimcilerle ilişkisini sürekli ihbar ediyorlardı. Bu, Mehmet Kınık'a daha ağır işkenceler yapılmasına yolaçtı.

Muhtar Mehmet Kınık, kendisine yapılan ağır işkenceler karşısında, "Ben köylülerin temsilcisiyim" diyordu. Yalvarmadı; kimsenin adını vermedi; hakkındaki ihbarların hiçbirini kabul etmedi.

1981'in kış aylarında, Sıkıyönetimce aranan köylümüz Derviş Kalkandelen adlı devrimci, akrabaları içindeki gericiler tarafından yakalandı. Ve karakola götürülmesi için muhtar ve Köy İhtiyar Heyeti'ne teslim edildi. Arkadaşları baskın düzenleyerek Derviş Kalkandelen'i kaçırdılar. Gericiler olayı Sıkıyönetim'e ve ilçe jandarma karakoluna ihbar edince, muhtar Mehmet Kınık bir çok ilerici köylüyle birlikte yeniden işkenceye alındı.

Bu kez Mehmet Kınık'a yapılan işkenceler çok ağır oldu. Falakadan elektriğe ve kum torbalarıyla dövmeye kadar çok sayıda işkence çeşidini uyguladılar.

Muhtar ağır işkencelere dayandı, onurunu korudu; iddiaların hiçbirini kabul etmedi. Ardından cezaevine atıldı ve 9 ay sonra tahliye oldu.

Kınık cezaevinden çıktıktan sonra da düşüncelerine ve inançlarına bağlı kaldı. Sıkıyönetim ve işkenceciler onu yine rahat bırakmadılar; sık sık karakola götürerek işkenceler yaptılar.

Muhtar çok güzel saz çalar ve güzel sesiyle türküler söylerdi. 12 Eylül öncesi devrimci içerikli ve halk türkülerini okuduğu bir kaset doldurmuştu. Sıkıyönetim ve jandarma bölüğü görevlileri, bir ihbardan elde ettikleri bu kaseti bahane ederek muhtarı yeniden işkenceye aldılar. Kasetin ona ait olduğunu, işkence zoruyla kabul ettirmek ve Kınık'ı cezaevine göndermek istiyorlardı. O direndi ve kabul etmedi. 20 gün işkence ettikten sonra serbest bıraktılar. Bir deri bir kemik kalmıştı. Sağlam bir bünyeye sahip olan muhtar, son işkence seansından çıktığında iyice çökmüş ve hastalanmıştı. İşkenceden çıkar çıkmaz yatağa düştü, bir daha da kalkamadı. Yapılan ağır işkenceler sonucu ciğerleri ezilmişti. Kısa bir süre sonra da öldü.

Muhtar Mehmet Kınık'ın ölümünden sorumlu olanlar, Kahramanmaraş'ta binlerce Elbistanlı, Pazarcıklı ile Türkoğlu ve diğer bölgelerde oturan ilerici köylü ve gence işkence yapan ve yaptıran, bir çoğunun ölümüne yolaçan, Ali Ekber Yürek ve

Mehmet Kocamaz'ı da öldüren sıkıyönetim sorumlusu general Yusuf Haznedaroğlu ve diğer işkencecilerdir."

Yusuf Haznedaroğlu'nun Şırnak despotu Mete Sayar gibi "keşke bütün generallerimiz onun gibi olsa" denilerek açıktan övülmediğini biliyoruz. Gizlice takdir edilmiş olması pek muhtemel. Olur ya, ilerde bir gün "şeffaf devletimiz", "demokratik ilkeler" çerçevesinde bu konuya da bir açıklık getirir.

"Psikosomatik veya Psikolojiktir!"

Hüseyin Aydın, 1984 sonlarında Sağmalcılar Askeri Cezaevi'nden tahliye olmuştu.

Hüseyin Aydın, cezaevi yaşamında sık sık böbreğini ve başka organlarını da etkileyen bir mide ağrısından şikayet ediyordu. Cezaevi baytarları midesi ve böbreği için sadece iki ilaç vermekle yetinirken bir süre sonra muayene olduğu doktor kendisine, "Senin hastalığın psikosomatik" dedi.

İlaçların hiçbir etkisinin görülmediğinin doktorlar tarafından da onaylanması sonucu, hastaneye gönderildi. 1984 yılı başlarında yapılan muayenede rahatsızlığın mide kanseri olduğuna dair teşhis konulmasından sonra Ankara Gülhane Askeri Hastanesi'ne kaldırıldı. Ama geç alınan karar müdahale imkanını ortadan kaldırmıştı.

Hüseyin bu durumda tahliye(!) edildi. Temmuz 1985'de, yani tahliye edilmesinden birkaç ay sonra yaşama gözlerini yumdu.

Bu konuda başka iki örnek ise, tahliye sonrası Hüseyin Aydın gibi "özgür" kalıp, özgürlüğün bedelini ölümleriyle ödeyen Muammer Özdemir ve İnkılap Dal'dır.

Muammer Özdemir, Çanakkale Cezaevi'nde tutukluyken, tedavisi cezaevi şartlarında mümkün olmayan bir hastalığa yakalandı. Tedavinin dışarda yapılması halinde siroz hastalığı ilerlemeyebilir, Muammer Özdemir tekrar yaşama şansına sahip olabilirdi. Uzun beklemeler, geciktirmeler sonunda cezası ertelenerek 1984 Haziran'ında tahliye edilmişti. Ne yazık ki geç gelen tahliye sevinci ölümü de beraberinde getirdi. Özdemir sadece 25 gün "özgür" kalabildi. "Ölüm infazı" bir kez daha tıbbi bir kılıkta kendini gerçekleştirmişti.

Daha uzun dönem "özgür" kalan, ama yine de kurtarılamayan tutuklulara bir örnek de İnkılap Dal'dır. Dal, 22 Ağustos Salı akşamı saat 19.00'da Paris'te tedavi gördüğü hastanede öldü. İnkılap Dal, hastalığının ilk belirtilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte sık sık doktorlara baş vurdu. Baytarvari bir yöntemle, ya tansiyon ölçümü yapılarak ya da "Hiçbir şeyin yok, olay psikolojiktir" denilerek her defasında doktorlar tarafından koğuşa geri gönderilmişti.

Cezaevlerinde bu şekilde beliren ölümcül hastalıklardan sonra tahliye edilip yaşamını yitiren onlarca insan arasında öne çıkan bu üç örnek, 12 Eylül ve devamcısı iktidarların özgürlük tutsaklarına yaklaşımının bir aynasıdır.

İhmal mi kasıt mı? Eğer ihmal denilen şey ölümle sonuçlanıyor ve bu, sıklıkla tekrarlanıyorsa, ortada bir kasıt var demektir. Kasıt ve cinayet!...

Burada verdiğimiz sınırlı sayıdaki örneğin dışında, çok sayıda eski tutuklu ve mahkûmun, "yeni hayatlarında", cezaevi koşullarından kaynaklanan ölümcül hastalıklara yakalandıkları ve yaşama veda ettikleri biliniyor. Ne yazık ki bu konuyu açığa çıkarmayı ve kurbanların sayısını belirlemeyi hedefleyen bir araştırma henüz yapılmış değildir.

Bunca ölümün yanısıra, hastalıkları sürerken tahliye edilenler arasında yaşama tekrar dönenler de vardı. Mazlum Eren ve Hamdullah Erbil içerden çıktıktan sonra tedavi edilip yaşama dönen istisnai örneklerdir.

Mazlum Eren, 1981 yılında Diyarbakır'da tutuklandı. 1983'e kadar cezaevinde yatan Eren tahliye olduktan sonra ortaya çıkan ağır bir hastalık sonucunda İstanbul Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne yattı. Eren hastanede yatarken 1988 Şubat'ında yeniden tutuklandı. 23.2.1989 tarihli "Sıhhi Kurul Raporu"nda, "aplestik anemi düzelmekte olan hepatit ve sekonder hemokrematozis" teşhisi konulmuştu. 1989 Mart'ında cezasının ertelenmesi başvurusunda bulundu. Verilen raporda, cezaevinde tedavinin mümkün olmadığı belirtiliyordu. Bunun üzerine 4.5 aylık cezası 6 ay süreyle ertelendi. Şimdi Mazlum Eren, sağlığına kavuşmuş bir şekilde yaşamını sürdürüyor. Tekrar tutuklanır mı, sonrası ne olur? Bunu kimse bilmiyor.

Tahliye olmazsa ölecek bir başka hükümlü Hamdullah Erbil'di. Erbil 1977'den beri cezaevinde yatıyordu. Cezasının bitimine 4 yıl vardı (1989). Yakalandığı kan kanserinin tedavisi cezaevi koşullarında mümkün değildi. Erbil, kalan cezasının ertelenmesini istiyordu. Sonuçta cezası ertelendi. Şimdi Erbil, sağlıklı bir yaşam sürüyor.[1] Demek ki istenildiği zaman yapılabiliyordu.

Hamdullah Erbil, *Toplum ve Hekim* dergisinde kendisinden hareketle yazılan bir yazıda, hayata dönüş "serüveni"ni ve cezaevlerinde doktorların konumları hakkındaki bazı çarpıcı gerçekleri şöyle anlatıyordu:

"...Kemik iliği mutasyonuna uğradığımı söylediler. Bunun için, dışarıdan bir etki gerekliymiş. Radyasyon gibi. Ama 12 yıldır, cezaevinde radyasyonla karşılaşmadım. Bir diğer etken, baskı ve stres olabilirmiş, 12 yılın 6 yılını hücrede geçirdim. Hücre demek, işkence demek, dayak demek, açlık demektir. Ailemde de benzer bir hastalık yoktu. 1977'de kum torbası ile dövüldüm, arkasından defalarca mide kanaması geçirdim. Mamak'ta, Bursa'da, Antep'te... Sanıyorum, bunların etkisi oldu hastalığımın oluşmasında.

...Bana dediler ki, bu hastalığın tedavisi yoktur. Sana bir ilaç vereceğiz, bu ilacı kullan. Bir kutu Myleran verdiler, tarifini bile yapmadılar... İlacı 6'şar tane kullanıyordum günde. Derken ilaç 5 günde bitti. 18 gün hiçbir şey yapılmadan kaldım.

1. Hamdullah Erbil, bu kitabın yeni basımının hazırlandığı günlerde, yaşama veda etmiştir.

...Ölüme hazırlanmıştım. Yani, 1.5 yıl içinde öleceğim diye düşünüyordum. Ve ölümden korkmadım... Zaten ölümü tanıyordum. Mamak'ta 12 Eylül döneminde idam edilen arkadaşları ben uğurlamıştım. Onlarla en son ben vedalaşmıştım...Bu 1.5 sene içerisinde ne yapabilirim diye düşündüm. Çalışmalarım vardı, onları hazırlamaya uğraşıyordum. Ama, artık o Adana'da gördüğüm doktorların tavrından sonra, umutsuzluğa kapılmıştım. Hastalığım tedavi edilmez, nasıl olsa öleceğim diyordum. Bu yüzden resmi hiçbir makama başvurmayı düşünmedim.

Güzel olan şey insanları mutlu eder. Sevgi, insanları sevindirir. Ama, bu güzelliklerinden, sevgiden rahatsız oldum. Sırf ben değil, cezaevini gören herkes böyle. Biz cezaevinde o kadar çok işkence gördük ki, kötülüğe o kadar çok alıştık ki, bırakınız bu çok büyük çabaları, çok büyük sevgileri, örneğin Mamak'ta 20 yerine 5 cop yediğimizde şaşırıyorduk. Sevinmiyorduk. Acaba niye vurmadı diye düşünüyorduk. Vurması gerekirmiş gibi kendimizi inandırmıştık. Şimdi ben bu kadar ilgiyi, sevgiyi gördüğüm zaman, çok garip duygulara kapıldım. Oysa, insan olan herkesin yapması gereken doğal şeyler bunlar. Ama, bana garip geldi. Bana gösterilen sıcak ilgiler, şaşırttı beni. Yani, iyilik şaşırtmamalı ama, cezaevi.

...Biz, doktorları insan sağlığını koruyucu, insanı hayata döndürücü kişiler olarak biliriz. İnsanı yaşama döndüren bilim adamları olarak düşünürdük. Emniyet'teki işkenceleri gördükten sonra, cezaevine düştükten sonra, kafamızdaki doktor imajı silindi.

Doktor dendiği zaman, o da baskı güçlerinin bir memuru. İşkenceler sırasında, işkencenin gerektirdiği, oradaki insanın aleyhine olan işleri yapan kişiler, imajı doğdu...Yapması gerekeni yapan doktorlar gördüğümüzde de şaşırıyorduk. Ve aramızda dalga dalga yayılıyordu, bu doktor iyiymiş, aman ona çıkalım diyorduk. Yani, bizi kurtaracak ya da derdimize deva olacak kişi olarak görüyorduk... Çoğunun ismini bilmiyorum. Çünkü, cezaevinde personelin çoğu gibi doktorlar da isimlerini vermezler. Kendilerini tanıtmazlar. İmzalarını atarken, bazıları sadece isimlerinin baş harfini koyuyorlar, bazıları da sadece imza atıyorlar.

Bu arada, işkenceci doktorlarla da karşılaştım. Mamak'ta işkenceler sırasında, bizi işkenceye hazırlayıcı tedbirler alan doktorlar da vardı. Örneğin, çok dövüldükten sonra insan bayılır. İkinci bir dövülme olayına hazır değildir. Dövüldüğü zaman, o kişi kaybedilebiliyor. Bu doktorlar, o kişiye güçlendirici ilaçlar veriyorlardı, tedavi uyguluyorlardı. Yeni bir işkenceye hazırlıyorlar-dı. Emniyet'te de, işkence hep bir doktorun göze-timinde yapılıyordu. İşkence sırasında bayıldığım oluyordu. O sırada, 'Doktor bey, yetiş!' diyorlardı. Adamın yanımızda olduğu belliydi. Çünkü, hemen koşuyordu. Ve gerekli müdahaleyi yapıyorlardı. Kalp hastası arkadaşlar vardı. Onlara ilaç veriyordu. Kendi eliyle ilaç veriyor, işkenceye tekrar teslim ediyordu. Bu arada, telkinlerde de bulunuyordu: 'Niye konuşmuyorsun, niye söylenen şeyi kabul etmiyorsun, kabul et de bu işkenceden kurtul', vb.

Cezaevlerinde, ben doktorları, hastaları uzaktan muayene eden, sadece hastanın anlattıkları ile reçete yazan insanlar olarak gördüm. En azından stetoskopu çıkarıp da bir kontrol eden, akciğerlerini dinleyen yoktu, neredeyse. Örneğin, Bursa Devlet Hastanesi'nde muayene olurken, bana dokunmaktan çekiniyordu doktor. Oysa, ne bulaşıcı bir hastalıktan gitmiştim, ne de kirli birisiydim. Yıkanarak gittim, oldukça da şıktım. Ama, mahkum olduğum için, o elimdeki kelepçeler yüzünden, doktor bana elini vurmaktan çekiniyordu. Hemşireler, nabzımı tutarken, tek parmakları ile şöyle uzaktan dokunuyorlardı. Yani, bileğimi tutmuyorlardı...

...Doktorlar birçok bakımdan kısıtlanmışlar. Tek başına mücadele etmeleri zor, bir yolunu bulup sürerler. Veya başka türlü tehdit ederler. Cezaevindeki doktorların kendilerini güvencede hissetmeleri şart. Herhangi bir zorluğa, kötülüğe karşı çıktıklarında korunacaklarını bilmek zorundalar. Eğer, bunu bilirlerse, eminim ki karşı çıkacak, mücadele edecek hekimler olur.

Tüm insanların önündeki ikilem, ülkemizde hekimlerin de önünde. Kendi yaşama ve çalışma koşulları içinde ne yaptıklarını kendi kendilerine sormakla işe başlamalıdırlar. Bugün hekimlere yönelik baskılar, dün Emniyet'te, cezaevlerinde insanlara yönelirken biz ne yaptık sorusunu soralım..."

Erbil'in anlattığı bu çarpıcı gerçekler, cezaevindeki hasta tutukluların durumunu açıkça ortaya koyu-

yor. Buralarda bu insanlara, "her türlü kötü muamelenin mübah" olduğu kişiler olarak bakılmakta, adeta "ölmeleri revadır" mantığıyla yaklaşılmaktadır.

Oysa; genelde tüm hastaların, özeldeyse ölümcül bir hastanın, yasal bir takım hakları vardır. Ama bu hakları kullanabilmek için ille de bir kampanya mı örgütlemek gerekiyordu? İnsanların ölmemesi için yetkililer hiç mi önlem almayacaklardı? Şimdi bile ölümü bekleyen onlarca tutuklu ve hükümlünün tedavisi için ne bekleniyor? Yetkililer için bu sorunun açık yanıtı 1980 yılı başlarında verilmişti: "Ölümler doğal olup, kimse bundan sorumlu değildir."

Öyle mi? Gerçek bu mu? Değilse, o zaman ne bekleniyor? Cenazelerine sahip çıkmak iş değil; insanlarımıza yaşarken, henüz onları yaşatmak için olanak varken sahip çıkalım.

Altıncı Bölüm

DEVAM EDİYOR

Özellikle son dört yıldır, hukuk ve insan hakları açısından yaşama hakkı odağında birey-devlet çelişmesinin en yoğunlaştığı alan: "gözaltında kaybolmalar", "yargısız infaz" tabir edilen "bul-öldür-yoket" uygulamaları, "işkencede ölümler", özünde faili meçhul olmayan cinayetler oldu. 1980'li yılların idam cezası ve işkence uygulamaları ve tartışmalarının yerini bu kurumlar aldı.

Konuya felsefi, hukuki ve insan hakları boyutlarında kısaca bakmaya çalışalım.

"Eli Kanlı Devlet" başlığını kullanırken hemen belirtmek gerekir ki tarih hiç eli kansız devlet tanı-madı. "Silahlı çete" suçları düzenleyen devlet, çoğu kez kendisi en büyük silahlı çete oldu. En organize, planlı, taammüden, giz perdesiyle örtülü karanlık katliamları her zaman devlet denen organizasyonlar işledi. En ağır suç ve cezaları düzenleyen devlet, aslında en çok ve ağır suçları üreten bir makina gibi çalıştı. Güzelliklerin ve özgürlüklerin tüketicisi bu resmi cinayet makinasından kurtulmak için bazı

ideolojiler, devletin ve sınırların olmadığı uyum dünyasını ufuklarına yazdılar.

Tüm devletlerin tarihi özellikle de siyasi nedenli yoketmelerle maluldur. 'Yargısız infazlar'ın ciddi geleneğini toplumumuz açısından Osmanlı'da aramak yanlış olmayacaktır. Yargısız, savunmasız, siyasi nedenli katliamlar, bırakın yönetilenleri, yönetenler ailesinin dahi ciddi kabusuydu. Bazı tarihçi yazarlar, bu uygulamalarla "Haydut Devlet-Korsan Devlet" geleneği arasında ciddi nedensellik bağları saptamışlardı.

Magna Carta'dan sonra, hele hele aydınlanma felsefesinin burjuva hukuk düzlemine kısmen yansımasından sonra, savunma hakkı, adil yargılama hakkı, resmi hukuk belgelerine girmeye başladı. 18. ve 19. yüzyıllardan itibaren ise kuvvetler ayrılığı ilkesi mutlakiyetçi devlet terörünü dizginlemeye çalıştı. Ama ne var ki gelişmiş burjuva devletleri dahi gerek gördüklerinde planlı cinayetleri işlemekten çekinmediler. Ancak hemen belirtebiliriz ki, bu tür katliamların en çok yaşandığı ülkeler her zaman Türkiye gibi burjuva devrimini doya doya tamamlayamamış toplumlar oldu.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tipik örnek Mustafa Suphi olayı olduğu gibi, komünist, Kürt ve İslam muhaliflere karşı tasfiyenin tek yolu olarak bu yöntemler kurumlaştırıldı. Devlet kendi meşruluğu ve hukukunu da çiğneyerek çifte standartlı, ikili bir hukuk uygulamasını gelenekselleştirdi. Yani, radikal muhaliflere hukuk güvencesi tanımayan, her türlü yöntemi mübah gören, bırakalım burjuva hukukunu, feodal hukuktan dahi daha geri, kısasa kısas

yöntemlerine yer veren, özel savaş mantığını barındıran, canavarca güdüleriyle beslenen bir devlet terörü kurumlaşmış oldu. Bu tür hukukta egemen olan mantık, "insan hakları ve demokratik hukuk ilkeleri bazı insanlar için vardır, bazı insanlar içinse kesinlikle sözkonusu olmamalıdır" mantığıdır. Yasama, yürütme ve yargı işlevi vurucu timlerde, ölüm timlerinde toplanmıştır.

Bu timler artık imha için her aracı mübah saymakta, savaş hukukunun inceliklerini dahi gereksiz görmektedir. Savunma hakkı, adil yargılanma hakkı, yaşama hakkı, cezanın şahsiliği ilkeleri artık rafa konmuştur. Yani yasalar ve mahkemeler, kamuoyu, artık devreden çıkartılmıştır. Ortada her türlü yetki ve imtiyaza sahip adeta özerk resmi cinayet ör-gütleri vardır. Böylelikle fiilen, yerleşik infaz kurumlarının yanına yeni tür infaz kurumları eklenmiş olmaktadır. Bu tür kurumların egemen olduğu bir toplum yapılanmasında artık bir hukuk devletinden bahsetmek mümkün değildir.

Gelişen insan hakları hukuku, Türkiye ve benzeri ülkelerdeki bu devlet terörü biçimini, gerekçesi ne olursa olsun insan hakları açısından çok vahim bir gelişme olarak görüp, yargısız infazlara dair 1989 yılında Birleşmiş Milletler'de kabul edilen prensipleri devletlere dayattı. Ne var ki Türkiye henüz bu prensipleri tanımadığı gibi, tanımak bir yana çiğnemeye devam etmektedir.

Son dönemde devlet bu yeni infaz kurumunu toplumun nezdinde meşru kılabilmek ve lehinde kitle psikolojisi oluşturabilmek için, 055 türünden,

işler gibi gösterilen ihbar kurumlarını da devreye sokmuştur. Devlet yeni vahşi infaz kurumunun sorumluluğunu kamuoyuna da dağıtmak istemektedir.

Gelinen noktada, yürütme bu yeni infaz kurumuna elinden gelen desteği vermektedir. Siyasi partiler ağırlıklı olarak durumdan memnun ve seyircidirler. Demokratik kitle örgütleri elleri kolları bağlı, suskun durumdadırlar. Barolar gibi temel hukuk kurumları da devletin terör kurumlarına eleştiri getirmemeye adeta yeminlidirler. Korkunç gidişat, yaşama hakkı, adil yargılanma hakkı, savunma hakkı konularında genel bir eşitlik anlayışının olamayacağını her türlü yöntemi kullanarak insanlara ve kitlelere kabul ettirme yönündedir.

Bu uygulama ve kurumlara karşı insan hakları savunucuları olarak kararlı mücadeleyi devam ettirirken, teminat kurumlarını da yaratmak gerekir. Devletin bu tür suçlarına karşı sınırsız bir ulusal egemenlik ilkesine sığınılabilir mi? Biz hayır diyoruz. Yaşama hakkı, adil yargılanma hakkı, savunma hakkı konularında devletin insanlara ve sosyal katmanlara karşı işlediği suçlara o devletin yargı organları bakmamalıdır. Yani bu noktada ulusal yargı erki sınırlanmalı, insan hakları hukukunu temel alan, yaptırım gücü olabilecek, uluslararası yargı kurumları oluşturulabilmelidir. Sorun sadece bazı yasaların kaldırılmasıyla veya demokratikleştirilmesiyle çözülebilecek kadar basit ve kolay da değildir. "Yargısız infazlar"la ilgili göstermelik olarak açılan davalarda

bağımsız yargının, adil bir sentezin yaratılmasının koşulları nesnel olarak bulunmamaktadır. Bu tür davaların hazırlık aşamasından son soruşturmanın neticelenmesine kadar devam eden tüm safhaları, demokratik hukuk normlarına uygunluktan yoksundur. Bu problem tüm toplumlar için geçerlidir. Evrensel bir sorundur. " Eli tetikte devlet, muhaliflerine karşı açık gizli her türlü savaş yöntemlerini hiçbir kural ve kayıt gözetmeden uygulayan devlet" problemi, başta burjuva demokratik devrimini doya doya tamamlamamış tüm toplumlar olmak üzere devletli organizasyonlar için geçerlidir.

İnsanlığın özgürlük yolu, polis devleti uygulamalarına rağmen ergeç barikatları aşarak akacaktır.

Av. Ercan Kanar

İnsan Hakları Derneği Genel Başkan Yardımcısı
İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Başkanı

Musa Anter

1920 yılında Mardin ilinin Nusaybin kazasının Sitilile (Akarsu) nahiyesine bağlı Ziwinge köyünde doğdu. Lise öğrenimini Adana'da tamamlayan Anter, 1941 yılında Edebiyat Fakültesi'nin felsefe bölümüne kayıt yaptırdı. 1959 yılı 27 Aralık'ında "Kırkdokuzlar Davası"ndan dolayı tutuklandı. 1961 yılında tahliye oldu. Tutuklamalar, yargılanmalar, tahliyeler birbirini izledi. Halkın Emek Partisi kuruculuğu ve DEP üyeliği yanısıra, *2000'e Doğru, Medya Güneşi, Deng, Yeni Ülke, Welat, Özgür Gündem, Rewşen* ve *Tewlo* gibi gazete ve dergilerde makaleler yazan Anter, Diyarbakır Belediyesi Kültür Haftası dolayısıyla söyleşilerde bulunmak üzere gittiği Diyarbakır'da 20 Eylül 1992 günü katledildi.

Ben doğduğum günkü kadarım
Sense bir ölüm sonrası güzelliğinde
Basaraktan geçeceğiz yeniden
Yeniden yeniden yeniden
Daha öfkeli
Yenikken bıraktığımız ayak izlerimize.

Edip Cansever

INSTITUT KURDE de PARIS
BIBLIOTHEQUE

Yazar, gazeteci, kürdolog, tarihçi, dilbilimci Musa Anter, Diyarbakır'da, Diyarbakır Belediyesi tarafından düzenlenen Kültür Haftası etkinliklerinde kontrgerilla tarafından alçakça öldürüldü.

Musa Anter'in *Beyaz Ölümün Güncesi* ile gizli bağına değinmeden geçemeyeceğim. Eylül ayının ortalarında (1992) kitabın ilk baskısı yayına hazırdı. Anter'in katledilişi beni derinden etkilemişti. Kitabın basımını durdurduk. Musa Anter'den bahsetmeden, onu anlatmadan bu çalışmanın eksik olacağını düşündük. Yakın dostu, "Babamı, ağabeyimi, bir arkadaşımı değil, ustamı ve düşüncelerimi şekillendiren mürşidimi de kaybettim" diyen gazeteci-yazar, Özgür Gündem İmtiyaz Sahibi ve DEP Genel Başkanı Yaşar Kaya'nın Anter için söylediklerini tümüyle aktarıyorum:

"Musa Anter Diyarbakır'da hunharca katledildi. İnsan gerçekten utanç duyuyor. Yalnız Kürt ve Türk halkı değil, bütün halklar değerli bir hümanist, bir barışsever, bir yazar kaybetti. Musa Anter için gazetelerde çıkan ölüm ilanlarına bakmak kafi. O Kürt halkının bilge kişisi mi idi? Evet bilgeydi, dervişti,

yurtseverdi, sanatçıydı, kültür adamıydı, tarihçi idi. Dilbilimci idi, gazeteciydi, fıkra yazarıydı. Bütün bu özellikleri nefsinde taşıyan bir kişi bilge olamaz ne olurdu?

Ben gazetede yazdım. Tekrar söylüyorum. Musa Anter kendisini tarih yapan bir Kürttü. Mezarına gidince köyünü gördüm. Eski Mağara Köyü, hala da mağaralığını koruyor. Küçük oğlu Dicle elimi tutarak, bir insan seline baktı bir de bana. Ağabey şu köyden çıkan şu adama bak. Bu bir dehşeti, inanılmazlığı dile getiriyordu. Bu köyden çıktığı doğruydu; ama o hayatın bilgi, görgü ve yaşam merdivenlerini hızla çıkarak, inceltmiş, rafine bir insan haline gelmişti. Zeka ve espirisi kayıtsız şartsızdı, sınırı yoktu, ben hep onun fıkra yazarı tarafını öne çıkarmaya çalıştım. Fıkraları onun keskin zekasının eseri idi. Son 30 yılda 20 küsur yıl yaşamımız beraber geçti. O yalnız bir mücadele adamı, fikir arkadaşı, baba değil, aynı zamanda hayatı, hapishaneyi, mahkemeyi, direnmeyi insana öğreten usta bir öğretmendi de; onun rahleyi tedrisinden geçenler çok şey öğrenirlerdi, bu gerçekti.

Kendi ulusal mücadelesini hiç bir zaman ihmal etmeden, ikinci plana atmadan 1940'ların karanlık yıllarından başlayarak Türk solu ile tanışmış ve çağdaş devrimci ve sosyalist görüşleri benimsemiş bir insandı. Kürtlerin aydınlanma dönemine perdeyi aralamış ve o dönemde tek başına, bazen birkaç arkadaşıyla bir fikir gerillası gibi mücadele etmiş, birçok şeyi de başarmıştır. İnançlı, inatlı çalışmalar

yürütmüştür. 1938 Dersim Katliamından sonra basın alanında Şark Postası, Dicle Kaynağı ve İleri Yurt'ta, 1990'lı yıllarda Yeni Ülke ve Özgür Gündem'de yazar olarak onu görürüz.

Mamak Cezaevi'nin o zemheri kış şartlarında hiçbir kaynak olmadan 12 bin kelimelik Kürtçe bir lügat yapması olağanüstü bir inatçı çalışmanın ve üretkenliğin sonucudur. Günlük hayatında bir oturuşta birkaç fıkra veya birkaç köşe yazısı çıkarması onun ne kadar birikimli ve ne kadar dolu olduğunu gösterir.

Ortadoğu'nun İpek Yolu'na yakın konumunda Ortaçağ ve Yeniçağ kültürlerinin birbiriyle kesişip örtüştüğü bir kavşakta onun Asuri, Süryani, Kürt, Türk, Arap ve Acemlerle ilgili otantik ve antik kültürünün birikimi bir çok insana nasip olmayan bir hazine idi; kitapseverdi, okurdu, bilgindi Musa Anter. İbrahim Peygamber sabrıyla derin kuyular kazımıştı, granit kayalarda dipsiz kuyulardan insanları çıkarıncaya kadar uğraş verirdi, ağulardan süzülmüştü.

Onun hayatında bir insanı kazanmak, bir kale inşa etmek kadar önemliydi. İnsana ve gençlere çok değer verirdi; mertliği, şövalyeliği vardı; bütün serveti, malı mülkü ulusunun çocukları içindi. Kendisi için birşey düşünmez ve alıkoymazdı; tek üzerinde titrediği ulusunun çocuklarıydı. Ondan dolayı soylu bir mürşit ve ulu bir derviş gibi yaşadı, onurlu yaşadı, ulusal yaşadı, feylosofça yaşadı. Ve çok da

mutlu yaşadı. Çünkü onun türünde bir mücadele adamının mutlu yaşamaması imkansızdı.

Musa Anter, Meşrutiyet dönemi Kürt aydınları ile 1960 kuşağı arasında bir köprü idi. İstanbul'da oturan bir çok Kürt fikir ve mücadele adamını tanımıştı. Hatıralarında onları uzun uzadıya anlatır, o tarafa değinecek değilim. Uzun yaşamında belki de en karanlık dönem, gidip köyünde oturduğu 10-15 senelik bir dönemdir. O dönemde üretkenliği de randımanlı değildir. Bu son İstanbul gelişinde belki de kendisini Kürt kültür rönesansının içinde buldu. Yeniden canlandı, yeniden ruh ve moral buldu. Ben kendisini sık sık ziyaret eder, mücadelemizle ilgili, HEP'le ilgili, basınla ilgili konuları kendisiyle bol bol tartışırdım. Bazen çok şaşırtıcı cevaplar alırdım. Bu son zamanlarda hiç ölmek istemediğini söylerdi. Dünya ve mücadelemiz bu aşamaya gelmişken sizleri bırakıp gitmek çok zor olacak derdi. Onun ardından yazılanlar şimdiden ciltleri tutacak kadar boyutlandı, daha da söylenecek çok şey var. Ne mutlu bana ki böyle bir insanı tanıdım. Onunla 20 yıl beraber oldum. Mücadelesinde arkadaş oldum. Onu tanıdım. Birçok kişinin onu gereği gibi tanıdığına inanmam güç. O kendi yaşam biçimi içinde bi fikir gerillası idi, o bir Musa Anter'di."

Anter'i anlatmak için bunlar yeter miydi? Kuşkusuz hayır. Anter iyi bir gözlemci ve sorunlara bakışıyla iyi bir araştırmacıydı. *Kımıl* gibi birçok kitaba imzasını atan Anter aynı zamanda İstanbul Kürt

Enstitüsü ve Kürt Kültür Vakfı'nın kurucuları arasındaydı. Musa Anter'in "kızım" diye hitabettiği ve kendisine gerçek bir "baba" sevgisiyle bağlı olmakla birlikte, ona "baba" değil de "Musa Amca" diye hitabeden, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi sekreteri Avukat Eren Keskin'in Musa Amca'sını anlattığı yazısını aşağıya alıyoruz:

"Musa Amca,

Size bu mektubu sonsuz bir acı, ama aynı zamanda garip bir mutluluk duygusu içinde yazıyorum. Duygularım birbirine karışıyor.

Evet acı duyuyorum. En çok da neyi merak ediyorum biliyor musunuz? Vurulduğunuzda, yaşamla ölüm arasında ki o kısa sürede çok acı çektiniz mi? Resminizi gördük gazetede, vurulduktan sonra. O yaşlı-tatlı yüzünüz kanlar içindeydi, vücudunuz da öyle. O anda ne düşündünüz acaba... Neler geçti gözünüzün önünden?

Musa Amca, sizi tanıdığım kadarı ile kendiniz için hep böyle bir ölüm diliyordunuz... Hatta size Cizre'den telefon ettiğimde, gördüğüm vahşeti büyük bir nefretle, ağlayarak size anlatırken, siz de bana, "Kızım bunlar bizim soyumuzu kurutacaklar, hepimizi yok edecekler" demiştiniz.

Musa Amca,

Sizin gibi biri, yaşamının her döneminde halkının yanında, sömürgeciliğin karşısında olmuş, insanları ayırımsız sevmiş, haksızlığa hep başkaldırmış, hapislerde yatmış, yargılanmış, duruşmalarda kendi-

ne güveni ve bilgeliğiyle devletle alay etmiş, hakimleri bile kendi hallerine güldürmüş, hep gülüm-semeyi bilmiş, hiç boyun eğmemiş bir insan...

Biliyorsunuz, ölümünüz tüm Kürt halkını ve sizi seven, eşit koşullarda dostluktan yana tüm Türk insanlarını acıya boğdu. Garip bir mutluluk duyuyorum demiştim Musa amca... Ölümünüz tam da istediğiniz gibi, Kürtleri daha çok düşünmeye itti. Ölümünüzden sonra size bağlılık, davaya bağlılık, toprağa bağlılık daha da güçlendi...

Ölümünüzden sonra topraklarınızı sömürgeleştirenlere lanetler çoğaldı...

Ölümünüzden sonra, sizi sevenler size sevgilerini, saygılarını, bağlılıklarını bağırıyorlar ilanlarda...

O çok sevdiğiniz ve O'nu sevmeyi adeta bir koşul gibi öne sürdüğünüz insan ilk kez sizin için ilan verdi gazeteye. Size olan sevgisini, saygısını ve acısını bağırdı.

Musa Amca, ben tanrıya, dinlere inanmıyorum, ateistim. Ama inanan insanlardan olmayı isterdim. Çünkü o zaman, ölümünüzden sonra, arkanızda kalanları gördüğünüze, duyduğunuza inanır ve mutlu olduğunuzu bilip, ben de mutlu olurdum.

Hatırlıyor musunuz Musa Amca, geçtiğimiz ay evinize bir saldırıda bulunulmuştu; o günlerde yeğeniniz Hüseyin Deniz size telefon etmiş, "Geçmiş

olsun dayı, kendine dikkat et, gözümüz senin üstünde, sen önemlisin" demişti. Bunu siz bize anlatmış ve anlatırken ağlamıştınız ve "Bak beni düşünüyordu, kendisi öldürüldü" demiştiniz.

Şimdi siz de yoksunuz Musa Amca. Katilleriniz aynı, biliyoruz.

Son olarak Musa Amca, sizin Hüseyin Deniz'in ardından söylediğiniz gibi:

Sizin toprağınızı öpelim Musa Amca."

Evet, koskoca bir Musa Anter de yitip gitti. Artık Musa Anter olarak değil, söylensel bir kimlikle anılıyor Kürt ve Türk halklarının bilge amcası: "Ape Musa", "Seyda Musa", "Musa Amca", "Koca Çınar", "Koca Tarih" !...

"Bir kadın ya da bir erkek, geceyse evinde, gündüzse iş yerinde tutuklanır, bir arabaya bindirilip götürülür. Bu kişiyi kaçıranlar ya da tutuklayanlar günlük giysiler giyerler. Bundan sonra tutuklanan kişi hakkında hiçbir bilgi edinilemez. Polis, bakanlık, mahkemeler böyle bir kişinin varlığından habersiz olduklarını söylerler. Aylar, yıllar geçer. Onların öldüğüne inanmak, hayattan öylece koparılıp götürülmüş olanlara ihanet etmek olur; öte yandan, yaşadıklarına inanmak da, işkence gördüklerini düşünmek, sonra, genellikle çok sonra, onların ölmüş olduklarını ister istemez kabul etmek anlamına gelir. Ne bir mektup, ne bir iz, nerede oldukları konusunda ne bir bilgi, ne bir sorumlu, ne başvurabilecek bir kişi, ne de

yargının sonuçlanabileceği beklentisi vardır; çünkü yargılama yoktur. Genellikle, sessizliği sesin yokluğu olarak tanımlarız. Ama burada sessizlik etkindir ve bir kez daha sistematik olarak bir araca, bu kez yüreğe işkence eden bir araca dönüştürülmüştür. Arada bir, başka kayıplar hakkında bilgileri olan bir iki tutuklu salıverilir. Bu belki de bilinçli olarak yapılıyordur. Böylece binlerce kişinin yüreklerine onlara yeniden işkence çektirecek umut tohumları ekilmiş olur.."

John Berger

Hasan Gülünay, 20 Temmuz 1992 günü Sirkeci Tren Garı'nın önünde bir arabaya bindirilerek götürüldü. Ailesinin İstanbul ve Artvin (Şavşat) jandarma komutanlıklarına yaptığı başvurular sonuçsuz kaldı. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün verdiği yanıt, benzer kayıp olaylarında olduğu gibi aynı soğuk ve ürkütücü duyarsızlığı içeriyordu: "Burada öyle biri yok!"

Buna karşılık, Gülünay'ın oğlu Özgür, "Babam 55 gündür nerede?" diye soruyordu basın aracılığıyla. Tarih 10 Eylül 1992'ydi.

Adalet Bakanlığı! Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı!... İnsan Hakları Bakanlığı!.. Tüm bu "merci"lere yapılan başvurulardan da bir sonuç alınamadı. Babasıyla ilgili kamuoyu oluşturmak amacıyla annesiyle birlikte açlık grevine giden Özgür, babasının *gittiği yerden bir gün geri geleceği* umuduyla hala bekliyor. [1]

1. Kitap baskıya hazırlandığı sırada, babasının gittiği yerden artık geri gelmeyeceğini düşünen Özgür'ün depresyon geçirdiği haberi geldi.

İnsanın geleceği tasarlayabilmesinin engellenmesine yönelik kısırlaştırma operasyonuyla işkence ve gözaltında kayıplar arasındaki ilişkiye değindiği yazısında; "Sevdikleri alınıp götürülenlerin çektiği işkencedeyse bu insanların umutları işkence noktası olarak seçilir" demişti John Berger.

İşkence devam ediyor!...

Yedinci Bölüm

GÜNCENİN SON SAYFALARI

Beyaz Ölümün Güncesi ile yapmak istediğim şey, ülkemiz tarihinin yaşadığı en karanlık dönemlerden birini oluşturan son on yılda devlet aygıtından kaynaklanan insan hakları ihlallerinin genel bir bilançosunu ortaya çıkarmak değildi. İnceleme alanı olarak, bu ihlallerin şiddete dayalı özgül biçimlerini seçtim. Bu özgül şiddet biçimleri de, esasta, mevcut sisteme muhalif birey ya da birey topluluklarının, devlet aygıtının askeri zor örgütlenmesiyle son derece eşitsiz koşullarda karşı karşıya kaldığı pratiklerle ilgilidir. Kitabımızda izlenen söylev düzeni cinsinden ifade edersek, devletin örgütlü-tasarlanmış şiddeti karşısında "yalnız" konumdaki muhalif öznenin dramını betimlemeye çalıştım. "Edebiyat yapmak"tan olabildiğince kaçınmaya çalışmakla birlikte, aktardığım olayların birçoğunun, içerdikleri yakıcı gerçeklerden ötürü, bazan bize çok kurgusal (uydurma) görünen yazınsal metinlerdekinden çok daha öteye giden ve okuyanda "inanılmazlık" duygusu bırakan bir "edebilik" içerdiği farkedilecektir.

Ne var ki bu "edebilik", André Gide'in sözünü ettiği, hayatın gerçekliğinin her türlü kurgusal (edebi) gerçekliğe rahmet okutacak türden bir zenginliğe sahip olduğu savı çerçevesinde düşünülmelidir. Gerçekten de, muhalif bireyin örgütlü devlet şiddetiyle eşitsiz bir savaşta yapayalnız kalışının dramatik boyutlarını aktaran tanıklıklar, hayatın, Türkiye'deki son on yıllık hayatın içinden alınmış korkunç sahnelerdir.

Halka Yönelik Terör

Kitabımızda *Beyaz Ölüm* imgesi içine yerleştirdiğimiz bu korkunç sahneler bugün de devam etmektedir. Öyle ki, özellikle "Güneydoğumuz"da yaşanan ve devlet yetkililerinin bile açıkça "isyan", "ayaklanma", "savaş" diye niteledikleri mücadelede hergün gözlenen olaylar, artık güncemizin sayfalarına giremeyecek farklı bir bağlama yerleşmektedir. Doğrudan halkı hedefleyen bir kitle imha savaşının devlet tarafından başlatıldığının işaretleri, artık kuşkuya yer vermeyecek biçimde ortaya çıkmaktadır.

"Kirli Savaşın Güzel Çocuğu,
Bunu Haketmiyorsun!"

Bu kitle imha savaşı provalarının (örneklerinin demek belki de daha doğru) somut kanıtlarından biri, Bitlis'in Altınova (Vartinis) beldesine 2 Ekim 1993 günü yapılan baskındır. Bölgede nerdeyse hergün

tanık olunan sıradan olaylardan biri durumundaki bu baskınla ilgili bir tanıklığı aşağıda aktarıyoruz:

"2 Ekim günü korucu takviyeli devlet güçleri tarafından basılan *Vartinis* (Altınova) beldesine doğru Bitlis'ten iki minibüsle yola çıktık. Daha önce gidip görenlerin anlattıklarını gözlerimizin önünde canlandırıyorduk. Ama gerçeğin çok daha korkunç olduğunu görünce, kafamızdaki vahşet kavramının sınırlarını daha da genişlettik.

Vartinis yaklaşık 5 bin nüfusa sahip ve geniş bir alana kurulmuş. Belediye Başkanı Baki Duygu olaydan kısa bir süre önce Demokrasi Partisi'ne katılmıştı. Köylüler bunun da köyün hedef seçilmesinde etken olduğunu düşünüyorlar.

Bitlis ile Tatvan arasındaki yol ayrımından Muş tarafına doğru yöneliyoruz. Yol boyunca yakılan ormanlar gözümüze çarpıyor. Yol kenarına dizilmiş panzerlerin namluları altında *Vartinis*'e yaklaşıyoruz. Anayoldan ayrılıp köy yoluna saptıktan az sonra bir köylü arabamıza el kaldırıyor. Alıyoruz. Köylüyle sohbetimiz sırasında bir ara 'Köyün telefonları çalışıyor mu?' diye soruyoruz. Köylü, 'Çalışıp çalışmaması fark etmez, hatta çalışmasa daha iyidir bizim için' diyor. Ne demek isteğini anlamaya çalışırken konuya gene kendisi açıklık getiriyor: 'Daha iyi olur çalışmazsa, böylece muhbirler devlete haber veremez.' Şimdi anlıyoruz.

Köyün ortasından geçen derede kilim yıkayan kadınları görüyoruz. Selamlaşıyoruz. Yeşilliği çok bol olan bir köy. Garzan bölgesinin en güzel köylerinden biri olduğunu düşünüyorum.

İçindeki 9 kişiyle birlikte yakılan ve yıkılan evin yanındaki eve giriyoruz. Kadınlar tandırda ekmek pişiriyor. Sıcak ekmek kokusu ile yanan evden çıkan yanık kokularını ayırt etmeye çalışıyoruz. Sanki ev hâlâ yanıyor gibi. Çok sıcak karşılanıyoruz. Tek tek sarılıp öpüyorlar. Gördüğümüz manzaranın şokunu bu karşılama bir nebze azaltıyor. Kadınlar hemen olay gecesini anlatmaya başlıyorlar. Dün de aralarında İngiliz parlamenterlerinin olduğu bir heyet gelmiş. 'Daha çok anlatacağız bunları' diyor komşuları.

Gece saat 3 sularında herkes uykudayken geliyorlar. Ellerine aldıkları ateşle tek tek evleri yakıyorlar. Dokuz kişinin yanarak can verdiği evin sahibi çocukları dışarı doğru fırlatmaya çalışmasına rağmen, askerler çocukları pencere ve kapılardan dipçikleyerek, geri, yanan eve sokuyorlar. Komşuları hiçbir şey yapamamanın üzüntüsü içindeler. Odadaki herkesin gözleri doluyor, ama kimse göz yaşlarının akmasına izin vermiyor. Oğlu yaşamını yitiren bir annenin sesi duyuluyor: 'Yüreğimiz acıyla yanıp kavrulsa bile, düşmana tek göz yaşımızı bile göstermeyeceğiz. Güçlü olmak zorundayız.'

Yaşlı bir teyze ellerini sıkıyor; öfkeyle, 'Ben genç olsam onlara ödettirirdim yaptıklarını, ama çok yaşlıyım. Yine de üzülmüyorum. Çünkü çocuklarımızın bunun hesabını soracaklarını biliyorum' diyor.

Başka bir kadın da, 'Beni kahreden bir başka şey de çocukların da bu katliama ortak olmaları. Oysa bugün bizim köyümüzü yakanlar, yarın onlarla iş-

leri bittiğinde onlara da aynı şeyi yapmakta hiç tereddüt etmezler.'

Yakılan evlerden birinde bir kol parçası buluyorlar. Bunu, içinde *Lord Eric*'in de bulunduğu heyete gösteriyorlar. Heyettekilerin şok olduklarını söylüyorlar bize; 'Söyleyecek bir şey bulamadılar bu vahşet karşısında' diyorlar.

Öldürülen insanların fotoğraflarını getiriyorlar. Önce hayattayken çekilmiş bir fotoğrafa bakıyoruz. Baba; anne, kucağında bebeği; yanlarında genç bir kız ve önlerinde beş tane boy sırasına göre dizilmiş gülen çocukları. Daha sonra cesetleri kefenlenmiş fotoğraflarına bakıyoruz. Köylüler hepsini teşhis edemediklerini, kimilerinin tanınmayacak halde olduklarını söylüyorlar. Aklımızın vahşet sınırını daha da genişletiyoruz. Dışarı çıktığımızda bazılarımız ağlıyor.

Devlet güçlerinin yaktığı evleri özellikle tesbit ederek yaktıklarını söylüyorlar. Yanan evlerden birinin sahibinin oğlu bir gün önce Kozluk'ta bir operasyonda kimyasal silahla öldürülmüş.

Yaşamını yitiren bir gerillanın babasıyla konuşuyoruz. Babası yakılan evin bir kısmını onarmış bile. Arka tarafta hayvan ölüleri hâlâ duruyor. Köyün yaklaşık 2 bin hayvanı yakılmış.

Ev sahibi hayvan ölülerini kaldıramamış, üzerlerini toprakla örtmüş. Evin kül olmuş kapısının yerine yeni bir kapı yapmış, takmaya uğraşıyor. Hırsı ve inancı gözümüzden kaçmıyor. Bu inanç bize de bulaşıyor, umut doluyoruz.

Öğlene doğru gittiğimiz için yemek zamanına denk geldik. Onlar ne yemek hazırlayalım telaşını

yaşıyorken biz çok mahçup oluyoruz. Yemek yapmayın ısrarlarımıza rağmen sıcak ekmek ve yoğurt ikram ediyorlar. Baskın sırasında yiyeceklerini depo ettikleri yerleri öncelikle yakıyorlar. Yakılan otların değeri ise milyarları buluyor.

Devletin tüm yaptıklarına rağmen insanlarda ne bir yılgınlık ne korku ne de umutsuzluk görüyoruz. Gördüğümüz şey; karşımızda bilinçli, cesur ve kararlı, çelikten insanlar. Köyden ayrılırken başımız daha dik. Hepsiyle tek tek vedalaşıyoruz. Çocuklarla fotoğraf çektiriyoruz. Parmaklar zafere durmuş halde. Bu güzel ülkede yaşanan savaşa çocukların karşı koyuşları bu. Tabi gelecekle ilgili düşündükleri hep aynı noktada birleşiyor. 'Büyüyünce ne yapacaksın?' sorusuna, çocuklar bir sır saklar gibi sadece gülümseyip dağlara bakıyorlar. Acılarını derin bir of çekerek içlerinde tutuyorlar.

Minibüse binerken çocuğun biri çağırıyor, 'Fotoğrafları bize de gönder. Tamam?' diyor. 'Tamam' diyorum, 'Yine geleceğim'. Ardından bakıyorum: "Kirli savaşın güzel çocuğu, bunu haketmiyorsun. Bir gün seninle gene bu yerde halaya duracağız."[1]

Gazetecilere Yönelik Terör

Burada tanıklığını aktardığımız ve "kirli savaşın güzel çocukları"na duyduğu sevgiyi ülkesine duyduğu sevgiyle bütünleştirerek dile getiren Mükrime Tepe, bu kirli savaşa "güzel çocuk" vermiş annelerden biridir. Oğlu Ferhat Tepe'nin Gündem gazetesi

1. *Özgür Gündem*, 24 Ekim 1993

muhabirlerine karşı açılan bir şiddet kampanyasında katledilmiş olduğu anımsandığında, annenin tanıklığının, adeta bir "nöbeti devralma" niteliği taşıdığı görülecektir.

"Oğlunuzun Cesedi Morgda; Alabilirsiniz!"

Kirli savaşın şiddet biçimlerinden biri, geçtiğimiz yıldan başlamak üzere, bu savaşın, devlet sekreteri boya!. basının göstermediği gerçek cephelerini kamuoyuna yansıtmaya çalışan gazete ve gazetecilere yapılan saldırılardır. Bu saldırılar sonucu bugüne kadar ondört gazeteci yaşamını yitirmiştir. Bu cinayetlerin, önemli bir bölümü, yine kirli savaşın şiddet yöntemlerinden birini tanımlayan "faili meçhul cinayetler" kategorisinde anılmaktadır; kimliği bilinmeyen caniler, kurbanları pusuya düşürmüş ve katletmişlerdir.

Bir kısım gazeteci ise, güncemizin "kayıplar" bahsinde anlattığımız örneklerde görüldüğü şekilde kaçırılmakta, akibetlerine dair uzun süre hiçbir haber alınamamakta, daha sonraysa işkence edilerek öldürülmüş bedenleri bir yol kenarında ya da gömülmüş oldukları ücra bir köşede bulunmaktadır.

Yukarıda annesinin bir tanıklığını aktardığımız Özgür Gündem gazetesi Bitlis muhabiri Ferhat Tepe, Ağustos ayı başında kimliği belirsiz kişilerce kaçırıldı. Tepe'nin cesedi olaydan on gün sonra Elazığ Devlet Hastanesi'nin morgunda bulundu. Caniler, cinayetlerini "işlevsel" bir tasarı içinde işlemiş ol-

duklarından, cesedin bulunduğu yeri açık bir cüretkarlıkla Tepe'nin babasına telefonla bildirmişlerdi: "Oğlunuzun cesedi morgda; alabilirsiniz!"

Hastane yetkilileri, Baba İshak Tepe'ye cesedin dört-beş gün önce geldiğini ve sahipsiz olduğunun görülmesi üzerine belediye tarafından gömüldüğünü söylediler. Aile mezarlığa giderek oğullarının cesedini teşhis etti.

Olayın tipik bir devlet cinayeti olduğu açıktı. Saptırma çabaları bu gerçeği daha kesin biçimde ele vermekten başka işe yaramıyordu. Demokrasi Partisi (DEP) Bitlis İl Başkanı olan İshak Tepe'ye telefon edilmiş ve tehditle fidye istenmişti. İshak Tepe telefondaki sesin Tatvan Tugayı komutanı Korkmaz Tağma'ya ait olduğunu ve Tağma'nın sesini daha önceki bir toplantıdan dolayı kesin olarak tanıdığını açıkladı. Ne var ki bu açıklama devletin savcı ve yargıçları için hiçbir kanıt değeri taşımayacaktı.

Bu cinayetin dolaylı görgü tanıklarının açıklamaları da yankısız kalmıştır. Ferhat Tepe'nin kaçırıldığı gün Diyarbakır İl Jandarma Komutanlığı binasında gözaltında bulunan Mümtaz Çerçel, Nizamettin Almas, Rıza Demirtaş, Emin Tokdemir, Metin Tokdemir, Bahri Elçi ve Miğdat Yaşar, Tepe'nin burada sorgulandığını ve işkenceden geçirildiğini ifade etmektedirler. Mümtaz Çerçel, "Ferhat, ilk iki gün yemek yemedi. Kendisine, 'Sen grev mi yapıyorsun?' diyerek saldırıyorlardı. Üç defa soyundurulup, sorgu yerine götürüldü. Sesinden elektrik verildiğini anlıyordum. Bir gün süreyle kolunun tutmadığını söylüyordu. 9 Ağustos günü tutuklanıp cezaevine konulduktan sonra, cenazesinin Elazığ yakınlarında

bulunduğunu öğrendim. Gazetedeki resme bakınca kendisini tanıdım" demektedir.[1]

"Aysel'i Gözlerimle Gördüm!"

Katiller Ferhat'ı öldürdüklerini açıkça "ilan ederek", ailesinin çekeceği "umut işkencesi"ne son vermişlerdi. Ne var ki cinayet çetelerinin bu "lütufkarlığı" herzaman geçerli olmamaktadır. Aynı günlerde İstanbul'da, gazeteden çıktıktan sonra kaçırılan ve kendisinden bugüne kadar hiçbir haber alınamayan Aysel Malkaç'ın yakınlarının yaşamakta olduğu işkence hala sürmekte ve kurbanın yazgısını açıklığa kavuşturma yolundaki tüm girişimler koyu bir sessizlik duvarına çarparak sonuçsuz kalmaktadır.

Devlet terörü pervasızlığını bu olayda da göstermiştir. Yine tanıklar vardır ve yine olay reddedilmektedir. 5 ile 17 Ağustos tarihleri arasında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında kalan ve şu an Bursa Özel Tip Cezaevi'nde tutuklu bulunan Hasan Karataş, tanıklığını şöyle aktarıyor:

"Orada zaman kavramını yitirmiştik. Sanırım 8 veya 9 Ağustos gecesi, Aysel Malkaç'ı işkenceden çıkarıp yanımda bulunan sandalyeye zorla oturttular. Aysel'i gözlerimle gördüm; zorla yürüyebiliyordu ve o esnada çok bitkindi. Karataş, Malkaç'a işkenceci bir doktorun gözetiminde yoğun işkence yapıldığını belirterek, "O işkenceci doktor sürekli gelip gitti. Aysel öldürülmüş olabilir. Çünkü, o gece 40'a yakın tutuklu olmamıza rağmen, kimseyi sor-

1. *İnsan Hakları Bülteni*, Ağustos-Eylül 1993

guya götürmediler. Sabaha kadar sanırım Aysel'e işkence yaptılar" demektedir.[1]

Kirli savaşın en yoğun biçimde yaşandığı bölgede görev yaparak kamuoyunu aydınlatmaya çalışan gazetecilere yönelik bu cinayetler raslantı değildir. Gazeteci olmak, resmi görüşün dışında haber geçmek başıbaşına suç unsuru olarak görülmektedir. Bir gazetecinin şu sözleri bunu açıkça sergiliyor:

"Emniyet Kuvvetleri'nce gözaltına alınmamak ve kötü muamele görmemek için gazeteci kimliğimizi gizliyoruz. Özellikle bir görevde olmadığımız sırada kimlik istenince nüfus cüzdanımızı veriyoruz."[2]

Beyaz Ölümün Güncesi'nde "yargısız infazlar", "işkencede ölümler" ve "kayıplar" başlıkları altında örneklerini anlattığımız devlet terörü biçimlerinin yeni örnekleri aynı vahşetle devam etmektedir.

Kayıplar

Günlük basında kayıp olaylarıyla ilgili haberlere sıklıkla raslanmakla birlikte, gerek kamuoyunun baskısı gerekse de başkaca nedenlerle, yetkililer bir süre sonra ilgili kişilerin gözaltında olduğunu ve

1. *İnsan Hakları Bülteni*, Ağustos-Eylül 1993.

2. *Nokta*, 25 Ekim 1993. Öldürülen gazeteciler listesinde, aşağıdaki isimler yer alıyor: Halit Güngen (2000'e Doğru); Cengiz Altun ve Mecit Akgün (Yeni Ülke); Hafız Akdemir, Yahya Orhan, Hüseyin Deniz, Musa Anter, Kemal Kılıç ve Ferhat Tepe (Özgür Gündem); Cengiz Ababay ve Orhan Karaağaç (Özgür Halk); Namık Tarancı (Gerçek); Hatip Kapçak (HHA); Bülent Ülkü (Mücadele). Şırnak'taki 1992 Ağustos olaylarında devlet güçlerinin ateşi altında ölen İzzet Kezer ile, daha farklı bir bağlamda öldürülen Uğur Mumcu'nun adları da bu listeye eklenebilir.

haklarında soruşturma sürdürüldüğünü açıklamak zorunda kalmaktadırlar. Buna karşılık, son bir yıl içinde İstanbul'da "kayıp" edildikleri kesinleşenler ve kayıp edildikleri tarihler şöyle:

- Soner Gül ve Hüsamettin Yaman, 4 Mayıs 1992;
- Hasan Gülünay, 20 Temmuz 1992;
- Ayhan Efeoğlu, 6 Ekim 1992;
- Gülnaz Dilber Osmanoğlu, 25-30 Haziran 1993;
- Aysel Malkaç, 7 Ağustos 1993;
- Erdoğan Şakar, 13 Ağustos 1993;
- Serhan Dehmen, 8 Eylül 1993.

Yargısız infaz ve işkencede ölüm olaylarının olduğu gibi kayıp olaylarının da nerdeyse vakay-ı adiye haline geldiği Olağanüstü Hal Bölgesi'nde, 1992 yılı içinde gözaltında kaybedildikleri belirtilen isimler şunlardır:

- İbrahim Günden, Diyarbakır/Hazro-Serik köyü, 25.09.1991;
- Haydar Altun, Kuzey Irak, ?.03.1992;
- Nezir Acar, Mardin/Dargeçit, 16.04.1992;
- Ünal Cengiz, Batman, 15.06.1992;
- Mehmet Ertak, Şırnak, 22.08.1992;
- Mehmet Demir, Siirt, (Siirt HEP İl Bşk.), 10.01.1992;
- Erkan Ersoy, Ardahan/Göle, 18.10.1992;
- Sadık Alkamış, Diyarbakır, 19.10.1992;
- Şehmuz Çağra, Mardin, (Mardin HEP Merkez İlçe Bşk.), 20.10.1992;
- Şehmuz Aydın, Mardin/Savur-Bakustan köyü, 30.10.1992;

- Zeynel Aydoğan, Mehmet Ali Taştekir, Şerif Gündoğan, Lice/Sisi köyü, 31.10.1992;
- Mehmet Koşmat, Ahmet Ballıca, Süleyman Ballıca, Ahmet Akman, Şırnak/İdil-Deştadare mezrası, 2.11.1992;
- Sadullah Keve, Van/Çatak, Gündem Muhabiri 31.12.1992;
- Şükrü Yılmaz, Batman/Beşiri.

1992 yılı itibariyle diğer illerde kaybedilmiş olanların isimleri de şöyle sıralanıyor: Hüseyin Sezgin, Çanakkale, 24.06.1992; Durmuş Çaylak, Fethiye/Kayacık 24.06.1992; Abdülkadir Oral, Mersin, 14.08.1992; Namık Erkek, Mersin, 19.12.1992; Ali İnan, KKTC, 19.12.1992.

Gözaltına alındıktan sonra uzun süre kendilerinden haber alınamayan ve adı kayıp listelerinde geçenlerden bazılarının daha sonra cesetleri bulunmuştur. Kendisini ayrı bir bölümde andığımız Vedat Aydın'ın yanısıra, Hisni Özer ve İsmail Kocakaya, Cemal Akar (ÖZDEP Erzincan İl Başkanı), Ziyaettin Altınok (Bursa) ve Metin Can ile Hasan Kaya (sırasıyla Elazığ İHD Başkanı ve üyesi) cesetleri sonradan bulunan kurbanlar arasında yer almaktadır.

İşkencede Ölümler

Ülkemizde sistemin muhalif hareketleri tasfiye etmek ve düzene tepkilerin örgütlü ifadeye bürünmesini engellemek için eskiden beri kullandığı en temel yöntemlerden biri olan işkence, en ileri teknik

biçimlerin kullanılmasına karşın bugün hâlâ can almayı sürdürmektedir.

Son bir yıl içinde, işkencede ölüm konusunda öne çıkan ve kamuoyunda tartışılan üç olay, Remzi Basalak, Baki Erdoğan ve Harun Çetin örnekleridir.

"Ben Kendim de Mermi Bulur ve Öldürürüm!"

Bütün ölüm olayları ve kayıp edilmeler sonuç olarak birbirlerine benzerler; yanıtlar ve açıklamalar bazen o kadar benziyor ki, fark olarak mekan ve isimler kalıyor. Bu gerçek, İstanbul, Ankara veya başka bir şehirde işlenen katliamlar veya kayıp olaylarıyla ilgili değil sadece; aynı zamanda Arjantin gibi ülkelerdeki olaylar ve açıklamalarla bizdeki örnekler o denli birbirine benziyor ki, adeta örnek alındığını ve kopye edildiğini söylersek fazla abartmış olmayız.

"Başını taşlara vurarak; beyin kanaması geçirerek....." diye yapılan açıklamalara artık alıştık. Konya Emniyet Müdürlüğü'nde başörtüsü ile kendini asanını mı görmedik? Edirne Emniyet Müdürlüğü'nde Mustafa Gülmez kendini tavana astı denilmedi mi? Veya benzeri açıklamalardan biri Ataman İnce için yapılmadı mı?

Remzi Basalak bu örneklerin ne ilkidir ne de sonuncusu olacak gibi gözüküyor. 23.10.1992 günü Adana Tekel soygunu nedeniyle gözaltına alınan ve aynı gün tüm kamuoyuna gösterilen Remzi Basalak, Adana Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube polislerince işkenceyle öldürülmüştür. Olay günü, teşhir ama-

cıyla çıkarıldığı basın önünde uğradığı işkencelere tepki olarak slogan atmış ve masaları tekmelemiştir. Bu gerçek ortadayken her ne hikmetse aynı gün, "başını taşlara vurarak beyin kanaması geçirdiği", yani yaşamına son verdiği açıklanıyor. Doğaldır ki bu açıklama ölüm olayından dört gün sonra yapılıyor. Yani katiller çetesinin dört gün düşündüğü ama pek birşey uyduramamış olduğu anlaşılmaktadır. Mete Altan ve ekibi yargısız infaz ve işkence olaylarında oldukça başarılı; fakat ya yalan söylemeyi beceremiyor(!) yada buna gerek duymuyorlar.

Remzi Basalak'ın öldürülmesi birçok yönüyle ele alınması gereken bir olay.

24.10.1992 tarihli Sabah Gazetesi'nde Adana Emniyet Müdürü Mete Altan'ın açıklaması dikkat çekicidir; " Dev-Sol'u çökerteceğimizi söylemiştik; aynı şeyi, şimdi ismini açıklayamayacağım örgüte yaptık" diyerek işleyeceği cinayeti peşinen kamuoyuna duyurmuştur. 1975'li yıllarda ilk yargısız infaz olaylarından birinin kurbanı olan Atilla Özkan'ın katil zanlısı Mete Altan yine görev başında. "Bana verilen merminin hesabını kimse soramaz" diyen ölüm timleri şefi, "sorumsuz" icraatını Adana rotasyonunda sürdürüyor.

Adana Cumhuriyet Savcısı Ethem Ekim, Remzi Basalak'ın işkenceyle öldürüldüğünü bildiği halde Av. Sevim Avat'a, sanığın sağlık durumunun iyi olduğunu söyleyerek, işlenen cinayeti saklamaya çalıştı.

Adana Emniyeti'nin müdürleri işledikleri cinayetler oranında ödüllendirilmektedir. 12 Eylül'le ilgili bildiri dağıtan Erol Polat ve Ali Şahin'i 13 Eylül 1992 günü Adana sokaklarında kurşuna dizenler görevlerine kaldıkları yerden devam ediyorlar. Bu olay hakkında Mete Altan, "Bana verilen merminin hesabını kimse soramaz, ben kendim de mermi bulur ve öldürürüm" yollu açıklamalarda bulunmuştur.

Gerçekten de ne Mete Altan'dan hesap soran oldu ne de Altan kimseye hesap verdi. 13 Eylül'de Ali Şahin ve Erol Polat'ı kurşuna dizdikten sonra, gözaltına aldıkları Mediha Curabaz'a tecavüz edenler, bir ay sonra da Şaban Budak ve Remzi Basalak'ı öldürdüler.

Remzi Basalak'ın katledilme olayına ilişkin birçok dergi ve gazete, haber ve yorumlar şeklinde olayı çeşitli boyutlarıyla irdelediler. Kimi gazete ve dergiler olayı "şüpheli ölüm" başlıklarıyla sunarken, kimileri de "Basalak'ı polis öldürdü" şeklinde başlıklar attı. Konuyla ilgili yapılan çeşitli basın açıklamalarının yanısıra, avukatlar, Adana Cumhuriyet Savcılığı'na, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na, insan haklarından sorumlu Bakanlığa, dilekçeler verip suç duyurularında bulundular; ama olayla ilgili somut bir gelişme kaydedilemedi.

...DE de PARIS
BIBLIOTHEQUE

"Hoşgeldin, Başın Sağolsun!"

Oğlu Baki'nin 11 Ağustos 1993 günü Söke'de gözaltına alındığını haber alan Mahmut Erdoğan, Ay-

dın İnsan Hakları Derneği binasından Emniyet müdürü ile yaptığı görüşmelerde, oğlunun sağlığının yerinde olduğunu öğrenir ve evine döner.

Aradan beş-altı gün geçmiştir ki, kapısı jandarma tarafından çalınır.

Baba Erdoğan, yaşadığı şoku şöyle anlatıyor:

"Jandarma, 'Oğlun hastanede komada, acilen gitmen, gerekiyor'dedi. Yanıma kızımı alıp, hemen gittim. İlk defa gördüğüm siviller, 'Hoşgeldin, başın sağolsun' diye beni karşıladılar."[1]

Baki Erdoğan'ın babasını karşılayan ve müthiş alâkadar davranan sivil polislerin tavrıyla, on yıl önce Maraş'ta işkencede öldürülen Mehmet Ceren'in babasını kışla kapısında karşılayan subayların tavrı arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Sanki işkence aygıtının hareket ve davranış tarzlarını belirleyen gizli bir ideolojik dokunun varlığı söz konusu. Polislerin "cenazenin memlekete götürülmesi için yardım etme" talebine karşı çıkarak otopsi yapılmasını talep eden baba gözaltına alınır.

"Polisler tedirgindi. Cenazenin hemen gömülmesini istiyorlardı. Beni Emniyet'e götürdüler. Kimseyle görüştürmediler. Sakıncalı diye otopsiye de almadılar. Otopsiye göre, oğlum tüberkülozdan ölmüş. O gün pazardı. Ben, pazartesiye kadar morgda kalsın, otopsiyi Adli Tıp yapsın, dedim. Kabul etmediler, cenazeni al götür Muğla'ya dediler. Ben, memleketime götüreceğim, dedim. Bir araba getirdiler. Bana ne yazdığını bilmediğim bir kağıt imzalattılar, derdest yola çıkardılar. Oğlumu memleketimiz Si-

1. *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1993.

vas'ın Karacaören köyünde defnettik. Aydın'dan bizle gelen polisler, bana hiç göz açtırmadılar. Oğlum yara bere içindeydi. Koltuklarında bileklerinde izler vardı. Kaburgaları kırıktı. Orada video çekimi yaptırdık. Fotoğraflarını çektik. Israrımız üzerine Adli Tıbba gönderilmek üzere vücudundan parça aldılar, ama bütün parçaları yarasız beresiz yerlerden aldılar."[1]

Tıpkı daha önce anlattıklarımızda olduğu gibi Baki Erdoğan örneğinde de işkence aygıtının aynı lanetli çarkı işlemektedir: İşkenceciler katlediyor, devletin otopsicileri "normal ölüm" raporu veriyor, savcılıklar olayın üstünü örtüyor; kurbanların yakınları acılarıyla, cellatlarsa yeni kurbanlarıyla başbaşa kalıyorlar!

Oysa, benzer birçok olayda olduğu gibi bu örnekte de görgü tanıkları mevcuttur. Bu tanıklardan Nazlı Hamamcı şunları söylüyor:

"Baki'ye, 'Bunlar kim?' diye bağırıyorlardı. O söylemeyince dövüyorlardı. Hepsini duyuyordum. Pis şeyler söylüyorlardı. Duymamak için kulaklarımı kapatıyordum. Sonra Baki'yi götürdüler. Gözleri bağlıydı ve yürümekte güçlük çekiyordu. Bir daha Baki'yi görmedim".[2]

Nazlı'nın "bir daha görmediği" Baki Erdoğan, ölümünden sonra, belki de yaşamında olduğundan daha fazla "görünmeye" başladı; polise istediği bilgileri vermemiş bir işkence kurbanı olarak, tıpkı birçok

1. *Cumhuriyet*, 16 Ekim 1993.
2. *İnsan Hakları Bülteni*, Ağustos-Eylül 1993.

diğer örnekte olduğu gibi, adının etrafında bir kahramanlık söyleni şimdiden oluşmuş durumda.

"O'nun Yaşıyor Olabilmesini Önemli Buluyoruz!"

İşkence sonucu ölümlere ilgi çekici bir örnek de Harun Çetin olayıdır.

İnsan Hakları Bülteni'nin Haziran-Temmuz 1993 sayısında şöyle bir çağrı yer alıyordu:

"Harun Çetin 21 yaşında, Diyarbakırlı bir öğrenci. Harun, 15 Mart 1993 günü akşam saatlerinde, İstanbul Üniversitesi Avcılar kampüsünde, kimliğinde doğum yeri Diyarbakır yazdığından, şüpheli şahıs olarak gözaltına alındı. Avcılar Polis Karakolu'nda kalaslarla dövüldü. Ve başına aldığı darbe sonucu beyin zarı yırtılan Harun, beyin kanaması nedeniyle komaya girdi.

Olay üzerinden 3 ay geçti. Harun hala komada. Gördüğü ağır işkence nedeniyle kaybettiğimiz birçok insanın yanında O'nun yaşıyor olabilmesini önemli buluyoruz. Harun yaşamak için direniyor. O'nu yaşatmak bizlerin de görevi.

Göstereceğimiz çabalarla, Harun'un yaşam karşısındaki direncine katkıda bulunmak istiyor musunuz?

O halde işbaşına.

Göstereceğiniz en ufak bir çaba dahi O'nun yaşam zincirine bir yenisini ekleyecek.

Harun ile ilgili tüm katkılarınızı sunmak üzere bizleri aramanızı istiyoruz."

Harun Çetin, gözaltına alınışından altı ay sonra (15 Eylül 1993), tedavi görmekte olduğu Taksim Hastanesi'nde yaşamını yitirdi.

Olayda dikkat çekici olan, işkence aygıtının iç örgüsüne dair çarpıcı veriler sunmasıdır. Devlet, işkencecileri marifetiyle komaya soktuğu vatandaşının "tedavi masraflarını" bir süre için üstleniyor, daha sonra olay kamuoyuna yansıyıp Çetin'in ailesi ve İnsan Hakları Vakfı devreye girince bu "babalık görevi"nden imtina ediyordu.

"Yapılan Operasyonlar Sonucu Çok Sayıda Kişi...."

Ülkenin Güneydoğusu'nda işkence sonucu meydana gelen ölümler hakkında kesin bilgi edinmekse zordur. Yine de bu bölgede, özellikle içinde yaşadığımız "topyekûn savaş" konjonktüründe bu olayların sıradan nitelik kazanmaya başladığı söylenebilir.

Uluslararası Af Örgütü'nün Temmuz 1993 raporunda, konuyla ilgili şu bilgiler aktarılıyor:

"Son birkaç gün içinde, kırsal alanda ve kentlerde yapılan operasyonlar sonucu çok sayıda kişinin gözaltına alındığı bildirildi. Bu operasyonlar sırasında Batman'ın Gümüşörgü köyünden gözaltına alınan Sıddık Katan'ın gözaltında öldüğü açıklandı. Diyarbakır'a bağlı Çınar Karaköprü köyünden Veysi Kaymaz'ın cesedi, gözaltına alındıktan birkaç gün sonra bulundu ve Diyarbakır Devlet Hastanesi mor-

guna götürüldü. Kaymaz'ın işkenceye uğradığı tespit edildi. Fakat, otopsi sonucu verilmedi. Diğer bir olay, Tatvan'ın Anadere köyünden Abdülselam Orak'ın 10 Haziran'da gözaltına alınması ve Tatvan Jandarma Karakolu'nda komandolar tarafından sorgulanması ve durumu kötüleşince Diyarbakır Devlet Hastanesi'ne götürülmesi olayı. Orak, 23 Haziran'da yaşamını yitirdi ve başının arkasında kanama olduğu rapor edildi."[1]

Yargısız İnfazlar

Devletin kolluk güçlerinin "operasyon" adı altında gerçekleştirdiği imha eylemleri son bir yıl içinde dikkat çekici bir artış kaydetti. Bugün devlet yetkililerinin "savaş hali"nden söz ettikleri Olağanüstü Hal Bölgesi'nde kitlesel kırım biçimine dönüşme eğilimi gösteren bu şiddet tarzı, özellikle Batı'da kent merkezlerinde gerçekleştiğinde renkli basın aracılığıyla kamuoyuna yansıtılmakta; kanlı oyun, muhalif potansiyel taşıyan emekçi kitlelere ayrıntılarıyla sergilenmekte, imha harekâtı "emsal" gösterilip tehdit unsuru olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün Temmuz 93 raporu, "yargısız infaz" olarak adlandırılan bu operasyonların boyutlarına ilişkin ürkütücü veriler aktarıyor:

"1991 yazının ilk dönemlerinde, UAÖ oldukça fazla sayıda yargısız infaz raporları almaya başladı. 1992 yılı boyunca 400'ün üzerinde politik kişi öldü-

1. *İnsan Hakları Bülteni*, Haziran-Temmuz 1993

rüldü. Bu sayı, 1993'ün ilk üç ayında 100'ün üstündeydi; öldürülenlerin çoğu devlet karşıtı insanlardı. Kırsal kesimde köy koruculuğunu reddeden köylüler, köy korucularının ya da diğer güvenlik güçlerinin hedefi oluyorlardı. Kentlerde, PKK'yı destekleyen, üyesi olan, politik parti mücadelesi veren, hükümet karşıtı olan ya da gerillaya katılan kişiler, sokak ortasında kimliği belirsiz kişiler tarafından, sıkça da karakola ya da güvenlik birimlerine uzak olmayan yerlerde öldürülüyorlar.[1]

Kent merkezlerinde yapılan birçok operasyonda, polisin sanıkları sağ olarak yakalayıp yargıya teslim etme amacıyla hareket etmekten çok, en küçük bir mukavemet belirtisini sanığın öldürülmesi için bahane haline getirme eğilimine sahip olduğu açığa çıkmaktadır. Birçok kereler ise, herhangi bir bahaneye dahi gerek duyulmamakta, doğrudan imha ve intikam güdüsüyle hareket edildiği görülmektedir. Son bir yıl içinde polis tarafından öldürülen birçok kişinin, daha önce tutuklanıp mahkum olmuş ve cezaevinden firar etmiş kişiler olması bu kanıyı güçlendiriyor. Polisin, "Biz yakalıyoruz, bunlar kaçıyor" şeklindeki yakınması anımsandığında, "adaleti"(!) bizzat tecelli ettirme yoluna gittikleri kanısı güç kazanmaktadır.

Son yargısız infazlara tipik bir örnek, 24 Mart 1993 günü, İstanbul Bahçelievler'de, Recai Dinçer, İbrahim Arıkan ve Avni Turan'ın ölümüyle sonuçlanan operasyondur.

1. *İnsan Hakları Bülteni*, Haziran-Temmuz 1993

İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi'nin oluşturduğu inceleme heyetinin aşağıda aktaracağımız raporu, bu tür operasyonlarla ilgili birçok gerçeği gözler önüne sermektedir.

"Heyetin edindiği bilgilere göre; polis ile adı geçen şahıslar arasında, önce sokakta bir kovalamaca yaşanmıştı. Polisin ateş açması üzerine, içlerinden birinin tanıdığı olan bu eve sığınmışlar. Bu şahıslar eve girdikten sonra polis evi sarmıştır. İçeride kendileriyle ilgisi olmayan bir kadın, erkek ve çocuk bulunduğunu bağırarak söyleyen şahıslar, ateş edilmemesini istemişler, bu arada kapıyı açarak ailenin dışarı çıkmasını sağlamışlardır.

Olayın meydana geldiği evin yanındaki binada oturan Hasan Ali Özbaş'ın tanıklığına göre; polisler ilk anlarda 'Teslim Ol' çağrısı yapmışlardır. Bu çağrıya içerden gelen yanıt ise, 'Sizin adaletinize güvenmiyoruz, tek kurşunumuz olsa, onu da kendimize sıkarız' olmuştur. Bunun üzerine saldırı başlamıştır.

Heyetimizin görgüye dayalı bulgusuna göre, Terörle Mücadele Şubesi'ne bağlı ekipler, önce 2. katta oturan ve bayram ziyaretinde olduklarından evde bulunmayan ailenin kapısını kırarak içeri girmişler; evin banyosunun aşağı boşluğa bakan camından olayın meydana geldiği dairenin banyosuna bomba atmışlardır. Bombayı attıktan sonra olayla hiç ilgileri bulunmayan bu ailenin evindeki eşyaları karıştırmışlar, mutfaktaki tüm yemekleri yemişlerdir. Bu bilgiler heyetimize ev sahibi kadın tarafından verilmiş; ancak kadın tanıklık yapmak ve görüş belirtmekten kaçınmıştır.

Olayın meydana geldiği dairenin içinde, heyetimizin yaptığı araştırmalar sonucu edindiği bilgiler şunlardır: Öncelikle, giriş kapısı, resimde de görüleceği gibi yüzlerce mermiyle taranmış ve kapı kırılmıştır. Kapının çevresindeki duvarlar yıkılmıştır. Ayrıca pencere demirleri sökülmüştür. Bütün bunlar, polisin son derece rahat hareket ettiğinin ve içeriden bir saldırının olmadığının da bir ölçüde kanıtını teşkil etmektedir. Evin içi ise tam bir yıkıntı halindeydi. Ara koridor ve oda duvarları, bomba ve kullanılan lav silahlarıyla yıkılmıştı.

Ayrıca, yine Hasan Ali Özbaş'ın ifadesine göre, eve olay sonrası elinde balyoz bulunan polisler girmişlerdir. Bu durum, yıkıntıların bir bölümünün balyozla gerçekleştirildiği kanısını uyandırmaktadır.

Ailenin ve küçük Mehmet'in yatak odaları da yıkıntı halindeydi. Ve tüm operasyonlar sonundaki iddialar burada da geçerliydi. Ülkü ailesinin yakınları, Meral Ülkü'ye ait tüm takıların polisler tarafından alındığını söylüyorlardı.

Hasan Ali Özbaş, olayın gelişimine ilişkin şu bilgileri veriyordu: 'Apartman boşaltılıp muhtemelen bombanın atılmasından sonra 1 saate yakın bir sessizlik yaşandı. Bu sürenin sonunda dışardan polis ateşi başladı.' Heyetimizin sorusu üzerine, Hasan Ali Özbaş şu önemli bilgiyi veriyordu: 'Bu sessiz geçen 1 saatin sonunda polis evin önünde çok rahat dolaşıyordu. Ev, alt katta olmasına karşın, polis

pencerelerin önünde eğilmeye bile gerek duymadan duruyordu.' Eğer içeriden ateş edilme olasılığı olsa, polis evin önünde bu denli rahat dolaşabilir miydi?

Yine heyetimizin edindiği izlenime göre, 'polisin işi, banyodan atılan bombayla zaten bitmişti.' Karınlarını doyuran polise, bundan sonra, artık olaya çatışma süsü vermek kalıyordu.

Çevredekilerin ifadesi, polis eve girerken artık evden hiç ses çıkmadığı şeklindeydi.

Polisler eve girdikten sonra, olayın değerlendirilmesine kanıt olabilecek kan izleri polis tarafından silinmiştir.

Evde öldürülenlerin cesetleri, banyoda ve yanyana bulunmuştur.

Bazı gazetelerde, olay sırasında Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı Ahmet Köksal'ın da olay yerine geldiği yazıldıysa da Başsavcı'nın bayram tatilinde olduğunu yine kendisinden öğreniyorduk.

Çevre sakinlerinin belirttiğine göre, silahlar sustuğunda mahalleye bir araba ile takım elbiseli bazı adamlar gelmişlerdi. Sonra, 'İstiklal Marşı söyleyelim' sözü dolaşmaya başlamış, yan binada oturan bir çocuğun marşı okumaya başlamasıyla, orada bulunanların bir kısmı marşa iştirak etmişlerdi.

Olay sonrası, evin sahipleri Hamza ve Meral Ülkü ile küçük oğulları Mehmet de gözaltına alınmışlardır.

Heyetimizin olay yerinde yaptığı inceleme sonrasında, gerek görgüye dayalı, gerekse tanık an-

latımlarından edindiği bilgilere göre şu sonuca varılmıştır: İstenilseydi sağ yakalanabileceklerdi, ama infaz edildiler!"[1]

Bu olayların hemen tümünde infazcılar hiçbir cezaî koğuşturmaya uğramamaktadırlar; infaz devlet güvencesi altındadır!

Son yirmi aylık dönemde sadece İstanbul'da bu türden ellialtı olayın gerçekleşmiş olmasını başka türlü açıklamak mümkün gözükmüyor.

Bu ellialtı olayın dökümü aşağıda aktarılmıştır:

- 16 Ocak 1992'de, Merter'de Engin Egeli;
- 27 Ocak 1992 tarihinde, Mahmutbey'de İsmail Cengiz Göznek, Server Şahin ve Mustafa Ateş;
- 30 Mart 1992 tarihinde, Silivrikapı'da askeri bir otobüsün taranmasından sonra sağ ele geçen Cafer Demirel;
- 20 Nisan 1992 tarihinde, Şirintepe'de Salih Alemdar ve Cevizlibağ'da Eşref Kaplan;
- 17 Nisan 1992 tarihinde, Küçükçekmece'de Adem Karaoğlu jandarma tarafından;
- 19 Mayıs 1992 tarihinde, Kartal Sultanbeyli'de şoför Gürsel Tuncer jandarmalar tarafından;
- 22 Mayıs 1992 tarihinde, bir polis otosuna çarpan aracın şoförü Serdar Tanış açılan ateş sonucu;
- 27 Nisan 1992 tarihinde, Halkalı polis lojmanlarında su dağıtan Mehmet Aslan nöbetçi polis tarafından;

1. *İnsan Hakları Bülteni*, Nisan-Mayıs 1993.

- 16-17 Nisan 1992 tarihinde, Çiftehavuzlar, Bostancı, Erenköy ve Sahrayı Cedid'deki polis baskınlarında, Sinan Kukul (36), Sabahat Karataş (39), Ayşe Nil Ergen (24), Arif Öngel (29), Satı Taş (29), Ayşe Gülen Uzunhasanoğlu (28), Eda Yüksel (30), Taşkın Usta (30), Hüseyin Kılıç (31) ve Ahmet Fazıl Ercüment Özdemir;

- 13 Temmuz 1992'de, İsmail Akarçeşme ve İsmail Demir;

- 19 Temmuz 1992 tarihinde, Ramazan Ceviz (33), Nurgüzel Yaşar (23), Hasan Demir (22) ve Emre Bilgin (30);

- 1 Eylül 1992 tarihinde, Avcılar'da Ali Rıza Karagöz Küçükçekmece Ekipler Amiri Ömer Çakır tarafından;

- 28 Eylül 1992 tarihinde, Kartal Cevizli'deki bir evde Kayhan Tazeoğlu (22), Fatma Süzen (20) ve İçerenköy'de Makbule Sürmeli (26);

- 1992 Ekim'inde, Acıbadem'de baskın düzenlenen bir evde Sultan Cenik;

- 4 Mart 1993 tarihinde, Bahçelievler'de İbrahim Yalçın Arıkan (35), Recai Dinçel (36) ile Avni Turan (38);

- 4 Ocak 1993 tarihinde, isimleri tesbit edilemeyen 4 kişi Kızıltoprak'ta;

- 6 Mart 1993'te, Kartal Esentepe'de bir ev baskınında Bedri Yağan, Menekşe Meral, Rıfat Kasap, Asiye Kasap ve Gürcan Özgür;

- 23 Nisan 1993 tarihinde, İbrahim Yalçın Kartal'da;

- 30 Nisan 1993'te, Kadıköy Moda'daki bir eve yapılan baskın sonucu üniversite öğrencileri Uğur

Yaşar Kılıç ve Şengül Yıldıran;

- 9 Mayıs 1993 tarihinde, Fatih'te bir eve yapılan baskın sonucu Ağadede Sarıkaya;
- 26 Haziran 1993'te, Mehmet Eroğlu (17) ve Yüksel Güneysel (18);
- 13 Ağustos 1993 tarihinde, Perpa'daki bir kafeteryaya yapılan baskında Nebi Akyürek, Selma Çıtlak, Hakan Kasa, Mehmet Salgın ve Sabri Atılmış;
- 17 Eylül 1993'te, Üsküdar Bulgurlu mahallesindeki bir eve düzenlenen baskında Perihan Özipek öldürülmüşlerdir.

Bu baskınların çoğunda, sanıklar sağ olarak yakalanabilecekleri halde "teslim ol çağrısına ateşle karşılık verdikleri" gerekçesiyle, taranarak yada bombalanarak öldürülmüşlerdir.

Bütün bunların, hâlâ, "terörle mücadelede meşru ve demokratik yollardan ayrılınmadığı" tekerlemesiyle açıklanmaya çalışılması, en hafif deyimle gülünç olmaktadır.

Evet, demokrasi onların demokrasisidir. Ve onların demokrasisi hüküm sürdükçe, güncemizin son sayfalarına yenilerinin ekleneceği ne yazık ki kesindir.

SONSÖZ YERİNE

Bu kitabın yazılış nedeni, vicdanî bir tercih değildir; bir karşı çıkış bilincinden kalktık ve bu bilincin toplumsallaşabilme imkanlarını geliştirme noktasında katkı sunmayı amaçladık.

Bugün insanımıza, duymama, görmeme ve bağlantılı olarak susmaya dayalı geri bir konum sunulmuştur. Bireycilik ve köşedönmecilik tüm toplumsal değerlerin ayaklar altına alınması pahasına her türlü iletişim aracıyla yaygınlaştırılmakta, bireyin kendi çıkarlarını öne çıkarması üzerinde yükselen yaşam seçeneği mutluluk diye lanse edilmektedir.

Egemenler tarafından insanlarımıza dayatılan ufuksuzluğu kırmak, bu kitabın yapmaya çalıştığı şeyler arasındadır. İnsanımıza alçalma ve çürümüşlüğü layık gören kapitalizmi, içerdiği bütün çirkinliklerle birlikte reddediyorum. Beyaz Ölümün Güncesi, bu reddiyenin öncülüğünü yaptıkları için öncelikle yokedilmesi gerekenler listesine kaydedilen in-

sanların geniş yığınlardan gizlenen hikayelerini yansıtmayı amaçladı. Eğer yarın bu ülkede, işkence, yargısız infazlar ve kayıplar dehşeti yaşanmayacaksa, bizler bunu, yaşadığımız vahşet günlerinin diyetini yaşamlarıyla ödeyen bu insanlara borçlu olacağız.

Bu kitapla yapmak istediğimiz şey, bu borcun kendi payımıza düşen bölümünü tarihe iade etmekten ibarettir.

İçindekiler

Editörün Önsözü 7

Birinci Bölüm

Yeni Dünya Düzeni Demokrasi ve Terör 15

İkinci Bölüm

İşkencede Katledilenler 55

İşkence İnsanın Benliğini Parçalar 57

"Dişlerimizi Islak Betona Gömdük!" 63

"Yağmur Suyu İçeri Girmesin, Oğlum Çürümesin!" 73

"Kaderi ile Ölmesi Gerekirdi, Biz Görevimizi Yaptık!" 91

"Çıplaktı, Göğsünün Üzerine Bıçakla Ayyıldız Çizmişlerdi!" 105

"Mehmedimiz Gitti, Öldürdüler Oğlumuzu!" 111

"Ülke Aşkıyla Doluydu Yüreği!" 127

"Hiçbir Şey Söylemedim, Onları Yendim!" 137

"Öldürüldüğünü Söylediklerinde İnanmadım!" 143

Üçüncü Bölüm

"Ölü Ele Geçirilenler" 153

Bir "Terminatör" Olarak Devlet ya da Özel Savaşın Kuralsızlığı 155

"Ertesi Gün, Ölü Halde Çekilmiş Fotoğraflarını Gösterdiler Manuel'in!" 163

"Üstteğmen, Aziz'den Arkadaşlarının Yerini İster!" 185

"Cenazeyi Kendim Yıkadım!" 193

Dördüncü Bölüm

Gözaltında Kaybedilenler 207

Beyaz Başörtülerin Yalnızlığı 209

"Beyaz Bir Çarşaf Altında Uzanmış Yatıyordu!" 219

"Artık Sadece Mezarını Arıyoruz Onun!" 233

"Şaşırdık, Sevindik, Ağladık, Çaresiz Kaldık!" 241

"Öldürdülerse Öldürdüklerini Söylesinler!" 255

"Hiç Olmazsa Yavrumun Naaşını Verin!" 265

Beşinci Bölüm

"Doğal Ölümler" 291

Cezaevleri, Tıp ve İşkencede Hekimin Sorumluluğu 295

Ölümler Hep Doğal Sayıldı!... Gerçek Ne? 309

Hastane ve Cezaevlerinde Ölümler 311

Tahliye ile Gelen Ölümler 323

Tahliye Edilenler de Öldü 327

Peki Hepsi mi Öldü? 333

Altıncı Bölüm

Devam Ediyor 339

Eli Kanlı Devlet 341

"Ölüme Gülerek Gitti, Başını Eğmeden!" 349

"Babam 55 Gündür Nerede?" 359

Yedinci Bölüm

Güncenin Son Sayfaları 363

Sonsöz Yerine 393

Bu kitap
Gül Ajans tarafından
yayına hazırlanmış,
Gül Matbaacılık
tesislerinde basılmış ve
Güven Mücellithanesinde
ciltlenmiştir.
Aralık 1993
İstanbul

12 Eylül 1980'in üzerinden on üç yıl geçti. Bir siyasal sistem olarak demokrasi, Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar söze döküldü; ancak, eşitlikçi ve katılımcı bir demokrasinin gerçekleştirilmesine yönelik her girişim de hiçbir dönemde olmadığı kadar kısıtlama ve baskılarla karşılaştı. Tıpkı Latin Amerika ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de gözaltında ölüm, "yargısız infaz" ve "kayıp" olayları giderek çoğaldı.

Beyaz Ölümün Güncesi'nde Özcan Sapan böylesi bir dönemin kurbanlarını anlatıyor. Sapan'ın kitabında bu kurbanlar, ölüm kayıtlarında ya da kayıp listelerinde yer alan silik birer rakam olmaktan çıkartılarak, birer insan hayatı, içimizden birilerinin hayatı olarak betimleniyor. Dokusunu olayların doğrudan tanıklarıyla yapılan röportajların oluşturduğu Beyaz Ölümün Güncesi, belleksiz bırakılmak istenen toplumumuza yönelik bir "Unutma!" çağrısıdır da aynı zamanda.

Çivi yazıları

Çiviyazıları

Özcan Sapan, 1960 İstanbul doğumlu.
Serbest gazeteci. İnsan Hakları Derneği
İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu üyesi.
Beyaz Ölümün Güncesi, yazarın kitap olarak
yayınlanan ilk çalışması. Türkiye'de devlet aygıtı
kökenli siyasal terörün tarihsel kaynaklarını konu
edinen bir araştırması, önümüzdeki yayın döneminde
Çiviyazıları arasında yayınlanacak.

beyaz ölümün güncesi

işkencede katledilenler "ölü ele geçirilenler" gözaltında kaybedilenler

" O GÜN OLANLAR TAM BİR VAHŞETTİ...SAİT'İN CESEDİNİ İKİ ARKADAŞA taşıtmak gibi bir acemilik yapmışlardı. Arkadaşlar tekrar yanımıza döndüklerinde gözleri yuvalarından fırlayacak gibiydi ve ellerinden yanık kokusu geliyordu. Sait'in yakılmış kafasını bizlere anlattıklarında dişlerimizi ıslak betona gömdük...

RÜYAMDA BEHZAT BANA KANLI GÖMLEĞİNİ UZATIYOR, 'AL KARDEŞİM, kanımı yerde bırakma!' diyordu. Aileme gördüğüm rüyayı anlattım. Abim Ekber, Behzat'ın kanlı gömleğini aldığını ve evde sakladığını söyledi. Babam, Behzat'ın öldüğünü duyduğu gün üzerinde bulunan elbiseleri iki sene ne değiştirdi ne de yıkandı...

BEŞ GÜN KADAR BAYGIN BİÇİMDE KALMIŞIM. KENDİME GELDİĞİMDE Mardin Tugayı'nın 'Gözaltı evi'ndeydim. Yanımda başka tutuklular vardı. İçlerinden biri bana Abdülkadir'i tarif ederek, 'Bana bir adam gösterdiler; tanıyıp tanımadığımı soruyorlardı; çıplaktı, göğsünün üzerine bıçakla ayyıldız çizmişlerdi' dedi...

O SIRADA EVİN DIŞARISI O 'İSİMSİZLER'LE DOLUYMUŞ OĞLUMU DA korkutmuşlar. Oğlum bana gelip, 'Anne, cenazeyi bugün gömelim, yoksa bunlar bizi de öldürecekler!' dedi. O zaman kızımı o gün gömmeye karar verdik Cenazeyi kendim yıkadım. Cellatlar, kızımın bacak arasına da kurşun sıkmışlardı...

